

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

Рекомендовано до поширення в мережі «Інтернет» вченою радою факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол No 2 від 25 вересня 2025 року. При використанні матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на «Фінансовий простір» обов'язкове

ЗАСНОВНИК:

Львівський національний
університет імені Івана Франка,
79000, Україна, м. Львів,
вул. Університетська, 1

ВИДАВЕЦЬ:

Факультет управління фінансами та бізнесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000 м. Львів, вул. Коперника, 3

2025, No 3 (57)

ISSN 2304-1692

THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

Finansovyi Prostir

Recommended for online publication by the Academic Council of Faculty of Financial Management and Business of Ivan Franko National University of Lviv by protocol No 2 of September 25, 2025.

In case of reprinting of materials published in the journal, the reference to «Financial Space» is required.

FOUNDER:

Ivan Franko National University of Lviv
79000 Lviv, Universytetska st., 1

PUBLISHER:

Faculty of Financial Management and Business
of Ivan Franko National University of Lviv
79000 Lviv, Kopernyka str., 3

Редакційна КОЛЕГІЯ

Головний редактор: СИТНИК Наталія Степанівна

д.е.н., професорка, завідувачка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Заступник головного редактора: ПШИК Богдан Іванович

д.е.н., професор, професор кафедри фінансових технологій та консалтингу
Львівського національного університету імені Івана Франка

Відповідальний секретар ДУБИК Вікторія Яківна

к.е.н., доцентка, доцентка кафедри фінансового менеджменту Львівського
національного університету імені Івана Франка

ЖИГЛЕЙ Ірина Вікторівна

д.е.н., професорка, професорка кафедри інформаційних систем в управлінні
та обліку Державного університету «Житомирська політехніка»

ЗАПУХЛЯК Іванна Богданівна

д.е.н., професорка, професорка кафедри менеджменту та адміністрування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

КАПЛЕНКО Галина Вікторівна

д.е.н., професорка, завідувачка кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка

КОМАРНИЦЬКА Ганна Омелянівна

д.е.н., професорка, завідувачка кафедри публічного адміністрування та
управління бізнесом Львівського національного університету імені Івана
Франка

КОСТИНЕЦЬ Юлія Володимирівна

д.е.н., професорка, проректорка з міжнародного співробітництва ВНЗ
«Національна академія управління»

КУЗЬМИНЧУК Наталія Валеріївна

д.е.н., професорка, професорка кафедри маркетингу, менеджменту та
підприємництва Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

КУЦИК Петро Олексійович

д.е.н., професор, ректор Львівського торговельно-економічного університету

МАЛЬЧИК Мар'яна Василівна

д.е.н., професорка, завідувачка кафедри маркетингу Національного
університету водного господарства та природокористування

МОНАСТИРСЬКИЙ Григорій Леонардович

д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, публічного управління та
персоналу Західноукраїнського національного університету

ПАРУБЧАК Іван Орестович

доктор наук з державного управління, професор, в.о. ректора Львівського
національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені
Степана Гжицького

РУДЕНКО Ольга Мстиславівна

докторка наук з державного управління, професорка, професорка кафедри
менеджменту та адміністрування Національного університету «Чернігівська
політехніка»

САДОВСЬКА Ірина Борисівна

д.е.н., професорка, завідувачка кафедри обліку і оподаткування Волинського
національного університету імені Лесі Українки

СЕМЕНЧЕНКО Наталія Віталіївна

д.е.н., професорка, професорка кафедри економічної кібернетики
Національного технічного університету України "Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського"

СЛОМСКИ Войцех

професор, доктор філософії Економіко-гуманітарного університету в Варшаві

СТАСИШИН Андрій Васильович

к.е.н., доцент, декан факультету управління фінансами та бізнесу Львівського
національного університету імені Івана Франка

ЯКУБЕК Петр

доктор економічних наук, доцент Університету DTI м. Дубниця-над-Вагом

Адреса Редакційної колегії:

Факультет управління фінансами та бізнесу
ЛНУ імені Івана Франка

вул. Коперника, 3, м. Львів,
79000

тел.: (032) 235-64-50,

email: fp@lnu.edu.ua

Фінансовий простір

міжнародний науково-практичний журнал

Editorial Board

EDITORIAL OFFICE

Faculty of Financial Management and Business
of Ivan Franko National University of Lviv

79000 Lviv, Kopernyka str., 3

tel. (032) 235-64-50,
email: fp@lnu.edu.ua

Finansovyi Prostir

international scientific and practical journal

fp.lnu.edu.ua

Chief Editor *SYTNYK Natalia*

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Financial Management, Ivan Franko National University of Lviv

Deputy Editor *PSHYK Bogdan*

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Financial Technologies and Consulting, Ivan Franko National University of Lviv

Executive Secretary *DUBYK Viktoriia*

Candidate of Science (Economics), Associate Professor of the Department of Financial Management, Ivan Franko National University of Lviv

ZHYHLEI Iryna

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Information Systems in Management and Accounting, Zhytomyr Polytechnic State University

ZAPUKHLIAK Ivanna

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management and Administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

KAPLENKO Halyna

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economic and Public Management, Ivan Franko National University of Lviv

KOMARNYTSKA Hanna

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Public administration and Business management, Ivan Franko National University of Lviv

KOSTYNETS Yuliia

Doctor of Economics, Professor, Vice-rector for international cooperation, National Academy of Management

KUZMYNCHUK Nataliia

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V.N. Karazin Kharkiv National University

KUTSYK Petro

Doctor of Economics, Professor, Rector of the Lviv University of Trade and Economics

MALCHYK Mariana

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Marketing, The National University of Water and Environmental Engineering

MONASTYRSKYI Grygorii

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management, Public Administration and Personnel, West Ukrainian National University

PARUBCHAK Ivan

Doctor of Economics, Professor, Acting Rector of the Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv

RUDENKO Olga

Doctor of Public Administration, Professor, Professor of the Department of Management and Administration, Chernihiv Polytechnic National University

SADOVSKA Iryna

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Accounting and Auditing, Lesya Ukrainka Volyn National University

SEMENCHENKO Natalya

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economic Cybernetics, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

SLOMSKI Wojciech

Professor, Doctor of Philosophy, University of Economics and Human Sciences in Warsaw

STASYSHYN Andrii

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Financial Management and Business, Ivan Franko National University of Lviv

JAKÚBEK Peter

Doctor of Economics, Associate Professor, DTI University

СМІСТ / Contents

Попель Сергій Анатолійович СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	7
Popel Serhii FORMATION AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS	17
Пшик Богдан Іванович ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ	20
Pshyk Bogdan THE IMPACT OF DIGITIZATION ON THE FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SYSTEM AND THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE	28
Гриценко Ольга Миколаївна ОБЛІК ВИТРАТ НА ВІДНОВЛЕННЯ АКТИВІВ І ІНФРАСТРУКТУРИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	31
Hrytsenko Olha ACCOUNTING FOR THE COSTS OF RESTORING ASSETS AND INFRASTRUCTURE IN THE POST-WAR PERIOD: PROBLEMS AND DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT	39
Hembarska Nataliia, Danylkiv Khrystyna, Yevtukh Liubov INFORMATION SUPPORT FOR CORPORATE CASH FLOW MANAGEMENT	42
Гембарська Наталія Євгеніївна, Данилків Христина Петрівна, Євтух Любов Богданівна ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ КОРПОРАЦІЙ	51
Кормушин Ярослав Костянтинович ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙНУ ДЛЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ	54
Kormushyn Yaroslav APPLICATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY FOR INVESTMENT PORTFOLIO DIVERSIFICATION	64
Комарницька Ганна Омелянівна, Комарницький Ігор Ігорович ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАЦІ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	67
Komarnytska Hanna, Komarnytskyi Ihor HUMAN CAPITAL TRANSFORMATION UNDER CONDITIONS OF LABOR DIGITALIZATION AND DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL TECHNOLOGIES	75
Ярема Олег Романович, Гринда Тетяна Миколаївна ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA та AI ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ПОШТОВО-ЛОГІСТИЧНІ ПОСЛУГИ В УМОВАХ ТУРБОЛЕНТНОСТІ	78
Yarema Oleg, Hrynda Tetiana USING BIG DATA AND AI TO FORECAST DEMAND FOR POSTAL AND LOGISTICS SERVICES IN TURBULENT CONDITIONS	83
Шушкова Юлія Володимирівна, Назаркевич Ігор Богданович, Білас Діана Ярославівна АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ	85

SMICT / Contents

Shushkova Yulia, Nazarkevych Ihor, Bilas Diana ANALYSIS OF THE MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE PAYMENT CARD MARKET IN UKRAINE	97
Сидорович Олена Юріївна ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	101
Sydorovych Olena FACTORS OF FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE AS AN INDICATOR OF THE STATE'S ECONOMIC SECURITY	109
Куліш Інна Михайлівна ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОЛОГІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	112
Kulich Inna ECONOMIC INCENTIVES IN DOMESTIC ENVIRONMENTAL POLICY: PROBLEMS AND PROSPECTS	124
Петик Любов Орестівна Західний Роман Вікторович Задорожна Інна Назарівна СВІТОВІ ФОНДОВІ БІРЖИ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКИ	127
Petyk Lyubov, Zakhidnyi Roman, Zadorozhna Inna WORLD STOCK EXCHANGES AND THEIR CHARACTERISTICS	140
Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна, Кочіш Тетяна Романівна ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ В СИСТЕМІ ЗАОЩАДЖЕНЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ТА ЦИФРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	142
Vatamanjuk-Zelinska Uliana, Kochish Tetiana DOMESTIC GOVERNMENT BONDS IN THE SAVINGS SYSTEM OF UKRAINIAN CITIZENS: TREASURY AND DIGITAL SUPPORT	151
Возняк Галина Василівна, Сороковий Данило Олегович «ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ» У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР	153
Voznyak Halyna, Sorokovyi Danylo "GREEN FINANCING" IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE: A PRACTICAL DIMENSION	166
Круглякова Віра Володимирівна, Габрильчук Яна Анатоліївна КОМПЛАЄНС У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНК-КЛІЄНТ	169
Kruhlyakova Vira Habrilchuk Yana TITLE OF THE ARTICLE: COMPLIANCE IN BANK-CLIENT REGULATION	177

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ПОПЕЛЬ Сергій Анатолійович

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3834-1049>

Анотація. У статті досліджено історичні передумови виникнення та еволюцію міжнародних фінансових організацій як ключових інститутів глобальної економіки. Розглянуто економічні, валютні та політичні чинники, що зумовили створення системи післявоєнного фінансового регулювання та започаткування Міжнародних фінансових інституцій. Узагальнено основні етапи розвитку міжнародних фінансових організацій – від відбудови економіки після Другої світової війни та подолання валютних криз 1970–1990-х рр. до їхньої трансформації у пострадянський період і сучасні завдання сталого розвитку. Виявлено, що роль МФО змістилася від забезпечення фінансової стабільності та кредитування відбудови до підтримки структурних реформ, управління борговими кризами та реалізації глобальних ініціатив у сфері розвитку. Окреслено сучасні виклики діяльності МФО в умовах геополітичної нестабільності, зростання багатополарності та конкуренції з боку нових фінансових інституцій.

Ключові слова. Міжнародні фінансові організації, фінансова стабільність, валютна система, глобальний розвиток

Постановка проблеми. З моменту становлення світового фінансового ринку уряди окремих країн, а також великі транснаціональні корпорації шукали ефективні механізми залучення фінансових ресурсів для реалізації масштабних інфраструктурних, соціальних та економічних проєктів. Проте протягом тривалого часу обсяги доступного капіталу були обмежені виключно фінансовими можливостями країн-позичальників, що створювало дисбаланси у доступі до ресурсів між розвиненими та країнами, що розвиваються.

В умовах таких обмежень постала потреба у створенні нових інституційних механізмів, здатних мобілізувати значні обсяги позичкового капіталу та забезпечити стабільне довгострокове фінансування незалежно від політичної чи економічної кон'юнктури окремих держав. Реалізацією цього завдання стало формування міжнародних фінансових організацій — таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші. Вони не лише надали доступ до фінансових ресурсів для великої кількості країн, а й започаткували нову модель глобальної фінансової взаємодії, що базується на принципах солідарності, стабільності й інституційної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних дослідженнях все більшу увагу приділяють вивченню історії виникнення та розвитку міжнародних

фінансових організацій як ключових елементів глобальної економічної системи. Так, Аккомінотті О. та Уголіні С. досліджують історичні передумови формування МФО та їх роль у забезпеченні післявоєнної економічної стабільності [1]. Джеймс М. Боутон аналізує ключові події та ідеї, що визначили становлення Міжнародного валютного фонду та Банку міжнародних розрахунків, підкреслюючи вплив економічних криз і політичних рішень на функціонування цих установ [2]. Крянке М. зосереджується на співпраці МВФ та Світового банку до та після глобальної фінансової кризи, розкриваючи особливості взаємодії міжнародних фінансових організацій у кризових умовах [3].

Роль МФО в сучасному глобальному фінансовому середовищі також досліджують у контексті появи нових інституцій. Айхенгрін Б. підкреслює значення Бреттон-Вудської системи та її інституцій у стабілізації валютних курсів і відбудові економік після Другої світової війни [4]. Райнхарт К. М. і Требеш К. досліджують діяльність МВФ у 1950–1960-х роках, аналізуючи програми кредитування країн з дефіцитом платіжного балансу та їх вплив на післявоєнне відновлення [5]. Ван Х. аналізує створення Нового банку розвитку та Азійського банку інфраструктурних інвестицій, показуючи, як ці організації реагують на потреби країн, що розвиваються, та зміцнюють багатополарність світової фінансової системи [6].

Попри значний інтерес сучасних науковців до цієї теми недостатньо вивченими залишаються питання еволюції міжнародних фінансових організацій у контексті їхньої трансформації від інструментів відбудови та стабілізації до механізмів підтримки структурних реформ, управління борговими кризами та реалізації сучасних глобальних ініціатив. Крім того, мало уваги приділено дослідженню етапів розвитку міжнародних фінансових організацій та їхньої діяльності у відповідь на глобальні економічні та політичні виклики. Що і обумовлює необхідність продовження наукових розвідок у зазначеній сфері.

Метою статті є дослідження еволюції міжнародних фінансових організацій та їхньої ролі у підтримці фінансової стабільності, структурних реформ і глобальних ініціатив.

Виклад основних результатів. Сьогодні МФО є провідними фінансовими інституціями глобальної економіки, які відіграють важливу роль у стабілізації фінансових систем і підтримці соціально-економічного розвитку країн. Вони надають державам доступ до значних фінансових ресурсів, що використовуються для покриття дефіциту бюджету, обслуговування зовнішнього боргу, реалізації масштабних інфраструктурних проєктів, а також для впровадження структурних реформ у різних секторах економіки. Завдяки механізмам технічної допомоги, аналітики та моніторингу, МФО також сприяють формуванню ефективної економічної політики та інтеграції країн у глобальні ринки.

Проте такий вплив і функціональна потужність МФО стали результатом тривалого процесу інституційного становлення, що відображав зміну глобальних економічних викликів, політичних реалій і потреб країн у міждержавному фінансовому співробітництві. На етапі свого формування ці організації виникли як відповідь на глибокі економічні потрясіння ХХ століття, зокрема світові війни, валютну нестабільність і потребу в післявоєнному відновленні. Для повного розуміння сучасної ролі МФО необхідно проаналізувати передумови їхнього виникнення, які заклали основи для формування нової моделі міжнародного фінансового управління. Загалом, науковці, які досліджують цю проблематику, виокремлюють значну кількість причин їх виникнення, серед яких основні наведено в табл. 1.

Передумови виникнення міжнародних фінансових організацій

Передумова	Сутність
Економічна дестабілізація після Першої світової війни	Після завершення війни багато держав зіткнулися з різким зростанням державного боргу, інфляцією та економічною ізоляцією. Руйнування фінансових систем зумовило необхідність міжнародної координації та зовнішньої підтримки для відновлення економічної стабільності.
Велика депресія 1929–1933 років.	Глобальна економічна криза продемонструвала неефективність суто національних заходів у боротьбі з рецесією. Відсутність механізмів міжнародної фінансової взаємодії лише поглибила негативні наслідки кризи.
Колапс золотого стандарту та валютна нестабільність.	Девальвації, знецінення національних валют та конкурентна валютна політика підірвали довіру до міжнародної фінансової системи. Постала необхідність створення стабільної валютної системи та запобігання валютним війнам.
Недостатність фінансових ресурсів для розвитку.	Значна кількість країн не мала доступу до довгострокових кредитів для реалізації інфраструктурних та соціальних проєктів. Закритість ринків капіталу, обмеженість ресурсів і високі ризики унеможливлювали сталий економічний розвиток.
Необхідність повоєнного відновлення після Другої світової війни.	Масштабні руйнування в Європі та Азії вимагали координації міжнародних зусиль і значних фінансових ресурсів. Для цього постала потреба у централізованому механізмі фінансування реконструкції.
Політична воля до міжнародного співробітництва (Бреттон-Вудська конференція 1944 р.).	Провідні держави усвідомили необхідність формування нової світової економічної системи. На конференції було ухвалено рішення про створення МВФ та МБРР як основи нової післявоєнної фінансової архітектури.
Глобалізація економічних зв'язків.	Інтенсифікація міжнародної торгівлі, руху капіталу та діяльності транснаціональних компаній посилила взаємозалежність національних економік. Це зумовило потребу у створенні організацій, здатних регулювати міждержавну фінансову взаємодію.

Джерело: узагальнено автором на основі [1-3]

Варто зауважити, що передумови, наведені у таблиці 1, свідчать про складний і взаємопов'язаний характер економічних, валютних та політичних чинників, які спільно формували умови для виникнення міжнародних фінансових організацій. Економічні кризи, інфляційні процеси, девальвації та нестабільність валютних систем посилювалися політичними рішеннями і глобальними подіями, такими як війни та депресії. Ця сукупність викликів формувала нову реальність світової економіки, у якій традиційні національні механізми регулювання виявилися недостатніми для забезпечення стабільності та сталого розвитку.

Отже, сукупність цих факторів та передумов створили об'єктивну потребу у формуванні нових інституцій, здатних координувати фінансову взаємодію між державами, забезпечувати стабільність валютних систем та підтримувати післявоєнну відбудову. Реакцією міжнародної спільноти на ці виклики стало поступове створення міжнародних фінансових організацій. У табл. 2 наведено хронологію заснування ключових МФО, що стали фундаментом сучасної глобальної фінансової архітектури.

Хронологія створення найбільших МФО світу

№	Назва МФО	Рік заснування
1.	Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements, BIS)	1930
2.	Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund, IMF)	1944
3.	Міжнародний банк реконструкції та розвитку (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD)	1944
4.	Міжнародна фінансова корпорація (International Finance Corporation, IFC)	1956
5.	Європейський інвестиційний банк (European Investment Bank, EIB)	1958
6.	Міжамериканський банк розвитку (Inter-American Development Bank, IDB)	1959
7.	Міжнародна асоціація розвитку (International Development Association, IDA)	1960
8.	Центральноамериканський банк економічної інтеграції (Central American Bank for Economic Integration, CABEL)	1960
9.	Африканський банк розвитку (African Development Bank, AfDB)	1964
10.	Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID)	1966
11.	Азійський банк розвитку (Asian Development Bank, ADB)	1966
12.	Карибський банк розвитку (Caribbean Development Bank, CDB)	1969
13.	Банк розвитку Латинської Америки та Карибського басейну, раніше Андська корпорація розвитку (Corporación Andina de Fomento, CAF)	1970
14.	Ісламський банк розвитку (Islamic Development Bank, IsDB)	1973
15.	Північний інвестиційний банк (Northern Investment Bank, NIB)	1975
16.	Арабський валютний фонд (Arab Monetary Fund, AMF)	1976
17.	Багатостороннє агентство гарантування інвестицій (Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA)	1988
18.	Європейський банк реконструкції та розвитку (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD)	1991
19.	Чорноморський банк торгівлі та розвитку (Black Sea Trade and Development Bank, BSTDB)	1997
20.	Євразійський банк розвитку (Eurasian Development Bank, EDB)	2006
21.	Азійський банк інфраструктурних інвестицій (Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB)	2014

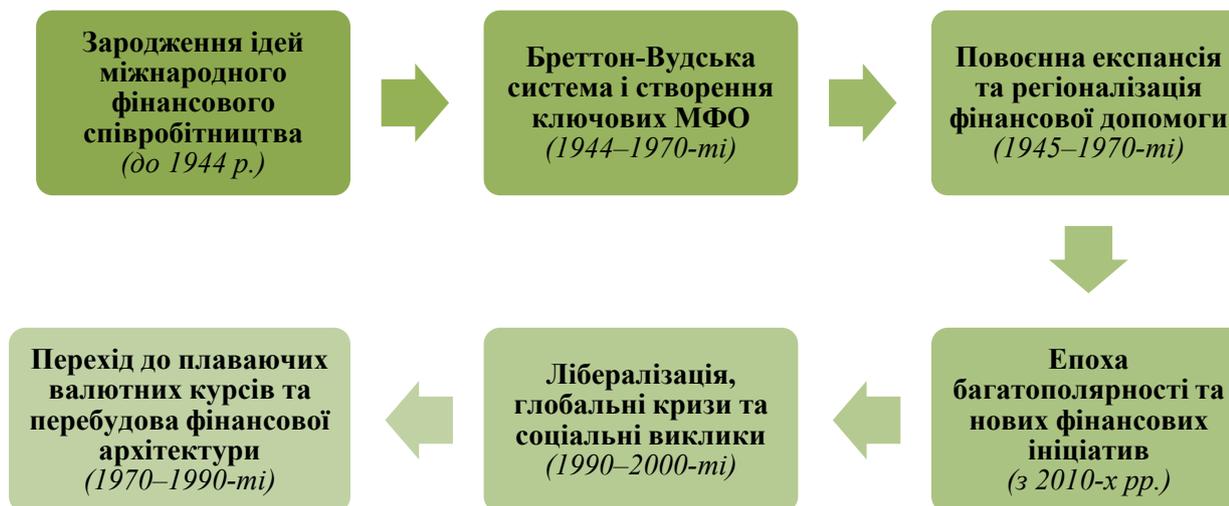
Джерело: розроблено автором

У табл. 2 наведено хронологію створення провідних міжнародних фінансових організацій, починаючи від Банку міжнародних розрахунків у 1930 році й до новітніх інституцій, заснованих у XXI столітті. Ця візуалізація дозволяє простежити, як поступово формувалася глобальна фінансова архітектура у відповідь на ключові виклики світової економіки. Відповідно до наведених дат, видно, що створення МФО було не одномоментним актом, а розтягнутим у часі процесом, який відображає еволюцію потреб міжнародного співтовариства.

З огляду на це, історію становлення та розвитку міжнародних фінансових

організацій доцільно розглядати поетапно. Кожен етап пов'язаний з конкретними економічними умовами, глобальними потрясіннями та політичними обставинами, які зумовили появу нових інституцій або трансформацію вже існуючих (рис. 1).

Такий поділ дає змогу краще зрозуміти логіку розвитку світової фінансової системи та роль МФО в її стабілізації, реформуванні й адаптації до нових реалій. Далі проаналізуємо кожен із визначених етапів, з'ясувавши їхні ключові особливості та історичне значення.

Рис. 1. Етапи становлення та розвитку МФО

Джерело: розроблено автором

На першому етапі, що передував створенню сучасних інституцій, ідеї міжнародної фінансової співпраці почали активно формуватися після Першої світової війни, коли економіки багатьох країн опинилися в стані глибокої нестабільності. Війна спричинила значне зростання державних боргів, руйнування фінансових систем і порушення міжнародної торгівлі. У таких умовах виникла гостра потреба в механізмах координації грошово-кредитної політики між країнами, аби відновити стабільність валютних курсів та сприяти економічному зростанню. Саме тоді зародилися ідеї створення міжнародних інституцій, які могли б виконувати роль посередників між центральними банками різних держав.

Важливим кроком у цьому напрямі стало заснування у 1930 році Банку міжнародних розрахунків (BIS) – першої у світі організації, створеної спеціально для координації діяльності центральних банків. BIS став майданчиком для обміну інформацією, врегулювання фінансових операцій та узгодження монетарної політики. Його створення було спробою налагодити більш тісну міжнародну співпрацю в умовах нестабільності та захистити світову фінансову систему від криз, які ставали дедалі частішими [4].

Подальший розвиток подій підтвердив актуальність таких механізмів. Світова економічна криза 1929–1933 років, відома як Велика депресія, яскраво продемонструвала обмеженість національних заходів у боротьбі з глобальними економічними проблемами. Масове банкрутство підприємств, стрімке зростання безробіття та падіння виробництва супроводжувалися відсутністю ефективних міжнародних інструментів координації, що лише поглибило наслідки кризи. Цей

досвід остаточно підкреслив необхідність створення нових міжнародних структур і політик, здатних запобігати подібним катастрофам у майбутньому [4].

Наступний етап становлення міжнародних фінансових організацій розпочався із проведення Бреттон-Вудської конференції у липні 1944 року, метою якої було встановлення нового міжнародного валютного порядку після Другої світової війни. Делегати з 44 союзних держав прагнули створити інституції, які б сприяли міжнародній економічній співпраці та запобігли конкурентним девальваціям і економічному націоналізму, що призвели до Великої депресії.

У результаті конференції були засновані:

– Міжнародний валютний фонд – для нагляду за міжнародною валютною системою, підтримання стабільності валютних курсів та надання короткострокових кредитів країнам із дефіцитом платіжного балансу;

– Міжнародний банк реконструкції та розвитку – для фінансування відбудови післявоєнних економік і розвитку країн, що розвиваються.

Бреттон-Вудська система встановила режим фіксованих валютних курсів, де валюти прив'язувалися до долара США, а сам долар був конвертований у золото за фіксованою ціною — 35 доларів за унцію. Така система намагалася поєднати переваги фіксованих курсів із гнучкістю, що забезпечувала конвертованість долара. Система мала забезпечити стабільні умови для міжнародної торгівлі та інвестицій, одночасно дозволяючи корекції у разі фундаментальних дисбалансів [7].

Створення МВФ і МБРР відіграло ключову роль у післявоєнному економічному відновленні та розвитку. Ці інституції забезпечили необхідні фінансові ресурси та консультації для відбудови економік, що зазнали руйнувань під час війни, а також сприяли інтеграції національних економік у стабільну глобальну систему. Їх заснування означало фундаментальний зсув у бік багатосторонньої співпраці в міжнародних економічних справах.

Після завершення Другої світової війни розпочався новий етап розвитку МФО, який характеризувався розширенням функцій і впливу МФО, передусім МВФ та Світового банку, а саме сприяння реконструкції зруйнованих економік, наданню кредитів для розвитку інфраструктури, боротьбі з бідністю.

Так, МВФ у 1950–1960-х роках спрямовував переважну частину своїх програм до розвинених західних економік, зокрема до Великобританії, Франції, Ісландії, Італії, Іспанії, Португалії та США. У цей час кредити МВФ були важливим інструментом підтримки платіжного балансу та стабілізації валют, а також забезпечували країнам доступ до валютних резервів для фінансування імпорту товарів, необхідних для післявоєнної відбудови. [5].

У перші десятиліття після Другої світової війни Група світового банку зосереджувався на наданні кредитів для реконструкції Європи, а пізніше – на фінансуванні масштабних інфраструктурних проектів у сфері енергетики, транспорту, водопостачання та сільського господарства. Міжнародна асоціація розвитку, заснована в 1960 році, почала надавати пільгові кредити бідним країнам для боротьби з бідністю та стимулювання сталого розвитку. Таким чином, Група Світового банку стала одним із основних інструментів глобальної економічної підтримки та розвитку у повоєнний період [8].

Період 1945–1960 років також характеризувався створенням регіональних міжнародних фінансових організацій, які доповнювали діяльність МВФ та Світового банку. Зокрема, у 1966 році було засновано Азіатський банк розвитку (ADB), який став важливим інструментом фінансування економічного зростання та розвитку

інфраструктури в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Аналогічно, у цей період було започатковано Африканський банк розвитку, що сприяв мобілізації ресурсів для країн Африки, які прагнули подолати наслідки колоніалізму і сприяти сталому розвитку. Ці регіональні МФО відіграли ключову роль у розширенні фінансової підтримки на глобальному рівні, орієнтуючись на специфічні потреби регіонів і посилюючи співпрацю між країнами з подібними економічними викликами.

Крім того, зазначений етап розвитку та становлення міжнародних фінансових організацій характеризується початком поступової лібералізації валютних курсів і міжнародних фінансових ринків. Хоча Бреттон-Вудська система передбачала фіксовані курси валют, у 1950–1960-х роках країни почали впроваджувати заходи для більшої гнучкості валютних курсів та лібералізації руху капіталу. Зокрема, у 1958 році одинадцять європейських країн запровадили зовнішню конвертованість своїх валют, що стало важливим кроком на шляху до відкритості фінансових ринків [9].

Наступний етап розвитку міжнародних фінансових організацій характеризувався суттєвими змінами у світовій валютній системі та фінансовій архітектурі.

У 1970–1990-х роках відбулася значна перебудова світової фінансової архітектури, що включала перехід від фіксованих валютних курсів до плаваючих. Цей процес розпочався після того, як у 1971 році США оголосили про припинення прямої конвертованості долара в золото, що стало відомо як «Ніксонівський шок». Це рішення призвело до розпаду Бреттон-Вудської системи, яка базувалася на фіксованих валютних курсах, і відкриття шляху до більш гнучких механізмів визначення валютних курсів [10].

У 1973 році більшість основних валютних ринків перейшли до режиму плаваючих валютних курсів, де обмінні курси визначалися ринковими силами попиту та пропозиції. Цей перехід дозволив країнам більш гнучко реагувати на економічні зміни та проводити незалежну монетарну політику. Однак це також призвело до збільшення волатильності валютних курсів і виникнення нових викликів для міжнародної фінансової стабільності [11].

Також, у 1970–1990-х роках було засновано кілька важливих міжнародних фінансових організацій, які сприяли розвитку регіонів і підтримці економік країн, що розвиваються, зокрема:

– у 1973 році – засновано Ісламський банк розвитку діяльність якого спрямована на фінансування проектів розвитку у країнах-членах Організації ісламського співробітництва, дотримуючись принципів ісламського фінансування;

– у 1975 році – створено Північний інвестиційний банк для підтримки інвестиційних проектів у північних регіонах Європи;

– у 1988 році – засновано Багатостороннє агентство гарантування інвестицій як частина Групи Світового банку для підтримки іноземних інвестицій через страхування ризиків.

Крім того, слід зазначити, що у цей період МВФ значно розширив свої функції у сфері кризового управління. МВФ почав активніше надавати фінансову допомогу країнам, що переживають кризові ситуації, у формі стабілізаційних кредитів із жорсткими макроекономічними умовами, спрямованими на відновлення макроекономічної стабільності та структурних реформ. Саме на цьому етапі міжнародні фінансові організації стали основними позичальниками на світовому ринку капіталу, тоді як раніше головними кредиторами виступали уряди країн. Це було зумовлено, зокрема, борговою кризою в Латинській Америці 1980-х років, коли через

масові дефолти державних боргів держави були змушені звертатися до МФО за фінансовою підтримкою.

З 1990-х розпочався новий етап розвитку міжнародних фінансових організацій, що припав на період глибоких геополітичних і економічних змін, зумовлених завершенням «холодної війни» та розпадом СРСР. Для підтримки переходу цих країн до ринкової економіки та стабілізації регіону в 1991 році був заснований Європейський банк реконструкції та розвитку. Основною метою ЄБРР стало фінансування проектів, спрямованих на розвиток приватного сектора, інфраструктури та впровадження ринкових реформ у країнах Центральної та Східної Європи, а згодом і Центральної Азії. З моменту створення ЄБРР відіграє ключову роль у підтримці трансформації країн, що раніше належали до радянської сфери впливу, надаючи довгострокові інвестиції, кредитування та консультації для реформування економік. Банк сприяє залученню приватних інвестицій, підвищенню прозорості та розвитку ринкових інститутів, що є необхідними складовими успішної економічної трансформації регіону. Європейський банк реконструкції та розвитку [12].

Слід зазначити, що у цей період посилилася критика МФО, особливо Міжнародного валютного фонду. Жорсткі умови фінансування, які накладають міжнародні фінансові організації, мають руйнівний вплив на бідні країни, що розвиваються. Країни змушені збільшувати експорт для своєчасної сплати боргів, навіть якщо це відбувається передчасно, коли їхні економіки та суспільства ще не є стабільними. Така політика призводить до цінових війн на світових ринках сировини, що знижує вартість ресурсів бідних регіонів та посилює економічну залежність від розвинених країн. Для підтримки стабільності валют уряди змушені скорочувати видатки, зменшувати споживання і скасовувати фінансові регуляції, що веде до зниження вартості праці, нестабільності капітальних потоків та соціальних заворушень. Застосування таких структурних умов часто викликає значне соціальне напруження і масові протести проти МВФ у різних країнах світу. Для утримання валютного курсу урядам радять прив'язувати національні валюти до долара США, але це спричинює додаткові витрати через необхідність підвищення процентних ставок. В результаті програми МФО, хоч і мають на меті стабілізацію економіки, часто поглиблюють соціально-економічні проблеми та затримують сталий розвиток країн, що розвиваються [13].

Також, у зазначений період міжнародні фінансові організації значно змінили свої стратегії, почавши робити більший акцент на соціальні, екологічні та інституційні реформи. Визнання того, що сталий розвиток неможливий без боротьби з бідністю, захисту навколишнього середовища та розвитку людського капіталу, призвело до запровадження Стратегій зниження бідності (Poverty Reduction Strategy Papers, PRSP), які стали основою комплексної співпраці МФО з країнами, що розвиваються. Ці зміни відзначили перехід від жорстких програм структурної перебудови до більш збалансованих підходів, що враховують соціальні та екологічні аспекти розвитку [14].

З 2010 років розпочався сучасний етап у розвитку МФО, який характеризується зростанням багатополярності та появою нових інституцій, які репрезентують альтернативу традиційній Бреттон-Вудській системі. Так, у цей період було створено Новий банк розвитку (NDB) і Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АІВ).

Основними причинами створення нових інституцій були [6]:

1. Незадоволення країн, що розвиваються, через недостатнє представництво та повільні реформи у традиційних МФО. Західна домінанта у Світовому банку та МВФ, високі бар'єри входу й бюрократія обмежували доступ держав Глобального Півдня до

фінансування й управлінських рішень. NDB і АІВ створювалися з метою нівелювання цих прогалів, прагнучи надати більшу роль країнам, що розвиваються.

2. Посилення економічної ваги країн БРІКС. Частка БРІКС у світовому ВВП зросла з 8 % у 2000-х до ~ 22 % наприкінці 2010-х, а за паритетом купівельної спроможності – до рівня G7. Такий ріст впливу створив запит на нові інститути, де країни БРІКС могли б більш справедливо представити свої інтереси.

3. Ініціатива «Один пояс, один шлях» і потреба у масштабному фінансуванні інфраструктури. АІВ виник як інструмент, здатний мобілізувати довгостроковий капітал для мережевої інтеграції, транспортних, енергетичних і цифрових проєктів у регіоні, що відображує прагнення Китаю до формування платформи для реалізації цієї ініціативи.

Слід зазначити, що NDB та АІВ відображають різні підходи до глобального фінансового врядування. NDB (БРІКС-банк) був створений на основі індійської ініціативи 2010 року як результат обговорень на форумах G20 та академічних дискусій БРІКС і відзначається рівноправним управлінням серед країн-засновниць, де всі учасники мають рівний вплив на прийняття рішень. Натомість АІВ є ініціативою Китаю, що почала формуватися з 2009 року і офіційно було створено у 2015 році. Азійський банк інфраструктурних інвестицій був створений для ефективного реагування на великі потреби регіону в розвитку інфраструктури та інвестиціях, при цьому Китай відіграє провідну роль у визначенні політики банку [6].

Водночас активна участь Китаю у NDB та АІВ відображає зростання впливу нових центрів сили у глобальній фінансовій системі. Це сприяє формуванню більш багатополлярної архітектури МФО, де значну роль відіграють не лише традиційні міжнародні організації, але й нові банки, орієнтовані на потреби країн, що розвиваються, а також на реалізацію інфраструктурних, «зелених» і цифрових проєктів.

Паралельно з цим сучасні міжнародні фінансові організації активно переорієнтовуються на підтримку сталого розвитку, «зеленої» економіки та цифрової трансформації. Це проявляється у впровадженні комплексних стратегій, спрямованих на зменшення вуглецевого сліду проєктів, підтримку відновлюваної енергетики, енергоефективних технологій та екологічно безпечної інфраструктури. Традиційні МФО, такі як Світовий банк і МВФ, інтегрують екологічні, соціальні та інноваційні критерії у процеси фінансування, включаючи випуск «зелених» і соціальних облігацій, підтримку інфраструктурних і цифрових проєктів у країнах, що розвиваються [15].

Висновки. Таким чином, міжнародні фінансові організації залишаються ключовим інструментом глобальної економіки, забезпечуючи підтримку розвитку країн та сприяючи досягненню цілей сталого розвитку. Вони відіграють важливу роль у подоланні економічних та валютних криз, впровадженні структурних реформ.

Дослідження показало, що діяльність МФО постійно трансформується відповідно до сучасних викликів, включаючи геополітичну нестабільність, багатополлярність та конкуренцію з новими фінансовими інституціями. Водночас МФО забезпечують фінансову підтримку для реалізації глобальних ініціатив у сфері розвитку, сприяють модернізації економік та зміцненню фінансової стабільності.

Отже, ефективна діяльність міжнародних фінансових організацій є важливим чинником глобальної економічної стійкості та сталого розвитку, а подальше посилення їхньої ролі сприятиме зміцненню економічної стабільності країн з перехідними економіками та реалізації міжнародних ініціатив розвитку.

Список використаної літератури

1. Accominotti O., Ugolini S. International trade finance from the origins to the present. arXiv. 2020. URL: <https://arxiv.org/abs/2012.12321>
2. Boughton J. M. The IMF and the Force of History: Ten Events and Ten Ideas that Have Shaped the Institution. IMF Working Papers. 2004. No. 075. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589063601/back-1.xml>
3. Kranke M. IMF–World Bank Cooperation Before and After the Global Financial Crisis. Global Policy. 2019. Vol. 11, Iss. 1. P. 15–25. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12743>
4. Eichengreen B. Globalizing Capital: A History of the International Monetary System. Princeton: Princeton University Press, 2008. 344 с. URL: <https://archive.org/details/globalizingcapit0000eich>
5. Reinhart C. M., Trebesch C. The International Monetary Fund: 70 Years of Reinvention. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/314545562_The_International_Monetary_Fund_70_Years_of_Reinvention
6. Wang H. The New Development Bank and the Asian Infrastructure Investment Bank: China’s Ambiguous Approach to Global Financial Governance. Development and Change. 2019. Vol. 50, No. 1. P. 221–244. URL: https://www.wita.org/wp-content/uploads/2019/02/Wang-2019-Development_and_Change.pdf
7. Dooley M. P., Folkerts-Landau D., Garber P. An Essay on the Revived Bretton Woods System. NBER Working Paper No. 9971. National Bureau of Economic Research, 2003. 11 с. URL: <http://www.nber.org/papers/w9971>
8. World Bank. History and Projects. URL: <https://www.worldbank.org/en/about/history>
9. International Monetary Fund. Money Matters: An IMF Exhibit — The Importance of Global Cooperation. URL: https://www.imf.org/external/np/exr/center/mm/eng/mm_dr_05.htm
10. U.S. Department of State. Nixon Shock. URL: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/nixon-shock>
11. International Monetary Fund. Money Matters: An IMF Exhibit — The Importance of Global Cooperation. URL: https://www.imf.org/external/np/exr/center/mm/eng/mm_dr_05.htm
12. Історія ЄБРР. URL: <https://www.ebrd.com/home/who-we-are/ebrd-history.html>
13. Shah A. Structural Adjustment — a Major Cause of Poverty. URL: <https://www.globalissues.org/article/3/structural-adjustment-a-major-cause-of-poverty>
14. Світовий банк. World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty. Вашингтон, округ Колумбія: Світовий банк, 2001. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/230351468332946759/pdf/226840WDR00PUB0ng0poverty0200002001.pdf>
15. World Bank. Innovative Strategies to Finance Sustainable Development. World Bank. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/04/13/innovative-strategies-to-finance-sustainable-development>

Дата надходження статті: 01.07.2025

Дата прийняття статті: 14.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.071819](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.071819)

JEL Classification F33, F34, F53, N20

FORMATION AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS

POPEL Serhii

PhD in Economics, Associate Professor,

*Associate Professor at the Department of Finance, Banking, Insurance and Stock Market
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3834-1049>

Abstract. *The article examines the historical prerequisites for the emergence and evolution of international financial organizations as key institutions of the global economy. It considers the economic, monetary, and political factors that led to the establishment of the post-war financial regulatory system and the creation of international financial institutions. The main stages of development of international financial organizations are summarized – from post-World War II economic reconstruction and overcoming currency crises of the 1970s–1990s to their transformation during the post-Soviet period and current sustainable development tasks. It is shown that the role of IFIs has shifted from ensuring financial stability and reconstruction lending to supporting structural reforms, managing debt crises, and implementing global development initiatives. Contemporary challenges for IFIs are outlined in the context of geopolitical instability, the rise of multipolarity, and competition from new financial institutions.*

Keywords. *international financial organizations, financial stability, monetary system, global development.*

The purpose of the article is to study the evolution of international financial organizations and their role in supporting financial stability, structural reforms, and global initiatives.

The article examines the historical prerequisites for the emergence and evolution of international financial organizations as key institutions of the global economy. It considers the economic, monetary, and political factors that led to the establishment of the post-war financial regulatory system and the creation of international financial institutions. The main stages of development of international financial organizations are summarized – from post-World War II economic reconstruction and overcoming currency crises of the 1970s–1990s to their transformation during the post-Soviet period and current sustainable development tasks. It is shown that the role of IFIs has shifted from ensuring financial stability and reconstruction lending to supporting structural reforms, managing debt crises, and implementing global development initiatives. Contemporary challenges for IFIs are outlined in the context of geopolitical instability, the rise of multipolarity, and competition from new financial institutions.

The novelty of the article lies in the comprehensive study of the evolution of international financial organizations and the transformation of their functions from post-crisis economic reconstruction lending to supporting structural reforms, managing debt issues, and implementing global sustainable development initiatives amid contemporary economic and

political challenges.

The effective functioning of international financial organizations is an important factor in global economic resilience and sustainable development, and further strengthening their role will contribute to enhancing the economic stability of countries with transitional economies and the implementation of international development initiatives.

Reference

1. Accominotti O., Ugolini S. (2020) International trade finance from the origins to the present [Міжнародне торговельне фінансування від витоків до сьогодні]. arXiv. Available at: <https://arxiv.org/abs/2012.12321>
2. Boughton J. M. (2004) The IMF and the Force of History: Ten Events and Ten Ideas that Have Shaped the Institution. IMF Working Papers, no. 075. Available at: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589063601/back-1.xml>
3. Kranke M. (2019) IMF–World Bank Cooperation Before and After the Global Financial Crisis. Global Policy, vol. 11, iss. 1, pp. 15–25. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12743>
4. Eichengreen B. (2008) Globalizing Capital: A History of the International Monetary System. Princeton: Princeton University Press, 344 p. Available at: <https://archive.org/details/globalizingcapit0000eich>
5. Reinhart C. M., Trebesch C. (2015) The International Monetary Fund: 70 Years of Reinvention. Available at: https://www.researchgate.net/publication/314545562_The_International_Monetary_Fund_70_Years_of_Reinvention
6. Wang H. (2019) The New Development Bank and the Asian Infrastructure Investment Bank: China's Ambiguous Approach to Global Financial Governance. Development and Change, vol. 50, no. 1, pp. 221–244. Available at: https://www.wita.org/wp-content/uploads/2019/02/Wang-2019-Development_and_Change.pdf
7. Dooley M. P., Folkerts-Landau D., Garber P. (2003) An Essay on the Revived Bretton Woods System. NBER Working Paper No. 9971. National Bureau of Economic Research, 11 p. Available at: <http://www.nber.org/papers/w9971>
8. World Bank. (n.d.) History and Projects. Available at: <https://www.worldbank.org/en/about/history>
9. International Monetary Fund. (n.d.) Money Matters: An IMF Exhibit — The Importance of Global Cooperation. Available at: https://www.imf.org/external/np/exr/center/mm/eng/mm_dr_05.htm
10. U.S. Department of State. (n.d.) Nixon Shock. Available at: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/nixon-shock>
11. International Monetary Fund. (n.d.) Money Matters: An IMF Exhibit — The Importance of Global Cooperation. Available at: https://www.imf.org/external/np/exr/center/mm/eng/mm_dr_05.htm
12. Yevropeyskyi bank rekonstruktsii ta rozvytku. (n.d.) Istoriia YeBRR [History of the EBRD]. Available at: <https://www.ebrd.com/home/who-we-are/ebrd-history.html>
13. Shah A. (n.d.) Structural Adjustment — a Major Cause of Poverty. Available at: <https://www.globalissues.org/article/3/structural-adjustment-a-major-cause-of-poverty>
14. Svitovyi bank. (2001) World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty. Washington, D.C.: World Bank. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/230351468332946759/pdf/226840WDR00PU>

B0ng0poverty0200002001.pdf

15. World Bank. (2023) Innovative Strategies to Finance Sustainable Development. World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/04/13/innovative-strategies-to-finance-sustainable-development>

Дата надходження статті: 01.07.2025

Дата прийняття статті: 14.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

ПШИК Богдан Іванович

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри фінансових технологій та консалтингу

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7930-0791>

Анотація. У статті досліджено вплив цифровізації на фінансову стабільність банківської системи та економічну безпеку держави. Проаналізовано сучасні тенденції цифрової трансформації банківського сектору України розвитком фінтех-сервісів, електронних платежів, дистанційних каналів обслуговування та проєкту е-гривні. Визначено ключові ризики, пов'язані з цифровізацією (технологічні, операційні та кіберризики). Запропоновано науково-обґрунтовані підходи щодо підвищення фінансової стійкості банківського сектору в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: банківська система, економічна безпека держави, монетарна політика, фінансова стабільність, управління ризиками, фінтех, центральний банк, цифрова трансформація.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку фінансового сектору супроводжується стрімкими та невідворотними процесами цифрової трансформації, які дедалі сильніше впливають на підвищення ефективності банківських операцій, оптимізацію бізнес-процесів, а також поглиблення фінансової інклюзії, що втілюється через спрощення та розширення доступу широкого кола економічних суб'єктів до фінансових послуг. Для України цифровізація банківської системи має особливе значення, адже вона розгортається в умовах глибоких структурних трансформацій, посилені викликами військової агресії з боку росії, перманентної макроекономічної нестабільності та необхідністю створення належних умов та дієвого інструментарію для зміцнення економічної безпеки держави.

Постійний розвиток електронного бізнесу та цифрових платіжних технологій, поява нових фінтех-сервісів, діджиталізація монетарних інструментів і проєкт впровадження «е-гривні» формують нові драйвери стійкості банківської системи, посилюючи водночас дію ризиків кібербезпеки та технологічної надійності. Актуальність теми дослідження у цьому контексті зумовлена необхідністю оцінки впливу тенденцій цифровізації впливає на фінансову стабільність банківської системи, її здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім шокам та безперервно функціонувати на тлі зростання системних ризиків. До того ж поява та активне поширення віддалених каналів обслуговування та різного роду фінансових інновацій, зміна підходів до надання фінансових послуг ще раз підкреслюють важливість цифровізації як одного з пріоритетних чинників сучасного розвитку фінансового сектору.

Разом із тим цифрова трансформація зумовлює появу нового спектру викликів, які безпосередньо впливають на фінансову стабільність банківської системи та

економічну безпеку держави. Йдеться передусім про посилення впливу технологічних, операційних і кіберризиків, які можуть спричинити збої у функціонуванні ринкової інфраструктури й підірвати довіру не лише до банківського сектору, а й держави загалом. Більше того, в умовах воєнних загроз зростання залежності від цифрових платформ та інтенсивного використання можливостей електронного бізнесу питання забезпечення стійкості банківської системи, а відтак й гарантування економічної безпеки держави постають критично важливими пріоритетами державної політики. Таким чином наукова проблематика комплексного аналізу впливу цифровізації на фінансову стабільність банківської системи та визначення механізмів, здатних зміцнити економічну безпеку держави в умовах цифрового середовища й високого рівня системних ризиків, з кожним днем дедалі більше актуалізується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу тенденцій цифровізації на фінансову стабільність банківської системи та стан економічної безпеки держави є предметом активних дискусій в наукових колах. Адже у сучасних умовах цифрова трансформація фінансового сектору виступає одного боку ключовим чинником підвищення його ефективності, прозорості та конкурентоспроможності. Проте разом із новими можливостями вона породжує додаткові виклики для центральних банків і фінансових регуляторів, зокрема у сфері забезпечення кіберстійкості та мінімізації системних ризиків.

В українській науковій літературі зазначена вище проблематика висвітлена у працях багатьох українських дослідників. Зокрема, тенденції цифрової модернізації банківського сектору та її регуляторні аспекти знайшли відображення у працях таких авторів як Алексеєнко Л. [1], Алексеєнко І. та Геріч Д. [2], Веселий І. [3], Глінський Д. і Ключка О. [4]. Питання щодо викликів фінансової стабільності у контексті цифрових інновацій, зокрема й ризиків у сфері розвитку фінтеху та цифрових валют центральних банків висвітлено у праці Корнеєва В. [5] та Ходжаян А. Окремо слід відзначити роботу Кретьова Д. та Кретьової О. [6], які досліджують трансформацію банківських послуг під впливом новітніх технологій, а також Пузирьової П. [7] і Ткаченко О. [8], які розглядають еволюцію цифрових фінансових інструментів крізь призму їх впливу на безпеку платіжної інфраструктури. Чайковський Є. [9] виокремлює науково-технічні та технологічні фактори, які відкривають нові можливості для інноваційного розвитку банків і формують основу цифрової конкурентоспроможності фінансових установ. У працях Дзюблюка О., Луціва Б., Чайковського Я. та інших авторів [10] увага акцентується на тому, що цифрова модернізація банків поєднується із впровадженням екологічно орієнтованих фінансових рішень, що водночас сприяє сталому економічному розвитку та підвищенню рівня економічної безпеки держави.

Усе це свідчить про значний доробок українських науковців у сфері означеної проблематики, проте питання комплексного оцінювання впливу цифровізації на фінансову стабільність банківської системи та економічну безпеку з огляду на дію кіберризиків, умови посилення воєнних загроз та зростання залежності економіки від функціонування цифрової інфраструктури потребують належного обґрунтування. Особливий інтерес з боку науковців та практиків-економістів на сучасному етапі повинні викликати питання розробки механізмів адаптації банківського регулювання до цифрових викликів, підходів до оцінювання стійкості цифрових банківських сервісів, а також визначення ролі цифрових технологій у зміцненні економічної безпеки держави. Отже, актуальність подальших досліджень визначається необхідністю поглибленого аналізу трансформаційних процесів у банківській системі під впливом цифровізації та розроблення науково обґрунтованих підходів до

забезпечення її фінансової стійкості й економічної безпеки в цифровому середовищі.

Метою статті є висвітлення теоретико-методологічних засад впливу цифровізації на фінансову стабільність банківської системи та визначення її ролі у забезпеченні економічної безпеки держави в умовах посилення технологічних, кібернетичних та макроекономічних ризиків.

Виклад основних результатів. Цифрова трансформація у банківській діяльності протягом останнього десятиліття набула масштабів повсякденного та дихотомічного характеру, викликаючи дедалі більший інтерес з боку наукової та фінансової спільноти. Адже цифровізація банківської системи розглядається сучасною економічною наукою як комплексний процес трансформації, що охоплює модернізацію фінансових послуг, автоматизацію операцій, впровадження інноваційних ІТ-рішень і формування нової архітектури фінансової інфраструктури. Цей процес передбачає активне використання різноманітних фінансових технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних, Інтернет речей (IoT), обробка великих обсягів даних (Big Data), хмарні технології та інші.

Виступаючи одним із пріоритетних драйверів вдосконалення регуляторних підходів та фінансових механізмів, її розглядають крізь призму нових викликів для фінансової системи та економічної безпеки держави з одного боку та джерелом нових можливостей та цінного чинника для зміцнення фінансової стабільності банківського сектору, який аналізують з позицій технологічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності банків та забезпечення їхньої стійкості їх функціонування – з іншого.

Згідно з підходом, представленим у праці Д. Кретьова та О. Кретьової [6], цифрова зрілість банківського сектору визначається рівнем автоматизації процесів, інтеграцією цифрових сервісів та здатністю фінансових установ адаптуватися до світових технологічних трендів. Дослідники підкреслюють, що цифрові технології стають ключовим інструментом оптимізації операційних процесів і підвищення ефективності банківської діяльності, що безпосередньо впливає на стійкість банківської системи. Тому в умовах сьогодення існує об'єктивна потреба оцінювання сучасних тенденцій цифрової трансформації банківського сектору України, включаючи розвиток фінтех-сервісів, електронних платежів, дистанційних каналів обслуговування та проєкту «e-гривні». Інтенсивне впровадження цифрових технологій створює умови для покращення якості ризик-менеджменту, моніторингу операцій та підвищення рівня клієнтського сервісу, що зміцнює фінансову стійкість банків [9, с. 148-149].

У роботі П. Пузирьової цифровізація трактується як ключовий елемент трансформації фінансової системи та інструмент зміцнення економічної безпеки держави. Авторка підкреслює, що цифрові рішення сприяють підвищенню прозорості фінансових операцій, зниженню трансакційних витрат та покращенню контролю над рухом фінансових потоків, що є важливим чинником запобігання фінансовим загрозам [7].

Інший теоретичний напрям стосується взаємозв'язку цифровізації та конкурентоспроможності банківського сектору. І. Алексеєнко та Д. Геріч наголошують, що цифрова трансформація суттєво впливає на здатність банків адаптувати бізнес-моделі до умов ринку, створювати клієнтоорієнтовані сервіси та розширювати спектр інноваційних продуктів. Це зміцнює позиції банків, що є важливим елементом загальної стійкості фінансової системи [2].

У праці О. Ключки та Д. Глінського цифровізація розглядається як чинник підвищення ефективності банківської діяльності. Автори зазначають, що цифрові

сервіси та автоматизовані системи управління операційними ризиками сприяють вдосконаленню процесів внутрішнього контролю та мінімізації операційних втрат, що позитивно впливає на фінансову стабільність банків [4].

З макроекономічної точки зору, як зазначають В. Корнеєв та А. Ходжаян, діджиталізація фінансового ринку має системний вплив на формування нових моделей грошового обігу, розвиток електронних платіжних інструментів і трансформацію функцій центральних банків. Це змінює засади монетарної політики, створюючи нові можливості для забезпечення стабільності та нові ризики, пов'язані з кіберзагрозами та технологічними збоями [5].

Водночас окремі дослідники, серед яких О. Ткаченко, акцентують увагу на тому, що цифровізація породжує нові системні ризики, які потребують формування відповідної регуляторної бази, адаптації механізмів нагляду та перегляду підходів до забезпечення фінансової стабільності. Йдеться про зростання кіберризиків, залежності від інформаційних систем і загроз для критичної фінансової інфраструктури [8].

Формування зв'язку між цифровізацією банківського сектору та економічною безпекою держави підкреслюється в роботах з проблематики сталого розвитку. Зокрема, О. Дзюблюк, Б. Луців, Я. Чайковський та співавтори наголошують, що впровадження сучасних цифрових інструментів є важливим елементом підтримки екологічно сталих фінансових проєктів, розвитку «зеленого» кредитування та забезпечення стратегічних економічних інтересів держави [10, с. 58].

На базі узагальнення теоретичних підходів можемо стверджувати, що цифровізація є багатовимірним процесом, який водночас посилює ефективність банківської системи та генерує нові ризики, впливаючи тим самим на фінансову стабільність і рівень економічної безпеки держави. Її вплив реалізується через модернізацію операційних процесів, удосконалення інструментів управління ризиками, трансформацію моделей грошового обігу та розвиток фінансових інновацій. Це вимагає комплексного регуляторного підходу та адаптації інституційних механізмів забезпечення стійкості банківського сектору в умовах цифрової економіки.

Впродовж кількох останніх років Національний банк України активно співпрацює з Міністерством цифрової трансформації у напрямі цифрової трансформації банківського сектору. Завдяки такій взаємодії формується сучасна екосистема онлайн-послуг, що відповідає міжнародним стандартам і створює нові можливості як для фінансових установ, так і для їхніх користувачів [11].

Сучасний банківський сектор України перебуває на етапі активної цифрової трансформації, яка проявляється у кількох ключових напрямках. Перш за все, активно розвиваються фінтех-сервіси, що дозволяють банкам пропонувати клієнтам інноваційні фінансові продукти, включно з цифровими платформами кредитування, мобільними додатками для управління рахунками, автоматизованими сервісами фінансового планування та платформами для електронної комерції. Впровадження фінтех-рішень значно підвищує швидкість і доступність банківських послуг, що сприяє покращенню клієнтського досвіду та зміцненню конкурентоспроможності фінансових установ. Завдяки використанню фінтеху та вдосконаленню функціоналу власних цифрових продуктів банки навчилися швидко реагувати на зміни клієнтського попиту та поведінки користувачів фінансовими послугами, що втілюється у регулярному перегляді та вдосконаленні своїх бізнес-моделей, впровадженні нових підходів до створення, просування та продажу банківських продуктів.

Другим важливим напрямком є розвиток електронних платежів та безготівкових розрахунків, що включає використання мобільних банкінг-додатків, систем QR-

платежів, інтернет-банкінгу та інших технологій. Збільшення частки електронних платежів та безконтактних операцій не лише знижує операційні витрати банків і підвищує ефективність обслуговування клієнтів, але й посилює прозорість фінансових потоків, що є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності.

Третім напрямком є активний розвиток дистанційних каналів обслуговування, таких як мобільний банкінг, Інтернет-банкінг, РС-банкінг, SMS-, WAP-, WEB- та відеобанкінг. Впровадження цих технологій забезпечує безперервний доступ клієнтів до фінансових послуг, оптимізує внутрішні процеси банків та знижує ризики, пов'язані з фізичною присутністю у відділеннях, що особливо актуально в умовах воєнних загроз та обмежень пересування.

Четвертим стратегічним напрямком є впровадження національної цифрової валюти – «е-гривні». Проект «е-гривні» спрямований на модернізацію системи електронних платежів, підвищення швидкості та безпеки фінансових операцій, а також на забезпечення більш ефективного монетарного регулювання економіки країни з боку центрального банку. Цифрова валюта відкриває нові можливості для інтеграції банківської системи з державними регуляторними інструментами та контролю фінансових потоків у реальному часі.

Загалом, цифрова трансформація банківського сектору України створює основу для підвищення ефективності, конкурентоспроможності та фінансової стійкості банків. Водночас вона породжує низку нових технологічних, операційних викликів та безпекових ризиків, що потребують адаптації регуляторних механізмів, підвищення стійкості інформаційно-технічної інфраструктури та комплексного управління системними ризиками. Нижче наведемо їх більш детальну характеристику.

1. Технологічні ризики. Впровадження новітніх інформаційних та цифрових технологій потребує значних інвестицій у програмне забезпечення, апаратні ресурси та інтеграцію систем. Технологічні збої, помилки у програмному забезпеченні або несумісність між старими та новими системами можуть призвести до порушення банківських операцій, затримки платежів та втрати довіри клієнтів. Крім того, швидка поява нових та модернізація наявних технологій створює ризик, що частина банківських процесів стане застарілою або нефункціональною без додаткових витрат.

2. Операційні ризики. Діджиталізація змінює організаційну структуру банків і способи виконання операцій, що породжує ризики, пов'язані з внутрішніми процесами, помилками персоналу або недоліками у контролі. Автоматизація та використання віддалених сервісів підвищує ймовірність помилок при обробці транзакцій, неправильного налаштування алгоритмів або невірного використання даних клієнтів. Недостатній контроль над операційними процесами може призвести до фінансових втрат та підризу стабільності банківської системи.

3. Кіберризики. Цифровізація істотно підвищує залежність банків від інформаційних систем, що робить їх уразливими до кібератак, шкідливого програмного забезпечення, фішингових атак і витоку даних клієнтів. Кіберризики не лише загрожують фінансовим ресурсам банків, а й створюють загрозу для безпеки персональних даних та можуть спричинити масштабні збої у роботі фінансової інфраструктури. Крім того надмірні кіберризики, пов'язані з використанням цифрових технологій, можуть також підірвати довіру до фінансової системи.

4. Вплив на стійкість фінансових інституцій. Сукупність технологічних, операційних та кіберризиків може мати системний ефект, особливо в умовах посиленої цифровізації, високого рівня віддалених операцій та інтеграції фінансових платформ. Недостатня готовність банків до управління цими ризиками здатна призвести до

тимчасових або тривалих збоїв у роботі банківських систем, втрати довіри клієнтів і партнерів, а також посилення макроекономічної нестабільності і появи системних ризиків. Тому комплексне управління ризиками та адаптація регуляторних механізмів є критично важливими для збереження фінансової стійкості.

Таким чином негативними наслідками у сфері поширення тенденцій цифровізації у банківській системі може мати низку недоліків, до яких варто віднести: підвищення ризиків кібератак, порушення конфіденційності та безпеки фінансових даних клієнтів внаслідок зростання інтенсивності використання цифрових каналів; ймовірність підвищення рівня ексклюзивності за рахунок зростання кількості осіб, які не мають доступу до цифрових фінансових технологій або не володіють навичками їх використання; зростання залежності банківського сектору від технологій та інформаційних систем; можливість появи масштабних проблем у разі виникнення технічних несправностей та кібератак, що підриватиме довіру як до окремих установ банків, так і банківського сектору країни загалом. Особливу увагу слід звернути на ризики для безпеки та стабільності банківської системи, пов'язані із нестачею контролю технологій зі штучним інтелектом, котрі також варто визначити як першочергові в контексті пріоритетних дій для зміцнення економічної безпеки у сфері цифровізації.

Усе це потребує системного підходу до управління технологічними, операційними та кіберризиками, що передбачає на рівні окремих банків розроблення протоколів кібербезпеки, адаптацію внутрішнього контролю, постійне оновлення технологічної інфраструктури та інтеграцію ризик-менеджменту у стратегію банківського розвитку, підвищення цифрової обізнаності працівників банків та вдосконалення навичок спілкування та сервісу з використанням різних каналів комунікації з клієнтами. Крім того, уряд та НБУ повинні також відповідати на виклики, пов'язані з цифровізацією, та визначити найкращі практики і нормативні рамки для забезпечення стійкості та безпечного функціонування банківської системи.

Цифровізація банківської системи України має безпосередній вплив й на стан економічної безпеки держави, оскільки стабільність фінансового сектору є ключовим фактором забезпечення стійкості економічних процесів, довіри інвесторів та ефективності державної монетарної політики. Впровадження цифрових технологій змінює способи організації банківських процесів, підвищує швидкість і прозорість фінансових операцій, що створює основу для розвитку електронного бізнесу, зниження системних ризиків та запобігання кризовим явищам у банківській системі.

Окрім того, розвиток електронних платежів, мобільного та інтернет-банкінгу, фінтех-рішень і проєкту «е-гривні» в комплексі забезпечать ефективний контроль руху фінансових ресурсів та дозволяють державі більш оперативно реагувати на потенційні загрози для економічної стабільності. Крім того, цифрові технології сприяють підвищенню фінансової інклюзії, що дає змогу залучати до легального обігу дедалі більше потенційних користувачів фінансовими послугами та їхні фінансові ресурси, що сприятиме зменшенню обсягу тіньових грошових потоки, які спричиняють негативний вплив на стан економічної безпеки держави.

Важливим аспектом є те, що цифровізація покращує управління ризиками та інструментами монетарної політики. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє банкам і регулятору отримувати дані в режимі реального часу, проводити ретельний аналіз фінансового стану банківських установ, прогнозувати наслідки економічних шоків і миттєво реагувати на загрози для банківської системи, ефективно регулюючи інфляцію, валютний курс та процентні ставки. Це безпосередньо зміцнює

економічну безпеку держави, оскільки знижує ймовірність фінансових криз та системних порушень.

Цифрові технології також підтримують екологічно та соціально орієнтовані фінансові ініціативи, такі як зелене кредитування, проекти відновлюваної енергетики та циркулярної економіки. Це створює додаткові економічні переваги для держави, сприяє сталому розвитку і підвищує стійкість фінансового сектору до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Таким чином, цифровізація банківської системи виступає ключовим інструментом підвищення ефективності функціонування фінансового сектора та зміцнення економічної безпеки держави, забезпечуючи прозорість, швидкість, стійкість і контроль над економічними процесами в умовах зростання технологічних та системних ризиків.

Висновки. Цифровізація банківської системи України є визначальним чинником трансформації фінансового сектору та формування економічної безпеки держави. Проведений аналіз показав, що впровадження цифрових технологій значно підвищує ефективність банківських операцій, розширює доступ до фінансових послуг, сприяє підвищенню конкурентоспроможності та оптимізації монетарної політики. Разом із тим цифровізація супроводжується новими ризиками, серед яких технологічні, операційні та кіберризики, що здатні підірвати фінансову стійкість банків та створювати загрози для економічної безпеки держави. Виявлено, що ефективне управління цими ризиками вимагає системного підходу, включно з модернізацією технологічної інфраструктури, розвитком дистанційних каналів обслуговування, удосконаленням внутрішніх процедур контролю та підвищенням кіберстійкості банківських установ.

Цифровізація має позитивний вплив на економічну безпеку держави, оскільки забезпечує прозорість фінансових потоків, підвищує ефективність контролю та сприяє залученню ресурсів у легальний обіг. Особлива роль належить впровадженню національної цифрової валюти (е-гривні) та підтримці «зелених» фінансових ініціатив, що сприяють сталому розвитку економіки. Однак, процеси цифрової трансформації у банківській системі повинні відбуватися контрольовано, а головне – з урахуванням впливу ризиків та забезпеченням високого рівня економічної безпеки та стабільності банківської системи країни. Це передбачає комплексне використання регуляторних, організаційних та технологічних заходів, інтеграцію сучасних цифрових інструментів у банківські процеси та адаптацію системи управління ризиками до нових умов.

У сучасну епоху цифрової трансформації банки та інші фінансові установи стикаються з подвійною проблемою: адаптуватися до технологій, що стрімко розвиваються, і одночасно відповідати постійно зростаючим запитам та очікуванням з боку клієнтів. Майбутнє фінансового сектору лежить у площині пошуку оптимального співвідношення між цифровими інноваціями та персоналізованими, орієнтованими на клієнта послугами. Оскільки фінансова індустрія продовжує свою цифрову еволюцію, установи, які можуть ефективно відповідати цим змінам, займатимуть провідні позиції у формуванні фінансового ландшафту майбутнього.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінкою ефективності конкретних механізмів управління ризиками в умовах динамічної цифровізації, аналізом впливу е-гривні на макроекономічну стабільність, а також дослідженням потенціалу фінтех-рішень у зміцненні економічної безпеки держави. Особливу увагу слід приділити розробці адаптивних моделей управління кіберризиками та прогнозуванню їхнього впливу на фінансову стабільність банківського сектору.

Список використаної літератури

1. Алексеєнко Л. Фінансова стабільність банківської системи України: виклики, ризики та напрями зміцнення. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 653-662. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.653>
2. Алексеєнко І., Геріч, Д. Вплив цифровізації на управління конкурентоспроможністю банків України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. URL: 67. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-147>
3. Веселий І. О. Конкурентоспроможність цифрових банків в банківській системі України в умовах посиленої діджиталізації: маркетинговий аспект. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 6 (276). URL: https://economicscience.net/wpcontent/uploads/2024/06/6.24._topic_Іуа-О.-Veselyi-107-115.pdf
4. Ключка О. В., Глінський Д. Г. Вплив цифровізації на ефективність банківської діяльності. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 3 (273). С. 128-134. DOI: [10.32752/1993-6788-2024-1-273-128-134](https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-273-128-134).
5. Корнеєв В. В., Ходжаян А.О. Макроекономічні тенденції діджиталізації фінансового ринку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. №7-8. С. 254-255. URL: https://dndiime.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/7-8_254-255-2022.pdf#page=42.
6. Кретов Д., Кретова О. Цифрова зрілість банківського сектору: світові тенденції та реалії України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. Вип. № 3 (100). С. 71 – 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-3-10>.
7. Пузирьова П. Трансформація фінансової системи для забезпечення економічної безпеки та національних інтересів в умовах цифровізації. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2024. №8(4). URL: <https://doi.org/10.51599/is.2024.08.04.12>
8. Ткаченко О. Вплив цифровізації на трансформацію банківського сектору. *Вісник економіки*. 2024. № 4. pp. 105-121. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1699/1809>
9. Чайковський Є. Я. Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2024. Том 34. № 2. С. 141-157. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.141>
10. Чайковський Я., Луців Б., Дзюблюк О., Чайковський Є., Луців П. Банківське зелене кредитування як ключовий інструмент екологічної модернізації економіки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2025. Том 2 (61). С. 54-72. DOI: [10.55643/fcaptr.2.61.2025.4651](https://doi.org/10.55643/fcaptr.2.61.2025.4651)
11. НБУ та Мінцифри спільно працюють над цифровізацією банківської системи України. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-ta-mintsifri-spilno-pratsyuyut-nad-tsifrovizatsiyeyu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini>

Дата надходження статті: 05.07.2025

Дата прийняття статті: 16.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

THE IMPACT OF DIGITIZATION ON THE FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SYSTEM AND THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

PSHYK Bogdan

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Financial Technologies and Consulting Department

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7930-0791>

Abstract. *The article examines the impact of digitalization on the financial stability of the banking system and the economic security of the state. The current trends in the digital transformation of the banking sector of Ukraine through the development of fintech services, electronic payments, remote service channels and the e-hryvnia project are analyzed. The key risks associated with digitalization (technological, operational and cyber risks) are identified. Scientifically based approaches to increasing the financial stability of the banking sector in the context of digital transformation are proposed.*

Keywords: *banking system, economic security of the state, monetary policy, financial stability, risk management, fintech, central bank, digital transformation.*

The article is devoted to highlighting the theoretical and methodological principles of the impact of digitalization on the financial stability of the banking system and determining its role in ensuring the economic security of the state in the face of increasing technological, cybernetic, and macroeconomic risks.

The article analyzes current trends in the digital transformation of the banking sector of Ukraine, including the development of fintech services, electronic payments, remote service channels and the e-hryvnia project, and identifies key risks associated with digitalization, including technological, operational and cyber risks. Scientifically sound approaches and practical recommendations are proposed to increase the financial stability of the banking sector in the context of digital transformation, including improving risk management systems, increasing cyber resilience and integrating modern information technologies into banking processes. It is concluded that the digitalization of the banking system is a key factor in increasing the efficiency of the financial sector and strengthening the economic security of the state, ensuring the transparency of financial flows, increasing the competitiveness of banks and contributing to the formation of a stable and safe economic environment.

The need for comprehensive risk management and improvement of regulatory mechanisms that ensure the financial stability of banks and the economic security of the state in conditions of high digitalization is substantiated. Recommendations are proposed to increase the financial stability of the banking sector, including the modernization of information systems, the integration of analytical tools for risk management, increasing the cyber resilience of banks, improving internal control procedures and developing strategies for adapting to new digital technologies.

Reference

1. Alekseyenko, L. (2025). Finansova stabilnist bankivskoi systemy Ukrainy: vyklyky, ryzyky ta napriamy zmitsnennia [Financial stability of the banking system of Ukraine: challenges, risks and directions of strengthening]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*. 35. 2. 653-662. Retrieved from: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.653> [in Ukrainian].
2. Alekseyenko, I. & Gerich, D. (2024). Vplyv tsyfrovizatsii na upravlinnia konkurentospromozhnistiu bankiv Ukrain [The impact of digitalization on the management of the competitiveness of banks in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*. 67. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-147> [in Ukrainian].
3. Veselyi, I. O. (2024). Konkurentospromozhnist tsyfrovyykh bankiv v bankivskii systemi Ukrainy v umovakh posylenoi didzhytalizatsii: marketynhovi aspekt [Competitiveness of digital banks in the banking system of Ukraine in conditions of increased digitalization: a marketing aspect]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of economy*. 6 (276). Retrieved from: https://economicscience.net/wpcontent/uploads/2024/06/6.24._topic_Ilya-O.-Veselyi-107-115.pdf [in Ukrainian].
4. Klyuchka, O. V. & Glinskyi, D. G. (2024). Vplyv tsyfrovizatsii na efektyvnist bankivskoi diialnosti [The impact of digitalization on the efficiency of banking activities]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of economics*. 3 (273). 128-134. Retrieved from: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-273-128-134> [in Ukrainian].
5. Korneev, V. V. & Khodzhan, A. O. (2022). Makroekonomichni tendentsii didzhytalizatsii finansovoho rynku [Macroeconomic trends in the digitalization of the financial market]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini – Formation of market relations in Ukraine*. 7-8. 254-255. Retrieved from: https://ndiime.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/7-8_254-255-2022.pdf#page=42 [in Ukrainian].
6. Kretov, D. & Kretova, O. (2025). Tsyfrova zrilist bankivskoho sektoru: svitovi tendentsii ta realii Ukrainy [Digital maturity of the banking sector: global trends and realities of Ukraine]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi – Problems of a systemic approach in economics*. 3 (100). 71–78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-3-10> [in Ukrainian].
7. Puzyryova, P. (2024). Transformatsiia finansovoi systemy dlia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky ta natsionalnykh interesiv v umovakh tsyfrovizatsii [Transformation of the financial system to ensure economic security and national interests in the context of digitalization]. *Journal of Innovations and Sustainability*, 8(4) Retrieved from: <https://doi.org/10.51599/is.2024.08.04.12> [in Ukrainian].
8. Tkachenko, O. (2024). Vplyv tsyfrovizatsii na transformatsiiu bankivskoho sektoru [The impact of digitalization on the transformation of the banking sector]. *Visnyk Ekonomiky – Bulletin of Economics*, 4, 105-121. Retrieved from: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1699/1809>. [in Ukrainian].
9. Chaikovskiy, Ye. Ya. (2024). Faktory vplyvu na finansovu stabilnist bankiv v Ukraini [Factors influencing the financial stability of banks in Ukraine]. *Ekonomichnyi analiz. Ternopil – Economic analysis. Ternopil*. 34. 2. 141-157. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.141> [in Ukrainian].
10. Chaikovskiy, Ya., Lutsiv, B., Dziubiyuk, O., Chaikovskiy, Ye. & Lutsiv, P. (2025). Bankivske zelene kredytuvannia yak kliuchovi instrument ekolohichnoi modernizatsii ekonomiky [Bank green lending as a key tool for ecological modernization of the economy]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2 (61). 54-72. Retrieved from:

<https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.61.2025.4651> [in Ukrainian].

11. NBU ta Mintsyfry spilno pratsiuiut nad tsyfrovizatsiieiu bankivskoi systemy Ukrainy. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy [NBU and Ministry of Digital Affairs work together on digitalization of Ukraine's banking system]. bank.gov.ua. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-ta-mintsifri-spilno-pratsyuyut-nad-tsifrovizatsiyeyu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 05.07.2025

Дата прийняття статті: 16.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ОБЛІК ВИТРАТ НА ВІДНОВЛЕННЯ АКТИВІВ І ІНФРАСТРУКТУРИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

ГРИЦЕНКО Ольга Миколаївна

кандидатка економічних наук, доцентка,

доцентка кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9253-7299>

Анотація. У статті досліджено теоретико-методологічні засади та практичні аспекти обліку витрат на відновлення активів і інфраструктури в умовах післявоєнного відновлення економіки України. Проаналізовано чинні нормативно-правові документи, виявлено проблеми і прогалини у відображенні відновлювальних витрат у бухгалтерському обліку. Запропоновано напрями вдосконалення облікової політики підприємств у частині відновлення зруйнованих активів, адаптацію міжнародних стандартів та використання цифрових технологій для підвищення прозорості й ефективності обліку.

Ключові слова: витрати, облік, активи, відновлення, інфраструктура, післявоєнний період, облікова політика, МСФЗ.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, що триває на території України з 2022 року, стала безпрецедентним викликом для економіки країни та її інфраструктури. Масштабні руйнування об'єктів житлового фонду, промислових підприємств, транспортної та соціальної інфраструктури зумовили необхідність проведення широкомасштабних відновлювальних робіт. У таких умовах особливої ваги набуває питання забезпечення належного обліку та аудиту витрат, пов'язаних із відновленням активів і інфраструктури у післявоєнний період, що були знищені або пошкоджені внаслідок воєнних дій. Відновлення активів і інфраструктури потребує значних інвестицій з боку держави, міжнародних донорів, приватного сектору та громад. Це, у свою чергу, вимагає ефективного управління фінансовими ресурсами, прозорості їх використання, а також обґрунтованості прийнятих управлінських рішень. У зв'язку з цим виникає потреба в розробці дієвих механізмів бухгалтерського обліку витрат на відновлення активів і інфраструктури, які б забезпечували достовірність фінансової інформації, та проведенні незалежного аудиту, здатного виявити можливі ризики нецільового чи неефективного використання коштів.

Актуальність дослідження обумовлена як масштабами завданих збитків, так і необхідністю формування ефективної обліково-аудиторської системи в умовах післявоєнного відновлення. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти обліку і аудиту витрат на відновлення активів і інфраструктури, з урахуванням сучасних викликів, міжнародного досвіду та національних особливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ваговий вклад у відображення в бухгалтерському обліку витрат на відновлення активів і інфраструктури у

післявоєнний період здійснювали: Рудницький В. С., Меліхова Т. О [1] досліджували питання бухгалтерського обліку в умовах воєнного стану: проблеми та напрями удосконалення; Л.В. Сергієнко [2] обґрунтував методи оцінки воєнних збитків, підходи до визначення вартості відновлення та наслідки для планування реконструкції, Кузьмін О. Є., Гуменюк О. В. [3] досліджували обліково-аналітичне забезпечення управління процесами відновлення підприємств у післявоєнний період, Селіванова Н.М [4] розкрила облік витрат на відновлення та поліпшення основних засобів підприємства: питання оцінки, обліку і документування,

Проте, не применшуючи вклад зазначених авторів, вважаємо, що зміни, які впроваджуються у сфері бухгалтерського обліку, пов'язані із продовженням воєнного стану, формують поле для проведення подальших досліджень, зокрема в частині вдосконалення обліку витрат на відновлення активів і інфраструктури у післявоєнний період.

Метою статті – обґрунтувати теоретичні положення та запропонувати практичні підходи до вдосконалення обліку витрат на відновлення активів і інфраструктури у післявоєнний період. Завданням дослідження нормативного регулювання обліку витрат, виявити основні проблеми їх відображення та визначити напрями вдосконалення облікової політики підприємств..

Виклад основних результатів. Витрати на відновлення активів і інфраструктури становлять сукупність економічних ресурсів, спрямованих на відбудову, ремонт або заміну пошкоджених основних засобів та елементів інфраструктури, які зазнали руйнувань унаслідок бойових дій. На відміну від поточних витрат, що пов'язані з підтриманням діяльності підприємства у звичайних умовах, відновлювальні витрати мають капітальний характер і призводять до створення або збільшення вартості нового (відновленого) активу.

Відповідно до вимог Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» та Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 16 *Property, Plant and Equipment*, витрати, які забезпечують зростання майбутніх економічних вигід від використання активу, підлягають капіталізації. Такий підхід узгоджується з концепцією визнання активів, за якою вартісне відображення повинно відображати потенціал генерування економічних вигід у майбутніх періодах [5,6].

Однак, у практиці вітчизняного бухгалтерського обліку існують значні проблеми з ідентифікацією, оцінкою та документальним підтвердженням витрат, пов'язаних із відновленням зруйнованих активів. Складність полягає у відсутності уніфікованих методичних підходів до визначення первісної вартості відновленого активу, обліку компенсацій, отриманих від держави чи донорів, а також у відмінностях у трактуванні критеріїв капіталізації витрат.

Недостатня деталізація облікової політики підприємств, а також відсутність нормативно врегульованих положень щодо обліку витрат, профінансованих за рахунок грантів, донорських коштів або державних програм, ускладнюють забезпечення достовірності та порівнянності фінансової звітності. Унаслідок цього виникають труднощі в оцінці фінансового стану підприємств, що беруть участь у процесах відбудови, та в обґрунтуванні ефективності використання відновлювальних ресурсів.

Першоджерелом інформації щодо збитків, завданих війною, для підприємства, яке продовжує здійснювати господарську діяльність, виступають дані бухгалтерського обліку. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться кожним суб'єктом господарювання [7]. Саме на його дані спираються інші види звітності -

фінансова, податкова, статистична тощо. Таким чином, бухгалтерський облік є інформаційною основою для визначення масштабів збитків, розрахунку сум відшкодування та прийняття управлінських рішень щодо відновлення діяльності підприємства.

Контроль достовірності та законності відображення операцій з відновлення активів здійснюється відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», що забезпечує незалежну перевірку правильності формування витрат і відповідності фінансової звітності встановленим стандартам [9].

Особливу роль у процесі відновлення відіграє фіксація пошкоджень активів, зруйнованих унаслідок бойових дій. Відповідно до Порядку проведення невідкладних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 року № 473 [10], здійснюється обстеження та документальна фіксація пошкоджень будівель і споруд приватної, комунальної та державної форми власності. Ця інформація має не лише правове, а й облікове значення, оскільки є підставою для оцінки збитків, нарахування резервів під знецінення активів та визначення обсягу витрат, необхідних для їх відновлення.

Слід також зазначити, що необоротні активи та запаси, які обліковувалися на балансі підприємства до запровадження воєнного стану та фактично перебувають на тимчасово окупованих територіях або в районах бойових дій, продовжують визнаватися активами підприємства у бухгалтерському обліку. Такий підхід узгоджується з принципом безперервності діяльності (*going concern*), що передбачає збереження облікової оцінки активів до моменту їх фактичного списання або відновлення контролю над ними.

Таким чином, бухгалтерський облік у післявоєнний період набуває ключового значення у процесі документування, оцінки та відображення відновлювальних витрат, забезпечуючи не лише фінансову прозорість, але й правову основу для отримання компенсацій, фінансування та відшкодування збитків.

Витрати на відновлення активів розглядаються як складова частина інвестиційної діяльності підприємств. Відповідно до вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), такі витрати можуть бути класифіковані за кількома напрямками, а саме:

- капітальні інвестиції;
- витрати на ремонт;
- витрати на реконструкцію або модернізацію.

Класифікація витрат залежить насамперед від характеру пошкодження об'єкта основних засобів, ступеня його зношення, а також від цілей, яких прагне досягти підприємство у процесі відновлення. Зокрема, якщо внаслідок проведених робіт покращуються технічні або експлуатаційні характеристики активу, відбувається заміна його частин чи елементів на нові або сучасніші, такі витрати визнаються капітальними інвестиціями.

Таким чином, для правильного відображення у бухгалтерському обліку витрат на відновлення активів необхідно ретельно аналізувати зміст господарських операцій, їх економічну сутність, а також відповідність критеріям визнання активів згідно з чинними нормативно-правовими актами у сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Окрім національного законодавства, у процесі організації обліку витрат на відновлення доцільно враховувати міжнародні підходи та рекомендації. Зокрема,

вагоме значення мають практичні настанови та керівні принципи, розроблені Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC), Програмою розвитку ООН (UNDP) та Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), які висвітлюють особливості обліку витрат на відновлення після катастроф і надзвичайних ситуацій. Таким чином, ефективна організація облікового процесу вимагає інтеграції національних стандартів із міжнародним досвідом, що сприятиме підвищенню прозорості, достовірності фінансової звітності та обґрунтованості управлінських рішень у період післявоєнного відновлення.

Системний підхід до управління процесом відновлення активів передбачає необхідність чіткої класифікації витрат за їх економічним змістом, функціональним призначенням та джерелами фінансування. Така класифікація є базою для формування облікової політики, контролю ефективності використання ресурсів і забезпечення достовірності фінансової звітності. У сучасних умовах доцільно виділити такі основні групи витрат на відновлення активів (табл. 1):

Таблиця 1

Класифікація основних груп витрат на відновлення активів

№ пор	Ознака класифікації	Групи витрат	Приклади
1	За економічним змістом	матеріальні, трудові, фінансові, амортизаційні	будівельні матеріали, заробітна плата працівників відбудовних бригад, послуги підрядників
2	За функціональним призначенням	ремонтні, реконструкційні, модернізаційні	поточний ремонт пошкоджених приміщень, добудова зруйнованих частин, встановлення сучасного обладнання
3	За джерелами фінансування	власні кошти, державні програми, гранти міжнародних організацій, страхові відшкодування	кошти підприємства; фінансування з держбюджету; допомога ЄС, USAID, ПРООН; виплати від страховиків
4	За об'єктом відновлення	основні засоби, нематеріальні активи, об'єкти інфраструктури	виробничі будівлі, офісні приміщення, IT-мережі, комунікації
5	За характером впливу на економічні вигоди	капітальні (інвестиційні) та поточні	добудова або заміна активів – капітальні; усунення незначних пошкоджень – поточні
6	За центрами відповідальності	адміністративні, виробничі, збутові	витрати на відновлення офісу, цеху, складу тощо

Джерело: складено на основі [5,6]

Запропонована класифікація дозволяє структурувати облік витрат відповідно до фінансово-економічної логіки відновлювального процесу і забезпечити можливість аналітичного контролю за кожною групою витрат.

Важливим аспектом є розмежування поточних і капітальних витрат. Якщо поточні витрати спрямовані на підтримання об'єкта в робочому стані без зміни його функціональних характеристик, то капітальні призводять до збільшення первісної вартості активу або створення нового. У контексті післявоєнного відновлення більшість таких витрат має ознаки капіталізації, що потребує коректного бухгалтерського відображення.

Однією з ключових проблем є ідентифікація первісної вартості відновленого активу у випадку повного знищення первинної документації чи часткового руйнування

об'єкта. У таких ситуаціях доцільно застосовувати альтернативні методи оцінки, передбачені МСБО 16, зокрема:

- відновлювальну (replacement cost) або справедливую вартість на дату визнання;
- експертну оцінку незалежного оцінювача;
- використання індексів будівельних цін чи ринкових котирувань аналогічних активів.

До первинних документів, які фіксують витрати на відновлення, належать:

- дефектні акти;
- акти обстеження та оцінки шкоди;
- кошториси;
- договори з підрядниками;
- акти виконаних робіт (форми КБ-2в, КБ-3 тощо);
- накладні та платіжні документи.

Проблеми в первинному обліку часто пов'язані з втратою документів у зоні бойових дій, що вимагає застосування альтернативних форм доказів (фото-, відеофіксація, свідчення тощо).

Витрати, понесені за рахунок державних чи міжнародних програм, мають відображатися на окремих аналітичних рахунках, що забезпечить контроль цільового використання коштів. Для цього пропонується у робочому плані рахунків підприємства передбачити:

Витрати на відновлення можуть обліковуватись на рахунках:

- 15 “Капітальні інвестиції”;
- 23 “Виробництво” – якщо ремонт виконується власними силами;
- 92 “Адміністративні витрати” – для поточного ремонту;
- 10 “Основні засоби” – після введення в експлуатацію відновлених об'єктів.
- аналітику за джерелами фінансування (державний бюджет, грант, власні кошти тощо);
- відображення компенсацій та відшкодувань за кредитом рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Особливістю є необхідність окремого обліку витрат, пов'язаних із відновленням, аби забезпечити прозорість використання фінансування (особливо у випадку залучення державних чи міжнародних коштів).

Аудиторська перевірка витрат на відновлення повинна включати:

- перевірку достовірності первинних документів;
- аналіз відповідності витрат затвердженим кошторисам;
- оцінку правомірності їх включення до активів або витрат;
- перевірку джерел фінансування (державні кошти, донорські програми, страхові виплати тощо).

Ключові ризики:

- завищення обсягів робіт та вартості матеріалів;
- подвійне відображення витрат;
- використання коштів не за призначенням.

Аудитор має звертати увагу на наявність підтверджень фізичного існування відновлених об'єктів та їх введення в експлуатацію.

Аналізуючи праці вітчизняних науковців, які досліджували дану проблематику, варто відмітити, що воєнні дії суттєво ускладнили функціонування системи

бухгалтерського обліку на підприємствах, в органах державної влади та місцевого самоврядування, а також у неприбуткових організаціях, що здійснюють діяльність у зоні бойових дій або на прилеглих територіях. У цих умовах виникає низка об'єктивних і суб'єктивних проблем, які безпосередньо впливають на достовірність, повноту та своєчасність облікової інформації.

Однією з проблем є відсутність доступу до зруйнованих об'єктів. Значна частина основних засобів, складів, виробничих приміщень і адміністративних будівель зазнала пошкоджень або повного знищення. Це унеможливує проведення інвентаризації, уточнення фактичного стану активів та їх залишкової вартості. У результаті підприємства не мають змоги достовірно відобразити втрати у бухгалтерському обліку, що впливає на формування фінансових результатів і звітності. Такі обставини також створюють складнощі для підтвердження права власності на активи та визнання збитків у податковому обліку.

Наступною проблемою є втрата облікової документації. Через руйнування офісних приміщень, евакуацію персоналу або вимушене переміщення підприємств втрачено значний масив первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку та архівних матеріалів. Відсутність первинних документів перешкоджає належному підтвердженню господарських операцій і створює ризики для проведення аудиторських перевірок. Неврегульованість процедур відновлення втрачених документів у надзвичайних умовах лише поглиблює цю проблему.

Також варто відмітити, що в умовах вимушеного скорочення персоналу та ротації кадрів у зоні активних бойових дій бухгалтерські функції часто виконують працівники, які не мають достатньої професійної підготовки. Це призводить до помилок у відображенні господарських операцій, невірному застосуванні рахунків обліку, порушення строків подання звітності. Особливо гостро проблема проявляється у бюджетних установах місцевого рівня, де кадровий дефіцит поєднується з високим навантаженням на бухгалтерські служби.

Унаслідок порушення логістичних ланцюгів, нестабільності постачання ресурсів і проблем з обліком гуманітарної допомоги частина витрат не підлягає своєчасному документуванню. Це ускладнює формування собівартості продукції, визначення фактичних витрат за бюджетними програмами чи проектами. Неповнота інформації призводить до викривлення даних фінансової звітності та унеможливує ефективний фінансовий аналіз діяльності підприємства або установи.

Однією з проблем є неузгодженість у нормативно-правовій базі. Система бухгалтерського обліку під час війни стикається з прогалинами та суперечностями у чинному законодавстві. Частина нормативних актів не враховує специфіку обліку витрат від знищення активів, обліку гуманітарної допомоги, безоплатних надходжень чи компенсаційних виплат. Відсутність чітких методичних рекомендацій створює правову невизначеність і змушує бухгалтерів самостійно інтерпретувати положення облікових стандартів, що підвищує ризик фінансових помилок.

Ще однією з важливих проблем, які варто дослідити, є проблема подвійного фінансування. Особливу увагу слід приділити ситуаціям, коли один і той самий об'єкт або захід фінансується одночасно з державного бюджету та з донорських (міжнародних або благодійних) джерел. Відсутність належної координації між фінансовими потоками створює ризики подвійного обліку або, навпаки, недообліку витрат. Така ситуація потребує запровадження дієвих механізмів контролю за рухом коштів, гармонізації звітності відповідно до вимог міжнародних донорів і державних органів фінансового контролю. Необхідною є інтеграція інформаційних систем обліку, що

забезпечить прозорість використання ресурсів та унеможливить нецільове фінансування.

Враховуючи вищезазначені проблеми обліку витрат на відновлення активів і інфраструктури у післявоєнний період варто виділити наступні напрями удосконалення обліку та аудиту:

- розробка стандартної форми первинних документів для фіксації шкоди;
- створення єдиної електронної платформи обліку втрат і відновлення активів;
- запровадження обов'язкових фото- та відеофіксацій робіт;
- залучення незалежних експертів до оцінки відновлення;
- розширення використання МСФЗ для прозорості обліку та звітності;
- підвищення ролі внутрішнього аудиту в моніторингу відновлювальних заходів.

Проте, дану проблему варто вирішувати в цілому в обліковому аспекті облікової політики підприємства з метою забезпечення єдності підходів до відображення відновлювальних витрат, впроваджуючи у складі облікової політики підприємства наступні положення:

- Визначення критеріїв віднесення витрат до капітальних – з урахуванням збільшення корисного терміну служби, продуктивності чи функціональних можливостей активу.
- Формування окремого розділу «Облік витрат на відновлення активів» із зазначенням порядку документування, оцінки та джерел фінансування.
- Регламентування порядку визнання доходів від компенсацій та грантів відповідно до МСБО 20 Accounting for Government Grants.
- Визначення переліку документів для підтвердження відновлювальних робіт (акти обстеження, кошториси, договори підряду, звіти донорів тощо).
- Використання елементів управлінського обліку для контролю ефективності витрат, зокрема, облік за центрами відповідальності та проектами відновлення.
- Впровадження цифрових інструментів обліку (ERP-систем, електронного документообігу) для забезпечення прозорості руху коштів і підготовки консолідованої звітності для донорів і контролюючих органів.
- Зміцнення облікової політики у зазначеному напрямі сприятиме підвищенню аналітичної якості фінансової інформації, формуванню достовірної доказової бази для компенсаційних виплат, а також підвищить рівень довіри інвесторів і партнерів до підприємства, що бере участь у післявоєнній відбудові.

Проведений аналіз свідчить, що відновлювальні витрати потребують спеціального методичного підходу до їх відображення у системі бухгалтерського обліку. Їх класифікація за економічним змістом, джерелами фінансування та об'єктами відновлення створює основу для формування прозорої аналітичної звітності. Впровадження запропонованих положень до облікової політики забезпечить:

- можливість відокремленого обліку витрат на відновлення активів;
- контроль за ефективністю використання ресурсів;
- дотримання вимог міжнародних стандартів звітності;
- підвищення інформаційної надійності для внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Отже, удосконалення організації обліку витрат на відновлення активів має стати невід'ємною складовою системи фінансового управління підприємством у післявоєнний період, що сприятиме підвищенню його прибутковості, фінансової стійкості та соціально-економічній відповідальності. Облік та аудит витрат на

відновлення активів після військових дій є складним і багатогранним процесом, що вимагає як високої професійності бухгалтерських служб, так і чіткого контролю з боку внутрішнього та зовнішнього аудиту. В умовах постконфліктного відновлення важливо забезпечити прозорість, обґрунтованість та достовірність інформації про понесені витрати. Запровадження сучасних методів обліку, цифрових інструментів та міжнародного досвіду сприятиме підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами, спрямованими на відновлення країни.

Список використаної літератури

1. Рудницький В. С., Меліхова Т. О. Бухгалтерський облік в умовах воєнного стану: проблеми та напрями удосконалення. *Фінанси, облік і аудит*. 2023. № 4. С. 56–63.
2. Сергієнко, Л., & Захаров, Д. (2024). Методи оцінки збитків від війни: підходи до відновлення та компенсації. *Економіка, управління та адміністрування*, 3(109), 91–96. [https://doi.org/10.26642/ema-2024-3\(109\)-91-96](https://doi.org/10.26642/ema-2024-3(109)-91-96)
3. Кузьмін О. Є., Гуменюк О. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління процесами відновлення підприємств у післявоєнний період. *Економіка і держава*. 2024. № 7. С. 45–50.
4. Селіванова Н.М Відображення витрат на відновлення та поліпшення основних засобів підприємства: питання оцінки, обліку і документування, *Економічний журнал Одеського політехнічного університету* № 4 (30), 2024, С. 104
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Наказ МФУ від 27.04.2000 №92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16. Міжнародний документ від 01.01.2012 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20.03.2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 (МСБО 37) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text

Дата надходження статті: 10.07.2025

Дата прийняття статті: 25.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ACCOUNTING FOR THE COSTS OF RESTORING ASSETS AND INFRASTRUCTURE IN THE POST-WAR PERIOD: PROBLEMS AND DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT

HRYTSENKO Olha

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and the Stock Market

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9253-7299>

Abstract. *The article examines the theoretical and methodological foundations as well as the practical aspects of accounting for the costs of restoring assets and infrastructure in the context of Ukraine's post-war economic recovery. Current regulatory documents are analyzed, and problems and gaps in the accounting treatment of restoration expenditures are identified. Directions for improving enterprises' accounting policies regarding the restoration of destroyed assets, the adaptation of international standards, and the use of digital technologies to enhance transparency and efficiency of accounting are proposed.*

Keywords: *expenditures, accounting, assets, restoration, infrastructure, post-war period, accounting policy, IFRS.*

The issue of accounting for the costs of restoring assets and infrastructure in the post-war period is gaining special relevance in light of the unprecedented destruction inflicted on Ukraine's economy by the full-scale aggression of the Russian Federation. The scale of damage, the diversity of funding sources, and the need for transparent reporting necessitate the development of a modern, methodologically coherent accounting system for recovery expenditures. Such a system should serve not only as a tool for recording costs and losses but also as a basis for managerial decision-making, reconstruction planning, and the receipt of international assistance and compensation.

One of the key challenges lies in the insufficient clarity within current regulatory acts regarding the criteria for capitalizing expenditures related to the restoration of assets that have been partially or fully destroyed. Both NAS 7 and IAS 16 outline general approaches to distinguishing capital from current expenditures; however, they lack specific provisions for situations in which an asset is being restored after destruction caused by military actions. This creates significant difficulties in establishing the initial or recoverable value of objects, particularly when primary documents have been lost and when the objective assessment of market value is complicated by instability in the construction materials and services market.

An important component of the study is the analysis of reconstruction funding sources. These include enterprises' own funds, state support programs, grants, donor assistance, and international financial instruments. Each source imposes specific reporting, documentation, and accounting requirements, which must be harmonized within the internal regulations of enterprises. Particular attention should be given to accounting for compensation received

from the state or international institutions, as its proper recognition directly affects financial results, tax liabilities, and the valuation of assets.

The article also highlights methodological challenges such as the complexity of classifying expenditures, risks of cost overstatement, duplication of expenses, or their incomplete inclusion in accounting records. The author emphasizes that mitigating such risks requires the implementation of a unified electronic system for recording losses and recovery expenses—one that integrates document flow, asset valuation functionality, and links to state databases, ensuring consistency of approaches nationwide. Digitalization, the use of geographic information systems, and automated document auditing collectively form a new, transparency- and analytics-oriented model for reconstruction.

Improvement of the accounting system is proposed through a revision of enterprises' accounting policies. It is advisable to include a separate section dedicated to accounting for recovery works: classification of expenditure types, capitalization criteria, documentation procedures, rules for recognizing compensation in income, and asset valuation methods in cases of partial or complete loss. Such approaches will enhance information standardization and improve the reliability of financial reporting.

The study concludes that effective accounting of recovery expenditures is strategically important not only for individual enterprises but for the state as a whole. It ensures accountability to citizens, donors, and partners, creates prerequisites for attracting international financing, and supports more rational reconstruction management. In the period of post-war transformation, accounting becomes an instrument of economic resilience and trust, shaping both the pace and the effectiveness of the country's recovery.

Reference

1. Rudnytskyi, V. S., & Melikhova, T. O. (2023). Accounting in the conditions of martial law: Problems and directions for improvement. *Finance, Accounting and Auditing*, (4), 56–63.
2. Serhienko, L., & Zakharov, D. (2024). Methods for assessing war-related losses: Approaches to recovery and compensation. *Economics, Management and Administration*, 3(109), 91–96. [https://doi.org/10.26642/ema-2024-3\(109\)-91-96](https://doi.org/10.26642/ema-2024-3(109)-91-96)
3. Kuzmin, O. Ye., & Humeniuk, O. V. (2024). Accounting and analytical support for managing enterprise recovery processes in the post-war period. *Economy and State*, (7), 45–50.
4. Selivanova, N. M. (2024). Reflection of costs for restoration and improvement of fixed assets of an enterprise: Issues of valuation, accounting, and documentation. *Economic Journal of the Odessa Polytechnic University*, 4(30), 104–110.
5. National Accounting Standard (Provision) 7 "Property, Plant and Equipment". Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 92 dated April 27, 2000. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
6. International Accounting Standard 16 (IAS 16). (2012). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text
7. Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" No. 996-XIV dated July 16, 1999. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
8. Law of Ukraine "On Audit of Financial Statements and Auditing Activity" No. 2258-VIII dated December 21, 2017. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Determining Damage and Losses Caused to Ukraine as a Result of the Armed Aggression of

the Russian Federation" No. 326 dated March 20, 2022. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>

10. International Accounting Standard 37 (IAS 37). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text

Дата надходження статті: 10.07.2025

Дата прийняття статті: 25.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.425253](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.425253)

УДК 336.74:004.9:658.15

INFORMATION SUPPORT FOR CORPORATE CASH FLOW MANAGEMENT

HEMBARSKA Nataliia

Ph. D. in Economics,

Senior Lecturer of the Finance, Account and Analysis Department

«Lviv Polytechnic» National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7839-4260>

DANYLKIV Khrystyna

PhD in Economics,

Director Head of the Independent Bureau of Education Quality, Ukraine,

Student West College Scotland, United Kingdom

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1283-6844>

YEVTUKH Liubov

Ph. D. in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Analysis,

Lviv Polytechnic National University,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1644-4533>

Abstract. *The article substantiates the critical role of information support in managing corporate cash flows under conditions of digitalization. It establishes the necessity of modernizing traditional approaches to cash flow analysis, taking into account multivalency, risk orientation, and consolidated reporting. The integration of accounting, analytical, and digital components into a unified decision-support system is proposed, which contributes to the development of an adaptive financial strategy and strengthens financial stability.*

Keywords: *Cash Flows, Accounting and Analytical Support, Corporate Management, Digital Transformation, Financial Strategy.*

Problem statement. In the contemporary context of economic digitalization and dynamic entrepreneurial activity, the management of corporate cash flows assumes critical importance as a tool for ensuring financial stability, optimizing resource potential, and achieving strategic objectives. Effective analysis of cash movements serves as the foundation for making well-grounded managerial decisions aimed at enhancing the economic performance of corporate structures.

In this regard, accounting and analytical support acquires particular significance as the basis for generating reliable, comprehensive, and timely information on cash flow movements. A well-organized system of accounting processes and analytical procedures enables the identification of sources and uses of cash resources, as well as the assessment of liquidity, solvency, and financial flexibility of corporations.

Accounting and analytical support constitutes a key element of the informational framework for managerial decision-making related to investment, financing, and the optimization of cash flows in a dynamic business environment. Despite the growing importance of cash flow management in the corporate sector, practice reveals insufficient integration of accounting and analytical functions into a unified information system for managerial decision support – an issue that necessitates further research and improvement.

Analysis of recent research and publications. The features and challenges of cash flow management are examined in the works of numerous domestic and foreign scholars and practitioners. In particular, the article by T. Mulyk explores methodological approaches to the analysis of a company's cash flows, emphasizing their importance for both external users and management. The author substantiates the necessity of such analysis under conditions of limited cash resources and the risk of insolvency, defining its primary objective as accelerating cash circulation, increasing asset turnover, and enhancing financial stability. The study also outlines the sources of information used for analysis, the stages of its implementation, and the composition of ratio analysis indicators [1].

In the study by T. Ye. Kucherenko and H. Yu. Anishchenko, the necessity of improving the accounting and analytical support for cash flow management at domestic enterprises is examined. The authors emphasize the importance of developing an information system for financial assessment, structuring managerial information processes, and implementing budgeting as a tool for solvency control. The paper substantiates the role of accounting automation and the application of IT solutions in enhancing the efficiency of cash flow management [2].

N. M. Levchenko and M. A. Skirko, in their study, examine the strategic aspects of cash management as a component of a company's monetary assets. They emphasize the importance of analytical information for long-term financial planning [3]. V. P. Babenko and T. Yu. Nazarova analyze the transformation of corporate financial flows under conditions of economic instability, particularly as a result of martial law. The authors propose adaptive approaches to cash flow analysis; however, they do not devote sufficient attention to the role of accounting systems in ensuring the reliability of analytical conclusions [4].

In the article by O. I. Stepanenko and A. S. Turovska, the impact of cash flows on a company's economic activities is examined, and a methodology for their analysis is proposed. However, the study lacks an emphasis on the integration of accounting and analytical tools within the framework of corporate management [5].

Thus, despite the substantial scholarly contributions in the field of cash flow management, certain aspects of informational support for this process remain insufficiently explored in the literature, particularly in the context of digitalization, multi-level management structures, and transnational financial interconnections. Of particular relevance is the further study of the role of consolidated reporting and digital tools in supporting financial decision-making within corporate structures. At the same time, there is a lack of practical recommendations for developing an effective system of accounting and analytical support, which underscores the significance and timeliness of the chosen research topic.

Formulation of the article's objectives. The aim of this article is to substantiate the theoretical foundations and develop practical approaches for improving the accounting and analytical support of corporate cash flow management, taking into account digital transformation, the specifics of corporate governance, and the current challenges of the regulatory environment.

To achieve this aim, the following objectives are set:

- to analyse the role of informational support within the corporate cash flow management system;
- to examine methodological approaches to accounting and analysing cash flows applied in contemporary economic practice;
- to identify shortcomings and limitations of existing models of accounting and analytical support under conditions of digital transformation;
- to develop recommendations for integrating accounting and analytical tools to enhance the efficiency of corporate cash flow management.

Based on the relevance of the topic and the results of previous scholarly research, the hypothesis of this study is as follows: the improvement of informational support for corporate cash flow management through the integration of accounting and analytical tools, adaptation to digital technologies, and consideration of the specifics of corporate governance will contribute to enhancing the efficiency of financial management and ensuring the sustainable development of large business structures.

Presentation of the main results. Changes in the legislative framework, particularly the repeal of the Commercial Code of Ukraine in 2025, have led to the regulation of legal entities based on the provisions of the Civil Code and specialized laws. This, in turn, has influenced approaches to the classification of organizational and legal forms of business. In this context, there arises a need to clarify the term “*corporation*”.

In a legal context, a corporation is regarded as a business entity with a corporate form of governance. At the same time, in economic practice, the term “corporation” often refers to large business structures with complex organizational architecture, consolidated financial reporting, and multi-level management systems. Within the scope of this article, the term “corporation” is used in its economic sense, which allows for a broader coverage of the research subjects and a focus on the practical aspects of informational support for cash flow analysis.

Current Ukrainian legislation defines a corporation as a contractual association established on the basis of combining the production, scientific, and commercial interests of the legal entities involved, with the delegation by these entities of certain powers for the centralized regulation of each participant’s activities to the corporation’s governing bodies [6]. It is within this context that the topic of this study will be considered.

In the contemporary corporate environment, cash flow management is accompanied by a range of challenges that complicate effective managerial decision-making. One of the primary issues faced by modern corporations is the lack of an integrated cash flow management system. In many corporate structures, financial flows are analyzed separately at the level of individual branches or subsidiaries, creating informational asymmetry and complicating the centralized consolidation of data. A significant challenge for corporations remains the low level of forecasting and strategic planning of cash flows. In complex, multi-level corporate structures, difficulties arise in the classification and analysis of various types of cash flows – operating, investing, and financing. This complicates the assessment of organizational performance, particularly in multinational corporations, where financial reporting is prepared in accordance with different standards.

The limited implementation of digital technologies also represents a significant obstacle for corporations. The absence of modern ERP systems, BI platforms, and automated analytical modules leads to delays in processing financial information, reduced accuracy, and a loss of operational efficiency in managerial processes. In the context of digital transformation, corporations face an increased risk of financial data inaccuracy due to cybersecurity threats. The lack of effective internal controls and audits of digital transactions

creates conditions for financial misconduct and manipulation. Another challenge for corporations operating in global markets is insufficient adaptation to international financial reporting standards. Difficulties in aligning reporting with IFRS requirements complicate the comparability of financial indicators and reduce the level of trust among international investors.

Informational support in modern corporations should be understood not merely as a set of technical tools or databases, but as a key strategic resource that forms the foundation of an organization's financial culture. It determines the quality of managerial decisions, the speed of response to market changes, and the capacity for adaptation under conditions of uncertainty. Corporate information systems should be structured to ensure standardization, data consolidation, and synchronization of financial processes across departments. A high level of informational support contributes to increased investor confidence, risk reduction, and the optimization of cash flows. Informational support can be regarded as intellectual capital, encompassing a combination of knowledge, technologies, algorithms, analytical models, and managerial practices that facilitate effective management – particularly of cash flows – and the development of a robust financial strategy.

The key components of informational support for corporate cash flow management are:

- *Technological infrastructure* (ERP systems, BI platforms, CRM systems), which can be identified as carriers of knowledge and processes;
- *Analytical models*, serving as tools for scenario forecasting, analysis, and optimization of cash flows;
- *Financial analytics*, providing strategic information for decision-making;
- *Qualified personnel*, whose competence determines the quality of data interpretation and the formulation of analytical conclusions;
- *Accumulated experience in cash flow management*, recorded in databases, reports, and algorithms.

The creation of the primary information base is carried out using indicators from financial and managerial reporting, which are based on unified methodological principles of accounting. In general, the sources of information for cash flow analysis include:

1. *Financial reporting*: Cash Flow Statement; Notes to the financial statements, which disclose the structure of cash flows;
2. *Managerial reporting*: reports by profit centres, projects, or business lines; budgets and cash flow forecast models;
3. *Information systems*: ERP systems (for international markets – SAP, Oracle, Microsoft Dynamics; Ukrainian solutions adapted to local legislation and business realities – BAS, IT-Enterprise, DeloPro, etc.) – providing integration of financial and operational data; BI platforms (Power BI, Tableau) – used for visualization and analytics;
4. *External sources*: stock market information, analytical reviews, ratings; data on subsidiaries, markets, and exchange rates.

Unlike small businesses, corporations possess:

- ✓ *Consolidated reporting* that encompasses all subsidiaries and divisions;
- ✓ *Intercorporate transactions* that require separate analysis;
- ✓ *The impact of transfer pricing* on internal cash flows, which can distort the actual movement of funds;
- ✓ *A strategic orientation*, which necessitates, in addition to traditional analytical approaches (assessing liquidity, solvency, financial stability, and management efficiency), analysis for investment planning, capital optimization, and risk

management. This requires consideration of the dynamics of digital transactions, multi-currency operations, and flexible financial instruments.

O. O. Naumova identifies two approaches to the study of a company's cash flows: static and dynamic. The latter aims to examine cash flows in the context of the set of factors influencing their transformation [7].

Methods for analysing corporate cash flows include:

1. *Direct and indirect methods* [8, 9]:

- *Direct method* – involves the analysis of actual cash receipts and payments by type of activity;
- *Indirect method* – is based on adjusting net profit by taking into account changes in balance sheet items;

2. *Horizontal and vertical analysis*:

- *Horizontal analysis* – allows for the assessment of cash flow dynamics over time;
- *Vertical analysis* – shows the structure of cash flows within a single period, including the proportion of operating, investing, and financing activities;

3. *Ratio analysis*:

- *Debt Service Coverage Ratio (DSCR)* – evaluates the corporation's ability to meet its debt obligations;
- *Cash flow liquidity ratio* – the ratio of net operating cash flow to current liabilities;
- *Cash Conversion Cycle (CCC)* – the duration of cash turnover within the “inventory – accounts receivable – accounts payable” cycle;

4. *Free Cash Flow (FCF) analysis* ($FCF = \text{Operating Cash Flow} - \text{Capital Expenditures}$):

- Defines free cash flow as an indicator reflecting funds available to investors after covering capital expenditures;
- Used to assess business value, investment attractiveness, and dividend policy;

5. *Scenario modeling and forecasting* (applied in strategic planning and risk management):

- Utilizes statistical models and machine learning to forecast cash flows;
- Conducts sensitivity analysis to changes in macroeconomic indicators, exchange rates, and resource prices;

6. *Cash flow visualization*:

- Creation of dashboards, flow charts, and heatmaps for interactive analysis;
- Use of BI platforms (Power BI, Tableau) to integrate data from ERP systems.

Accounting and analytical support plays a key role in forming the informational resources for corporate cash flow management, as it encompasses all aspects of financial activity. It ensures the systematic collection, processing, and analysis of data on liquidity and solvency, including cash, operating, investing, and financing flows [10]. The digital economy, as a result of the implementation of information and communication technologies in the business environment, promotes accounting automation, efficient resource utilization, enhanced competitiveness of enterprises, and the development of digital accounting platforms with a wide user base [11].

In the context of transfer pricing, the analysis encompasses intra-group transactions between related parties, including the supply of goods, provision of services, or the transfer of licenses. A key aspect is the verification of the compliance of established prices with the “arm's length” principle, which requires that prices approximate market conditions. Transfer pricing significantly influences the allocation of profits across jurisdictions, which, in turn, affects the tax burden. To substantiate the level of profitability that should remain in each

country, a functional analysis is applied, involving the assessment of the functions performed, risks assumed, and assets employed by each organizational unit.

In the process of digital transformation within the corporate sector, the issue of the effectiveness of accounting and analytical support for cash flow management becomes particularly relevant. Despite the availability of numerous models, their application is accompanied by a range of limitations that reduce the adaptability of financial systems to the new challenges of the digital economy.

One of the key shortcomings is the fragmentation of existing approaches, which are predominantly focused on individual functional components – accounting, analysis, or planning – without proper integration between them. This complicates the creation of a unified information space for managerial decision-making, particularly under the need for real-time data processing and visualization [12].

Furthermore, the models exhibit limited digital adaptability: a significant portion of them does not account for the potential of modern technologies such as Big Data, cloud computing, blockchain, or artificial intelligence. This results in a disconnect between financial flows and operational processes, particularly due to weak integration with CRM systems, e-commerce channels, and logistics platforms [13].

In the context of cybersecurity, there is an insufficient level of data protection. The rise of digital threats is not accompanied by the development of access control mechanisms, encryption, and financial information monitoring, creating risks of confidential data leakage and undermining the financial stability of corporations [14].

Additionally, there is limited flexibility in risk modelling: existing approaches do not comprehensively cover currency, credit, transfer pricing, and reputational risks, which reduces the ability to adapt financial strategies to changes in the market or regulatory environment.

The models often fail to account for industry-specific characteristics, organizational structures, or regional particularities. Cash flow forecasting is primarily based on historical data, without considering consumer behavioural patterns, macroeconomic trends, or the impact of digital platforms.

Therefore, improving the accounting and analytical support models for cash flow management requires a systemic approach, the integration of digital technologies, enhanced cybersecurity, and the implementation of risk-oriented mechanisms. Contemporary challenges demand not only the automation of accounting procedures but also the creation of an adaptive analytical infrastructure capable of ensuring strategic flexibility and the operational efficiency of financial decisions, which, in turn, is critically important for the development of an effective financial strategy closely linked to the quality of cash flow management.

The automation of accounting operations using Robotic Process Automation (RPA) technologies contributes to increased accuracy in processing financial documents, reduces the influence of human error, and accelerates the payment processing cycle. This creates the prerequisites for the development of a transparent and reliable financial system. Given the rising risks in the digital environment, the implementation of comprehensive cybersecurity mechanisms is essential. It is advisable to employ multi-level authentication systems, data encryption, and access audits for financial information in accordance with international security standards, particularly ISO/IEC 27001 [15].

For corporations engaged in transnational operations, it is essential to integrate tools for managing currency risks and transfer pricing. This involves the implementation of multi-currency accounting, currency risk hedging, and modules for monitoring intra-group financial

flows. Special attention should be given to the customization of analytical tools. Configuring key performance indicators (KPIs) in accordance with industry specifics, organizational structure, and regional conditions enables the development of adaptive models that account for customer behavioral patterns, seasonal fluctuations, and macroeconomic factors. To ensure continuous monitoring and feedback, it is advisable to implement interactive dashboards for management that update in real time, as well as to conduct regular audits of the effectiveness of integrated solutions.

In this context, the implementation of intelligent analytical systems based on artificial intelligence and machine learning technologies becomes particularly relevant. Such systems not only record actual cash flows but also enable their forecasting, liquidity scenario modeling, and identification of potential financial risks. For instance, Enoch Alonge and colleagues, in their study, propose a predictive analytics model aimed at enhancing cash flow management in transnational and multi-location companies. This model integrates financial data from various regions, ensures process transparency, supports multi-currency operations, and accounts for exchange rate fluctuations, thereby allowing enterprises to respond effectively to changes in the global economic environment [16].

Thus, the integration of accounting and analytical tools into a unified digital ecosystem constitutes a necessary condition for developing an effective cash flow management model in the context of digital transformation.

Conclusions. As a result of the conducted study, it has been established that effective information support for cash flow management constitutes a critically important element of corporate financial management, particularly in the context of economic digitalization and the transformation of the regulatory framework. An accounting and analytical system that integrates modern technologies, methodological approaches, and managerial tools ensures the generation of reliable, comprehensive, and timely information for strategic decision-making. The role of information support extends far beyond technical assistance – it serves as the foundation of financial culture, a tool for managerial efficiency, and a key factor in shaping an adaptive financial strategy capable of responding to the dynamics of cash flows.

It has been identified that traditional approaches to cash flow analysis require modernization, taking into account digital challenges, multi-currency operations, consolidated reporting, and risk-oriented management.

Recommendations have been proposed for enhancing information support, which involve the integration of accounting, analytical, and digital components into a unified managerial decision-support system. This approach facilitates increased transparency of financial flows, rapid responsiveness to changes in the external environment, and the strengthening of corporate financial stability, while also creating the conditions for implementing an effective financial strategy.

The obtained results hold both theoretical and practical significance, as they can be applied in the development of internal regulations, the improvement of financial policies, and the implementation of digital cash flow management platforms within the corporate sector.

Further research should be directed toward the development of industry-specific cash flow analysis models tailored to the peculiarities of corporate governance. Promising areas include the exploration of digital platforms, artificial intelligence, and machine learning for the automation of analytical processes. The investigation of information asymmetry risks and the improvement of methodological approaches to accounting and reporting organization remain highly relevant.

Список використаної літератури

1. Мулик Т. Методичні підходи до аналізу грошових потоків підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-47>
2. Кучеренко Т. Є., Аніщенко Г. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками підприємств. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10022>
3. Левченко Н.М., Скірко М.А. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління грошовими коштами як складовою монетарних активів підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 1. С. 213 – 219. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/505>
4. Бабенко В.П., Назарова Т.Ю. Фінансові потоки підприємств в умовах економічної нестабільності: досвід України та шляхи адаптації. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6063/6003>
5. Степаненко О.І., Туровська А.С. Аналіз руху грошових потоків підприємства, їх вплив на господарську діяльність *Інфраструктура ринку*. 2023. № 74. С. 148–155. URL: https://www.researchgate.net/publication/375047398_Analiz_ruhu_grosovich_potokiv_pidpriemstva_ih_vpliv_na_gospodarsku_dialnist
6. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб. Закон України від 9 січня 2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20>
7. Наумова О.О. Управління грошовими потоками підприємства : аналітична стаття. 2020. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/naumova_0005.pdf
8. Міністерство фінансів України. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. Загальні вимоги до фінансової звітності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
9. International Accounting Standards Board. Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS). URL: <https://www.ifrs.org>
10. Мулик Т.О., Гуцаленко Л.В., Мулик Я.І. Розвиток системи обліково-аналітичного забезпечення управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4025/3955>
11. Довбуш А. В., Белова І. М. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. *Інноваційна економіка*. 2023. № 2. С. 176–181. URL: <https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1099/1191>
12. Касич А.О., Циган Р.М. Концепція обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками. *Облік і фінанси*. № 3 (77). 2017. С. 28 – 37. URL: <https://stud.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8995/1/490-formuvannya-oblikovo-analitichnogo-zabezpechennya-kalkulyuvannya-vitrat-za-etapami-zhitteвого-ciklu-produktu.pdf>
13. Пеняк Ю.С., Гороховацька Н.В. Сучасні проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 97–101. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1155858.pdf>
14. Зубенко В.М. Розвиток систем обліково-аналітичного забезпечення в умовах цифрової трансформації інформаційної індустрії. *Український журнал прикладної*

економіки та техніки. 2024. Том 9. № 3. С. 102–106. URL: http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/ujae_2024_r03_a18.pdf

15. Пушкарь І.В., Гладчук Г.Г., Храпач К.Г. Диджиталізація як інструмент оптимізації управлінського обліку на підприємствах України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/5159/5104/>

16. Alonge E. O., Eyo-Udo N. L., Ubanadu B. C., Daraojimba A. I., Balogun E. D., Ogunsola K. O. A Predictive Analytics Model for Optimizing Cash Flow Management in Multi-Location and Global Business Enterprises. *Iconic research and engineering journals*. Volume 8. Issue 2. 2024. С. 1053 – 1077. URL: <https://www.researchgate.net/publication/390033672>

Дата надходження статті: 14.07.2025

Дата прийняття статті: 25.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ КОРПОРАЦІЙ

ГЕМБАРСЬКА Наталія Євгеніївна

*кандидатка економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів, обліку та аналізу
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7839-4260>*

ДАНИЛКІВ Христина Петрівна

*кандидатка економічних наук, директорка Незалежного бюро якості освіти
студентка Західного коледжу Шотландії
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1283-6844>*

ЄВТУХ Любов Богданівна

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансів, обліку та аналізу
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1644-4533>*

Анотація. У статті обґрунтовано критичну роль інформаційного забезпечення в управлінні грошовими потоками корпорацій в умовах цифровізації. Встановлено необхідність модернізації традиційних підходів до аналізу потоків з урахуванням мультивалютності, ризик-орієнтованості та консолідованої звітності. Запропоновано інтеграцію облікових, аналітичних і цифрових компонентів у єдину систему підтримки управлінських рішень, що сприяє формуванню адаптивної фінансової стратегії та зміцненню фінансової стійкості.

Ключові слова: грошові потоки, обліково-аналітичне забезпечення, корпоративне управління, цифрова трансформація, фінансова стратегія.

У статті здійснено комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками корпорацій в умовах цифрової трансформації. Метою роботи є розробка інтегрованих підходів до формування ефективної інформаційної системи, здатної забезпечити стратегічну гнучкість, оперативність фінансових рішень та стійкий розвиток корпоративних структур.

Автори аналізують джерела інформації (фінансова та управлінська звітність, ERP-системи, ВІ-платформи, зовнішні аналітичні ресурси), методи аналізу грошових потоків (прямий, непрямий, горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний, FCF, CCC, сценарне моделювання) та ризики (валютні, трансфертні, кредитні, репутаційні). Виявлено фрагментарність існуючих моделей, слабку інтеграцію функцій обліку, аналізу та планування, обмежену адаптацію до сучасних технологій (Big Data, AI, блокчейн), а також недостатній захист фінансових даних.

Особливу увагу приділено трансфертному ціноутворенню, мультивалютності, консолідованій звітності та потребі в персоналізації аналітичних інструментів. Запропоновано впровадження інтелектуальних систем на основі машинного навчання, які забезпечують прогнозування, моделювання сценаріїв ліквідності та виявлення фінансових ризиків. Автоматизація процесів (RPA) та впровадження міжнародних стандартів кіберзахисту (ISO/IEC 27001) сприяють підвищенню точності, прозорості та надійності фінансової системи.

Наукова новизна полягає у формулюванні системного підходу до інтеграції облікових, аналітичних і цифрових компонентів у єдину екосистему управління грошовими потоками. Запропоновані рішення мають теоретичну і практичну значимість для розробки внутрішніх регламентів, фінансової політики та цифрових платформ у корпоративному секторі.

У висновках наголошено, що ефективне інформаційне забезпечення є не лише технічним інструментом, а й фундаментом фінансової культури, управлінської ефективності та адаптивної стратегії. Подальші дослідження доцільно спрямувати на галузеву адаптацію моделей, розвиток цифрових платформ та мінімізацію інформаційної асиметрії.

Reference

1. Mulyk, T. (2022). *Methodical approaches to the analysis of enterprise cash flows*. *Economics and Society*, (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-47> (accessed: 04.10.2025).
2. Kucherenko, T. Ye., & Anishchenko, H. Yu. (2022). *Accounting and analytical support for cash flow management of enterprises*. *Efficient Economy*, (2). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10022> (accessed: 04.10.2025).
3. Levchenko, N. M., & Skirko, M. A. (2015). *Accounting and analytical support for strategic management of cash as a component of monetary assets of the enterprise*. *Sustainable Economic Development*, (1), 213-219. <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/505> (accessed: 05.10.2025).
4. Babenko, V. P., & Nazarova, T. Yu. (2025). *Financial flows of enterprises under economic instability: The experience of Ukraine and ways of adaptation*. *Economics and Society*, (74). <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6063/6003> (accessed: 06.10.2025).
5. Stepanenko, O. I., & Turovska, A. S. (2023). *Analysis of enterprise cash flow movement and its impact on business activities*. *Market Infrastructure*, (74), 148-155. <https://www.researchgate.net/publication/375047398> (accessed: 06.10.2025).
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2025). *On the peculiarities of regulating the activities of legal entities of certain organizational and legal forms during the transitional period and associations of legal entities*. Law of Ukraine No. 4196-IX dated January 9, 2025. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20> (accessed: 06.10.2025).
7. Naumova, O. O. (2020). *Enterprise cash flow management: Analytical article*. https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/naumova_0005.pdf (accessed: 07.10.2025).
8. Ministry of Finance of Ukraine. (n.d.). *National Accounting Standard (NAS) 1: General Requirements for Financial Reporting*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed: 07.10.2025).
9. International Accounting Standards Board. (n.d.). *International Financial Reporting Standards (IFRS)*. <https://www.ifrs.org> (accessed: 07.10.2025).

10. Mulyk, T. O., Hutsalenko, L. V., & Mulyk, Ya. I. (2024). *Development of the accounting and analytical support system for managing enterprise liquidity and solvency in the context of digitalization*. *Economics and Society*, (62). <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4025/3955> (accessed: 07.10.2025).
11. Dovbush, A. V., & Belova, I. M. (2023). *Development of accounting in the context of economic digitalization*. *Innovative Economy*, (2), 176-181. <https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/1099/1191> (accessed: 07.10.2025).
12. Kasich, A. O., & Tsyhan, R. M. (2017). *The concept of accounting and analytical support for cash flow management*. *Accounting and Finance*, 3(77), 28-37. <https://stud.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8995/1/490-formuvannya-oblikovo-analitichnogo-zabezpechennya-kalkulyuvannya-vitrat-za-etapami-zhittevogo-ciklu-produktu.pdf> (accessed: 08.10.2025).
13. Peniak, Yu. S., & Horokhovatska, N. V. (2020). *Current problems of accounting and analytical support for financial performance management*. *Economic Space*, (159), 97-101. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1155858.pdf> (accessed: 08.10.2025).
14. Zubenko, V. M. (2024). *Development of accounting and analytical systems under the digital transformation of the information industry*. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 9(3), 102-106. http://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/ujae_2024_r03_a18.pdf (accessed: 08.10.2025).
15. Pushkar, I. V., Hladchuk, H. H., & Khrapach, K. H. (2024). *Digitalization as a tool for optimizing management accounting in Ukrainian enterprises*. *Economics and Society*, (69). <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/5159/5104/>
16. Alonge, E. O., Eyo-Udo, N. L., Ubanadu, B. C., Daraojimba, A. I., Balogun, E. D., & Ogunsola, K. O. (2024). *A predictive analytics model for optimizing cash flow management in multi-location and global business enterprises*. *Iconic Research and Engineering Journals*, 8(2), 1053-1077. <https://www.researchgate.net/publication/390033672>

Дата надходження статті: 14.07.2025

Дата прийняття статті: 25.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙНУ ДЛЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ

КОРМУШИН Ярослав Костянтинович

здобувач ступеня доктора філософії

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0290-4236>

Анотація. *Розширення сфери застосування цифрових активів, децентралізованих фінансів і смарт-контрактів створює нові можливості для диверсифікації інвестиційних портфельів як інституційних, так і індивідуальних інвесторів. У статті охарактеризовано сучасні тенденції цифровізації процесу інвестування, а також визначено потенційні напрями застосування технології блокчейну у процесі диверсифікації інвестиційного портфеля. До таких напрямів автор відносить розширення спектру інвестиційних активів за рахунок криптовалют, що базуються на блокчейні, використання смарт-контрактів для автоматизованого і прозорого розподілу активів, вдосконалення процесів управління ризиками інвестиційного портфеля за рахунок використання блокчейну та блокчейн-аналітики.*

Ключові слова: *інвестиційний портфель, диверсифікація, блокчейн, блокчейн-аналітика, криптовалюти, управління ризиками.*

Постановка проблеми. Глибинні трансформації сучасних фінансових ринків під впливом цифровізації, фінансових інновацій та зростання нестабільності глобальної економіки є вагомими викликами для інвестування у фінансові активи. Блокчейн як базова інфраструктурна технологія формує нові класи активів і фінансових інструментів, що потенційно змінюють традиційні підходи до формування та управління інвестиційними портфелями. Передовсім, поява цифрових активів, токенизованих цінних паперів, децентралізованих фінансових інструментів (DeFi) та смартконтрактів розширює можливості портфельної диверсифікації за рахунок активів із відмінними характеристиками ризику, доходності та кореляції з традиційними фінансовими інструментами. Дослідження ролі блокчейн-активів у зниженні портфельного ризику та підвищенні ефективності розміщення капіталу є науково та практично значущим.

Поряд з тим, зростання волатильності фондових ринків, інфляційні ризики та геополітична невизначеність актуалізують пошук альтернативних механізмів хеджування та диверсифікації інвестицій. Блокчейн-рішення дозволяють реалізовувати нові моделі доступу до глобальних ринків капіталу, зменшувати транзакційні витрати та підвищувати прозорість інвестиційних операцій, що є важливим у контексті управління портфельними ризиками.

Недостатній рівень систематизованих наукових досліджень щодо інтеграції блокчейн-технологій у класичні теорії портфельного інвестування створює певні прогалини. Це обумовлює необхідність комплексного аналізу впливу блокчейн-інструментів на структуру інвестиційного портфеля та його ефективність. Крім того,

регуляторні зміни у сфері цифрових фінансів, зокрема поступове формування правового режиму для віртуальних активів у різних юрисдикціях, посилюють практичну значущість дослідження можливостей легітимного використання блокчейн-інструментів у портфельному інвестуванні.

Таким чином, дослідження застосування технології блокчейну для диверсифікації інвестиційного портфеля є актуальним з огляду на поєднання інноваційного характеру блокчейн-технологій, зростаючої ролі цифрових активів у фінансовій системі та потреби адаптації теорії й практики інвестування до нових умов розвитку глобальних фінансових ринків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтеграція технології блокчейну у процес диверсифікації інвестиційного портфеля відкриває значний потенціал для підвищення ефективності фінансового менеджменту та оптимізації стратегій розподілу активів. Притаманні блокчейну властивості децентралізації, безпеки та прозорості здатні трансформувати традиційні методи інвестування, зробивши їх більш ефективними та доступними. Розглянемо окремі наукові дослідження щодо можливостей використання блокчейну для результативної диверсифікації інвестиційних портфелів.

Технологію блокчейну можна розглядати як дієвий інструмент у сфері управління активами, оскільки вона забезпечує децентралізований реєстр, що гарантує безпечність і незмінність транзакцій. Така характеристика сприяє зростанню довіри інвесторів, що підтверджується науковими джерелами. Зокрема, децентралізована природа блокчейну дає змогу оптимізувати механізми консенсусу, що, своєю чергою, сприяє формуванню низьковитратних моделей розподілу активів, адаптованих до індивідуальних потреб інвесторів [1]. Використання роботизованих радників, функціонування яких базується на блокчейн-технологіях, також сприяє об'єктивності інвестиційних рішень та розширенню можливостей диверсифікації між різними класами активів [2].

У контексті стратегій диверсифікації більшість дослідників одноставно визнають її ефективність у зниженні ризиків та оптимізації дохідності. С. Джейн наголошує, що добре диверсифікований портфель зменшує вплив ринкової волатильності, що є особливо важливим з огляду на непередбачуваний характер криптовалют та інших альтернативних інвестицій [3]. Окремі автори, досліджують зростаючу роль криптовалют як повноцінного класу активів у портфельному управлінні, підтверджуючи їхній потенціал щодо підвищення ефективності портфеля попри властиву їм високу волатильність [4]. Це узгоджується з положеннями сучасної теорії портфеля (Modern Portfolio Theory, MPT), яка обґрунтовує доцільність диверсифікації активів між різними секторами з метою досягнення збалансованого співвідношення «ризик – дохідність» [5; 6].

Крім того, застосування передових методик, зокрема аналітики ризиків на основі штучного інтелекту у поєднанні з блокчейн-технологіями, здатне суттєво підвищити ефективність стратегій управління активами. О.Ем підкреслює потенціал синергії штучного інтелекту та блокчейну для вирішення проблем прозорості та регуляторної відповідності в інвестиційному менеджменті, що забезпечує комплексний підхід до динамічного розподілу активів [7]. Інтеграція блокчейну також сприяє спрощенню комплаєнс-процедур і зміцненню довіри інвесторів, що є критично важливим в умовах зростаючої цифровізації фінансових ринків.

Низка наукових досліджень також підтверджують диверсифікаційні переваги альтернативних інвестицій, зокрема нерухомості та криптовалют. Зокрема, низьку

кореляцію інвестицій у нерухомість із традиційними класами активів, що робить її ефективним інструментом диверсифікації портфеля [8]. Можливість токенизації об'єктів нерухомості за допомогою блокчейну додатково знижує бар'єри входу для інвесторів і сприяє диверсифікації вкладень у ці традиційно низьколіквідні активи [9]. Динамічний характер ринкової взаємодії підкреслює важливість гнучкості у розподілі активів для збереження дохідності в умовах ринкових коливань, саме блокчейн сприяє досягненню такої гнучкості завдяки обробці даних у реальному часі та безпечному здійсненню транзакцій.

Насамкінець, застосування змішаного підходу до управління портфелем із використанням блокчейн-технологій здатне суттєво посилити можливості управління ризиками. Дослідження демонструють, що нові ринки, зокрема ринки вуглецевих квот, можуть забезпечувати значні диверсифікаційні ефекти в умовах економічної нестабільності [11]. Поряд з тим, вагому роль відіграє здатність фінансових регуляторів обирати дієві технологічні рішення та здійснювати управління ризиками ділових відносин у сфері обігу цифрових активів, що базуються на блокчейні [12]. Це додатково підкреслює ключову роль інноваційних технологій, зокрема блокчейну, у створенні умов для ефективного освоєння та управління різноманітними класами активів.

Таким чином, використання технології блокчейну не лише підвищує ефективність і безпеку інвестиційних транзакцій, але й сприяє формуванню більш диверсифікованих інвестиційних портфелів. Інтеграція блокчейну в традиційні інвестиційні стратегії забезпечує вищий рівень прозорості, покращений розподіл активів і підвищену якість управління ризиками, що є особливо актуальним в умовах сучасного фінансового середовища, яке характеризується швидкими та структурними змінами.

Метою статті є обґрунтування сучасних тенденцій цифровізації процесу інвестування, а також визначення потенційних напрямів застосування технології блокчейну у процесі диверсифікації інвестиційного портфеля.

Виклад основних результатів. В період активної цифровізації фінансових ринків індивідуальні інвестори отримують можливість доступу до різноманітних інноваційних підходів, які дають змогу ефективно диверсифікувати інвестиційні портфелі. Таку диверсифікацію слід розглядати як необхідну умову зниження ризиків і підвищення потенційної дохідності. На підставі опрацювання наукових досліджень та аналізування чинної практики інвестиційної діяльності можна виокремити низку основних цифрових підходів до диверсифікації портфеля (рис. 1).

Однією з найбільш впливових тенденцій у сфері диверсифікації портфеля на сьогодні є включення до нього криптовалют, зокрема біткоїна. Дослідження свідчать, що включення біткоїна до портфеля, сформованого з акцій та облігацій, суттєво покращує показники співвідношення «ризик – дохідність» [13]. Крім того, криптовалюти приваблюють інвесторів завдяки потенційно високій дохідності та нижчим транзакційним витратам, що спрощує управління активами й підтримує процес диверсифікації [14]. Звісно, ринок криптовалют є доволі волатильним і, відповідно, ризикованим, проте для інвесторів з високим ризик-апетитом ці інвестиційні активи можуть бути цілком прийнятною альтернативою.

Рис.1. Цифрові тенденції диверсифікації інвестиційного портфеля
Джерело: розроблено автором за даними [1 - 12].

Розвиток фінансових технологій зумовив поширення роботизованих радників, які надають автоматизовані, алгоритмічно керовані послуги фінансового планування з мінімальним залученням людини. Роботизовані консультанти відіграють ключову роль в оптимізації розподілу активів шляхом оцінювання індивідуальної схильності інвестора до ризику та застосування стратегій диверсифікації, адаптованих до його профілю [15]. Така технологія спрощує інвестиційний процес, роблячи його доступним для ширшого кола осіб і сприяючи демократизації портфельної диверсифікації.

Зауважимо, що навіть за умов цифровізації інвестицій традиційні підходи до диверсифікації інвестиційного портфеля, зокрема сучасна теорія портфеля (МРТ), залишаються актуальними. Поряд з тим, науковці досліджують інноваційні методології, такі як неконтрольоване машинне навчання, для вдосконалення процесів розподілу активів. До прикладу, Й. Женг детально розкриває положення МРТ, зокрема методи оптимізації «середня – дисперсія» та паритету ризиків, які дозволяють інвесторам досягати оптимального поєднання ризику і доходності шляхом диверсифікації між різними класами активів [5]. Ця теоретична основа залишається фундаментальною в умовах технологічного розвитку та слугує надійним каркасом для формування інвестиційних портфелів.

Глобальні інвестиційні стратегії, орієнтовані на географічну та галузеву диверсифікацію, й надалі зберігають свою актуальність. Інвестування в різні регіони та сектори економіки дозволяє суттєво зменшити ризики, пов'язані з локальними або галузевими спадними тенденціями [16]. Поєднання активів з ринків, що розвиваються, та розвинених ринків сприяє підвищенню стабільності інвестиційного портфеля.

У науковій літературі дедалі частіше підкреслюється значення альтернативних активів, зокрема нерухомості, товарних активів та невзаємозамінних токенів (NFT), як важливих складових диверсифікованого портфеля. З одного боку, NFT можуть підвищувати ефективність портфеля у поєднанні з традиційними активами, особливо в умовах економічної нестабільності [17]. З іншого – ринок NFT впродовж останнього

часу продемонстрував свою нестабільність і високу ймовірність різноманітних цифрових шахрайств, внаслідок чого вартість значної частки токенів впала до нуля. Щодо інвестицій у нерухомість, то слід акцентувати увагу на їх низькій кореляції з ринками акцій та облігацій [18], що безумовно відкриває додаткові можливості для диверсифікації в періоди ринкових коливань.

Варто зауважити, що однією із визначальних тенденцій є зростання ролі штучного інтелекту в інвестиційному менеджменті. Окремі дослідження підкреслюють посилення впливу інвестиційних консультаційних сервісів на основі ШІ на управління портфелями роздрібних інвесторів і процес ухвалення рішень, що сприяє впровадженню стратегій диверсифікації, адаптованих до поточних ринкових умов [19].

Зважаючи на викладені вище тенденції, зауважимо, що більшість з них передбачають чи частково дотичні до застосування технології блокчейну. Передовсім мова йде про включення до інвестиційного портфелю криптовалют, що базуються на блокчейні. Використання криптовалют як інструменту диверсифікації інвестиційного портфеля зумовлене їхніми унікальними економічними та технологічними характеристиками, що відрізняють їх від традиційних фінансових активів. Однією з ключових особливостей криптовалют є відносно низька та нестабільна кореляція з ринками акцій, облігацій і товарів, що створює потенціал для зниження загального портфельного ризику. Водночас криптоактиви характеризуються високою волатильністю, яка, з одного боку, відкриває можливості для отримання підвищеної дохідності, а з іншого — істотно підвищує рівень інвестиційного ризику та зумовлює необхідність обмеження їх частки в структурі портфеля. Вартість криптовалют значною мірою визначається темпами розвитку блокчейн-технологій, масштабами їх практичного впровадження, а також регуляторною політикою держав, що формує додаткові інституційні та правові ризики. Важливою перевагою провідних криптовалют є їх глобальний характер та відносно висока ліквідність, що забезпечує можливість оперативного входу та виходу з інвестиційних позицій, однак ці переваги супроводжуються операційними ризиками, пов'язаними з кібербезпекою та зберіганням цифрових активів.

З позицій доцільності інвестування найбільш обґрунтованим є використання криптовалют з високою ринковою капіталізацією та сформованою екосистемою. Насамперед це стосується біткоіна, який завдяки обмеженій емісії та домінуючій позиції на ринку часто розглядається як аналог «цифрового золота» та засіб збереження вартості в межах криптовалютного сегмента. Зазначимо, що з боку інституційних інвесторів останніми роками спостерігається стабільний інтерес до біткоіна. Здебільшого такі інвестиції здійснюються через спотові ETF-фонди, що безпосередньо прив'язані до цієї криптовалюти (табл. 1). Такий підхід дозволяє банкам давати клієнтам та самим інституціям експозицію до біткоіна через стандартизовані та регульовані продукти.

Значний інтерес до вкладень у біткоін мають також інвестиційні фонди, а також корпоративні інвестори, такі як MicroStrategy, що з 2020 року накопичила величезний обсяг криптовалюти, орієнтовна вартість якої за станом на грудень 2025 року становить близько 58 млрд доларів США.

Орієнтовні обсяги інвестицій банків та інвестиційних фондів у біткоїн

Інституція	Тип інституції	Форма інвестування	Інструмент	Орієнтовний обсяг інвестицій	Рік / період
BlackRock	Інвестфонд	Через ETF	iShares Bitcoin Trust (IBIT)	Понад \$15 млрд	2024–2025
Fidelity Investments	Інвестфонд	Через ETF	Fidelity Wise Origin Bitcoin Fund (FBTC)	Понад \$10 млрд	2024–2025
Barclays Bank	Банк	Інвестиції в ETF	BlackRock IBIT	\$131 млн	2024
JPMorgan Chase	Банк	Інвестиції в ETF	Bitcoin spot ETFs	\$1.7 млрд	2024–2025
Goldman Sachs	Інвестбанк	Інвестиції в ETF	IBIT, FBTC	Понад \$2 млрд	2024
Millennium Management	Хедж-фонд	Через ETF	IBIT, GBTC	Понад \$1 млрд	2024
Jane Street	Інвестфонд	Через ETF	Bitcoin spot ETFs	\$1,4 млрд	2024–2025
MicroStrategy	Корпорація	Пряме володіння BTC	Bitcoin	Понад 670000 BTC	2020–2025

Джерело. Складено автором за даними [20; 21; 22; 23].

Важливу роль відіграє також Ethereum як базова платформа для смарт-контрактів, децентралізованих фінансів і токенизованих активів, що забезпечує йому стійкий попит і значний інноваційний потенціал. До портфеля можуть включатися й окремі альтернативні криптовалюти з великою капіталізацією та практичним застосуванням, зокрема ті, що підтримують функціонування масштабних блокчейн-екосистем. Окрему нішу займають стейблкоїни, які, хоча й не є класичним інвестиційним активом, можуть використовуватися для зниження волатильності портфеля та управління ліквідністю. Таким чином, криптовалюти доцільно розглядати як допоміжний елемент диверсифікованого інвестиційного портфеля, використання якого потребує виваженого підходу до управління ризиками та поєднання з традиційними фінансовими інструментами.

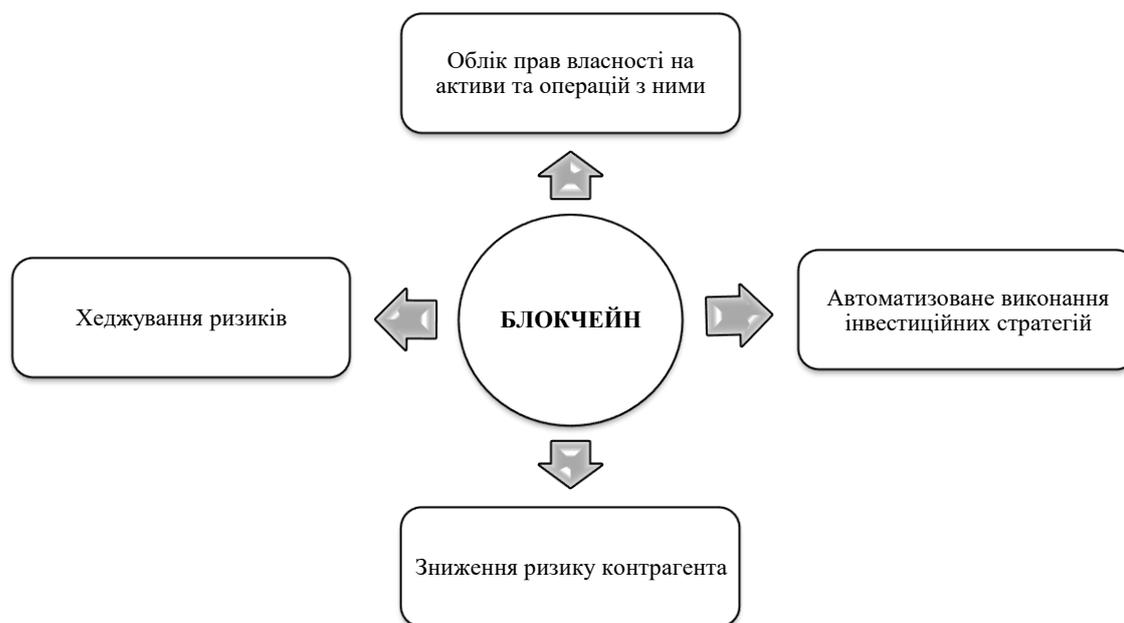
Інвестиції у криптовалюти є лише одним із прикладів того, як блокчейн створює підґрунтя для зміни підходів до розподілу інвестиційних активів. В цілому ж блокчейн-технологія створює передумови для трансформації традиційних моделей розподілу активів насамперед за рахунок підвищення доступності, прозорості та програмованості фінансових інструментів. Одним із ключових механізмів такого впливу є токенизація активів, яка дозволяє представляти фінансові та нефінансові активи у вигляді цифрових токенів на блокчейні. Це дає змогу дробити активи на малі частки, знижувати поріг входу для інвесторів та включати до портфеля раніше малодоступні об'єкти, зокрема нерухомість, інфраструктурні проекти, приватний капітал або альтернативні інвестиції, що суттєво розширює можливості диверсифікації.

Важливим аспектом є використання смарт-контрактів, які забезпечують автоматизований і прозорий розподіл активів відповідно до наперед визначених правил. Це дозволяє реалізовувати динамічні моделі алокації, у межах яких структура портфеля може автоматично коригуватися залежно від змін ринкових умов, рівня ризику чи заданих фінансових індикаторів. Таким чином блокчейн сприяє переходу від статичних моделей розподілу активів до більш гнучких і адаптивних підходів управління портфелем.

Варто зазначити, що розвиток децентралізованих фінансів (DeFi) сприяє формуванню альтернативної інвестиційної інфраструктури, у межах якої інвестори можуть поєднувати різні класи токенизованих активів, стейблкоїни та криптоактиви в єдиному портфелі без посередників. Це знижує транзакційні витрати, спрощує доступ до глобальних ринків та дозволяє ефективніше перерозподіляти капітал між активами з різними ризик-профілями. Водночас використання стейблкоїнів як базового елемента портфеля створює можливості для швидкого балансування та тимчасового зниження волатильності.

Окрему увагу слід звернути на підвищення прозорості та якості інформації, оскільки блокчейн забезпечує незмінність і верифікованість даних про володіння та транзакції з активами. Це сприяє більш точній оцінці ризиків і кореляцій між активами, що є критично важливим для формування оптимальної структури портфеля. У сукупності зазначені механізми дозволяють розглядати блокчейн не лише як технологічну інновацію, а як інструмент концептуальної зміни моделей розподілу активів — від централізованих і обмежених до більш відкритих, гнучких і диверсифікованих інвестиційних стратегій.

Окрім зміни моделей розподілу активів, сфера застосування блокчейну охоплює процеси управління ризиками інвестиційного портфеля. Технологія може бути використана для підвищення ефективності управління ризиками інвестиційного портфеля завдяки поєднанню прозорості, незмінності даних та автоматизації фінансових процесів (рис. 2).

Рис. 2. Застосування блокчейну для управління ризиками інвестиційного портфеля.

Джерело. розроблено автором.

Насамперед блокчейн забезпечує надійне й верифіковане середовище обліку операцій та прав власності на активи, що суттєво знижує операційні та інформаційні ризики. Незмінність записів у розподіленому реєстрі мінімізує ймовірність маніпуляцій з даними, помилок обліку та несанкціонованих змін, що є особливо важливим для контролю портфельних позицій і дотримання інвестиційних обмежень.

Смарт-контракти, в свою чергу, теж відіграють важливу роль у системі управління ризиками, оскільки дозволяють автоматизувати виконання інвестиційних стратегій і процедур контролю ризиків. За їх допомогою можуть бути реалізовані механізми автоматичного збалансування портфеля, обмеження концентрації активів, фіксації збитків або припинення операцій у разі перевищення заданих ризикових параметрів. Такий підхід знижує залежність від людського фактору та підвищує дисципліну дотримання політик ризик-менеджменту.

Блокчейн також сприяє зменшенню ризику контрагента, оскільки розрахунки за операціями можуть здійснюватися в режимі майже реального часу за принципом «поставка проти платежу». Це знижує ймовірність невиконання зобов'язань і скорочує період експозиції до ризику між моментом укладення угоди та її фактичним виконанням. Особливо актуальним це є для міжнародних та багатосторонніх операцій, де традиційні клірингові механізми є складними та повільними.

Крім того, у межах децентралізованих фінансів блокчейн створює можливості для хеджування ризиків за допомогою деривативів, токенизованих інструментів та алгоритмічних протоколів управління ліквідністю. Використання стейблкоїнів як елемента портфеля дозволяє зменшувати валютний та ринковий ризики, забезпечуючи тимчасове «якірне» збереження вартості в періоди підвищеної волатильності. Водночас відкритість блокчейн-даних підвищує якість аналітики, оскільки ризики можуть оцінюватися на основі повної та актуальної інформації про структуру активів і транзакційну активність. Перевагою блокчейн-аналітики є можливість аналізу транзакцій, потоків капіталу та поведінки учасників ринку в режимі, наближеному до реального часу, що істотно підвищує якість ризик-менеджменту порівняно з традиційними статистичними підходами.

Передусім блокчейн-аналітика дозволяє ідентифікувати концентраційні та ліквідні ризики шляхом аналізу структури володіння активами та руху токенів між адресами. Виявлення високої концентрації активів у невеликій кількості власників або різких відтоків коштів з певних протоколів може слугувати раннім індикатором потенційної нестабільності та підвищеної волатильності, що дає змогу своєчасно коригувати структуру портфеля. Аналіз ліквідності децентралізованих ринків і пулів також дозволяє оцінювати ризик швидкого виходу з позицій у стресових умовах.

Важливим напрямом застосування блокчейн-аналітики є оцінка контрагентського та операційного ризиків, особливо в межах децентралізованих фінансів. Моніторинг історії взаємодії з певними адресами, смарт-контрактами чи протоколами дозволяє виявляти підвищений рівень ризику, пов'язаний з вразливістю коду, аномальною поведінкою або попередніми інцидентами безпеки. Це сприяє більш обґрунтованому відбору інвестиційних інструментів і зниженню ймовірності втрат, зумовлених технічними збоями чи шахрайством.

Поряд з тим, блокчейн-аналітика може бути використана для моніторингу ринкових та системних ризиків через аналіз потоків між різними класами криптоактивів, стейблкоїнами та фіатними валютами. Зміни у структурі цих потоків відображають рівень ризик-апетиту інвесторів і можуть слугувати сигналами перегріву або, навпаки, зростання обережності на ринку. Інтеграція таких аналітичних індикаторів у моделі управління портфелем дозволяє підвищити адаптивність інвестиційних стратегій.

Висновки. В сучасних умовах цифровізації фінансових ринків індивідуальні інвестори мають у своєму розпорядженні широкий спектр інструментів і стратегій для диверсифікації портфеля, поєднуючи класичні підходи з передовими технологіями.

Використання криптовалют, роботизованих радників та аналітики на основі штучного інтелекту робить інвестиційну диверсифікацію більш доступною та комплексною, дозволяючи оптимізувати портфель з метою досягнення фінансової стабільності та довгострокового зростання. Блокчейн-аналітика формує новий рівень інформаційного забезпечення управління ризиками інвестиційного портфеля, поєднуючи прозорість блокчейну з методами кількісного аналізу та прогнозування. Її використання сприяє переходу від ретроспективної оцінки ризиків до проактивного, заснованого на даних підходу, що є особливо актуальним в умовах високої динамічності та невизначеності сучасних фінансових ринків.

Загалом технологію блокчейну ми розглядаємо як чинник формування нової парадигми управління ризиками інвестиційного портфеля, у якій акцент переноситься з контролю постфактум на превентивне та автоматизоване управління. Поєднання прозорості, програмованості та швидкості операцій дозволяє не лише знижувати окремі види ризиків, але й підвищувати загальну стійкість портфеля в умовах зростаючої складності та глобалізації фінансових ринків.

Список використаної літератури

1. Li, Z. The Application of Blockchain and Robo-Advisors in Wealth Management Literature Review. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*. 2023. Vol. 7(1), P. 397-406. DOI: <https://doi.org/10.54254/2754-1169/7/20230260>
2. Рисін В.В., Кормушин Я.К. Інвестиційний портфель індивідуального інвестора: класифікація, критерії формування та управління. *Фінансовий простір*. 2024. № 3-4 (54). С.48-60. DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3-4\(54\).2024.465758](https://doi.org/10.30970/fp.3-4(54).2024.465758)
3. Jain, S. Optimizing Portfolio Management Using Mean-Variance Optimization in Python. *Innovative Research Thoughts*. 2023. Vol. 9(5), P. 33-41. DOI: <https://doi.org/10.36676/irt.2023-v9i5-004>
4. Petukhina, A., Trimborn, S., Härdle, W. K., & Elendner, H. Investing with Cryptocurrencies – Evaluating the Potential of Portfolio Allocation Strategies. *SSRN Electronic Journal*. 2018. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3274193>
5. Zheng, Y. Analysis of the State-of-Art Portfolio Theory. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2024. P. 387-395. DOI: https://doi.org/10.2991/978-94-6463-408-2_44
6. Yadav, A., Madhavi, R., Bagaria, O., Ambulkar, A., & Sharma, S. Survey on Financial Portfolio Management's Role in Investment Decision-Making Strategies. *Multidisciplinary Reviews*. 2024. Vol. 6, P. 2023ss101. DOI: <https://doi.org/10.31893/multirev.2023ss101>
7. Em, O. Ways to Improve and Prospects for the Development of Collective Investment Systems in the Republic of Kazakhstan. *The Bulletin*. 2025. Vol. 414(2). DOI: <https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.948>
8. Saral, K. Analyzing the Relationship between Real Estate Investments and Portfolio Diversification. *International Journal of Scientific Research in Engineering and Management*. 2024. Vol. 08(05), P. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.55041/ijrem32966>
9. Śmietana, K. Diversification Principles of Real Estate Portfolios. *Real Estate Management and Valuation*. 2014. Vol. 22(1), P. 51-57. DOI: <https://doi.org/10.2478/remav-2014-0007>
10. Гулей, А., Котух, Є., & Рябокiнь, М. RWA-токенізація як інноваційний механізм залучення інвестицій та збільшення надходжень місцевих

бюджетів. Економіка та суспільство. 2024. №64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-22>

11. Wang, H., Yue, H., Jiang, C., & Sun, M. Does Carbon Market Add Investment Value in Multi-Asset Portfolios? Evidence from Hedge, Safe Haven, and Portfolio Performance. *International Review of Finance*. 2025. Vol. 25(3). DOI: <https://doi.org/10.1111/irfi.70031>

12. Рисін, В., Мамчук, А., Печенко, Р. Впровадження технології блокчейну у контексті підвищення ефективності та безпеки діяльності банків. *Трансформаційна економіка*. 2023. №5(05), с. 109-114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-5-19>

13. Urquhart, A., & Zhang, H. Is Bitcoin a Hedge or Safe Haven for Currencies? An Intraday Analysis. *International Review of Financial Analysis*. 2019. Vol. 63, P. 49-57. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2019.02.009>

14. Juškaitė, L., & Gudelytė, L. Investigation of the Feasibility of Including Different Cryptocurrencies in the Investment Portfolio for Its Diversification. *Business, Management and Economics Engineering*. 2022. Vol. 20(01), P. 172-188. DOI: <https://doi.org/10.3846/bmee.2022.16883>

15. Hasanudin, H. The Impact of Robo-Advisors and Risk Tolerance on Retail Investor Portfolio Performance. *Journal of Ecohumanism*. 2025. Vol. 4(1). DOI: <https://doi.org/10.62754/joe.v4i1.5977>

16. Ananieva, Y. Financial Tools for Effective Risk Management in Globalization. *Scientific Opinion: Economics and Management*. 2023. Vol. 3(83). DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2023-83-22>

17. Sadorsky, P., & Henriques, I. Using US Stock Sectors to Diversify, Hedge, and Provide Safe Havens for NFT Coins. *Risks*. 2023. Vol. 11(7), P. 119. DOI: <https://doi.org/10.3390/risks11070119>

18. Günther, R., Wills, N., & Piazzolo, D. Role of Real Estate in a Mixed-Asset Portfolio and the Impact of Illiquidity. *International Journal of Real Estate Studies*. 2022. Vol. 16(2), P. 34-46. DOI: <https://doi.org/10.11113/intrest.v16n2.168>

19. Khan, S. Z., & Khan, F. Influence of AI-Driven Investment Advisory Services on Portfolio Performance of Retail Investors. *ACADEMIA International Journal for Social Sciences*. 2025. Vol. 4(3), P. 3855-3867. DOI: <https://doi.org/10.63056/acad.004.03.0666>

20. U.S. Bitcoin ETFs: institutional adoption continues in Q4 2024. URL: https://coinshares.com/corp/insights/research-data/us-bitcoin-etfs-institutional-adoption-continues-in-q4-2024/?utm_source=chatgpt.com

21. Банк Barclays купує частку в \$131 млн у біткоїн-ETF BlackRock на тлі зростання інституційних інвестицій. URL: https://www.kucoin.com/uk/news/articles/barclays-bank-buys-131m-stake-in-blackrock-bitcoin-etf-as-institutional-investment-surges?utm_source=chatgpt.com

22. JPMorgan's Bitcoin ETF Exposure Climbs to \$1.7 Billion in Latest SEC Filing. URL: <https://www.binance.com/en/square/post/24145706163258>

23. MSTR – Amplified Bitcoin. URL: <https://www.strategy.com/>

Дата надходження статті: 17.07.2025

Дата прийняття статті: 31.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.546566](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.546566)

JEL Classification G11, G32, O33

APPLICATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY FOR INVESTMENT PORTFOLIO DIVERSIFICATION

KORMUSHYN Yaroslav

Postgraduate student of Lviv Polytechnic National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0290-4236>

Abstract. *The expansion of digital assets, decentralised finance, and smart contracts creates new opportunities for diversifying investment portfolios of both institutional and individual investors. The paper examines current trends in the digitalisation of the investment process and identifies potential areas for applying blockchain technology in diversifying investment portfolios. These areas include the expansion of investment asset ranges through blockchain-based cryptocurrencies, the use of smart contracts for automated and transparent asset allocation, and the enhancement of investment portfolio risk management processes through the application of blockchain technology and blockchain analytics.*

Keywords: *investment portfolio, diversification, blockchain, blockchain analytics, cryptocurrencies, risk management.*

The profound transformations of contemporary financial markets driven by digitalisation, financial innovations, and increasing instability in the global economy represent significant challenges for investing in financial assets. Blockchain, as a foundational infrastructure technology, creates new classes of assets and financial instruments that have the potential to transform traditional approaches to investment portfolio formation and management. Blockchain-based solutions enable new models of access to global capital markets, reduce transaction costs, and enhance the transparency of investment operations, which is particularly important in the context of portfolio risk management.

The purpose of this article is to substantiate current trends in the digitalisation of the investment process and to identify potential directions for applying blockchain technology in the diversification of investment portfolios.

In a period of active digitalisation of financial markets, individual investors gain access to a variety of innovative approaches that allow for the effective diversification of investment portfolios. Among these approaches, the author highlights investment in cryptocurrencies, the use of robo-advisors, modern portfolio management strategies, geographical and sectoral diversification, alternative investments, and the integration of artificial intelligence.

From the perspective of investment feasibility, the author considers the use of cryptocurrencies with high market capitalisation and established ecosystems to be the most justified. This primarily refers to Bitcoin, which, due to its limited supply and dominant market position, is often regarded as a “digital gold” analogue and a store of value within the cryptocurrency segment. Particular attention is also given to Ethereum as a foundational platform for smart contracts, decentralised finance, and tokenised assets.

The use of cryptocurrencies, robo-advisors, and AI-based analytics makes investment diversification more accessible and comprehensive, allowing portfolios to be optimised to achieve financial stability and long-term growth. Blockchain analytics establishes a new level

of informational support for investment portfolio risk management by combining the transparency of blockchain with quantitative analysis and forecasting methods. Its application facilitates a shift from retrospective risk assessment to a proactive, data-driven approach, which is especially relevant in conditions of high dynamism and uncertainty in modern financial markets.

Overall, the author views blockchain technology as a factor in shaping a new paradigm of investment portfolio risk management, where the emphasis shifts from post-factum control to preventive and automated management. The combination of transparency, programmability, and operational speed not only reduces specific types of risks but also enhances the overall resilience of portfolios in the context of increasing complexity and globalisation of financial markets.

Reference

1. Li, Z. (2023). The application of blockchain and robo-advisors in wealth management literature review. *Advances in Economics, Management and Political Sciences*, 7(1), 397-406. Retrieved from: <https://doi.org/10.54254/2754-1169/7/20230260> [in English].
2. Rysin, V. V., & Kormushyn, Ya. K. (2024). Investytsiinyi portfel indyvidualnoho investora: klasyfikatsiia, kryterii formuvannia ta upravlinnia [Investment portfolio of an individual investor: classification, formation criteria, and management]. *Finansovyi prostir*, 3-4(54), 48–60. Retrieved from: [https://doi.org/10.30970/fp.3-4\(54\).2024.465758](https://doi.org/10.30970/fp.3-4(54).2024.465758) [in Ukrainian]
3. Jain, S. (2023). Optimizing portfolio management using mean-variance optimization in python. *Innovative Research Thoughts*, 9(5), 33-41. Retrieved from: <https://doi.org/10.36676/irt.2023-v9i5-004> [in English].
4. Petukhina, A., Trimborn, S., Härdle, W. K., & Elendner, H. (2018). Investing with cryptocurrencies – evaluating the potential of portfolio allocation strategies. *SSRN Electronic Journal*. Retrieved from: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3274193> [in English].
5. Zheng, Y. (2024). Analysis of the state-of-art portfolio theory. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 387-395. Retrieved from: https://doi.org/10.2991/978-94-6463-408-2_44 [in English].
6. Yadav, A., Madhavi, R., Bagaria, O., Ambulkar, A., & Sharma, S. (2024). Survey on financial portfolio management's role in investment decision-making strategies. *Multidisciplinary Reviews*, 6, 2023ss101. Retrieved from: <https://doi.org/10.31893/multirev.2023ss101> [in English].
7. Em, O. (2025). Ways to improve and prospects for the development of collective investment systems in the republic of kazakhstan. *The Bulletin*, 414(2). Retrieved from: <https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.948> [in English].
8. SARAL, K. (2024). Analyzing the relationship between real estate investments and portfolio diversification. *Interantional Journal of Scientific Research in Engineering and Management*, 08(05), 1-5. Retrieved from: <https://doi.org/10.55041/ijssrem32966>
9. Śmietana, K. (2014). Diversification principles of real estate portfolios. *Real Estate Management and Valuation*, 22(1), 51-57. Retrieved from: <https://doi.org/10.2478/remav-2014-0007> [in English].
10. Hulei, A., Kotukh, Ye., & Riabokin, M. (2024). RWA-toke nizatsiia yak innovatsiinyi mekhanizm zaluchennia investytsii ta zvelychennia nadkhodzen mistsevykh biudzhetiv [RWA tokenization as an innovative mechanism for attracting investments and increasing local budget revenues]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 64. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-22> [in Ukrainian]

11. Wang, H., Yue, H., Jiang, C., & Sun, M. (2025). Does carbon market add investment value in multi-asset portfolios? evidence from hedge, safe haven, and portfolio performance. *International Review of Finance*, 25(3). Retrieved from: <https://doi.org/10.1111/irfi.70031> [in English].
12. Rysin, V., Mamchuk, A., & Pechenko, R. (2023). Vprovadzhennia tekhnolohii blokcheinu u konteksti pidvyshchennia efektyvnosti ta bezpeky diialnosti bankiv [Implementation of blockchain technology in the context of improving efficiency and security of bank operations]. *Transformatsiina ekonomika*, 5(05), 109–114. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-5-19> [in Ukrainian]
13. Urquhart, A. and Zhang, H. (2019). Is bitcoin a hedge or safe haven for currencies? an intraday analysis. *International Review of Financial Analysis*, 63, 49-57. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2019.02.009> [in English].
14. Juškaitė, L. and Gudelytė, L. (2022). Investigation of the feasibility of including different cryptocurrencies in the investment portfolio for its diversification. *Business, Management and Economics Engineering*, 20(01), 172-188. Retrieved from: <https://doi.org/10.3846/bmee.2022.16883> [in English].
15. Hasanudin, H. (2025). The impact of robo-advisors and risk tolerance on retail investor portfolio performance. *Journal of Ecohumanism*, 4(1). Retrieved from: <https://doi.org/10.62754/joe.v4i1.5977> [in English].
16. Ananieva, Y. (2023). Financial tools for effective risk management in globalization. *Scientific Opinion: Economics and Management*, (3(83)). Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2023-83-22> [in English].
17. Sadorsky, P. and Henriques, I. (2023). Using us stock sectors to diversify, hedge, and provide safe havens for nft coins. *Risks*, 11(7), 119. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/risks11070119> [in English].
18. Günther, R., Wills, N., & Piazzolo, D. (2022). Role of real estate in a mixed-asset portfolio and the impact of illiquidity. *International Journal of Real Estate Studies*, 16(2), 34-46. Retrieved from: <https://doi.org/10.11113/intrest.v16n2.168> [in English].
19. Khan, S. Z. and Khan, F. (2025). Influence of ai-driven investment advisory services on portfolio performance of retail investors. *ACADEMIA International Journal for Social Sciences*, 4(3), 3855-3867. Retrieved from: <https://doi.org/10.63056/acad.004.03.0666> [in English].
20. U.S. Bitcoin ETFs: institutional adoption continues in Q4 2024. Retrieved from: https://coinshares.com/corp/insights/research-data/us-bitcoin-etfs-institutional-adoption-continues-in-q4-2024/?utm_source=chatgpt.com [in English].
21. Bank Barclays kupuje chastku v \$131 mln u Bitcoin-ETF BlackRock na tli zrostannia instytutsiinykh investytsii [Barclays Bank Acquires \$131 Million Stake in BlackRock Bitcoin ETF Amid Growing Institutional Investment]. Retrieved from: https://www.kucoin.com/uk/news/articles/barclays-bank-buys-131m-stake-in-blackrock-bitcoin-etf-as-institutional-investment-surges?utm_source=chatgpt.com
22. JPMorgan’s Bitcoin ETF Exposure Climbs to \$1.7 Billion in Latest SEC Filing. Retrieved from: <https://www.binance.com/en/square/post/24145706163258> [in English].
23. MSTR – Amplified Bitcoin. Retrieved from: <https://www.strategy.com/> [in English].

Дата надходження статті: 17.07.2025

Дата прийняття статті: 31.07.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАЦІ ТА РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КОМАРНИЦЬКА Ганна Омелянівна

*докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5533-6439>*

КОМАРНИЦЬКИЙ Ігор Ігорович

*здобувач освітнього рівня «магістр»
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7117-613X>*

Анотація. У статті досліджується трансформація людського капіталу України під впливом цифровізації праці та розвитку інтелектуальних технологій на тлі воєнної кризи та глобальних змін. Емпіричний аналіз охоплює період 2020–2025 років із використанням офіційної статистики України, Європейського Союзу та даних міжнародних організацій (WEF, OECD, ILO, Європейська комісія).

Доведено три гіпотези про те, що цифровізація розширює попит на висококваліфіковані професії, одночасно створюючи ризики цифрової нерівності; системи безперервного навчання є критично важливими для забезпечення конкурентоспроможності працівників; надпредметні компетенції (адаптивність, креативність, комунікація) визначають успіх адаптації до змін більше, ніж вузькі технічні навички.

Розроблено дорожню карту впровадження для України з чітким розподілом на три фази (2025–2030) та кошторисом 500 млн. євро інвестицій. Результати дослідження можуть бути використані органами публічного управління, освітніми установами та роботодавцями для розроблення стратегій розвитку людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал, цифровізація, штучний інтелект, компетенції, безперервне навчання, публічне управління, освітня політика, ринок праці.

Постановка проблеми. Період середини другого десятиліття XXI століття характеризується безпрецедентною конвергенцією двох глобальних процесів, що фундаментально трансформують структуру людського капіталу, а саме експонентним розвитком інтелектуальних технологій та цифровізацією економіки. Для України ці макросоціальні тренди накладаються на критичні внутрішні виклики, пов'язані з воєнною агресією, що призвела до втрати близько 10 млн. осіб (25 відсотків населення) та руйнування важливої частини матеріальної та людської інфраструктури [1, с. 12].

Згідно з даними міжнародних аналітичних установ, очікується 23-процентна структурна трансформація глобального ринку праці до 2027 року, що передбачає

ліквідацію 83 млн. робочих місць та створення 69 млн. нових [2, с. 34]. При цьому 44 відсотки навичок працівників потребуватимуть оновлення, а 60 відсотків робочої сили повинні пройти перенавчання. Для України, яка прагне інтеграції до Європейського Союзу, особливої актуальності набуває необхідність відповідати Копенгагенським критеріям та впроваджувати принципи Копенгагенського процесу у сфері професійної освіти та зайнятості.

Однак скорочення трудового потенціалу на 26 відсотків за три роки вимагає паралельного скорочення залежності від демографічних ресурсів завдяки кратному зростанню продуктивності праці. Єдиним дієвим механізмом досягнення цієї мети є системне інвестування у людський капітал, трансформація освітніх систем та адаптація управлінської практики до вимог цифрової економіки [3, с. 45].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформація людського капіталу в умовах цифровізації є предметом активних досліджень провідних міжнародних організацій. Зокрема, Світовий економічний форум у «Звіті про майбутнє професій» (2023; 2025) фіксує глобальні тенденції зміни структури компетенцій та прогнозує, що впровадження технологій штучного інтелекту призведе до заміщення близько 23 % робочих завдань протягом найближчих трьох років [2, с. 76]. Подібні висновки містяться в аналітичних оглядах Організації економічного співробітництва та розвитку: «Огляд навичок» (2023) та «Огляд зайнятості» (2024), де наголошується на критичній ролі безперервного навчання як ключового механізму адаптації до технологічних змін, особливо для працівників із низьким рівнем кваліфікації [4, с. 89].

Міжнародна організація праці висвітлює проблематику цифрової трансформації робочих місць та ризики, що виникають для вразливих груп населення [5, с. 23]. Європейська комісія у своїх програмних документах (План дій з цифрової освіти 2021–2027, Європейська стратегія навичок) встановила амбітні цілі щодо збільшення участі дорослих у навчанні до 60 відсотків та досягнення рівня цифрових навичок 80 відсотків населення до 2030 року [6, с. 34].

На українському науковому просторі проблематика трансформації людського капіталу досліджується низкою провідних установ, серед яких Центр економічних та соціальних досліджень, Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України та Київський національний економічний університет. Зокрема, дослідження «Цифрові навички українців: результати самооцінки, висновки та заходи для подолання цифрової нерівності» (2022) виявило суттєві розриви у рівні цифрової готовності між різними демографічними групами та регіонами країни [7, с. 12].

Попри значний обсяг міжнародних та національних досліджень, залишаються недостатньо вивченими кілька ключових аспектів. По-перше, потребує глибшого аналізу система взаємодія техніко-технологічних та соціально-управлінських факторів у контексті трансформації компетенцій працівників в умовах воєнної кризи та паралельної цифровізації.

Досі існує розрив між теоретичними рамками та практичною імплементацією систем безперервного навчання, що ускладнюється національними особливостями та обмеженістю ресурсів.

Важливо також дослідити роль надпредметних компетенцій, таких як адаптивність, креативність і гнучкість, як передумови успішної адаптації до швидких технологічних змін у порівнянні з традиційними технічними навичками.

Окремої уваги потребують механізми подолання цифрової нерівності в умовах територіальної фрагментації та внутрішнього переміщення населення в Україні.

Нарешті, актуальним залишається питання розробки моделі державно-приватного партнерства у розвитку людського капіталу, яка була б синхронізована з європейськими стандартами та адаптована до українських реалій.

Метою статті є здійснення емпіричного аналізу трансформації структури людського капіталу України у період 2020–2025 років під впливом цифровізації праці та розвитку інтелектуальних технологій. Крім того, передбачається верифікація трьох науково-практичних гіпотез, що стосуються ролі цифровізації, безперервного навчання та надпредметних компетенцій у забезпеченні конкурентоспроможності працівників. Важливим завданням є проведення порівняльного аналізу підходів європейських лідерів, таких як Данія, Нідерланди та Естонія, з метою визначення трансфабельних моделей для України. Завершальним етапом дослідження стане розроблення комплексної дорожньої карти для органів публічного управління щодо трансформації системи розвитку людського капіталу.

Виклад основних результатів. За даними Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості спостерігається суттєва трансформація структури зайнятості в умовах воєнної кризи та економічної нестабільності. Загальна чисельність зайнятих осіб скоротилася з 15,6 млн у 2021 році до 11,5 млн у 2024 році, що означає втрату близько 4,1 млн робочих місць, або 26,3 % трудового потенціалу країни [1, с. 14]. Паралельно рівень безробіття зріс із 9,9 % у 2021 році до діапазону 14,3–17,7 % у 2024–2025 роках. Водночас офіційна кількість зареєстрованих безробітних зменшилася, що пояснюється масовою мобілізацією та значними масштабами зовнішньої міграції.

Аналіз галузевої структури зайнятості свідчить про суттєві трансформації, зумовлені воєнною кризою та цифровізацією економіки. Найбільше зростання спостерігається у сфері державного управління та оборони, де чисельність зайнятих збільшилася з 874 тис. осіб у 2021 році до 2,6 млн у 2024 році (+197 %). ІТ-сектор продемонстрував незначне зростання з 385 тис. до 412 тис. осіб (+7 %), залишаючись ключовим драйвером економіки, попри скорочення експорту послуг на 6,5 % (з 6,9 млрд дол. США у 2021 році до 6,45 млрд дол. США у 2024 році), та забезпечуючи 37,4 % експорту послуг.

Сектори охорони здоров'я та освіти зазнали скорочення на 13 % та 17 % відповідно, що пояснюється міграційними процесами та обмеженням ресурсів. Найбільші втрати спостерігаються у виробництві (–32 %) та торгівлі (–27 %), що відображає загальне падіння промислового потенціалу та зміни споживчих моделей.

Ці тенденції узагальнено у Таблиці 1, яка демонструє порівняння чисельності зайнятих у ключових галузях економіки за 2021 та 2024 роки, а також відсоткові зміни.

Таблиця 1

Структурні зміни у зайнятості України (2021–2024)

Галузь	2021 р.	2024 р.	Зміна, %
Державне управління та оборона	874 тис.	2,600 тис.	+197
ІТ-сектор	385 тис.	412 тис.	+7
Охорона здоров'я	856 тис.	742 тис.	-13
Освіта	1,420 тис.	1,180 тис.	-17
Виробництво	1,680 тис.	1,145 тис.	-32
Торгівля	2,150 тис.	1,560 тис.	-27

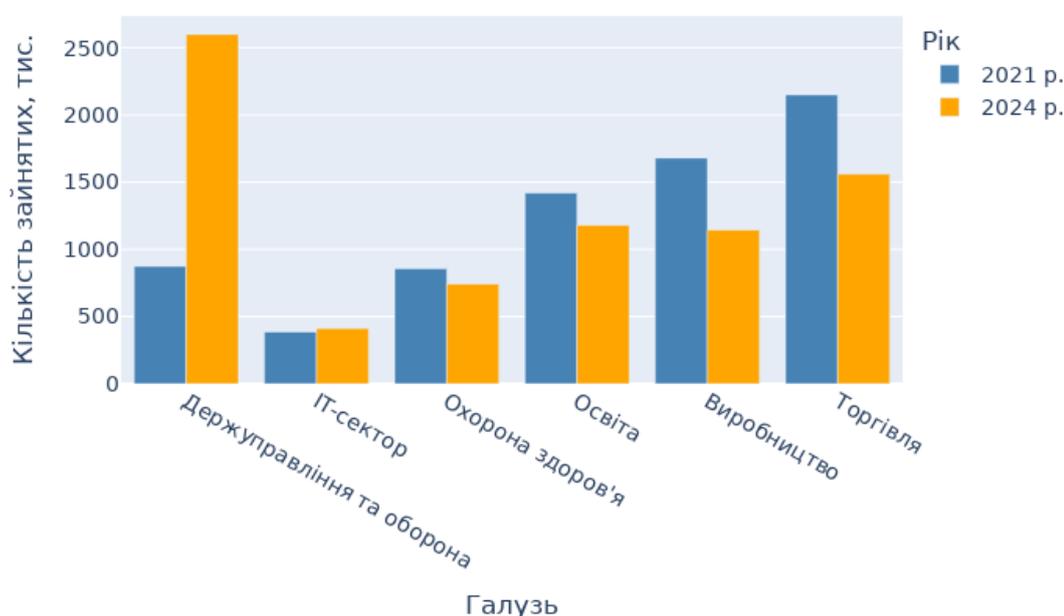
Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України (2024).

Примітка: *Дані розраховані на основі офіційних статистичних джерел (Держстат, НБУ, Мінцифри), проте через обмеження доступності інформації у воєнний період окремі показники можуть бути уточнені після публікації повних звітів.

Для наочності динаміка змін у зайнятості за галузями представлена на Рисунку 1, що дозволяє візуально оцінити масштаби зростання та скорочення у різних секторах економіки.

Аналіз структури вакансій на українському ринку праці засвідчує наявність дефіциту у трьох ключових категоріях: кваліфіковані робітники з інструментами (19 % вакансій), професіонали (19 %) та оператори устаткування (14 %). Така ситуація відображає потребу економіки у практично орієнтованих спеціалістах на тлі скорочення виробничого сектору та зростання попиту на технічні компетенції. Середня заробітна плата у відкритих вакансіях становить близько 11 000 грн., при цьому найвищі значення зафіксовано у фінансовому секторі (21 700 грн.) та сфері інформаційних технологій (12 500 грн.) [3, с. 23].

Структурні зміни у зайнятості України (2021–2024)

Рис. 1. Зміни чисельності зайнятих у ключових галузях України (2021–2024).

Джерело: * складено за даними Державної служби статистики України

Попри воєнні умови, Україна демонструє суттєвий прогрес у цифровій трансформації. Індекс цифрової трансформації регіонів зріс із 0,460 у 2022 році до 0,497 у 2024 році, що свідчить про поступове, але стабільне зростання цифрової зрілості регіонів. За даними Міністерства цифрової трансформації, у 2024 році створено понад 15 000 точок обміну цифровими документами та 67 центрів надання послуг «Дія», що підтверджує розширення цифрової інфраструктури [Мінцифри, 2024].

Цифрова грамотність населення зросла з 47,8 % у 2021 році до 93 % у 2023 році (а не 2025), що є одним із найвищих темпів покращення серед країн світу. Платформа Diia.Osvita станом на кінець 2024 року налічує понад 2,9 млн користувачів, забезпечуючи доступ до безперервного навчання у кризових умовах [Мінцифри, 2024].

Екосистема штучного інтелекту визнана стратегічним пріоритетом. За дослідженням AI HOUSE та Roosh (2024), в Україні налічується близько 5 200

спеціалістів у галузі AI/ML та 243 компанії, що ставить країну на друге місце в Центральній та Східній Європі. Частка дорослих, які використовують AI, становить близько 42 %, а серед підлітків – 70 %, що є одним із найвищих показників у регіоні.

Порівняння України з лідерами ЄС демонструє як позитивні тенденції, так і суттєві розриви:

- Базові цифрові навички. Нідерланди – 83 %, Данія – 78 %, Чехія – 69 %, середній показник ЄС – 56 %. Україна демонструє конвергенцію, але відстає у створенні цифрового контенту (41,2 % проти 60 % і більше у лідерів).
- Запровадження технологій AI підприємствами. Данія – 27,6 %, Нідерланди – 23 %, середній показник ЄС – 13,5 %. Україна значно відстає, що вказує на потребу у підтримці бізнесу.
- Участь у безперервному навчанні. Нідерланди – 60 %, Данія – 58 %, ціль ЄС – 50 %. Україна – лише 12 %, що підкреслює критичний розрив.

Після порівняльного аналізу з європейськими лідерами постає необхідність емпірично перевірити ключові припущення дослідження. Для цього сформульовано три гіпотези, що відображають взаємозв'язок між цифровізацією, безперервним навчанням та розвитком компетенцій у контексті трансформації ринку праці.

Гіпотеза 1. Цифровізація розширює попит на висококваліфіковані професії, створюючи ризики цифрової нерівності. Звіт WEF *Future of Jobs 2025* прогнозує 170 млн. нових робочих місць та 92 млн. ліквідованих до 2030 року. Найшвидше зростаючі професії, це AI/ML-спеціалісти (+40 %), спеціалісти зі сталого розвитку (+33 %), аналітики даних (+30–35 %). Найбільші втрати – адміністративно-канцелярські та офісні професії (–26 млн.). В Україні 72 % безробітних – жінки, переважно у рутинних професіях. Гіпотеза підтверджена.

Гіпотеза 2. Безперервне навчання критично важливе для конкурентоспроможності. OECD *Skills Outlook 2023* фіксує, що 39 % навичок зміняться до 2030 року. Данія інвестувала 134 млн. євро у цифрові навички, Нідерланди запровадили індивідуальні навчальні рахунки (€1 000 на особу). Естонія забезпечила 98 % охоплення вчителів цифровим навчанням. Україна має 93 % цифрової грамотності, але лише 12 % беруть участь у навчанні протягом життя. Гіпотеза підтверджена.

Гіпотеза 3. Надпредметні компетенції мають вищу значущість порівняно з вузькими технічними навичками. Згідно з аналітичним звітом *LinkedIn Skills 2024*, адаптивність визначена як «ключова навичка сучасності». До переліку десяти найбільш затребуваних компетенцій входять комунікація, лідерство та командна робота, що підтверджує пріоритетність м'яких навичок у сучасному ринку праці. Дослідження компанії *McKinsey* ідентифікувало 56 фундаментальних навичок, більшість із яких належать до категорії надпредметних компетенцій. Аналіз *Burning Glass Institute* засвідчує, що протягом останнього десятиліття близько 30 % технічних навичок було замінено, проте трансферабельні (переносні) навички залишаються базовою умовою професійної мобільності. Гіпотеза підтверджена.

Подолання цифрової нерівності потребує комплексного підходу, що включає кілька стратегічних напрямів. Першочерговим завданням є забезпечення універсального доступу до високошвидкісного Інтернету, який виступає базовою умовою для рівних можливостей у використанні цифрових сервісів. Особливу увагу слід приділити розгортанню широкосмугових мереж у сільських територіях та регіонах, що постраждали від воєнних дій.

Важливим компонентом стратегії є розроблення цільових програм підтримки

для вразливих соціальних груп. Такі програми мають охоплювати жінок у галузях науки, технологій, інженерії та математики, осіб старшого віку, людей з інвалідністю, а також мешканців сільських територій і громад із низьким рівнем доходів. Забезпечення фінансових стимулів та доступу до навчальних ресурсів для цих категорій сприятиме зменшенню розриву в цифрових компетенціях.

Не менш значущим є впровадження механізмів валідації попереднього досвіду, що дозволяють швидко трансформувати неформальні знання та навички у визнані кваліфікації. Інтеграція таких механізмів у національну систему освіти забезпечить гнучкість і прискорить адаптацію робочої сили до вимог цифрової економіки.

Щодо універсального доступу до Інтернету, на даний період часу в Данії – 97 %, Нідерланди – 99 %. Ціль ЄС – гігабітне підключення до 2030 року. Україна потребує прискореного розгортання широкосмугового Інтернету у сільських та постраждалих регіонах. Розроблені цільові програми для вразливих груп: фінансування для жінок у STEM, осіб 55+, людей з інвалідністю. Валідація попереднього досвіду: інтегрована у системи Естонії, Нідерландів, Данії – швидка трансформація неформальних знань у кваліфікації.

У короткостроковій перспективі до 2026 року ключовим завданням є завершення розроблення Стратегії цифрової трансформації освіти до 2030 року. Документ має передбачати інтегрований підхід із чітко визначеними цільовими показниками та механізмами моніторингу реалізації. Для забезпечення ефективності впровадження необхідно передбачити відповідне фінансування.

Важливим напрямом є масштабування мережі ІТ-студій для охоплення мільйонів учнів, що потребує гарантії якості освітнього контенту та належної підготовки педагогічних кадрів. Паралельно слід запровадити пілотні програми індивідуальних навчальних рахунків для переміщених осіб та представників української діаспори, що сприятиме доступу до безперервного навчання та підвищенню конкурентоспроможності на глобальному ринку праці.

Не менш важливим є системне підвищення цифрових компетенцій педагогів відповідно до рамки розвитку цифрових компетентностей 2.1. Це створить основу для якісної інтеграції цифрових технологій у навчальний процес та забезпечить стійкість освітньої системи в умовах кризових викликів.

У середньостроковій перспективі пріоритетним завданням є створення мережі центрів професійної досконалості на основі державно-приватного партнерства та активної участі роботодавців у формуванні навчальних програм. Такі центри мають стати платформою для розвитку сучасних навичок і забезпечення відповідності освітніх програм потребам ринку праці.

Додатково необхідно запровадити систему регіональних центрів розвитку професійних навичок, які виконуватимуть функції кар'єрного консультування, перенавчання та валідації компетенцій. Важливим елементом цієї реформи є розроблення національної рамки валідації, що ґрунтуватиметься на європейських стандартах та інтеграції Європейської систематики навичок, компетенцій і професій у національну освітню систему.

У довгостроковій перспективі стратегічні пріоритети охоплюють забезпечення універсального широкосмугового доступу до Інтернету, розширення пропозиції вищої освіти для спеціалізацій у галузі штучного інтелекту та цифрових технологій, а також запровадження національної системи забезпечення якості освіти. Важливим завданням є повна гармонізація національної рамки кваліфікацій із Європейською рамкою та завершення процесу інтеграції України до Європейського Союзу шляхом виконання

вимог Розділу 26.

Висновки. Дослідження підтверджує всі три висунуті гіпотези, водночас підкреслюючи низку критичних нюансів, що визначають логіку трансформацій на ринку праці та в системі освіти. Цифровізація постає як беззворотний структурний тренд, який одночасно розширює сегмент висококваліфікованих професій і загострює ризики соціально-економічної нерівності за відсутності проактивної державної політики. У таких умовах безперервне навчання перестає бути додатковою можливістю й набуває характеру експоненційно зростаючої потреби, оскільки до 2030 року очікується зміна близько 65 відсотків актуальних навичок. Особливого значення набувають надпредметні, універсальні компетентності, що формують підґрунтя цифрової економіки, забезпечують прискорене перенавчання та слугують ключовим чинником довгострокової кар'єрної стійкості.

Водночас результати аналізу засвідчують, що Україна має унікальне історичне вікно можливостей для переходу до освітніх стандартів Європейського Союзу, зумовлене масштабною післявоєнною реконструкцією та доступом до інвестиційного пакета обсягом 500 млн. євро. Проте часові межі такого вікна є обмеженими: європейське фінансування доступне в період 2025–2027 років, а наявна політична воля потребує швидкої та скоординованої реалізації. Комплексна імплементація запропонованої дорожньої карти здатна забезпечити до 2030 року досягнення 60 відсотків участі дорослих у навчанні, 80 відсотків охоплення населення цифровими навичками, формування інституційної готовності до повної інтеграції в європейський освітній простір та підвищення конкурентоспроможності України до рівня таких держав, як Польща, Чеська Республіка та Литва.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України. (2024). Статистичні дані щодо зайнятості населення України (2021–2024 роки). Київ. Доступно за адресою: <https://ukrstat.gov.ua>
2. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. (2025). Людський капітал України: втрати внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження. *Вісник НАН України*, №4, 38–45. Доступно за адресою: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/39-46>
3. Міністерство цифрової трансформації України. (2024). Індекс цифрової трансформації регіонів України. Київ. Доступно за адресою: <https://thedigital.gov.ua/news/regions/rezultati-tsifrovoi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2024-rik>
4. Міністерство освіти і науки України. (2024). Платформа Diia.Osvita: статистика користування та рекомендації розвитку. Київ. Доступно за адресою: <https://osvita.diia.gov.ua>
5. Національний банк України. (2024). Експорт ІТ-послуг України (2021–2024 роки). Київ. Доступно за адресою: <https://bank.gov.ua>
6. Roosh, AI HOUSE, Міністерство цифрової трансформації України. (2024). AI-екосистема України: таланти, компанії, освіта. Київ. Доступно за адресою: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-posidae-druge-mistse-za-kilkisty-shi-kompaniy-u-tsentralniy-ta-skhidniy-evropi-rezultati-doslidzhennya-pro-shtuchniy-intelekt>
7. Міністерство цифрової трансформації України. (2023). Дослідження цифрової грамотності українців (2019–2023). Київ. Доступно за адресою:

<https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-prezentovala-diyacifrova-osvita-20-ta-doslidzhennya-cifrovoyi-gramotnosti-ukrayinciv>.

8. World Economic Forum. (2025). The Future of Jobs Report 2025. Geneva: WEF Publishing. Доступно за адресою: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>

9. OECD. (2023). OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition. Paris: OECD Publishing. Доступно за адресою: <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>

10. Charles, L., Xia, S., & Coutts, A. P. (2022). Digitalization and Employment: A Review. International Labour Organization. Geneva. Доступно за адресою: <https://www.ilo.org/publications/digitalization-and-employment-review>

11. European Commission. (2020). Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting Education and Training for the Digital Age [COM(2020) 624 final]. Brussels. Доступно за адресою: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/plan>

12. LinkedIn. (2024). The Most In-Demand Skills of 2024. LinkedIn Talent Solutions. Доступно за адресою: <https://www.linkedin.com/business/learning/blog/top-skills-and-courses/most-in-demand-skills>

13. Burning Glass Institute & Coursera. (2023). 2023 Skills Compass Report. Boston. Доступно за адресою: <https://www.burningglassinstitute.org/research/2023-skills-compass-report>

Дата надходження статті: 19.07.2025

Дата прийняття статті: 04.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.677677](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.677677)

Код JEL Classification O15, O33, J24

HUMAN CAPITAL TRANSFORMATION UNDER CONDITIONS OF LABOR DIGITALIZATION AND DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL TECHNOLOGIES

KOMARNYTSKA Hanna

Doctor of Economics, Professor,

Head of the Department of Public Administration and Business Management

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5533-6439>

KOMARNYTSKYI Ihor

Student of Master's degree

Lviv Polytechnic National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7117-613X>

Abstract. *The article investigates the transformation of human capital in Ukraine under the influence of labor digitalization and the development of intellectual technologies against the backdrop of military crisis and global changes. Empirical analysis covers the period 2020–2025 using official statistics from Ukraine, the European Union, and data from international organizations (WEF, OECD, ILO, European Commission).*

Three hypotheses are proven: digitalization expands demand for highly skilled professions while simultaneously creating risks of digital inequality; continuous learning systems are critical for ensuring worker competitiveness; meta-competencies (adaptability, creativity, communication) determine adaptation success more than narrow technical skills.

A twelve-point implementation roadmap for Ukraine has been developed with clear division into three phases (2025–2030) and a budget estimate of EUR 500 million in investments. Research results can be used by public administration bodies, educational institutions, and employers to develop human capital development strategies.

Keywords *human capital, digitalization, artificial intelligence, competencies, continuous learning, public administration, educational policy, labor market.*

This article investigates the transformation of human capital under the intensifying impact of labor digitalization and the expansion of intellectual technologies, emphasizing their role in reshaping economic structures and workforce dynamics. The study aims to determine how digital transformation influences the quality, structure, and competitiveness of human capital, as well as to identify the institutional conditions required for ensuring sustainable workforce development in rapidly changing technological environments. The research employs comparative analysis, synthesis of statistical indicators, and evaluation of international benchmarks to reveal key tendencies that define human capital evolution in the digital age.

The results demonstrate that digitalization generates growing demand for highly skilled specialists while simultaneously deepening disparities in access to educational and technological resources. The study highlights that continuous learning becomes a critical

factor for maintaining labor market relevance, particularly in light of projections indicating that up to 65 percent of current skills will transform by 2030. Special attention is given to the role of meta-competencies—such as adaptability, creativity, communication, problem-solving, and cognitive flexibility—which underpin long-term employability and enable workers to navigate complex technological transitions. Empirical evidence also shows that despite external shocks and structural disruptions, Ukraine is progressing toward higher digital literacy and increasing integration into global technological ecosystems.

The article concludes that effective human capital transformation requires comprehensive public policies focused on digital infrastructure expansion, inclusive access to education, modernization of qualification frameworks, and the development of public-private partnerships. These measures are essential for enhancing national competitiveness, strengthening economic resilience, and advancing Ukraine's integration into the European educational and economic landscape.

References

1. State Statistics Service of Ukraine. (2024). Statistical Data on Employment in Ukraine (2021–2024). Kyiv. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>
2. Ptukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. (2025). Human Capital of Ukraine: War Losses and Prospects for Post-War Recovery. *Visnyk of the National Academy of Sciences of Ukraine*, No. 4, 38–45. Available at: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/39-46>
3. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2024). Digital Transformation Index of Ukrainian Regions. Kyiv. Available at: <https://thedigital.gov.ua/news/regions/rezultati-tsifrovoyi-transformatsii-v-regionakh-ukraini-za-2024-rik>
4. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). Diia.Osvita Platform: User Statistics and Development Recommendations. Kyiv. Available at: <https://osvita.diia.gov.ua>
5. National Bank of Ukraine. (2024). Export of IT Services of Ukraine (2021–2024). Kyiv. Available at: <https://bank.gov.ua>
6. Roosh, AI HOUSE, Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2024). AI Ecosystem of Ukraine: Talent, Companies, Education. Kyiv. Available at: <https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-posidae-druge-mistse-za-kilkistyu-shi-kompaniy-u-tsentralniy-ta-skhidniy-evropi-rezultati-doslidzhennya-pro-shtuchniy-intelekt>
7. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2023). Digital Literacy of Ukrainians: Study Results (2019–2023). Kyiv. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-prezentuvala-diyacifrova-osvita-20-ta-doslidzhennya-cifrovoyi-gramotnosti-ukrayinciv>
8. World Economic Forum. (2025). *The Future of Jobs Report 2025*. Geneva: WEF Publishing. Available at: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>
9. OECD. (2023). *OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition*. Paris: OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>
10. Charles, L., Xia, S., & Coutts, A. P. (2022). *Digitalization and Employment: A Review*. International Labour Organization. Geneva. Available at: <https://www.ilo.org/publications/digitalization-and-employment-review>
11. European Commission. (2020). *Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting Education and Training for the Digital Age* [COM(2020) 624 final]. Brussels. Available at: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/plan>

12. LinkedIn. (2024). *The Most In-Demand Skills of 2024*. LinkedIn Talent Solutions. Available at: <https://www.linkedin.com/business/learning/blog/top-skills-and-courses/most-in-demand-skills>

13. Burning Glass Institute & Coursera. (2023). *2023 Skills Compass Report*. Boston. Available at: <https://www.burningglassinstitute.org/research/2023-skills-compass-report>

Дата надходження статті: 19.07.2025

Дата прийняття статті: 04.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ВИКОРИСТАННЯ BIG DATA ТА AI ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ПОШТОВО-ЛОГІСТИЧНІ ПОСЛУГИ В УМОВАХ ТУРБОЛЕНТНОСТІ

ЯРЕМА Олег Романович

Доцент кафедри цифрової економіки та бізнес аналітики
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3736-4820>

ГРИНДА Тетяна Миколаївна

здобувач освітнього рівня «магістр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7540-3808>

Анотація. У статті досліджено можливості використання Big Data та технологій штучного інтелекту для прогнозування попиту на поштово-логістичні послуги України в умовах підвищеної турбулентності, спричиненої воєнними діями, нестабільністю ринкових процесів та динамічними змінами попиту. Розглянуто ключові джерела даних у, а також методи їх обробки та аналізу для побудови більш точних і адаптивних прогностичних моделей. Особливу увагу у дослідженні було приділено аналізу сучасних інструментів інтелектуальної обробки даних, зокрема кластеризації методом DBSCAN та прогнозуванню часових рядів за допомогою Long Short-Term Memory (LSTM), які є наданий момент найефективнішими для прогнозування часових рядів. Проведено порівняльний аналіз традиційних методів прогнозування та моделей побудованих із використанням технологій штучного інтелекту й Big Data для виявлення методу прогнозування з найнижчим відсотком похибки прогнозу. Дослідження базується на аналізі сучасних наукових публікацій з тематики Big Data, машинного навчання та логістики.

Ключові слова: Big Data, штучний інтелект, прогнозування попиту, поштово-логістичні послуг., LSTM, DBSCAN, часові ряди, кластеризація, машинне навчання, логістика, прогнозування.

Постановка проблеми. Розвиток логістики відбувається в умовах зростаючої нестабільності та складності ринку. Традиційні підходи до прогнозування в умовах турбулентності не завжди здатні врахувати всі фактори, які впливають на попит поштово-логістичних послуг. Тому особливої актуальності набувають інтелектуальні системи прогнозування, засновані на великих даних і штучному інтелекті.

Big Data технології дозволяють збирати та обробляти великі обсяги інформації з різних джерел у реальному часі. Алгоритми штучного інтелекту дають змогу виявляти приховані закономірності та будувати адаптивні моделі прогнозування попиту, що значно підвищує ефективність управлінських рішень у логістичних компаніях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання використання технологій Big Data та штучного інтелекту у прогнозуванні попиту стали предметом численних сучасних досліджень. Порівняння традиційних методів прогнозування з моделями, побудованими на основі AI, розглядається у працях провідних фахівців та аналітиків.

Зокрема, заслуговують на увагу дослідження, присвячені архітектурі LSTM [9], кластеризації методом DBSCAN [5], а також роботи, що аналізують точність та ефективність різних підходів до прогнозування попиту [8]. Значний внесок у висвітлення ролі Big Data в управлінні логістичними процесами зроблено у міжнародних аналітичних звітах [3]. В українському контексті важливими є публікації, що описують застосування інформаційних систем у діяльності логістичних компаній, зокрема «Нової Пошти» [1].

Мета статті. Метою статті є дослідження можливостей застосування технологій Big Data та штучного інтелекту для підвищення точності прогнозування попиту на поштово-логістичні послуги в умовах турбулентності, а також порівняння ефективності традиційних методів прогнозування з AI-моделями після попереднього аналізу роботи технологій LSTM та DBSCAN.

Виклад основних результатів. Логістичний сектор перебуває в умовах турбулентності, що зумовлено воєнними діями на території країни. Традиційні методи прогнозування втрачають свою ефективність, через неможливість швидко адаптуватись до нових трендів. Для побудови більш ефективних прогнозів логістичні компанії використовують Big Data та AI. Оперування великою кількістю даних дозволяє будувати більш гнучкі та адаптивні моделі прогнозу, які враховують велику кількість факторів під час аналізу часових рядів.

Для забезпечення стабільності бізнес-процесів та збільшення якості логістичних послуг, логістичні компанії інтегрують аналітичні платформи які обробляють велику кількість даних, інформацію з GPS-датчиків, клієнтську поведінку та макроекономічні індикатори та на основі зібраних даних будують точні прогнози попиту, оптимізують ресурси та дозволяють зменшити операційні витрати. Використовуючи технологію Big Data, компанії мають можливість під час побудови прогнозів поєднувати історичні дані з даними в реальному часі. В той час використання AI дозволяє виявити приховані тенденції та взаємозв'язки, які залишаються непомітними при використанні традиційних методів прогнозування [10].

Логістичні компанії для побудови прогнозів попиту та оптимізації логістичних маршрутів використовують дані отриманні в режимі реального часу з різноманітних джерел таких як: GPS, IoT-речей, соціальних мереж, ERP, дані про сезонність і пікові навантаження. Побудування точних прогнозів дозволяє компаніям уникати перевищення запасів товарів, які не будуть продаватись та збільшення товарів на які буде попит.

Big Data – це набір великої кількості інформації, яка може бути структурованою або неструктурованою. Дані постійно збільшуються та оновлюються і традиційні методи обробки інформації не забезпечують можливості опрацювання цієї інформації. Також термін «Big Data» включає інструменти, які використовуються для обробки великих масивів даних. Особливість Big Data є можливість опрацьовувати дані різних форматів.

Штучний інтелект – напрямок в інформаційних технологіях, діяльність якого направлена на виконання за допомогою обчислюваних систем дій та міркувань наближених до людського інтелекту.

Для обробки великих масивів даних компанії впроваджують системи прогнозування, які є побудовані на основі машинного навчання та глибокого аналізу даних. Дані системи дозволяють визначити закономірності в попиті, передбачити пікові навантаження, спрогнозувати навантаження на маршрутах та спланувати ресурси на основні прогнозованого попиту з високою точністю. Основною перевагою

використання штучного інтелекту в прогнозуванні попиту в логістичному секторі, є здатність навчатись на історичних даних, постійно покращувати прогнозовані моделі та адаптуватись до нових факторів, які не були враховані раніше.

Одним із найефективніших інструментів для прогнозування часових рядів є Long short-term memory (LSTM). Даний інструмент є різновидом нейронних мереж, який здатний запам'ятовувати довгострокові залежності в послідовних даних. Дана перевага цього алгоритму є дуже важливою для логістичного сектору, де попит має сезонний та циклічний напрямок. Long short-term memory дозволяє будувати адаптивні моделі на основі історичних даних про відправлення, сезонні навантаження, зовнішніх факторів та інше. В сфері логістики LSTM значно підвищує точність прогнозів порівняно з класичними методами. Візуалізація роботи LSTM наведено на рис. 1 [9] [2].

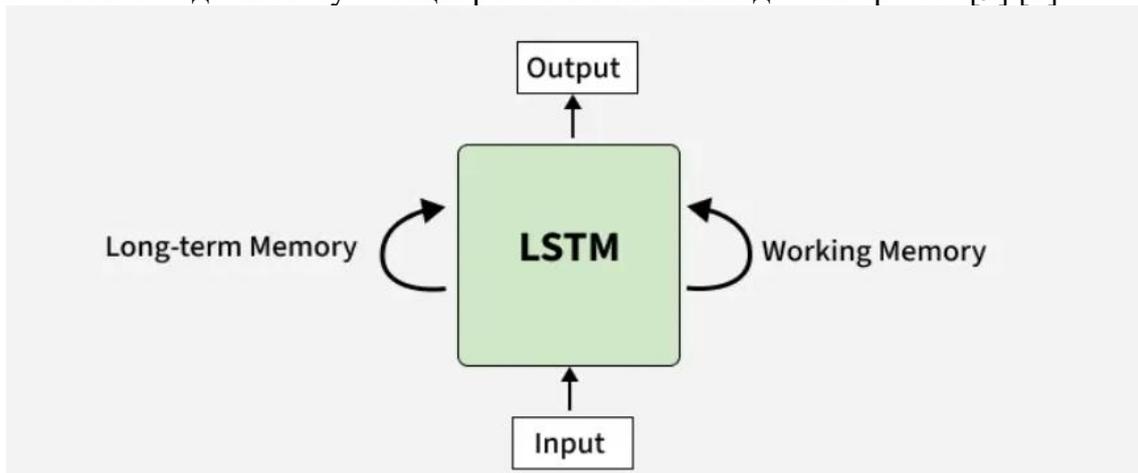
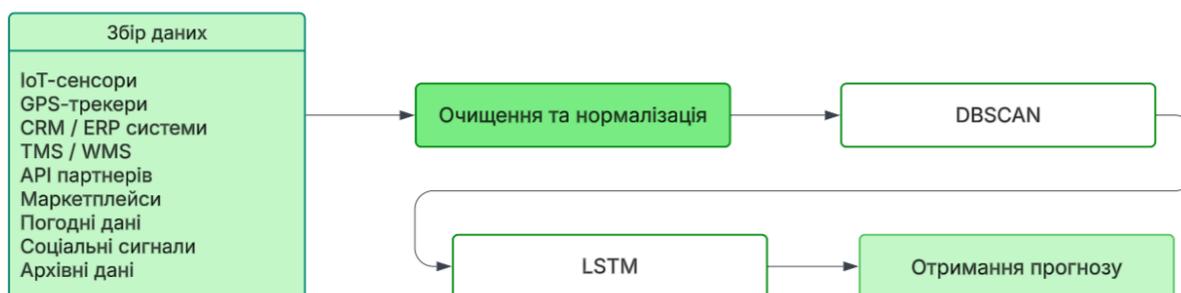

Рис. 1. Принцип роботи LSTM

Джерело [1]

Для побудови прогнозів використовуючи Big Date залучається інструмент для кластеризації – DBSCAN. Використання даного алгоритму не потребує визначеної кількості кластерів наперед. У логістиці це важлива перевага, оскільки попит має різну структуру залежно від регіону, урбанізації. DBSCAN дозволяє групувати регіони чи відділення відповідно до схожої поведінки попиту та вилучати з моделей тимчасове збільшення попиту пов'язано з короткостроковими факторами для прикладу акціями на певну послугу у конкретному регіоні. Це дозволяє збільшити стабільність моделей та зменшує ризик помилкових прогнозів [5].

Об'єднання двох методів DBSCAN та LSTM дозволяє створювати гнучкі, масштабовані системи для прогнозування попиту. Процес побудови прогнозів включає збір даних з різних джерел та в різному типі даних. Пізніше отриманні дані піддаються очищенні та кластеризації завдяки алгоритму DBSCAN, в результаті чого отримуються сегменти з подібною поведінкою попиту. На наступному етапі для кожного отриманого сегменту створюється своя LSTM- модель, яка враховує особливості попиту. Візуально процес прогнозування зображено на рис. 2.

Рис. 2. Процес побудови прогнозу використовуючи Big Data та AI
Джерело: Побудовано автором на основі [2;9]

Проведенні дослідження демонструють, що моделі побудовані із використанням AI демонструють стабільно нижчу похибку прогнозування у порівнянні з класичними моделями. LSTM у середньому забезпечує зниження RMSE на 20–35 % порівняно з ARIMA при нестабільному попиті [4]. Порівняльний аналіз побудови прогнозів традиційними методами та з використанням AI наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз типів моделей прогнозування

Тип моделей	Основні техніки	Переваги	Недоліки
Традиційні	Moving Average, ARIMA	Простота, низька обчислювальна вартість	Слабко працюють з нелінійними залежностями
Машинне навчання	Random Forest, Gradient Boosting	Працюють з нелінійними даними, стійкі до великої кількості ознак	Вимагають якісної підготовки даних
Глибоке навчання	LSTM, CNN, Transformers	Висока точність, адаптивність до динамічних змін	Високі обчислювальні витрати, потреба у великих масивах даних
Гібридні підходи	ARIMA + ML, LSTM + зовнішні ознаки	Поєднання лінійних та нелінійних можливостей	Потребують експертизи в кількох методологіях

Джерело: Побудовано на основі даних з джерела [4;8]

Світовий досвід логістичних компаній демонструє, що використання Big Data та AI дозволяє покращувати точність прогнозування. DHL активно впроваджує прогнозування навантажень на основі потокової аналітики великих даних [3;6;7]. Amazon Logistics застосовує машинне навчання для моделювання попиту за поштовими індексами, що дозволяє оптимізувати транспорт і склади. UPS інтегрує AI-моделі для адаптивного планування маршрутів і персоналу. Maersk використовує великі дані та алгоритми глибокого навчання для прогнозування глобальних потоків перевезень, що є критично важливим для контейнерного транспорту. В Україні схожі підходи запроваджує Нова пошта, яка застосовує аналіз великих даних для прогнозування пікових періодів і планування потужностей [1].

Висновки: Застосування технологій Big Data та штучного інтелекту кардинально змінює підходи до прогнозування попиту на логістичні послуги, дозволяючи перейти від статичних моделей до динамічних, адаптивних систем підтримки управлінських рішень. Використання таких методів, як кластеризація DBSCAN для виявлення структур даних та аномалій і LSTM-моделювання для глибокого аналізу часових рядів, забезпечує значно вищу точність прогнозів, особливо в умовах нестабільності та різких ринкових коливань. Проведений порівняльний аналіз

традиційних статистичних методів та AI-моделей підтвердив, що підходи, засновані на машинному навчанні, демонструють менші похибки прогнозу, а також мають здатність адаптуватися до нетипових сплесків попиту. Це особливо важливо для українського поштово-логістичного ринку, який функціонує під впливом воєнних ризиків, зміщення транспортних потоків та нерівномірності споживчої активності. Отримані результати засвідчують, що інтеграція AI-алгоритмів у TMS- та WMS-платформи, CRM-системи та аналітичні модулі дозволить підприємствам підвищити оперативність планування, оптимізувати складські та транспортні ресурси, мінімізувати ризики перевантаження потужностей. Це створює основу для формування більш стійких, прогнозованих та ефективних логістичних процесів, що є критично важливим у середовищі високої турбулентності.

Список використаної літератури

1. Інформаційні системи в управлінні Новою Поштою. *LP-Sklad*. 2023. URL: <https://lp-sklad.biz/blog/informacijni-systemy-v-upravlinni-novoju-poshtoyu/>
2. A study of deep learning-based algorithms for supply chain logistics demand forecasting. *Learning-Gate Journal*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i3.5650>
3. AI-driven big data analytics: the next big thing in supply chain management. *DHL Global*. 2023. URL: <https://www.dhl.com/global-en/delivered/innovation/big-data-analytics-in-supply-chain-management.html>
4. Comparative Analysis of Traditional and AI-based Demand Forecasting Models. *ResearchGate*. 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/388443834>
5. DBSCAN Clustering in ML – Density based clustering. *GeeksforGeeks*. 2023. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/machine-learning/dbscan-clustering-in-ml-density-based-clustering/>
6. Hofmann E., Rutschmann E. Big data analytics and demand forecasting in supply chains: a conceptual analysis. *The International Journal of Logistics Management*. 2018. Vol. 29(2). P. 739–766. URL: <https://www.sciencedirect.com/org/science/article/abs/pii/S0957409318000688>
7. Kagalwala H., Venkatesh G. Predictive Analytics in Supply Chain Management: The Role of AI and Machine Learning in Demand Forecasting. *ACR Journal*. 2025. URL: <https://acr-journal.com/article/predictive-analytics-in-supply-chain-management-the-role-of-ai-and-machine-learning-in-demand-forecasting-886/>
8. Mitra A., Sutradhar S. Comparative Study of Demand Forecasting Models for Retail Chain. *International Journal of Retail & Distribution*. 2022. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9514716/>
9. What is LSTM – Long Short Term Memory? *GeeksforGeeks*. 2023. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/deep-learning/deep-learning-introduction-to-long-short-term-memory/>
10. Zamani E. D., Fosso Wamba S., Kala Kamdjoug J. Artificial intelligence and big data analytics for supply chain resilience: a systematic literature review. *Annals of Operations Research*. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/363319307>

Дата надходження статті: 02.08.2025

Дата прийняття статті: 15.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.788384](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.788384)

JEL Classification: C53, C55, L87, O33, C45, D81

USING BIG DATA AND AI TO FORECAST DEMAND FOR POSTAL AND LOGISTICS SERVICES IN TURBULENT CONDITIONS

YAREMA Oleg

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Digital Economics and Business Analytics

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3736-4820>

HRYNDA Tetiana

Student of Master's degree

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7540-3808>

Abstract. *The article explores the possibilities of using Big Data and artificial intelligence technologies to forecast demand for postal and logistics services in Ukraine in conditions of increased turbulence caused by military operations, instability of market processes, and dynamic changes in demand. Key data sources are considered, as well as methods for their processing and analysis to build more accurate and adaptive predictive models. The study paid particular attention to the analysis of modern data mining tools, in particular clustering using the DBSCAN method and time series forecasting using Long Short-Term Memory (LSTM), which are currently the most effective for time series forecasting. A comparative analysis of traditional forecasting methods and models built using artificial intelligence and Big Data technologies was conducted to identify the forecasting method with the lowest percentage of forecast error. The study is based on an analysis of modern scientific publications on the topics of Big Data, machine learning, and logistics.*

Keywords: *Big Data, artificial intelligence, demand forecasting, postal and logistics services, LSTM, DBSCAN, time series, clustering, machine learning, logistics, forecasting.*

Logistics development is taking place in an environment of increasing market instability and complexity. Traditional approaches to forecasting in turbulent conditions are not always able to consider all the factors that affect the demand for postal and logistics services. Therefore, intelligent forecasting systems based on big data and artificial intelligence are becoming particularly relevant. Big Data technologies allow you to collect and process large amounts of information from various sources in real time. Artificial intelligence algorithms make it possible to detect hidden patterns and build adaptive demand forecasting models, which significantly increases the efficiency of management decisions in logistics companies.

The application of Big Data technologies and artificial intelligence fundamentally transforms approaches to demand forecasting in logistics services, enabling a shift from static models to dynamic, adaptive decision-support systems. The use of methods such as DBSCAN clustering for identifying data structures and anomalies, and LSTM modeling for deep time-series analysis, provides significantly higher forecasting accuracy, particularly under

conditions of instability and abrupt market fluctuations. The comparative analysis of traditional statistical methods and AI-based models confirmed that machine-learning approaches demonstrate lower forecasting errors and possess the ability to adapt to atypical demand spikes. This is especially important for the Ukrainian postal and logistics market, which operates under the influence of wartime risks, shifts in transportation flows, and irregular consumer activity. The obtained results indicate that integrating AI algorithms into TMS and WMS platforms, CRM systems, and analytical modules will enable enterprises to enhance planning efficiency, optimize warehouse and transportation resources, and minimize the risks of capacity overload. This forms the basis for creating more resilient, predictable, and efficient logistics processes, which is critically important in a highly turbulent environment.

Reference

1. Інформаційні системи в управлінні Новою Поштою. *LP-Sklad*, 2023. URL: <https://lp-sklad.biz/blog/informacijni-systemy-v-upravlinni-novoyu-poshtoyu/>
2. A study of deep learning-based algorithms for supply chain logistics demand forecasting. *Learning-Gate Journal*, 2025. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i3.5650>
3. AI-driven big data analytics: the next big thing in supply chain management. *DHL Global*, 2023. URL: <https://www.dhl.com/global-en/delivered/innovation/big-data-analytics-in-supply-chain-management.html>
4. Comparative Analysis of Traditional and AI-based Demand Forecasting Models. *ResearchGate*, 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/388443834>
5. DBSCAN Clustering in ML – Density based clustering. *GeeksforGeeks*, 2023. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/machine-learning/dbscan-clustering-in-ml-density-based-clustering/>
6. Hofmann E., Rutschmann E. Big data analytics and demand forecasting in supply chains: a conceptual analysis. *The International Journal of Logistics Management*, 2018, 29(2), 739–766. URL: <https://www.sciencedirect.com/org/science/article/abs/pii/S0957409318000688>
7. Kagalwala H., Venkatesh G. Predictive Analytics in Supply Chain Management: The Role of AI and Machine Learning in Demand Forecasting. *ACR Journal*, 2025. URL: <https://acr-journal.com/article/predictive-analytics-in-supply-chain-management-the-role-of-ai-and-machine-learning-in-demand-forecasting-886/>
8. Mitra A., Sutradhar S. Comparative Study of Demand Forecasting Models for Retail Chain. *International Journal of Retail & Distribution*, 2022. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9514716/>
9. What is LSTM – Long Short Term Memory? *GeeksforGeeks*, 2023. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/deep-learning/deep-learning-introduction-to-long-short-term-memory/>
10. Zamani E. D., Fosso Wamba S., Kala Kamdjoug J. Artificial intelligence and big data analytics for supply chain resilience: a systematic literature review. *Annals of Operations Research*, 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/363319307>

Дата надходження статті: 02.08.2025

Дата прийняття статті: 15.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.8599100](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.8599100)

УДК 336.77:631.15 (477)

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

ШУШКОВА Юлія Володимирівна

*докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3836-7548>*

НАЗАРКЕВИЧ Ігор Богданович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5856-531X>*

БІЛАС Діана Ярославівна

*здобувачка освітнього рівня «магістр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3462-1133>*

Анотація. У статті досліджено сучасний стан і тенденції розвитку ринку платіжних карток в Україні у 2021-2025 роках. Проаналізовано вплив повномасштабної війни та процесів цифровізації фінансових сервісів на трансформацію національної платіжної інфраструктури. Висвітлено динаміку безготівкових операцій, зокрема їхнє скорочення у 2022 році та подальше відновлення з 2023 року, а також визначено основні чинники, що зумовили такі зміни. Проведено аналіз кількості держателів електронних платіжних засобів серед фізичних і юридичних осіб, а також розкрито передумови регіональної диференціації розвитку ринку. Особливу увагу приділено дослідженню динаміки торговельних POS-терміналів, банкоматів і пунктів продажу, що приймають платіжні картки, із визначенням причин їхніх кількісних змін. На основі опрацьованих статистичних даних сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення функціонування ринку платіжних карток в Україні та підвищення ефективності платіжної інфраструктури.

Ключові слова: платіжна картка, ринок платіжних карток, платіжні системи, безготівкові розрахунки, платіжна інфраструктура, банк, фінансові технології, цифровізація.

Постановка проблеми. Сучасний ринок платіжних карток України характеризується високою динамічністю розвитку, активною цифровізацією та зростанням рівня фінансової інклюзії населення. Разом із тим, на його еволюцію суттєво вплинули зовнішні та внутрішні чинники, серед яких – повномасштабна війна, релокація людського капіталу, трансформація бізнес-процесів і прискорене

впровадження цифрових технологій у сфері фінансових послуг. Унаслідок цього відбулися істотні зміни у структурі безготівкових операцій, кількості держателів електронних платіжних засобів та рівні забезпеченості регіонів елементами платіжної інфраструктури.

В умовах постійного науково-технічного прогресу та цифрової трансформації фінансового сектору виникає потреба у поглибленому аналізі поточного стану й тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні, а також у визначенні ключових напрямів його вдосконалення для забезпечення стійкості та ефективності національної платіжної системи.

Метою статті є комплексне дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні в умовах цифрової трансформації фінансового сектору, аналіз динаміки його ключових показників за останні п'ять років, а також визначення пріоритетних напрямів подальшого розвитку з метою підвищення ефективності та доступності безготівкових розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку ринку платіжних карток розглядалася у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема Є. Бублика, М. Євдокімової, В. Ільчука, Н. Корецької, О. Колодізева, І. Литвинчук, О. Марченко, С. Мочерного, Т. Назаренко, Т. Савченко та ін. У їхніх працях висвітлено питання розвитку безготівкових розрахунків, впровадження інноваційних фінансових технологій, удосконалення платіжних систем та підвищення рівня фінансової інклюзії.

Однак стрімкі зміни в економічному середовищі України, зумовлені повномасштабною війною та активною цифровою трансформацією фінансового сектору, потребують оновлення підходів до оцінки стану ринку платіжних карток. Актуальним залишається проведення комплексного аналізу динаміки його розвитку, структури користувачів електронних платіжних засобів, рівня регіональної забезпеченості платіжною інфраструктурою, а також визначення сучасних тенденцій і перспектив подальшого вдосконалення ринку в умовах воєнного та післявоєнного періодів.

Виклад основних результатів. В умовах сьогодення, цифровізація економіки та фінансового сектору стала ключовим фактором розвитку ринку платіжних карток, докорінно змінюючи його структуру, систему суб'єктів, об'єктів, принципів та побудови. Розвиток конкуренції між чинними банківськими установами, поява цифрових банків (необанків) породжують підвищений попит на нові якісні платіжні продукти. Водночас, зміни потреб суспільства, що пов'язані зі зменшенням готівкових платежів і збільшенням безготівкових за рахунок здешевлення, прискорення й поліпшення розрахунків, сприяють все більшій популяризації платіжних карток в Україні.

Для кращого розуміння тенденцій розвитку вітчизняного ринку платіжних карток, Литвинчук І. В., Назаренко Т. П. та Дячук В. В. пропонують здійснювати аналіз на основі наступних показників:

1. кількість випущених платіжних карток;
2. зміна кількості використання різних типів платіжних карток як наслідок еволюції безготівкових платежів (приклад – скорочення використання платіжних карток з магнітною смугою серед населення);
3. поширення платіжних карток у розрізі різних платіжних систем;
4. розподіл безготівкових операцій з використанням карток по території України;
5. кількість операцій з використанням платіжних карток;
6. сума операцій з використанням платіжних карток;

7. кількість карткових операцій для оплати товарів у мережі Інтернет;
8. поширення використання безконтактних та віртуальних карток з мобільних додатків;
9. частка операцій з отримання готівки у загальній сукупності операцій з платіжними картками [1].

Проте, серед ключових показників, на основі яких можна зробити висновки щодо рівня розвитку ринку платіжних карток в Україні, є:

- актуальна кількість платіжних карток в обігу;
- загальний обсяг операцій, здійснених із використанням платіжних карток;
- наявність інфраструктури, яка обслуговує платіжні картки.

Проаналізуємо динаміку зміни кількості платіжних карток в Україні за 2021–2025 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості платіжних карток, емітованих українськими банками, за видами носіїв інформації, млн шт.

Показники	2021	2022	2023	2024	2025
Загальна кількість емітованих платіжних карток в обігу	89,1	103,6	109,8	115,1	137,5
Активні платіжні картки	46,3	42,8	46,3	52,1	59,5
Безконтактні платіжні картки	20	19	26,1	30,6	35
Токенізовані платіжні картки	6,7	6,7	7,9	12,4	16,8

*Примітка: дані за 2025 р. станом на 31.03.2025 р.

Джерело: складено авторами на основі [2-10].

Згідно з даними таблиці 1, упродовж 2021–2025 років спостерігається стійке зростання кількості платіжних карток, емітованих українськими банками. Загальна кількість карток в обігу збільшилася з 89,1 млн одиниць у 2021 році до 137,5 млн у 2025 році, що становить приріст майже на 54%. Така динаміка свідчить про активне розширення банківського сектору та інтенсивну цифровізацію платіжних сервісів.

У 2022 році темп приросту становив 16,3%, що пояснюється різким прискоренням цифровізації платіжних операцій після початку повномасштабного вторгнення росії. Масове переміщення населення всередині країни та за її межі зумовило потребу в оперативних і безпечних фінансових інструментах дистанційного доступу. У цих умовах безготівкові розрахунки стали основним способом здійснення платежів.

У 2023–2024 роках темпи зростання дещо сповільнилися (на 6,0% та 4,8% відповідно), що свідчить про адаптацію користувачів до нових економічних та воєнних реалій. Водночас у 2025 році зафіксовано чергове зростання – на 19,4%, що пов'язано з активним поширенням віртуальних карток, розвитком онлайн-банкінгу, диверсифікацією фінансових послуг і підвищенням споживчої активності.

Кількість активних платіжних карток у 2022 році зменшилася на 7,6% порівняно з 2021 роком, що зумовлено втратою доступу до банківських рахунків через воєнні дії. Це спричинило диспропорцію між кількістю емітованих та активних карток. Частина клієнтів була змушена відкривати нові рахунки для забезпечення базових фінансових потреб. Починаючи з 2023 року, ситуація поступово стабілізується: кількість активних карток зросла на 8,2%, досягнувши 46,3 млн одиниць, а у 2024–2025 роках спостерігається подальше зростання – на 12,5% та 14,2% відповідно. Зазначена позитивна динаміка свідчить про поступове

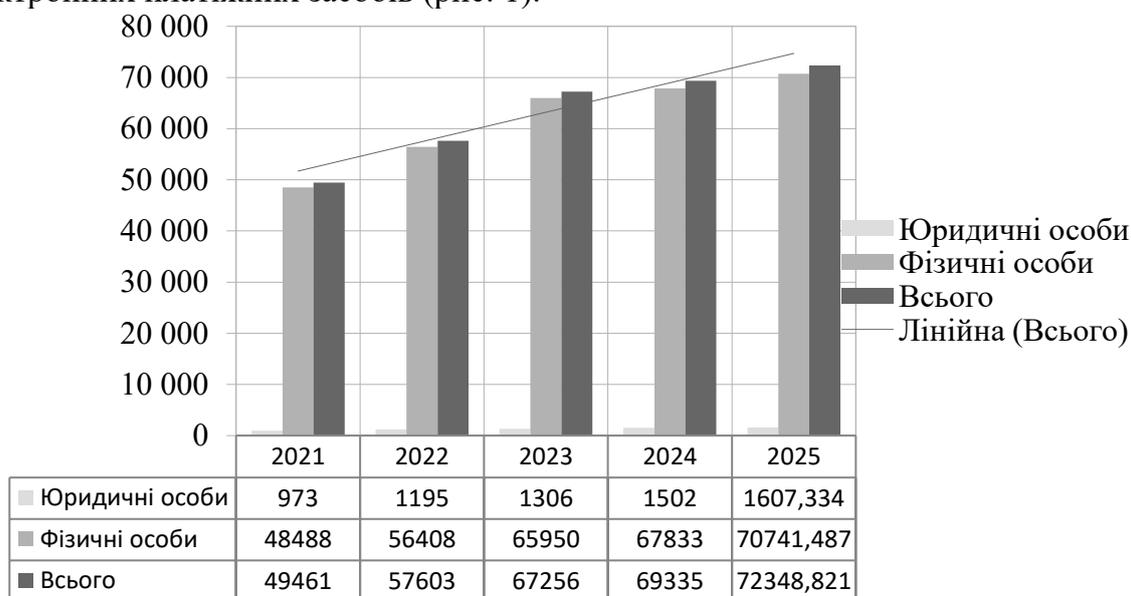
відновлення платіжної інфраструктури України, зростання обсягів безготівкових операцій та підвищення рівня фінансової активності населення.

Безконтактні платіжні картки демонструють найвищі темпи розвитку серед усіх традиційних платіжних інструментів. У 2021–2022 роках спостерігалось незначне скорочення їх кількості (приблизно на 5%), що було зумовлено технічними та логістичними обмеженнями в умовах воєнного стану. Проте вже з 2023 року намітилася тенденція до стрімкого зростання: кількість безконтактних карток збільшилася на 37,4% у 2023 році, на 17,2% – у 2024 році та ще на 14,4% – у 2025 році, досягнувши 35 млн одиниць. Така динаміка зумовлена активним впровадженням технологій NFC, розширенням використання мобільних платіжних сервісів (Apple Pay, Google Pay тощо) та зростанням попиту на швидкі й безпечні способи здійснення розрахунків.

Особливо динамічно розвивається сегмент токенизованих платіжних карток, кількість яких зростає з 6,7 млн у 2021–2022 роках до 16,8 млн у 2025 році, тобто більш ніж у 2,5 раза. У 2023 році приріст становив 17,9%, у 2024 році – 56,9%, а у 2025 році – 35,5%. Така тенденція свідчить про активне впровадження інноваційних фінансових технологій, підтримку процесів токенизації з боку міжнародних платіжних систем, розширення інфраструктури мобільних платежів та зростання популярності електронних гаманців серед користувачів.

Лідером за кількістю емітованих платіжних карток в Україні є АТ КБ «ПриватБанк» (53,7% від загальної кількості активних платіжних карток станом на січень 2025 року). Друге місце посідає АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (16,6% від усіх активних карток). На третьому місці – АТ «Ощадбанк» (13,2%). Таким чином, у 2025 році сумарно на ці три банки припадає 73,9% чинних емітованих карток та 83,5% активних карток [11].

Для здійснення оцінки поточного стану розвитку платіжного ринку в системі вітчизняних банків, розглянемо більш детальну динаміку кількості держателів електронних платіжних засобів (рис. 1).

Рис. 1. Держателі електронних платіжних засобів у 2021–2025 рр., тис. осіб

Джерело: складено авторами на основі [12].

Як показано на рис. 1, упродовж 2021–2025 років в Україні спостерігалось

стабільне зростання кількості держателів електронних платіжних засобів серед фізичних і юридичних осіб. Загальна кількість користувачів зросла з 53,2 млн у 2021 році до 75,3 млн у 2025 році, що становить приріст 42%. Найбільш стрімке зростання відбулося у 2022 році – понад 26%, що було зумовлено різким переходом населення до безготівкових розрахунків унаслідок воєнних подій та активного впровадження цифрових фінансових сервісів.

Кількість фізичних осіб-держателів карток збільшилася з 52,0 млн до 73,6 млн (+41%), а юридичних осіб – з 1,18 млн до 1,64 млн (+39%). У 2023–2025 роках темпи зростання дещо стабілізувалися (у середньому 4–5% щорічно), що свідчить про формування зрілої цифрової платіжної інфраструктури, підвищення фінансової активності населення та ширше впровадження безконтактних і токенизованих технологій.

Беручи до уваги активну цифровізацію економіки України впродовж досліджуваного періоду, доцільно проаналізувати розподіл безготівкових операцій з використанням карток (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка кількості й обсягу операцій, здійснених із використанням платіжних карток в Україні

Роки	Загальна кількість, млн шт.	Безготівкові операції		Отримання готівки		Загальна сума, млрд грн	Безготівкові операції		Отримання готівки	
		млн шт.	%	млн шт.	%		млрд грн	%	млрд грн	%
2021	7 817,1	7 043,9	90,1	773,2	9,9	5 091,7	3 105,8	61	1 985,9	39
2022*	5 599,2	5 194,4	93	404,8	7	5 058,2	3 489,0	69	1 569,2	31
2023	7 912,5	7 397,2	93,5	515,3	6,5	6 140,8	3 991,5	65	2 149,3	35
2024	7 944,7	7 482	94,2	462,7	5,8	5 919,7	3 818,1	64,8	2 101,5	35,5
2025**	4 602,5	4 379,5	95,3	223	4,7	3 397,2	2 218,4	65,3	1 178,8	34,7

*Дані за травень-грудень 2022 р.

** Дані за I півріччя 2025 р.

Джерело: складено авторами на основі [2; 5; 8; 13].

Згідно з даними табл. 2, упродовж 2021–2025 років ринок платіжних карток України зазнав суттєвих змін, пов'язаних із впливом війни та активною цифровізацією. Найбільш різкі коливання спостерігалися у 2022 році, коли через початок повномасштабного вторгнення кількість операцій із використанням платіжних карток скоротилася з 7 817,1 до 5 599,2 млн (–28,4%). Безготівкові операції зменшилися на 26,3%, проте їхня частка у загальному обсязі зросла з 90,1% до 93%. Натомість кількість операцій зі зняттям готівки впала майже вдвічі з 773,2 до 404,8 млн, що відображає тимчасові перебої у банківській системі та зміщення акценту на дистанційні платежі.

У 2023 році ситуація суттєво покращилася: загальна кількість операцій зросла на 41,3%, до 7 912,5 млн, із них безготівкових – 7 397,2 млн (+42,4%). Сума операцій збільшилася на 21,4%, до 6 140,8 млрд грн, зокрема обсяг безготівкових – на 14,4%, що свідчить про активне відновлення споживчої та бізнес-активності. Водночас частка операцій з отримання готівки залишалася низькою (6,5%), підтверджуючи зростання популярності електронних платіжних інструментів і мобільних сервісів.

У 2024–2025 роках динаміка стабілізувалася. Кількість операцій майже не

змінилася (7 944,7 млн у 2024 р., +0,4%), а частка безготівкових досягла 94,2%. Загальний обсяг операцій становив 5919,7 млрд грн (–3,6%), що пояснюється ощадливішою поведінкою споживачів та адаптацією до нових економічних умов. За I півріччя 2025 року здійснено 4602,5 млн операцій, із яких 95,3% – безготівкові. Операцій із отримання готівки зафіксовано на суму 223,4 млн (4,7%). Загальний підсумок операцій становив 3 397,2 млрд грн, із яких 2 218,4 млрд грн припадало на безготівкові операції (65,3%), а 1 178,8 млрд грн – на операції з отримання готівки (34,7%). Такі результати доводять подальший розвиток цифрових банківських сервісів, зростання довіри населення до електронних платежів і поступову відмову від готівки.

Найбільший обсяг у структурі безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні у I півріччі 2025 року становили розрахунки через платіжні термінали. На них припадає майже три чверті всіх операцій (73,9%) за кількістю, що свідчить про активне використання карток у повсякденних транзакціях. Водночас, за сумою ці операції становлять приблизно половину всіх безготівкових транзакцій (49,9%) (рис. 2).

Рис. 2. Структура безготівкових операцій з використанням платіжних карток у I півріччі 2025 р., %

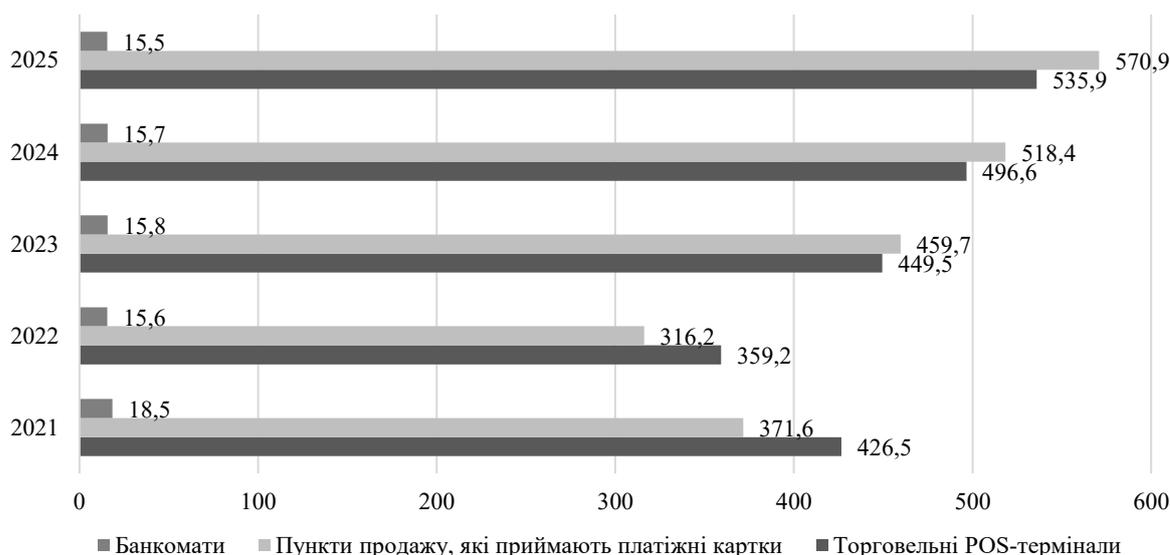
Джерело: складено авторами на основі [14].

Як показано на рис. 2, другу позицію за обсягами коштів займають перекази з картки на картку, які формують 27,4% загальної суми операцій. Це підтверджує успішну цифровізацію процесу розподілу коштів. Водночас, за кількістю проведених операцій друга позиція належить операціям з оплати товарів і послуг у мережі Інтернет (13,8%). Така динаміка відображає зростання онлайн-комерції й популярності цифрових сервісів. Інші види транзакцій, такі як операції самообслуговування або «квзікеш» (4,1% від кількості і 3,7% суми) та перекази коштів з картки на банківські рахунки (0,6% від кількості і 2,9% суми), мають значно меншу вагу в загальному обсязі, що доводить відносно скорочений попит на ці операції.

Згідно з офіційними даними вебпорталу Національного банку України, середній чек операцій переказів з картки на картку у I півріччі 2025 року становив 1 835 грн. Це майже у 4 рази більше, аніж чек з категорії інших операцій (465 грн) і приблизно у 3,1 рази більше, ніж при оплаті товарів та послуг в інтернеті (589 грн).

Найбільший середній чек – у категорії переказів коштів з карток на банківські рахунки (2 402 грн), що близько у 4 рази перевищує середній чек з оплати товарів чи послуг онлайн. Найменший середній чек належить операціям з розрахунків за допомогою платіжних терміналів – 342 грн, що дорівнює 14% від середньостатистичного переказу на банківський рахунок [14].

Ще одним ключовим фактором, який сприяє розвитку ринку платіжних карток України, є розширення інфраструктури обслуговування. Динаміка кількісного та якісного складу платіжної інфраструктури в Україні з 2021 року по I півріччя 2025 року представлена на рис. 3.

Рис. 3. Платіжна інфраструктура України за 2021–2025 рр., тис. шт.

Джерело: побудовано авторами на основі [15–19].

Аналіз даних рис. 3 свідчить, що упродовж 2021–2025 років платіжна інфраструктура України демонструвала стале зростання, попри вплив воєнних подій. У 2021 році система перебувала на етапі відновлення після пандемії: функціонувало 18,5 тис. банкоматів, 371,6 тис. пунктів продажу та 426,5 тис. POS-терміналів. Початок повномасштабного вторгнення у 2022 році спричинив скорочення показників у межах 15–16% через тимчасове призупинення діяльності бізнесу та зниження економічної активності.

У 2023 році розпочалося поступове відновлення – кількість пунктів продажу зросла на 45%, а POS-терміналів – на 25%, що свідчило про адаптацію підприємств до цифрових форм обслуговування та розширення мережі безконтактних платежів. У 2024 році тенденція збереглася: кількість пунктів продажу збільшилася ще на 13%, а POS-терміналів – на 10%.

До I півріччя 2025 року кількість торговельних POS-терміналів досягла 535,9 тис. (+20% порівняно з 2021 роком), а пунктів продажу – 570,9 тис. (+54%). Водночас кількість банкоматів скоротилася до 15,5 тис. (–16%), що пояснюється поступовим переходом користувачів до безготівкових розрахунків, зниженням попиту на готівку та загальною цифровізацією фінансового сектора.

Станом на липень 2025 року серед банків-лідерів за кількістю торговельних платіжних терміналів традиційно залишаються АТ КБ «ПриватБанк» (337,7 тис. терміналів або 63% від загальної кількості 535,9 тис.), АТ «Ощадбанк» (82,1 тис. шт.

або 15%), а також АТ «Райффайзен Банк» (35,0 тис. шт. або 6,5%). Аналогічна ситуація спостерігається й за кількістю банкоматів: зазначеним банкам належить відповідно 6,84 тис. (44%), 2,74 тис. (18%) та 1,41 тис. (9%) банкоматів. Така концентрація свідчить про домінування кількох великих банків у розвитку платіжної інфраструктури України, що з одного боку забезпечує її стабільність, а з іншого – підкреслює потребу в подальшому розширенні конкуренції на ринку [20].

Аналіз даних щодо кількості торговельних платіжних терміналів в розрізі регіонів станом на липень 2025 року свідчить про його нерівномірний розвиток. Так, найбільша їх кількість зосереджується в Києві (81 129 од.), а також у Дніпропетровській (52 889 од.), Львівській (42 538 од.) та Київській (40 211 од.) областях. Найменша кількість – у Луганській (0 доступних од.), Херсонській (1 895 од.) і Донецькій (4 642 од.) областях, що пояснюється веденням військових дій та тимчасовою окупацією цих регіонів. Порівняно невелика кількість платіжних терміналів розміщена у Кіровоградській (12 823 од.), Чернігівській (12 642 од.), Запорізькій (12 528 од.), Тернопільській (12 138 од.) і Чернівецькій (10 012 од.) областях. Це підтверджує недостатній рівень розвитку платіжної інфраструктури в Україні, а отже і обмежені можливості для використання платіжних карток [21].

Таким чином, проведений аналіз основних показників, що характеризують стан ринку платіжних карток, свідчить про динамічний його розвиток впродовж 2021-2025 рр. Це доводять високі темпи приросту кількості платіжних карток; зростання кількості карткових операцій для оплати товарів і послуг; поширення елементів платіжної інфраструктури, що, в свою чергу, забезпечує роботу з платіжними картками, а відтак і зростання популярності використання безконтактних карток і віртуальних карток з мобільних додатків; постійне скорочення частки операцій з отримання готівки у загальній структурі операцій з платіжними картками.

Проте, необхідно зазначити, що на ринку платіжних карток за досліджуваний період усе ще присутні і певні проблеми. Серед ключових – нерівномірний розподіл і недостатня наявність платіжної інфраструктури у різних регіонах України; пріоритизація зняття і використання готівки серед держателів платіжних карток; низька частка національної платіжної системи у структурі платежів та ін. (табл. 3)

Таблиця 3

SWOT-аналіз ринку платіжних карток України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - високі темпи приросту кількості платіжних карток; - зростання кількості карткових операцій для оплати товарів і послуг; - збільшення інфраструктури, що забезпечує роботу з платіжними картками; - зростання популярності використання безконтактних карток і віртуальних карток з мобільних додатків; - постійне скорочення частки операцій з отримання готівки у загальній структурі операцій з платіжними картками; - велика кількість банків-членів платіжних систем; - удосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування ринку; 	<ul style="list-style-type: none"> - нерівномірний розвиток платіжної інфраструктури у регіональному розрізі через воєнні дії; - низька частка національної платіжної системи у структурі платежів; - залежність від міжнародних платіжних систем; - велика кількість неактивних карток; - недовіра населення до платіжних карток; - недостатня фінансова грамотність населення щодо навичок роботи з платіжними картками; - низька дієвість фінансових стимулів для використання платіжних карток (обмеженість бонусних програм для власників карток); - недостатнє охоплення організацій торгівлі та сфер обслуговування системою застосування

<ul style="list-style-type: none"> - високі темпи зростання ринку протягом останніх років; - наявність на ринку карток з різними видами технологічної основи; - функціонування різних типів платіжних систем на ринку; - переваги використання карток для населення, підприємств, банків, держави; - функція НБУ як регулятора ринку (оверсайт) 	<ul style="list-style-type: none"> банківських платіжних карток; - високі тарифи банків щодо стягнення плати за різними напрямками користування картками; - низькі середні суми платежів за операціями; - високий ступінь монополізованості ринку платіжних карток кількома провідними банками; - недостатнє забезпечення необхідного для клієнтів банків персонального підходу; - відсутність різноманіття банківських послуг, пов'язаних із платіжними картками; - недостатня захищеність власників платіжних карток від кіберзлочинності; - збереження переваг використання готівки (ліквідність, надійність, конфіденційність) для усе ще значної частки суб'єктів платіжного обороту
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - створення нових систем, які забезпечують нарахування коштів Збройним силам України завдяки використанню безготівкового способу оплати (на зразок опції нарахування нац. кешбеку), як варіант – у вигляді бонусів програм лояльності прямо на рахунки підтримки зборів для ЗСУ); - використання з боку банків можливостей надсучасних цифрових технологій у сфері карткових послуг (особливо штучного інтелекту); - забезпечення належного підходу до клієнтів; - розширення інфраструктури, що забезпечує роботу з платіжними картками; - диверсифікація лінійки продуктового ряду послуг для клієнтів банку за рахунок реалізації інноваційних карткових інструментів; - створення банківськими установами об'єднаної мережі банкоматів; - зниження обсягів тіньової економіки; - розвиток банкоматного бізнесу як самостійного напряму діяльності; - усунення абсолютної монополії міжнародних платіжних систем на українському ринку; - зниження тарифів, комісій; - зростання кількості карток різного типу; - підвищення фінансової грамотності населення; - поєднання національних і платіжних технологій на картках банків, а також неплатіжних додатків; - користування платіжними картками для купівлі та оплати товарів і послуг у мережі Інтернет 	<ul style="list-style-type: none"> - затяжна економічна та фінансова кризи, що є наслідком збройної агресії росії; - відсутність наявності конкуренції та розвитку національних платіжних систем; - вичерпання ресурсів для екстенсивного зростання ринку протягом кількох наступних років; - існування дисбалансу на ринку; - необхідність значних капіталовкладень для впровадження систем карткових розрахунків; - низький рівень купівельної спроможності населення; - відсутність кредитних історій у фізичних осіб, що стримує впровадження кредитних схем розрахунків за платіжними картками; - пасивність українських банків щодо впровадження новітніх технологій обслуговування платіжних карток.

Джерело: узагальнено авторами.

Станом на сьогодні ринок платіжних карток в Україні продовжує розвиватись. Попри наявність низки позитивних змін, існує чимало сучасних викликів, які потребують стратегічних рішень для підвищення ефективності функціонування карткової платіжної системи. Зокрема, вони також представлені у вигляді можливостей

у табл. 3.

Висновки. Отже, ринок платіжних карток є невід’ємним елементом сучасної фінансової системи України, який забезпечує ефективне функціонування безготівкових розрахунків і сприяє розвитку електронної комерції. Упродовж 2021–2025 років кількість користувачів електронних платіжних засобів зростає з 53,2 до 75,3 млн осіб (понад 42%), а частка безготівкових операцій збільшилася з 90,1% до 95,3%. Обсяг транзакцій лише за перше півріччя 2025 року перевищив 2,2 трлн грн, що свідчить про глибоку цифровізацію фінансового сектору. Активне поширення безконтактних і токенизованих карток (до 35 млн і 16,8 млн відповідно) забезпечує зручність, безпеку та швидкість розрахунків.

Попри позитивну динаміку, ринок залишається нерівномірно розвиненим: понад 60% платіжних терміналів зосереджено у кількох економічно активних регіонах, тоді як у прифронтових областях їх кількість є мінімальною. Водночас за п’ять років мережа приймання карток зростає більш ніж на 50%, тоді як кількість банкоматів скоротилася на 16%, що відображає зниження попиту на готівку. Подальше зростання ринку потребує комплексної державної політики, спрямованої на розширення платіжної інфраструктури, підтримку національної платіжної системи та стимулювання безготівкових розрахунків серед населення й бізнесу. Такий підхід дозволить перетворити ринок платіжних карток на один із драйверів фінансової стабільності та економічного відновлення України.

Список використаної літератури

1. Литвинчук, І., Назаренко, Т., & Дячук, В. (2024). Оцінка ринку платіжних карток в Україні. Економіка та суспільство, (64). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-11>
2. Cashless-розрахунки в Україні стабільно зростають. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/cashless-rozrahunki-v-ukrayini-stabilno-zrostayut>
3. Обсяги безготівкових розрахунків в Україні зростають, попри війну. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-v-ukrayini-zrostayut-popri-viynu>
4. В Україні перебуває в обігу 110 мільйонів платіжних карток — статистика НБУ. Мінфін: Офіційний вебпортал. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/09/04/111964135/>
5. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami>
6. Кількість активних платіжних карток впала найбільше за три роки. Financial club: Офіційний вебпортал. URL: <https://finclub.net/news/kilkist-aktyvnykh-platizhnykh-kartok-vpala-naibilshe-za-try-roky.html>
7. У I кварталі 2025 року зберігався тренд на зростання частки та обсягів безготівкових розрахунків платіжними картками. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-i-kvartali-2025-roku-zberigavsya-trend-na-zrostannya-chastki-ta-obsyagiv-bezgotivkovih-rozrahunkiv-platijnimi-kartkami>
8. Кількість та сума безготівкових розрахунків платіжними картками у першому

півріччі 2025 року зросли. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-ta-suma-bezgotivkovih-rozrahunkiv-platijnimi-kartkami-u-pershomu-pivrichchi-2025-roku-zrosli>

9. Безготівка на піку популярності: у I кварталі українці здійснили понад 2 млрд транзакцій із використанням карток. Finteco: Головні економічні новини України та світу: Офіційний вебпортал. URL: <https://finteco.com.ua/article/17637-bezgotivka-na-piku-populiarnosti-u-i-kvartali-ukraintsi-zdiysnyly-ponad-2-mlrd-tranzaktsiy-iz-vykorystanniam-kartok/>

10. Статистика платіжних систем України за I півріччя 2025: від операцій до інновацій. Finteco: Головні економічні новини України та світу: Офіційний вебпортал. URL: <https://finteco.com.ua/publications/22617-statystyka-platizhnykh-system-ukrainy-za-i-richchia-2025-vid-operatsiy-do-innovatsiy/>

11. Топ-10 банків: на них припадає 96% чинних карток. Скільки-скільки: Офіційний вебпортал. URL: <https://skilky-skilky.info/sered-aktyvnykh-kartok-97-grupadaiut-na-10-bankiv/>

12. Загальні дані про кількість клієнтів, електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв, які використовувались для здійснення операцій з платіжними картками. Дані у розрізі платіжних систем. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=PC_table_1.xlsx

13. Другий рік повномасштабної війни: обсяги безготівкових розрахунків зростають. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut>

14. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток, I півріччя 2025 року. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannyam-platijnih-kartok-i-pivrichchya-2025-roku>

15. Платіжна інфраструктура, 2021 рік. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-2021-rik>

16. Платіжна інфраструктура, 2022 рік. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-2022-rik>

17. Платіжна інфраструктура, 2023 рік. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-iv-kvartal-2023-roku>

18. Платіжна інфраструктура, 2024 рік. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-iv-kvartal-2024-roku>

19. Платіжна інфраструктура, I півріччя 2025 року. Національний банк України: Офіційний вебпортал. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-i-pivrichchya-2025-roku>

20. Дані про кількість електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв, які використовувались для здійснення операцій з платіжними картками, в розрізі учасників карткових систем станом на 01.07.2025. Статистика по картках за червень 2025. З набору даних: Ринок платіжних карток в Україні. Дія: Офіційний вебпортал. URL: <https://data.gov.ua/dataset/268c4e19-7410-4dc5-9309-65d46cc0f11a/resource/91d6a145-bf54-4f2a-b24f-64b9093d16ae/download/statistika-po-kartkakh-za-cherven-2025.zip>

21. Дані про кількість платіжних засобів та платіжних пристроїв, які

використовувались для здійснення операцій з платіжними картками, в розрізі регіонів станом на 01.07.2025. Статистика по картках за червень 2025. З набору даних: Ринок платіжних карток в Україні. Дія: Офіційний вебпортал. URL: <https://data.gov.ua/dataset/268c4e19-7410-4dc5-9309-65d46cc0f11a/resource/91d6a145-bf54-4f2a-b24f-64b9093d16ae/download/statistika-po-kartkakh-za-cherven-2025.zip>

Дата надходження статті: 06.08.2025

Дата прийняття статті: 20.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.8599100](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.8599100)

JEL Classification: E42, G21, G23, O33, L81, E58

ANALYSIS OF THE MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE PAYMENT CARD MARKET IN UKRAINE

SHUSHKOVA Yulia

Doctor of Economic Sciences, Professor

Professor of the department of Financial Management

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4964-3472>

NAZARKEVYCH Ihor

Doctor of Economics, Associate Professor,

Professor of the Department of Financial Management

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5856-531X>

BILAS Diana

Student of Master's degree

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3462-1133>

Abstract. *The article examines the current state and trends in the development of the payment card market in Ukraine in 2021-2025. It analyzes the impact of full-scale war and the digitization of financial services on the transformation of the national payment infrastructure. The dynamics of non-cash transactions are highlighted, in particular their decline in 2022 and subsequent recovery from 2023, and the main factors behind these changes are identified. An analysis of the number of electronic payment instrument holders among individuals and legal entities is conducted, and the prerequisites for regional differentiation in market development are revealed. Particular attention is paid to the study of the dynamics of commercial POS terminals, ATMs, and points of sale that accept payment cards, with an identification of the reasons for their quantitative changes. Based on the statistical data processed, practical recommendations are formulated for improving the functioning of the payment card market in Ukraine and increasing the efficiency of the payment infrastructure.*

Keywords: *payment card, payment card market, payment systems, non-cash payments, payment infrastructure, bank, financial technologies, digitalization.*

The payment card market in Ukraine has experienced rapid growth and significant transformation over the past decade. This evolution reflects broader global trends in digital finance, as well as specific economic and regulatory changes within the country. The increasing adoption of payment cards is driven by rising consumer demand for convenience, the expansion of retail and online services, and intensified competition among financial

institutions.

One of the most notable trends in the Ukrainian payment card market is the steady increase in the number of issued cards. Both debit and credit cards have grown in popularity as consumers shift away from cash transactions. This change has been facilitated by improved financial literacy and acceptance infrastructure, particularly in urban areas. Major banks have invested in marketing campaigns and partnership programs to attract new cardholders, promoting benefits such as cashback rewards, loyalty programs, and contactless payment options.

Contactless technology has become a defining feature of the market's development. The COVID-19 pandemic accelerated the adoption of contactless payments as consumers and businesses sought safer, faster ways to complete transactions. As a result, contactless card usage now accounts for a significant share of point-of-sale payments in Ukraine, reducing transaction times and enhancing customer experience.

Another important trend is the growth of mobile and digital wallet integration. Ukrainian banks and fintech companies have increasingly offered digital wallet solutions that allow users to store card details on smartphones and wearable devices. This shift aligns with global patterns, where digital wallets are replacing traditional card usage for many customers. The convenience and security features of digital wallets, such as tokenization and biometric authentication, have contributed to their widespread acceptance.

Regulatory support has also played a crucial role in shaping the payment card market. The National Bank of Ukraine has implemented policies aimed at strengthening the security and transparency of electronic payments, including measures to combat fraud and protect consumer rights.

In conclusion, the main trends in the development of Ukraine's payment card market include rapid card issuance growth, widespread adoption of contactless payments, integration with digital wallets, and improved regulatory frameworks. These trends are likely to continue as technological innovation and changing consumer preferences drive further market expansion.

Reference

1. Lytvynchuk, I., Nazarenko, T., & Diachuk, V. (2024). Assessment of the payment card market in Ukraine. *Economy and Society*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-11>
2. National Bank of Ukraine. (n.d.). *Cashless payments in Ukraine continue to grow*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/cashless-rozrahunki-v-ukrayini-stabilno-zrostayut>
3. National Bank of Ukraine. (n.d.). *The volume of cashless payments in Ukraine is growing despite the war*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-v-ukrayini-zrostayut-popri-viynu>
4. Minfin. (2023). *There are 110 million payment cards in circulation in Ukraine – NBU statistics*. Official website. <https://minfin.com.ua/ua/2023/09/04/111964135/>
5. National Bank of Ukraine. (2024). *Cashless payments significantly prevailed among payment card transactions in 2024*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajalised-operatsiy-z-platijnimi-kartkami>
6. Financial Club. (n.d.). *The number of active payment cards dropped the most in three*

years. Official website. <https://finclub.net/news/kilkist-aktyvnykh-platizhnykh-kartok-vpala-naibilshe-za-try-roky.html>

7. National Bank of Ukraine. (2025). *In Q1 2025, the trend of increasing the share and volume of cashless payment card transactions continued*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-i-kvartali-2025-roku-zberigavsya-trend-na-zrostannya-chastki-ta-obsyagiv-bezgotivkovih-rozrahunkiv-platijnimi-kartkami>

8. National Bank of Ukraine. (2025). *The number and volume of cashless payment card transactions increased in the first half of 2025*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-ta-suma-bezgotivkovih-rozrahunkiv-platijnimi-kartkami-u-pershomu-pivrichchi-2025-roku-zrosli>

9. Finteco. (2025). *Cashless payments at the peak of popularity: Over 2 billion card transactions in Q1*. Official website. <https://finteco.com.ua/article/17637-bezgotivka-na-piku-populiarnosti-u-i-kvartali-ukraintsi-zdiysnyly-ponad-2-mlrd-tranzaktsiy-iz-vykorystanniam-kartok/>

10. Finteco. (2025). *Statistics of payment systems in Ukraine for the first half of 2025: From operations to innovations*. Official website. <https://finteco.com.ua/publications/22617-statystyka-platizhnykh-system-ukrainy-za-i-richchia-2025-vid-operatsiy-do-innovatsiy/>

11. *Top 10 banks account for 96% of active payment cards*. Official website. <https://skilky-skilky.info/sered-aktyvnykh-kartok-97-prypadaiut-na-10-bankiv/>

12. National Bank of Ukraine. (n.d.). *General data on the number of customers, electronic payment instruments, and payment devices used for payment card transactions (by payment system)*. Official website. https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=PC_table_1.xlsx

13. National Bank of Ukraine. (n.d.). *Second year of the full-scale war: Volumes of cashless payments continue to grow*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut>

14. National Bank of Ukraine. (2025). *Distribution of cashless payment card transactions in the first half of 2025*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristanniam-platijnih-kartok-i-pivrichchya-2025-roku>

15. National Bank of Ukraine. (2021). *Payment infrastructure in 2021*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-2021-rik>

16. National Bank of Ukraine. (2022). *Payment infrastructure in 2022*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-2022-rik>

17. National Bank of Ukraine. (2023). *Payment infrastructure and payment cards in 2023*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-iv-kvartal-2023-roku>

18. National Bank of Ukraine. (2024). *Payment infrastructure and payment cards in 2024*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-iv-kvartal-2024-roku>

19. National Bank of Ukraine. (2025). *Payment infrastructure and payment cards in the first half of 2025*. Official website. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-i-pivrichchya-2025-roku>

20. Diia. (2025). *Data on the number of electronic payment instruments and payment devices used for payment card transactions as of July 1, 2025*. Open data portal.

<https://data.gov.ua/dataset/268c4e19-7410-4dc5-9309-65d46cc0f11a>

21. Diia. (2025). *Regional data on payment instruments and payment devices used for payment card transactions as of July 1, 2025*. Open data portal. <https://data.gov.ua/dataset/268c4e19-7410-4dc5-9309-65d46cc0f11a>

Дата надходження статті: 06.08.2025

Дата прийняття статті: 20.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ЧИННИКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

СИДОРОВИЧ Олена Юріївна

докторка економічних наук, професорка,

директорка навчально-наукового центру підготовки та атестації здобувачів вищої освіти та наукових кадрів

Західноукраїнського національного університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4605-3533>

Анотація. У статті проведено комплексний аналіз чинників фінансової стабільності банківської системи України, з акцентом на їхній взаємозв'язок із економічною безпекою держави. Дослідження систематизує зовнішні чинники та внутрішні детермінанти, виявляючи їхню сукупну динаміку в умовах сучасних викликів. На основі виявлених закономірностей розроблено практичні рекомендації щодо посилення стійкості банківського сектору через оптимізацію внутрішніх механізмів стійкості та мінімізацію впливу зовнішніх ризиків, що становить наукову основу для формування ефективної політики фінансової безпеки.

Ключові слова: фінансова стабільність, банківська система України, економічна безпека держави, зовнішні та внутрішні чинники, капіталізація банків, ліквідність, доларизація, державні банки, цифровізація банківських послуг, ризики банківського сектору.

Постановка проблеми. Фінансова стабільність банківської системи є ключовою умовою забезпечення економічної безпеки держави та стійкого розвитку національної економіки. В умовах воєнних дій, високих темпів інфляції, зростання кредитних ризиків і значного впливу зовнішніх факторів банківська система України стикається з новими викликами, що становлять загрозу її ефективному функціонуванню. Недостатня диверсифікація ресурсної бази, збереження залежності від державної підтримки, висока частка проблемних активів та валютна доларизація залишаються критичними проблемами, які послаблюють фінансову стійкість банків.

Водночас саме банківські установи виконують стратегічну роль у відновленні економіки, стимулюванні інвестиційної активності та підтриманні довіри населення до фінансової системи. За цих умов актуалізується потреба у глибокому дослідженні чинників фінансової стабільності банківської системи та оцінці їх впливу на рівень економічної безпеки держави з метою формування ефективних механізмів зміцнення її стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан і стійкість банківської системи України залишаються ключовим чинником макроекономічної стабільності та економічної безпеки держави, що підтверджується як офіційними звітами та аналітичними документами НБУ, так і академічними дослідженнями [1]. Відповідні матеріали підкреслюють важливість моніторингу ризиків, адаптації регулювання до воєнних та макроекономічних шоків, аналізу кредитних ризиків, якості активів,

динаміки ліквідності та структури депозитної бази банків. Академічна література останніх років зосереджується на комплексі внутрішніх і зовнішніх чинників, таких як капіталізація та якість капіталу банків, кредитна експозиція у проблемних секторах, доларизація активів і пасивів, роль державних банків у кризові періоди та вплив цифровізації банківських послуг.

Проблематика чинників фінансової стабільності банківської системи України знайшла відображення у працях численних вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, теоретичними та практичними засадами цієї теми займалися І. В. Будніченко [2], О. С. Вовченко [3], Н. О. Дорошенко [4], О. О. Іващук [5], А. Є. Лісняк [6], Л. Д. Павленко [7], А. Ю. Рамський [2], В. О. Рибінцев [8], К. О. Соколенко [7], М. В. Федик [9], М. В. Хацер [8], Є. Я. Чайковський [10], В. О. Шинкаренко [4], Д. Ю. Шкромада [7] та інші. Автори здійснили аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість банків, використовуючи структурний підхід, ідентифікували зовнішні та внутрішні чинники, які визначають стабільність банківської системи, та розробили рекомендації щодо управління ними з метою підвищення фінансової стабільності.

Однак, попри значну увагу науковців до цієї проблематики, комплексний вплив чинників фінансової стабільності на економічну безпеку держави в умовах воєнних та макроекономічних ризиків залишається недостатньо дослідженим. У літературі виділяються кілька важливих прогалів: по-перше, нестача досліджень, які кількісно оцінюють внесок окремих чинників (наприклад, доларизації або державної участі в капіталі) у загальний індекс фінансової стійкості; по-друге, обмеженість робіт, що аналізують взаємодію макропруденційних заходів та державної підтримки в умовах тривалої військової загрози; по-третє, брак актуальних емпіричних оцінок впливу структурних змін (перехід до євро, зміни валютної орієнтації, цифровізація) на ризикові профілі банків.

Таким чином, наявні офіційні та наукові джерела створюють міцну базу для подальших досліджень, водночас підкреслюючи потребу у роботах, що поєднують якісні та кількісні підходи для вивчення конкретного впливу окремих чинників на фінансову стабільність як індикатор економічної безпеки. Саме на ці прогалини спрямоване дане дослідження, яке має на меті ідентифікувати, класифікувати та емпірично оцінити ключові чинники фінансової стабільності банківської системи України та їхній вплив на ризики, що загрожують економічній безпеці держави.

Незважаючи на значну кількість проведених досліджень, чинники фінансової стабільності банківської системи України у контексті економічної безпеки держави досліджені недостатньо повно. Потребують подальшого вивчення питання ідентифікації та класифікації ключових чинників стійкості банків, їх кількісної оцінки та визначення рівня впливу на фінансову систему. Недостатньо розкритим залишається механізм взаємозв'язку між фінансовою стабільністю банківської системи та загальною економічною безпекою держави. Крім того, бракує практичних рекомендацій щодо формування ефективних інструментів зміцнення фінансової стійкості банків в умовах воєнних викликів та структурних трансформацій економіки.

Метою статті є виявлення та обґрунтування ключових чинників фінансової стабільності банківської системи України, а також оцінка їхнього впливу на рівень економічної безпеки держави.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні завдання:

- Проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку банківської системи України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.
- Ідентифікувати ключові зовнішні та внутрішні чинники фінансової

стабільності банківської системи та оцінити їхній вплив на стійкість сектору.

- Дослідити взаємозв'язок між чинниками та рівнем фінансової стійкості банківського сектору.

- Розробити практичні рекомендації щодо управління чинниками фінансової стабільності з метою підвищення економічної безпеки держави.

Об'єкт дослідження – банківська система України як складова фінансового сектора економіки та її роль у забезпеченні економічної безпеки держави.

Предмет дослідження – чинники формування та забезпечення фінансової стабільності банківської системи України, їх вплив на стійкість функціонування банків і рівень економічної безпеки держави.

Виклад основних результатів. У науковій літературі існує низка підходів до трактування поняття фінансової стабільності банківської системи, що відрізняються за змістовним наповненням та акцентами. Одні автори розглядають її як стан рівноваги банківських інститутів, за якого забезпечується здатність системи протистояти шокам та підтримувати ефективне функціонування фінансового посередництва. Інші вчені акцентують увагу на ролі стабільності банківської системи у підтриманні макроекономічної рівноваги та економічної безпеки держави, наголошуючи на важливості контролю ризиків, довіри населення та інвестиційного клімату.

Узагальнюючи існуючі підходи, доцільно визначити фінансову стабільність банківської системи як комплексний стан, що характеризується здатністю банків забезпечувати безперервність основних функцій фінансового посередництва – акумуляцію заощаджень, трансформацію ресурсів у кредити та інвестиції, здійснення розрахунків, управління ризиками – навіть в умовах внутрішніх і зовнішніх шоків.

З позицій економічної безпеки держави фінансова стабільність банківської системи виконує стратегічну роль, оскільки:

- сприяє стійкості національної валюти та цінової стабільності;
- забезпечує довіру до фінансових інститутів і захищеність інтересів вкладників;
- створює умови для відновлення та зростання економіки;
- мінімізує системні ризики, які можуть спричинити кризові явища на макроекономічному рівні.

Таким чином, фінансова стабільність банківської системи є не лише внутрішнім показником ефективності її функціонування, але й ключовим індикатором економічної безпеки держави, що відображає її здатність до стійкого розвитку та протидії кризовим загрозам.

Фінансова стійкість має значення як для окремого банку, так і для всієї банківської системи країни. Від своєчасного і точного виявлення чинників, що на неї впливають, а також від коректності оцінки та прогнозування залежить ефективне формування банками кредитної політики та стратегій розвитку. Поточні зміни в економіці, зокрема у банківському секторі України, свідчать про те, що система залишається вразливою до внутрішніх і зовнішніх впливів, що підкреслює необхідність постійного системного аналізу чинників, які визначають фінансову стабільність як окремих банківських установ, так і банківської системи країни загалом.

Розроблення дієвого механізму підвищення рівня фінансової стабільності банків має базуватися на оцінці чинників цієї стабільності. Від адекватної оцінки наявного рівня банківської стабільності багато в чому залежать повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, попередження та запобігання наявним і потенційним ризикам у банківській системі. Водночас слід враховувати, що окремі чинники не піддаються точному виявленню і прогнозуванню, що створює

додаткові виклики для управлінських рішень та стратегічного планування.

На фінансову стійкість банківської системи впливає значна кількість чинників, які залежно від характеру їх дії можуть мати як позитивне, так і негативне значення. З огляду на їх природу та сферу впливу доцільно виокремити зовнішні та внутрішні чинники фінансової стабільності. У наукових дослідженнях [5; 10] підкреслюється поділ чинників на дві ключові групи – зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники відображають вплив макроекономічного й геополітичного середовища, зміни у регуляторній базі та глобальні тенденції розвитку фінансового сектору, які формують ризики й виклики для функціонування банківської системи. Внутрішні чинники характеризують рівень внутрішньої стійкості системи та її здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Серед них – капіталізація, якість активів, ліквідність, рівень доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків і ступінь цифровізації.

Систематичний підхід до класифікації цих чинників дозволяє комплексно оцінити їхній вплив на фінансову стійкість банків та виступає важливим інструментом у процесах стабілізації банківської системи й формування довгострокової стратегії розвитку фінансової системи та економіки в цілому.

Фінансова стабільність банківської системи України визначається численними зовнішніми факторами, що впливають на її стійкість і здатність забезпечувати економічну безпеку держави. До таких факторів належать макроекономічні шоки, військовий конфлікт, регуляторні зміни, міжнародні фінансові умови, а також структурні трансформації банківського сектору. Одночасно спостерігаються позитивні тенденції розвитку, зокрема цифровізація банківських послуг, посилення ролі державних банків та зміни у структурі активів і пасивів, що сприяють підвищенню стабільності системи.

Для більшої наочності та систематизації ключових факторів впливу та основних тенденцій розвитку банківської системи України доцільно представити їх у таблиці 1, яка узагальнює основні зовнішні виклики та тенденції, що визначають фінансову стійкість системи на макрорівні.

Таблиця 1

Зовнішні чинники впливу на банківську систему України

Фактор / тенденція	Потенційний вплив на фінансову стабільність
Макроекономічні шоки (інфляція, ВВП, валютний курс, процентні ставки)	Підвищують кредитні та валютні ризики, коливання доходів банків і клієнтів
Військовий конфлікт	Збільшує кредитні, валютні та операційні ризики
Регуляторні та структурні зміни (концентрація активів, ліквідація банків, державна політика)	Може збільшувати системні ризики та впливати на конкуренцію
Міжнародні фінансові фактори (ринки, санкції, зовнішнє фінансування)	Обмежують доступ до ресурсів і фінансування, підвищують зовнішні ризики
Посилення ролі державних банків	Стабілізує систему, особливо в кризові періоди
Цифровізація банківських послуг	Підвищує ефективність управління ризиками та доступність послуг
Зміни структури активів і пасивів (зниження доларизації)	Зменшують валютні ризики та підвищують стійкість банків

Джерело: систематизовано автором

Таблиця 1 показує, що фінансова стабільність банківської системи України на макрорівні значною мірою залежить від зовнішніх чинників. Макроекономічні та

політичні виклики, а також міжнародні фінансові умови формують базові ризики для системи. У той же час позитивні тенденції розвитку, такі як цифровізація, зміцнення ролі державних банків і зміни структури активів, сприяють підвищенню стійкості сектору та зменшенню системних ризиків. Це підкреслює необхідність комплексного управління ризиками та стратегічного планування розвитку банківської системи для забезпечення економічної безпеки держави.

Фінансова стійкість банківської системи визначається внутрішніми характеристиками та механізмами, що забезпечують її здатність протистояти кризам і виконувати функцію забезпечення економічної безпеки держави. Основні внутрішні чинники включають капіталізацію банків, якість активів, рівень ліквідності, доларизацію активів і пасивів, стабільність депозитної бази, роль державних банків та впровадження цифрових інновацій (таблиця 2).

Таблиця 2

Внутрішні чинники впливу на фінансову стабільність банківської системи України

Фактор / тенденція	Потенційний вплив на фінансову стабільність
Капіталізація банків	Збільшує здатність банків протистояти шокам, підвищує кредитоспроможність і стійкість системи
Якість активів (кредитний портфель, проблемні кредити)	Впливає на ліквідність та ризики неповернення кредитів, формує фінансову стійкість банків
Ліквідність	Забезпечує безперервність операцій та здатність виконувати зобов'язання перед вкладниками та контрагентами
Доларизація активів і пасивів	Висока доларизація підвищує валютні ризики, зменшення доларизації зміцнює стійкість
Стабільність депозитної бази	Підтримує фінансову стійкість та довіру вкладників, зменшує ризики відтоку коштів
Роль державних банків	Додатковий стабілізуючий ефект, особливо в кризові періоди
Цифровізація банківських послуг	Підвищує ефективність управління ризиками, доступність послуг і стійкість операцій
Впровадження систем управління ризиками	Зменшує системні та операційні ризики, підвищує фінансову стабільність

Джерело: систематизовано автором

Згідно з таблицею 2, очевидним є те, що фінансова стабільність банківської системи України значною мірою залежить від внутрішніх чинників. Високий рівень капіталізації та якість активів забезпечують здатність банків протистояти фінансовим шокам і підтримувати ліквідність. Стабільність депозитної бази, ефективне управління ризиками та впровадження сучасних цифрових технологій підвищують стійкість банківських операцій і довіру вкладників. Роль державних банків також має стабілізуючий ефект, особливо в умовах кризових явищ.

Ці висновки підкреслюють необхідність комплексного управління внутрішніми чинниками банківської системи, інтегруючи заходи з підвищення капіталізації, зменшення доларизації, оптимізації активів та пасивів, впровадження ефективних систем управління ризиками та цифрових технологій. Такий підхід сприяє зміцненню фінансової стабільності банківського сектору та підвищує економічну безпеку держави.

Проведений аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників фінансової стабільності банківської системи України дозволив оцінити взаємозв'язок між її стійкістю та рівнем економічної безпеки держави. Було встановлено, що зовнішні чинники, до яких належать макроекономічні шоки, військовий конфлікт, зміни у регуляторному та

міжнародному фінансовому середовищі, структурні трансформації банківського сектору, формують спектр ризиків і викликів, що впливають на загальний рівень економічної безпеки держави.

Водночас внутрішні чинники, такі як капіталізація, якість активів, рівень ліквідності, ступінь доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків і рівень цифровізації, визначають здатність банківської системи ефективно протистояти кризовим явищам та підтримувати фінансову стійкість на макрорівні. Комплексне дослідження цих взаємозв'язків дає змогу оцінити ступінь впливу окремих чинників на стійкість системи та визначити пріоритетні напрями для управлінських рішень.

Для систематизації та наочності ключових чинників впливу та тенденцій розвитку банківської системи України пропонується таблиця 3, яка узагальнює основні зовнішні виклики та внутрішні чинники, що визначають фінансову стійкість системи на макрорівні.

Таблиця 3

Зовнішні та внутрішні чинники фінансової стабільності банківської системи України

Група чинників	Основні елементи
Зовнішні	Макроекономічні шоки, військовий конфлікт, регуляторні зміни, міжнародні фінансові умови, структурні трансформації банківського сектору
Внутрішні	Капіталізація, якість активів, рівень ліквідності, ступінь доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків, цифровізація банківських послуг

Джерело: систематизовано автором

На основі отриманих висновків розроблено практичні рекомендації щодо управління чинниками фінансової стабільності, що сприятимуть підвищенню стійкості банківського сектору та зміцненню економічної безпеки держави:

1. Підвищення капіталізації банків – забезпечення дотримання нормативів регулятора та залучення додаткових інвестицій.
2. Поліпшення якості активів – управління проблемними кредитами та впровадження сучасних моделей ризик-менеджменту.
3. Забезпечення ліквідності – формування ефективної системи управління ліквідністю та оптимізація структури активів і пасивів.
4. Зниження рівня доларизації – розвиток валютного хеджування та стимулювання використання національної валюти.
5. Стабілізація депозитної бази – підвищення довіри клієнтів через прозору політику та страхування вкладів.
6. Посилення ролі державних банків – активна участь у фінансуванні стратегічних проєктів та підтримка економічної безпеки.
7. Прискорення цифровізації банківських послуг – впровадження сучасних технологій дистанційного банкінгу та платіжних систем, підвищення кібербезпеки.
8. Врахування зовнішніх факторів у стратегіях банків – моніторинг макроекономічної ситуації, міжнародних фінансових умов та регуляторних змін, гнучке реагування на геополітичні та економічні шоки.

Висновки. Результати дослідження свідчать про те, що фінансова стабільність банківської системи України є ключовим індикатором економічної безпеки держави. Дослідження показало, що стійкість банківського сектору безпосередньо впливає на здатність держави протистояти економічним і фінансовим кризам та забезпечувати ефективну реалізацію макропруденційної і грошово-кредитної політики.

Визначено дві основні групи чинників, що формують фінансову стійкість банківської системи:

- зовнішні чинники, до яких належать макроекономічні шоки, військовий конфлікт, зміни у регуляторному та міжнародному фінансовому середовищі, структурні трансформації банківського сектору. Вони створюють ризики і виклики, що впливають на загальний рівень економічної безпеки держави;

- внутрішні чинники, такі як капіталізація, якість активів, ліквідність, ступінь доларизації, стабільність депозитної бази, роль державних банків та цифровізація банківських послуг. Ці фактори визначають здатність системи ефективно протистояти кризам і підтримувати стійкість на макрорівні.

Встановлено взаємозв'язок між фінансовою стійкістю банківської системи та рівнем економічної безпеки держави. Система з високим рівнем внутрішньої стійкості здатна частково компенсувати негативний вплив зовнішніх ризиків, тоді як слабкі внутрішні чинники підсилюють негативні наслідки макроекономічних і геополітичних шоків. Ефективне функціонування та підвищення фінансової стійкості банків можливе лише за умови своєчасного виявлення загроз та належної підготовки до їхнього впливу.

Розроблено практичні рекомендації для підвищення фінансової стабільності банківської системи, що включають: підвищення капіталізації, покращення якості активів, забезпечення ліквідності, зниження рівня доларизації, стабілізацію депозитної бази, посилення ролі державних банків, прискорення цифровізації та врахування зовнішніх факторів у стратегічному плануванні банків. Їх впровадження сприятиме зміцненню економічної безпеки держави та підвищенню стійкості банківського сектору.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у комплексному вивченні фінансової стабільності банківської системи:

- на макрорівні: розробка методик оцінки впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансову стійкість системи, аналіз ефективності цифровізації та інноваційних технологій, оцінка взаємозв'язку фінансової стійкості банків із іншими секторами економіки та соціально-економічними показниками;

на рівні окремих банківських установ: поглиблене дослідження внутрішніх чинників стабільності, їх взаємозв'язку з макрорівневими впливами, удосконалення управління ризиками, впровадження інноваційних технологій та механізмів взаємодії грошово-кредитної політики НБУ з інституційними стратегіями банків.

Список використаної літератури

1. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2025 року / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf?v=14
2. Ramskyi A., Budnichenko I. Financial stability of a bank – factor of stability of banking system. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2018. № 2. P. 5–11. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/30/62>
3. Вовченко О. С. Класифікація факторів макроекономічного середовища діяльності комерційних банків. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2009. № 3 (34). С. 99–102. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/786/1/2.pdf>
4. Дорошенко Н. О., Шинкаренко В. О. Фактори фінансової стійкості банків України: вплив та тенденції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2024. Вип. 107. С. 64–75. URL: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2024-107-06>

5. Іващук О. О. Стійкість банківської системи як індикатор макроекономічної стабілізації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка*. 2013. Вип. 23. С. 285–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_57
6. Лісняк А. Є. Чинники фінансової безпеки банків. *Вісник університету банківської справи*. 2017. № 3 (30). С. 77–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2017_3_13
7. Павленко Л. Д., Шкромада Д. Ю., Соколенко К. О. Класифікаційна система факторів забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7041>.
8. Рибінцев В. О, Хацер М. В. Фактори впливу на банківську систему України в сучасних умовах розвитку економіки держави. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2015. № 6 (87). С. 28–32. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2015/6_2015/8.pdf
9. Федик М. В. Чинники впливу на розвиток вітчизняної банківської інфраструктури. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2010. Вип. 32. С. 356–365. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56419/5/Fedyk_Chynnyky_vplyvu.pdf;jsessionid=DECA495D152B46DF7F48CE6AFC8B5E0B
10. Чайковський Є. Я. Фактори впливу на фінансову стабільність банків в Україні. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34. № 2. С. 141–157. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5957/6565657381>

Дата надходження статті: 11.08.2025

Дата прийняття статті: 25.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

FACTORS OF FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE AS AN INDICATOR OF THE STATE'S ECONOMIC SECURITY

SYDOROVYCH Olena

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Director of the Educational and Scientific Center for Training and Certification of Higher Education and Scientific Personnel

West Ukrainian National University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4605-3533>

Abstract. *The article presents a comprehensive analysis of the factors influencing the financial stability of Ukraine's banking system and their impact on the country's economic security. The research systematizes external factors and internal determinants, revealing their combined dynamics in the face of contemporary challenges. Based on the identified patterns, practical recommendations have been developed to enhance the banking sector's resilience through optimizing internal stability mechanisms and minimizing the impact of external risks, forming a scientific basis for effective financial security policy formulation*

Key words: *financial stability, banking system of Ukraine, economic security of the state, external and internal factors, bank capitalization, liquidity, dollarization, state-owned banks, digitalization of banking services, banking sector risks.*

Financial stability of the banking system plays a critical role in ensuring the overall economic security of Ukraine. A stable banking sector contributes to sustainable economic growth, public confidence, and resilience to external shocks. In the context of Ukraine, which has faced geopolitical tensions, inflationary pressures, and structural reforms, understanding the key factors that determine banking stability is essential for policymakers and financial institutions.

One of the main factors of financial stability is capital adequacy. Banks must maintain sufficient capital buffers to absorb potential losses and protect depositors. Adequate capitalization enhances the ability of banks to withstand economic downturns and supports lending activities that fuel economic development. The National Bank of Ukraine has implemented regulations that require banks to uphold minimum capital ratios, aiming to strengthen the resilience of the banking sector.

Another important factor is asset quality. The presence of non-performing loans (NPLs) can weaken bank balance sheets and reduce profitability. In recent years, Ukrainian banks have worked to reduce the share of NPLs through improved risk management practices and debt restructuring. Lower levels of bad loans reflect better credit assessment and monitoring, which are critical for financial stability.

Liquidity management is also crucial. Banks must have access to sufficient liquid assets to meet their financial obligations, especially during periods of market stress. Effective liquidity policies help prevent bank runs and ensure that financial institutions can honor depositor withdrawals and interbank commitments.

The regulatory environment is a significant determinant of stability. Strong supervisory frameworks, transparent reporting standards, and consistent enforcement of banking laws help mitigate systemic risks. The National Bank of Ukraine has aimed to align its regulatory practices with international standards, enhancing the credibility of the financial system.

Lastly, macroeconomic conditions such as inflation, exchange rates, and GDP growth influence the stability of the banking sector. Favorable economic conditions support loan repayment capacity and reduce credit risk.

In conclusion, capital adequacy, asset quality, liquidity, regulatory frameworks, and macroeconomic stability are key factors that determine the financial stability of Ukraine's banking system. These elements collectively serve as indicators of the state's economic security and influence its ability to pursue long-term development goals.

Reference

1. Zvit pro finansovu stabilnist (2025, Cherven) / Natsionalnyi bank Ukrainy [Report on financial stability. June 2025 / National Bank of Ukraine]. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf?v=14 [in Ukrainian].
2. Ramskyi, A., (&) Budnichenko I. (2018). Financial stability of a bank – factor of stability of banking system *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. № 2. 5–11. <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/30/62>
3. Vovchenko, O. S. (2009). Klasyfikatsiia faktoriv makroekonomichnoho seredovyscha diialnosti komertsiinykh bankiv [Classification of factors of the macroeconomic environment of commercial banks]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy – Scientific Bulletin of the Poltava University of Consumer Cooperation of Ukraine*, 3(34), 99–102. <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/786/1/2.pdf> [in Ukrainian].
4. Doroshenko, N., & Shynkarenko V. (2024). Faktory finansovoi stiikosti bankiv Ukrainy: vplyv ta tendentsii [Factors of financial stability of Ukrainian banks: impact and trends]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriiia «Ekonomichna»*, (107), 64–75. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2024-107-06> [in Ukrainian].
5. Ivashchuk, O. O. (2013). Stiikist bankivskoi systemy yak indykator makroekonomichnoi stabilizatsii. [Stability of the banking system as an indicator of macroeconomic stabilization]. *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Economy*. 2013. (23), 285–289. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_23_57 [in Ukrainian].
6. Lisniak A. Ye. (2017). Chynnyky finansovoi bezpeky bankiv [Factors of financial security of banks]. *Bulletin of the University of Banking*. 2017. 3(30). 77–82. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2017_3_13 [in Ukrainian].
7. Pavlenko, L. D., Shkromada D. Yu., & Sokolenko, K. (2019). Klasyfikatsiina systema faktoriv zabezpechennia finansovoi stiikosti banku v suchasnykh umovakh [Classification system of factors ensuring the financial stability of the bank in modern conditions]. *Effective economy*, 5. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7041> [in Ukrainian].
8. Rybintsev, V. O., & Khatser M. V. (2015). Faktory vplyvu na bankivsku systemu Ukrainy v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky derzhavy [Factors affecting the banking system of Ukraine in modern conditions of the development of the state's economy]. *State and regions. Series: Economy and Entrepreneurship*, 6(87), 28–32.

http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2015/6_2015/8.pdf [in Ukrainian].

9. Fedyk, M. V. (2010). Chynnyky vplyvu na rozvytok vitchyznianoї bankivskoi infrastruktury [Factors influencing the development of domestic banking infrastructure]. *Problems and prospects for the development of the banking system of Ukraine: collection of scientific works / State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine»*. Sumy, 32, 356–365. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/56419/5/Fedyk_Chynnyky_vplyvu.pdf;jsessionid=DECA495D152B46DF7F48CE6AFC8B5E0B [in Ukrainian].

10. Chaykovsky, E. Ya. (2024). Faktory vplyvu na finansovu stabilnist bankiv v Ukraini [Factors influencing the financial stability of banks in Ukraine]. *Economic analysis*. Ternopil, 34, 2, 141–157. DOI: 10.35774/econa2024.02.141 [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 11.08.2025

Дата прийняття статті: 25.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОЛОГІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

КУЛІШ Інна Михайлівна

кандидатка наук з державного управління, доцентка
старша наукова співробітниця відділу регіональної екологічної політики та природокористування, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Дольницького НАН України»;
доцентка кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8059-6291>

***Анотація** У статті розглянуто сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку системи економічного стимулювання в екологічній політиці України. Визначено основні інструменти економічного впливу, серед яких податкові пільги, екологічні платежі, дотації, програми підтримки та інвестиційні механізми. Здійснено аналіз ефективності використання методів економічного стимулювання. Показано, що вітчизняна модель екостимулювання характеризується фрагментарністю, слабкою координацією між органами влади та недостатньою мотивацією бізнесу до впровадження «зелених» технологій. Виявлено основні бар'єри із забезпечення ефективності та результативності вітчизняної екологічної політики. Окреслено перспективні напрями вдосконалення державної політики, зокрема запровадження системи торгівлі викидами, розвитку «зелених» облігацій, удосконалення системи оподаткування та створення регіональних фондів сталого розвитку.*

***Ключові слова:** публічне управління, природоохоронне врядування, фіскальні стимули у сфері довкілля, «зелені» інвестиції, сталий розвиток*

Постановка проблеми. В умовах посилення глобальних екологічних викликів і трансформації економічних моделей розвитку питання ефективності економічних механізмів екологічної політики набуває особливої актуальності. Зростання рівня забруднення довкілля, кліматичні зміни, деградація природних ресурсів та підвищення енергетичної залежності вимагають від держави переходу від декларативних екологічних програм до системи дієвих стимулів. В Україні цей процес йде досить складним шляхом розвитку. Попри наявність сформованої законодавчої бази, економічні інструменти часто виконують переважно фіскальну, а не стимулюючу функцію. Екологічні податки, збори за викиди та платежі за користування природними ресурсами не завжди пов'язані з реальними екологічними результатами, а отримані кошти рідко спрямовуються на природоохоронні заходи. Це знижує довіру бізнесу до державної політики та не сприяє інвестиціям у «зелену» модернізацію.

Сучасний етап розвитку екологічної політики України характеризується прагненням до європейської інтеграції та адаптації до вимог Європейського зеленого курсу. У цьому контексті актуалізується потреба ґрунтовного вивчення особливостей

переходу до ринково-орієнтованих інструментів стимулювання, що базуються на принципах «забруднювач платить» та «користувач компенсує».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічного стимулювання екологічної політики набула особливої актуальності у зв'язку з глобальними кліматичними викликами, посиленням регуляторних вимог ЄС та необхідністю переходу України до моделі сталого розвитку. Вітчизняні вчені досліджують місце й роль фінансово-економічної складової в процесі капіталізації природних ресурсів із позицій їхньої прибутковості [1; 2; 3; 4]. Низка науковців зосередилась на питаннях вивчення економічних інструментів в реалізації державної екологічної політики в Україні [5; 6]. Дослідження, проведене колективом авторів, показало, що роль екологічного оподаткування в усіх державах-членах ЄС у порівнянні з Україною є дуже вагомою, а дієвість застосовуваних в Україні економічних регуляторів досягнення екологічної безпеки поступається європейським, тому є потреба пошуку можливостей подолання такої асиметрії [7]. Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку, що його обрала Україна, важливим є досвід у сфері економічного стимулювання екологічної політики ЄС. Цій проблематиці присвятила своє дослідження М. Шратценшталлер і дійшла висновку, що екологізація європейської фіскальної політики має шанси стати потужним важелем для підтримки європейських кліматичних цілей на рівні ЄС та держав-членів [8; 9; 10]. У дослідженні Т. Тітенберга і Л. Льюїс розкрито економічні основи системи торгівлі викидами та її вплив на поведінку підприємств у контексті «зеленого переходу». Автори доводять, що ринкові механізми можуть бути ефективним стимулом за умови прозорого моніторингу та контролю [11]. Д. Каннан запропонувала метод виявлення та оцінки бар'єрів політики регулювання викидів вуглецю (ПВВ), щоб можна було досягти прогресу в практиці скорочення викидів вуглецю, зокрема, у країнах, що розвиваються [12]. Таке велике зацікавлення обраною тематикою в наукових колах свідчить, що проблема залишається актуальною і сьогодні.

Метою статті є дослідження стану та проблем функціонування економічного стимулювання в системі екологічної політики України, а також визначення перспективних напрямів його вдосконалення відповідно до європейських підходів і цілей сталого розвитку.

Виклад основних результатів. Економічне стимулювання є ключовим інструментом реалізації екологічної політики, що поєднує економічні інтереси держави, бізнесу та суспільства у досягненні екологічно збалансованого розвитку. Його сутність полягає у створенні таких фінансових, податкових та інституційних умов, за яких суб'єкти господарювання зацікавлені у впровадженні природоохоронних технологій і зменшенні антропогенного навантаження на довкілля.

З теоретичної точки зору економічне стимулювання ґрунтується на концепції внутрішньої вартості екологічних зовнішніх ефектів [13, р. 95], згідно з якою забруднювач має нести економічну відповідальність за шкоду довкіллю. Цей підхід отримав розвиток у моделі екологічної економіки, де екологічні цілі інтегруються в економічні процеси через податки, субсидії, квоти, екологічне страхування та механізми ринкової торгівлі правами на забруднення. Економічне стимулювання – це ключовий інструмент реалізації екологічної політики, що поєднує економічні інтереси держави, бізнесу та суспільства у досягненні екологічно збалансованого розвитку. Його сутність полягає у створенні таких фінансових, податкових та інституційних умов, за яких суб'єкти господарювання зацікавлені у впровадженні природоохоронних технологій і зменшенні антропогенного навантаження на довкілля.

Методологічні засади сучасної системи екостимулювання базуються на трьох принципах:

1. Принцип «забруднювач платить» полягає у встановленні економічної відповідальності суб'єкта, що спричиняє негативний вплив на довкілля, за відшкодування витрат, пов'язаних із ліквідацією або компенсацією екологічної шкоди.

2. Принцип «користувач компенсує», який зобов'язує споживачів природних ресурсів забезпечувати відновлення їхнього потенціалу.

3. Принцип «економічної доцільності природоохоронної діяльності», що визначає оптимальне співвідношення між витратами на екологічні заходи та соціально-економічними вигодами від їх реалізації.

Важливим аспектом є поведінкова мотивація суб'єктів господарювання. Економічні стимули діють не лише через фінансові переваги, а й через зменшення регуляторних ризиків, підвищення репутаційної привабливості та можливість участі у міжнародних «зелених» ланцюгах постачання. Таким чином, ефективна система стимулювання повинна поєднувати економічні важелі та інституційно-інформаційні механізми, що формують культуру екологічної відповідальності.

Методологічна основа економічного стимулювання ґрунтується на застосуванні системного, інституційного та компаративного підходів, що забезпечують комплексність і порівняльний характер аналізу. Системний підхід дозволяє розглядати економічні інструменти як частину цілісної екологічної політики держави. Інституційний підхід акцентує увагу на ролі державних і недержавних акторів у формуванні стимулюючого середовища. Компаративний аналіз, своєю чергою, забезпечує можливість оцінки ефективності національної системи в контексті європейських практик.

У міжнародній практиці розрізняють прямі та непрямі форми економічного стимулювання. Прямі – це інструменти, за допомогою яких держава безпосередньо впливає на фінансові можливості підприємств або населення, надаючи матеріальну підтримку чи переваги для здійснення природоохоронної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Прямі методи економічного стимулювання природоохоронної діяльності в Україні

Метод	Зміст / механізм дії	Основні користувачі	Приклади використання в Україні
Плата за забруднення довкілля	Платежі за викиди, скиди, розміщення відходів, що стимулюють зниження забруднення та впровадження чистих технологій	Промислові підприємства, аграрний сектор, комунальні служби	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 46–48); система екологічних платежів за викиди (Розділ VIII Податкового кодексу України)
Податкові пільги для екологічних інвестицій	Зменшення податкового навантаження на підприємства, що впроваджують екотехнології, енергоефективні рішення або використовують вторинні ресурси.	Підприємства, що модернізують виробництво; інвестори у «зелену» економіку	Податковий кодекс України (пільги для ВДЕ, утилізації відходів, електротранспорту)*

Продовження табл. 1

Дотації та субсидії на впровадження енергоефективних технологій	Часткове відшкодування витрат домогосподарствам та бізнесу на утеплення будинків, модернізацію систем опалення, встановлення ВДЕ	Населення, ОСББ, бюджетна сфера	Програма “Енергодім” Фонду енергоефективності (до 70 % компенсації витрат); місцеві програми енергозбереження.
Пільгове кредитування «зелених» проєктів	Надання кредитів зі зниженою ставкою або частковою компенсацією відсотків на реалізацію екологічних проєктів.	Підприємства, муніципалітети, фермерські господарства	Програми ЄБРР (GEFF), ЄІБ; кредити Укргазбанку за стандартом ISO 14001 [18]
«Зелені» інвестиційні гранти	Безповоротна фінансова підтримка проєктів, спрямованих на зменшення впливу на довкілля, розвиток циркулярної економіки.	Громади, підприємці, громадські організації	Програми ЄС «EU4Environment», гранти NEFCO та E5P
Державно-приватне партнерство у сфері відновлюваної енергетики та утилізації відходів	Залучення приватних інвестицій до реалізації спільних з державою або громадами екологічних проєктів, спрямованих на розвиток відновлюваної енергетики, модернізацію інфраструктури утилізації відходів, будівництво сміттєпереробних заводів.	Органи державної влади та місцевого самоврядування, приватні інвестори, енергетичні компанії, підприємства з управління відходами.	Закон України «Про державно-приватне партнерство»; Закон «Про альтернативні джерела енергії». Спільні проєкти у сфері «зеленої» енергетики: будівництво вітрових і сонячних електростанцій (наприклад, проєкти в Миколаївській, Херсонській, Дніпропетровській областях); концесійні угоди у сфері поводження з відходами у Львові та Києві.

* Крім випадків, коли ці товари застосовуються платником податку для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні.

Джерело: складено автором за [14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21]

Оскільки екологічні субсидії та бюджетне фінансування природоохоронних програм, що належать до прямих методів підтримки, посідають провідне місце серед існуючих інструментів економічного стимулювання, загальну тенденцію можна розглянути на їх прикладі. Реалізація цих заходів забезпечує фінансування послуг екологічного спрямування – водопостачання, водовідведення, очищення стічних вод, утилізації відходів, охорони земельних і лісових ресурсів тощо.

Отримані статистичні матеріали дають змогу оцінити фактичні обсяги та структуру відповідних витрат, що є показником реального рівня державної участі у стимулюванні екологічно орієнтованої діяльності та ефективності механізмів бюджетної підтримки у сфері охорони довкілля.

Аналіз обсягів реалізованих послуг природоохоронного призначення та витрат на їх оплату за видами економічної діяльності у 2023–2024 рр. [23] (у фактичних цінах, тис. грн; індекс інфляції: 2023 р. – 105,1 %, 2024 р. – 112 % [24]) показав, що при загальному обсязі витрат на природоохороно у 16 781 003,2 тис. грн у 2023 р. та 18 258 356,4 тис. грн у 2024 р. найбільша частка природоохоронних послуг припадала на

сферу водопостачання, каналізації та поводження з відходами (код за КВЕД – Е) – 15 603 987,9 тис. грн у 2023 р. та 17 783 804,0 тис. грн у 2024 р. Це свідчить про домінування саме цього напрямку діяльності, на який у 2023 р. припадало 93,0 % від загальної суми витрат, а у 2024 р. – 97,4 %.

Найменші витрати у досліджуваній період спостерігалися у таких видах економічної діяльності, як виробництво іншої продукції переробної промисловості (0,2 тис. грн у 2023 р.) та освіта (21,5 тис. грн у 2024 р.). Їх частка у загальному обсязі становить близько однієї мільйонної відсотка, що є настільки малим значенням, що для аналітичних розрахунків воно зазвичай розглядається як нульове або несуттєве.

Середній обсяг витрат становив відповідно 813 877,8 тис. грн у 2023 р. та 1 006 444,6 тис. грн у 2024 р., однак у зв'язку із великим дисбалансом у бік коду КВЕД «Е», вони не мали місця для жодного з видів діяльності.

Найбільше зростання спостерігалось у переробній промисловості (виробництво коксу та продуктів нафтопереробки): у відсотковому вимірі – на 12956,6 %, тобто, з 87,5 тис. грн у 2023 р. до 11337,0 тис. грн у 2024 р.; а у номінальному (фактичному) – на забір, очищення та постачання води ріст становив 1105806,7 тис. грн – з 7004932,7 тис. грн у 2023 р. до 8110739,4 тис. грн у 2024 р.

При цьому у окремих сферах обсяг реалізованих послуг природоохоронного призначення з 2023 по 2024 р. суттєво зменшився (у тис. грн). Найбільше зміни торкнулись сфери “каналізація, відведення й очищення стічних вод” мінус 69743,8 тис. грн.

Тобто економічне стимулювання природоохоронної діяльності в Україні залишається здебільшого галузевим сконцентрованим. Більшу активність демонструють підприємства секторів, діяльність яких безпосередньо регулюється екологічним законодавством, таких як водопостачання, каналізація та поводження з відходами. Водночас у виробничому, сільському господарстві та освітньому секторах потенціал «зелених» інвестицій і податкових стимулів залишається недостатньо реалізованим.

Певне переважання фінансування послуг екологічного призначення у сфері водного та комунального господарства можна пояснити кількома взаємопов'язаними факторами.

По-перше, з адаптацією політики до кризових умов. Після 2022 р. екологічна політика України вимушено була переорієнтована на забезпечення базових потреб життєдіяльності населення та відновлення критичної інфраструктури, особливо у громадах, які зазнали руйнувань. Це і зумовило концентрацію бюджетних та донорських ресурсів на секторах, безпосередньо пов'язаних із санітарно-епідемічною безпекою, таких як водопостачання, очищення стічних вод і поводження з відходами.

Чинять свій вплив також інституційні фактори. Сектор водного та комунального господарства має розгалужену мережу комунальних підприємств, які мають можливість отримувати бюджетне фінансування та реалізовувати екологічні заходи. У інших видах економічної діяльності, включно з промисловістю, сільським господарством та освітою, подібні механізми підтримки менш розвинені, а реалізація природоохоронних проєктів переважно залежить від приватних інвестицій, що у нинішніх умовах обмежені.

Зовнішнє становище України у контексті війни та пов'язаної з нею макрофінансової нестабільності викликало переорієнтацію міжнародної допомоги на гуманітарні та інфраструктурні цілі. Екологічні субсидії та гранти, що надходять через міжнародні програми, необхідно концентруються у тих секторах, які безпосередньо впливають на життєзабезпечення населення.

У 2022–2025 рр. бюджетна політика України характеризується пріоритетністю фінансування оборонного сектору, соціальних видатків та критичної інфраструктури. За таких умов видатки на стимулювання «зелених» інновацій, розвиток переробної промисловості чи підвищення енергоефективності залишаються певною мірою другорядними, а рівень фінансової підтримки екологічних проєктів у цих сферах обмежений.

Ситуація, що склалась є результатом комбінації зовнішніх викликів (війна, фінансова нестабільність, зміна донорських пріоритетів) та внутрішніх обмежень (структура бюджетних видатків, інституційна асиметрія між секторами, обмеженість приватних екологічних інвестицій). Наслідком цього стала концентрація доступного фінансування на сферах базових послуг, тоді як потенційно інноваційні напрями «зелених» інвестицій мають поки що меншу підтримку.

Непрямі інструменти мають опосередкований характер впливу, змінюючи умови господарської діяльності через систему податків, платежів, ринкових механізмів і регуляторних стимулів (таблиця 2).

Таблиця 2

Непрямі методи економічного стимулювання природоохоронної діяльності в Україні

Метод	Зміст / механізм дії	Основні користувачі (суб'єкти застосування)	Приклади використання в Україні
Податкові пільги та звільнення	Надання податкових стимулів для підприємств, що впроваджують екологічно чисті технології або використовують відновлювані джерела енергії; звільнення від ПДВ та мита екологічного обладнання.	Підприємства енергетичного, промислового та аграрного секторів, імпортери обладнання для ВДЕ.	Податковий кодекс України (ст. 197); звільнення від ПДВ на імпорт обладнання для сонячних та вітрових електростанцій.
Екологічний податок	Фінансовий інструмент, який стимулює суб'єктів господарювання зменшувати обсяги викидів, скидів і відходів через економічне навантаження.	Промислові підприємства, аграрний сектор, транспортні компанії.	Податковий кодекс України (розд. VIII); надходження спрямовуються до екологічних фондів для фінансування природоохоронних заходів.
«Зелений тариф»	Гарантоване державою підвищене ціноутворення на електроенергію, вироблену з відновлюваних джерел, що стимулює інвестування у ВДЕ.	Приватні інвестори, енергетичні компанії, домогосподарства з СЕС.	Закон України «Про альтернативні джерела енергії»; Закон України «Про ринок електричної енергії»; використовується для підтримки сонячних та вітрових електростанцій.
«Зелені» державні закупівлі	Включення екологічних критеріїв у тендерну документацію під час державних закупівель товарів, робіт і послуг, що сприяє розвитку екологічно дружнього бізнесу.	Державні установи, місцеві органи влади, постачальники продукції та послуг.	Закон України «Про публічні закупівлі»; пілотний проєкт Мінекономіки з упровадження «зелених» закупівель.

Джерело: складено автором за [15; 21; 25; 26]

Прямі методи забезпечують безпосередню фінансову підтримку суб'єктів екологічної діяльності, тоді як непрямі – створюють економічні умови, за яких екологічно відповідальна поведінка стає економічно вигідною. Ефективна екологічна політика передбачає їх комплексне застосування з урахуванням фіскальних, інвестиційних та інституційних можливостей держави. Відмінність у застосуванні методів показана у таблиці 3.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика прямих і непрямих методів економічного стимулювання екологічної діяльності

Ознака	Прямі методи стимулювання	Непрямі методи стимулювання
Механізм дії	Безпосередньо зменшують витрати або збільшують прибуток суб'єктів, що здійснюють екоактивність (через дотації, кредити, пільги, гранти)	Впливають опосередковано через зміну ринкових умов, правил або фіскальних обмежень
Прикладна форма	Фінансове заохочення конкретного проєкту/діяльності	Податкові пільги або регуляції, що діють системно для галузі
Результат	Миттєвий фінансовий ефект	Економічна вигода через тривалий час або через зміну мотивацій

Джерело: складено автором

Доцільно розглянути на прикладі двох пільг (1) індивідуальні податкові пільги або зниження ставки для еко-інвестицій (наприклад, при впровадженні ВДЕ, енергомодернізації) і (2) загальні податкові пільги або звільнення певних секторів (наприклад, імпорт обладнання для ВДЕ, скасування мит):

(1) Реалізовується шляхом звільнення від ПДВ або зменшення податку на прибуток при інвестиції в «зелені» технології – прямий метод – цільове заохочення конкретного інвестора прямим фінансовим стимулюванням

(2) Реалізовується шляхом звільнення від ПДВ на імпортне обладнання для всіх виробників – непрямий метод – системний фіскальний захід, що створює сприятливі умови на ринку, але не є адресним.

Таким чином, розглянуті економічні інструменти стимулювання екологічної політики вже мають практичне застосування в Україні, проте їх дія охоплює переважно окремі сфери – енергетику, поводження з відходами, оподаткування забруднень. Разом із тим державна екологічна політика передбачає подальше розширення економічних механізмів, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності та інтеграцію у європейський «зелений» ринок. У стратегічних документах і законодавчих ініціативах визначено низку інструментів, які перебувають на етапі розроблення або підготовки до запровадження. Ці інструменти мають посилити фінансову базу екологічної політики, забезпечити економічну відповідальність забруднювачів і створити додаткові стимули для «зелених» інвестицій у національну економіку (табл. 4).

Тобто, до основних причин затримок і проблем реалізації окремих методів економічного стимулювання належить:

а) фіскальна орієнтація екологічних платежів : надходження від екоподатку часто використовуються не за цільовим призначенням;

б) низький рівень інституційної спроможності : слабка координація між Міндовкілля, Мінфіном і місцевими органами влади;

в) відсутність сталого механізму «зеленого» фінансування : більшість ініціатив фінансуються за рахунок донорських коштів;

г) неповна гармонізація із законодавством ЄС, зокрема щодо реалізації принципу

«забруднювач платить»;

д) вплив війни (з 2022 р.) : зміщення державних пріоритетів з екологічних реформ на безпекові та відновлювальні потреби.

Таблиця 4

Методи економічного стимулювання, що плануються до впровадження в Україні

Метод	Суть механізму	Причини затримки впровадження / труднощі реалізації	Інституційне забезпечення
Система торгівлі викидами парникових газів (ETS)	Запровадження національної системи купівлі-продажу вуглецевих квот за європейською моделлю (аналог EU ETS), що дозволить встановити граничні обсяги викидів і створити ринок торгівлі дозволами.	Відсутність закону про розподіл квот і вторинне регулювання; технічна неготовність електронного реєстру; потреба у гармонізації з Директивами ЄС у межах Угоди про асоціацію.*	Міндовкілля, Мінекономіки, Кабінет Міністрів України; розроблення нормативної бази триває у межах інтеграції до Європейської системи торгівлі викидами.
Впровадження “вуглецевого податку” з розширеним охопленням секторів	Підвищення ставки екологічного податку на CO ₂ та поширення його дії на ширше коло суб’єктів (транспорт, агросектор, промисловість), що сприятиме зниженню викидів.	Опір великих промислових груп; ризики скорочення експортної конкурентоспроможності; відсутність компенсаційних механізмів для підприємств.	Мінфін, Міндовкілля; передбачено у Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року та у зобов’язаннях щодо наближення до Європейського “Carbon Border Adjustment Mechanism”.
Запуск “зелених облігацій” (Green Bonds)	Фінансування екологічних і кліматичних проєктів через випуск державних, муніципальних або корпоративних облігацій із цільовим використанням залучених коштів	Обмежений внутрішній інвесторський ринок; відсутність усталеної процедури екологічної сертифікації; нестача державних гарантій і незалежних верифікаторів.	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Мінфін; реалізація Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні
Екологічне страхування	Створення системи обов’язкового страхування екологічних ризиків для підприємств підвищеної небезпеки з метою компенсації збитків у разі аварійного забруднення	Відсутність спеціального закону; неузгодженість між Міндовкілля, НБУ та страховими компаніями; низький рівень зацікавленості бізнесу	На етапі концептуального опрацювання; запровадження системи екологічного страхування може бути передбачено у майбутніх законодавчих ініціативах щодо кодифікації екологічного права.
Плата за користування екосистемними послугами	Запровадження економічних механізмів компенсації за використання рекреаційних, лісових, водних та кліматорегулюючих послуг (зокрема, за зберігання вуглецю, підтримку біорізноманіття, водорегулювання)	Відсутність затвердженої методики економічної оцінки екосистемних послуг; складність адміністрування платежів; потреба у створенні пілотних регіональних проєктів	Міндовкілля, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, НАН України; передбачено у Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року

Стимулювання циркулярної економіки (розширена відповідальність виробника)	Встановлення обов'язку виробників і імпортерів забезпечувати збирання, переробку або утилізацію відходів власної продукції (зокрема, упаковки, батарейок, електронного обладнання, мастил, шин тощо)	Повільна імплементація положень Закону України «Про управління відходами»; відсутність підзаконних актів для повноцінного запуску систем EPR; нестача інфраструктури для роздільного збору; обмежена участь бізнесу та органів місцевого самоврядування	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, територіальні громади, асоціації виробників; впровадження системи розширеної відповідальності виробника (EPR) передбачене чинним законодавством. Триває етап підготовки підзаконних нпа.
---	--	---	---

*В Україні прийнято Закон «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» [33], метою якого є створення системи моніторингу, звітності та верифікації (MRV), що є передумовою для формування національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у майбутньому, відповідно до зобов'язань України перед ЄС у межах Угоди про асоціацію та Паризької угоди.

Джерело: складено автором за [27; 28; 29; 30; 31; 32]

Висновки В Україні реально функціонують лише базові прямі та частково непрямі інструменти економічного стимулювання екологічної діяльності, переважно за рахунок екоподатку та програм енергоефективності. Водночас перехід до системної «зеленої» економіки, включно з торгівлею викидами, депозитними системами та зеленими облігаціями, перебуває на стадії становлення. Це зумовлено інституційними обмеженнями, браком інвестицій та пріоритетом короткострокових фіскальних завдань.

Затримка у впровадженні більшості сучасних методів економічного стимулювання екологічної діяльності в Україні пояснюється сукупністю інституційних, економічних і політичних чинників. Одним із ключових стримуючих факторів є тривала відсутність цілісної законодавчої та нормативної бази, що визначає порядок запровадження і моніторингу таких інструментів, як система торгівлі викидами, зелена податкова реформа чи механізми екологічного страхування. Найвні програми переважно мають фрагментарний характер і реалізуються у вигляді пілотних проєктів за підтримки міжнародних партнерів.

Вагомим чинником затримки є війна, яка триває з 2022 року. Значна частина фінансових, людських і адміністративних ресурсів держави спрямовується на оборону, відновлення критичної інфраструктури та підтримку базових соціальних потреб. У таких умовах екологічні інвестиції не належать до пріоритетних напрямів бюджетного фінансування, а запровадження складних ринкових механізмів (наприклад, торгівлі квотами на викиди чи «зелених» облігацій) відкладається на післявоєнний період.

Крім того, нестабільність інвестиційного середовища і високі ризики втрати активів у зонах бойових дій стримують приватний сектор від участі у довгострокових екологічних проєктах. Не зважаючи на це, потенційно перспективними до 2030 року залишаються інструменти, що поєднують економічні стимули з локальними можливостями громад, зокрема розширена відповідальність виробника, екосистемні платежі та система заохочення до відновлення деградованих територій. Ці напрями можуть стати основою відбудови країни на засадах «зеленої економіки» після завершення воєнних дій.

Список використаної літератури

1. Хвесик М. А., Бистряков І. К. Фінансово-економічні важелі капіталізації природних ресурсів у контексті забезпечення прибуткового природокористування [Електронний ресурс] // *Фінанси України*. – 2014. – № 5. – С. 29–47. – Режим доступу: <https://finukr.org.ua>
2. Левандівський О. Т., Баланюк І. Ф., Шеленко Д. І., Сас Л. С. Фінансовий механізм капіталізації земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств регіону у взаємовідносинах із територіальними громадами // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. – 2021. – Вип. 17, т. 2. – С. 124–134. – DOI: 10.15330/apred.2.17.124-134.
3. Ступень Р. М. Фінансово-економічний інструментарій капіталізації земельних ресурсів в сільському господарстві // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2018. – № 24. – С. 19–25. – DOI: 10.32702/23066814.2018.24.19.
4. Третяк Н. А. Окремі аспекти механізмів управління капіталізацією земельних ресурсів // *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. – 2014. – № 1–2. – С. 11–21.
5. Грудзевич І., Стрільчук Д. Економічні механізми реалізації державної екологічної політики в контексті сталого розвитку // *Наука молода*. – 2011. – № 15–16. – С. 271–273.
6. Буканов Г. Економічні інструменти реалізації державної екологічної політики // *Аспекти публічного управління*. – 2020. – Т. 8, № 5. – С. 5–12. – DOI: 10.15421/152088.
7. Екологічна безпека в європейських країнах: методи економічного регулювання й досвід для України : наукова доповідь / [В. С. Кравців, П. В. Жук, Ю. І. Стадницький та ін.] ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» ; [наук. ред. В. С. Кравців]. – Львів, 2020. – 97 с. – (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
8. Schratzenstaller M. Elements of a European Green Fiscal Policy // *Intereconomics*. – 2023. – Vol. 58, No. 6. – P. 300–304. – DOI: 10.2478/ie-2023-0059. – Режим доступу: <http://intereconomics.eu/contents/year/2023/number/6/article/the-future-of-eu-public-finances.html>
9. Darvas Z., Wolff G. B. A Green Fiscal Pact for the EU: increasing climate investments while consolidating budgets // *Climate Policy*. – 2023. – P. 409–417. – DOI: 10.1080/14693062.2022.2147893.
10. Petrie M. Environmental Governance and the Greening of Fiscal Policy // In: *Environmental Governance and Greening Fiscal Policy*. Palgrave Studies in Impact Finance. – Cham : Palgrave Macmillan, 2021. – P. 109–142. – DOI: 10.1007/978-3-030-83796-9_5.
11. Tietenberg T., Lewis L. *Environmental and Natural Resource Economics*. – 12th ed. – Routledge, 2023. – 612 p.
12. Kannan D., Solanki R., Kaul A., Jha P. C. Barrier analysis for carbon regulatory environmental policies implementation in manufacturing supply chains to achieve zero carbon // *Journal of Cleaner Production*. – 2022. – Vol. 358. – 131910. – DOI: 10.1016/j.jclepro.2022.131910.
13. Pigou A. C. *The economics of welfare*. – London : Macmillan, 1924. – Т. 1. – 512 p.
14. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ // *Відомості Верховної Ради України*. – 1991. – № 41. – Ст. 546
15. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

16. Енергодім. Фонд Енергоефективності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eefund.org.ua/pro-fond/>
17. UKEEP – Energy Efficiency Programme for Banks in Ukraine. European Bank for Reconstruction and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com/home/work-with-us/projects/psd/37001.html>
18. АБ «Укргазбанк». ЄІБ допоможе Укргазбанку привести екологічні та соціальні стандарти у відповідність до стандартів ЄС (2022) [Електронний ресурс].
19. EU4Environment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eu4environment.org/uk/where-we-work/ukraine/>
20. НЕФКО та E5P підписали грантові угоди для просування зеленого переходу у Чорткові та підвищення енергоефективності у Вінниці. NEFCO. The Nordic Green Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.lt/fzprbo>
21. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>
22. Відкриті дані. Державна податкова служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/datasets.php>
23. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua/>
24. Індекс інфляції в Україні. Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
25. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
26. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
27. Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2024 р. № 483-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2024-%D1%80>
28. Carbon Border Adjustment Mechanism. The EU’s environmental policy tool for fair carbon emissions pricing [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en
29. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні : розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 175-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-p#Text>
30. Експерти та науковці обговорили проект Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері управління екосистемними послугами. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/eksperty-ta-naukovtsi-obgovoryly-proyekt-strategiyi-formuvannya-ta-realizatsiyi-derzhavnoyi-polityky-u-sferi-upravlinnya-ekosystemnymu-poslugamy/>
31. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовт. 2021 р. № 1363-р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80>
32. Про управління відходами : Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-

IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

33 Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів : Закон України від 12 грудня 2019 року № 377-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#n51>

Дата надходження статті: 15.08.2025

Дата прийняття статті: 29.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.112126127](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.112126127)

JEL Classification Q58, H23

ECONOMIC INCENTIVES IN DOMESTIC ENVIRONMENTAL POLICY: PROBLEMS AND PROSPECTS

KULISH Inna

*Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor
Senior Research Fellow, Department of Regional Environmental Policy
and Natural Resource Management, M. Dolishniy Institute of Regional Research
of National Academy of Sciences of Ukraine,
Associate Professor of the Department of Economics and Public Administration
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8059-6291>*

Abstract. *The paper examines the current state, problems, and prospects for the development of economic incentives in Ukraine's environmental policy. It identifies the main instruments of economic influence, including tax breaks, environmental payments, subsidies, support programs, and investment mechanisms. An analysis of the effectiveness of economic incentives is provided. It is shown that the domestic model of eco-stimulation is characterized by fragmentation, weak coordination between authorities, and insufficient motivation for businesses to implement “green” technologies. The main barriers to ensuring the effectiveness and efficiency of domestic environmental policy are identified. Promising areas for improving state policy are outlined, in particular the introduction of an emissions trading system, the development of “green” bonds, the improvement of the taxation system, and the creation of regional sustainable development funds.*

Keywords: *public administration, environmental governance, fiscal incentives in the environmental sphere, “green” investments, sustainable development*

The issue of effective economic incentives for Ukraine's environmental policy is particularly relevant in the context of global environmental challenges and the transformation of economic models. Domestic economic instruments often serve a fiscal rather than an incentive function, which reduces the effectiveness of environmental policy. Environmental taxes and payments for the use of natural resources are rarely directed towards conservation measures, limiting business confidence and investment attractiveness. The current stage of environmental policy is characterized by a commitment to European integration and alignment with the European Green Deal. The transition to market-oriented instruments involves the adoption of the “polluter pays” and “user compensates” principles. European experience demonstrates that fiscal policy can be an effective tool for achieving environmental objectives. Economic incentives integrate the interests of the state, business, and society in promoting environmentally sustainable development. This process relies on financial, tax, and institutional conditions for the implementation of environmentally friendly technologies. Direct methods, such as pollution charges, tax breaks, subsidies, and preferential lending, provide immediate support for environmental projects. Green grants and public-private partnerships facilitate the development of renewable energy and the circular economy. The largest share of budget expenditures is allocated to water supply, sanitation,

and waste management, indicating a concentration of incentives in sectors with a direct environmental impact. The lowest expenditures are observed in industry and education, reflecting the limited realization of green investment potential in these sectors. The main factors behind this concentration are policy adaptation to crisis conditions and institutional constraints. The war and macro-financial instability since 2022 have shifted government priorities towards social and infrastructure needs. Indirect instruments, such as tax incentives, environmental taxes, and green tariffs, create economic motivations for environmentally responsible behavior. Thus, Ukraine has established basic incentive mechanisms, but the transition to a systemic green economy remains at an early stage.

Reference

1. Khvesyuk, M. A., & Bystriakov, I. K. (2014). Finansovo-ekonomichni vazheli kapitalizatsii pryrodnykh resursiv u konteksti zabezpechennia prybutkovoho pryrodokorystuvannia. *Finansy Ukrainy*, 5, 29–47. https://finukr.org.ua/?page_id=1025
2. Levandivskiy, O. T., Balaniuk, I. F., Shelenko, D. I., & Sas, L. S. (2021). Finansovyi mekhanizm kapitalizatsii zemelnykh resursiv silskohospodarskykh pidpriemstv rehionu u vzaiemvidnosynakh iz terytorialnymy hromadamy. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, 17(2), 124–134. <https://doi.org/10.15330/apred.2.17.124-134>
3. Stupen, R. M. (2018). Finansovo-ekonomichni instrumentarii kapitalizatsii zemelnykh resursiv v silskomu gospodarstvi. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 24, 19–25. <https://doi.org/10.32702/23066814.2018.24.19>
4. Tretiak, N. A. (2014). Okremi aspekty mekhanizmiv upravlinnia kapitalizatsiieiu zemelnykh resursiv. *Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel*, 1–2, 11–21.
5. Hrudzevych, I., & Strilchuk, D. (2011). Ekonomichni mekhanizmy realizatsii derzhavnoi ekolohichnoi polityky v konteksti staloho rozvytku. *Nauka moloda*, 15–16, 271–273.
6. Bukanov, H. (2020). Ekonomichni instrumenty realizatsii derzhavnoi ekolohichnoi polityky. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 8(5), 5–12. <https://doi.org/10.15421/152088>
7. Kravtsiv, V. S., Zhuk, P. V., Stadnytskyi, Yu. I., et al. (2020). *Ekolohichna bezpeka v yevropeiskykh krainakh: Metody ekonomichnoho rehuliuвання y dosvid dlia Ukrainy* (V. S. Kravtsiv, Ed.). DU “Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy”.
8. Schratzenstaller, M. (2023). Elements of a European green fiscal policy. *Intereconomics*, 58(6), 300–304. <https://doi.org/10.2478/ie-2023-0059>
9. Darvas, Z., & Wolff, G. B. (2023). A green fiscal pact for the EU: Increasing climate investments while consolidating budgets. *Climate Policy*, 23(3), 409–417. <https://doi.org/10.1080/14693062.2022.2147893>
10. Petrie, M. (2021). Environmental governance and the greening of fiscal policy. In *Environmental Governance and Greening Fiscal Policy* (pp. 109–142). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-83796-9_5
11. Tietenberg, T., & Lewis, L. (2023). *Environmental and natural resource economics* (12th ed.). Routledge.
12. Kannan, D., Solanki, R., Kaul, A., & Jha, P. C. (2022). Barrier analysis for carbon regulatory environmental policies implementation in manufacturing supply chains to achieve zero carbon. *Journal of Cleaner Production*, 358, 131910. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.131910>
13. Pigou, A. C. (1924). *The economics of welfare* (Vol. 1). Macmillan.
14. Verkhovna Rada Ukrainy. (1991). *Zakon Ukrainy “Pro okhoronu navkolishnoho*

- pryrodnoho seredovyscha*”. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
15. Verkhovna Rada Ukrainy. (2010). *Podatkovyi kodeks Ukrainy* (Zakon Ukrainy No. 2755-VI). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
  16. Енергодім. Фонд енергоефективності. (n.d.). *Про фонд*. <https://eefund.org.ua/pro-fond/>
  17. European Bank for Reconstruction and Development. (n.d.). *UKEEP – Energy Efficiency Programme for Banks in Ukraine*. <https://www.ebrd.com/home/work-with-us/projects/psd/37001.html>
  18. АБ «Укргазбанк». (2022). *ЄІВ допоможе Укргазбанку привести екологічні та соціальні стандарти у відповідність до стандартів ЄС*. <https://www.ukrgasbank.com/news/14162>
  19. EU4Environment. (n.d.). *Ukraine*. <https://www.eu4environment.org/uk/where-we-work/ukraine/>
  20. NEFCO. (n.d.). *НЕФКО та Е5Р підписали грантові угоди для просування зеленого переходу у Чорткові та підвищення енергоефективності у Вінниці*. The Nordic Green Bank. <https://surl.lt/fzprbo>
  21. Закон України № 555-IV. (2003). *Про альтернативні джерела енергії*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>
  22. Державна податкова служба України. (n.d.). *Відкриті дані*. <https://tax.gov.ua/datasets.php>
  23. Державна служба статистики України. (n.d.). *Головна сторінка*. <https://ukrstat.gov.ua/>
  24. Мінфін. (n.d.). *Індекс інфляції в Україні*. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>
  25. Закон України № 2019-VIII. (2017). *Про ринок електричної енергії*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
  26. Закон України № 922-VIII. (2015). *Про публічні закупівлі*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
  27. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, May 30). *On approval of the Strategy for the Formation and Implementation of State Policy in the Field of Climate Change until 2035 and approval of the operational action plan for its implementation in 2024–2026* (Order No. 483-r). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2024-%D1%80>
  28. European Commission. (n.d.). *Carbon Border Adjustment Mechanism: The EU’s environmental policy tool for fair carbon emissions pricing*. https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en
  29. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облигацій в Україні* (Розпорядження № 175-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-p#Text>
  30. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. (n.d.). *Експерти та науковці обговорили проєкт Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері управління екосистемними послугами*. <https://mepr.gov.ua/eksperty-ta-naukovtsi-obgovoryly-proyekt-strategiyi-formuvannya-ta-realizatsiyi-derzhavnoyi-polityky-u-sferi-upravlinnya-ekosystemnymu-poslugamy/>
  31. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021, October 20). *On approval of the Environmental Safety and Climate Change Adaptation Strategy until 2030* (Order No. 1363-r). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80>
  32. Закон України № 2320-IX. (2022). *Про управління відходами*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

33. Закон України № 377-ІХ. (2019). *Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#n51>

Дата надходження статті: 15.08.2025

Дата прийняття статті: 29.08.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

СВІТОВІ ФОНДОВІ БІРЖІ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКИ

ПЕТИК Любов Орестівна

*кандидатка економічних наук, доцентка
доцентка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4807-2236>*

ЗАХІДНИЙ Роман Вікторович

*здобувач ступеня доктора філософії відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6204-3215>*

ЗАДОРЖНА Інна Назарівна

*здобувачка освітнього рівня «бакалавр»
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6528-9355>*

Анотація. У статті розглядаються провідні світові фондові біржі, їхні ключові характеристики та роль у формуванні глобальних фінансових потоків. З огляду на те, що фондові ринки стають дедалі більше взаємопов'язаними, аналіз їхніх структур, механізмів функціонування та динаміки розвитку є важливим для розуміння сучасної економічної системи. Особливу увагу приділено американським, європейським та азійським біржам, які визначають траєкторію міжнародних інвестицій та задають темп трансформації фінансових ринків. Дослідження дозволяє окреслити спільні й відмінні риси провідних біржових майданчиків, що є корисним у контексті вдосконалення інфраструктури ринку капіталу, зокрема й для України.

Ключові слова: світові фондові біржі, фондовий ринок, ринок капіталу, цінні папери, інвестиційна діяльність, глобалізація фінансових ринків, біржова інфраструктура, ринкова капіталізація, ліквідність, прозорість ринку, фінансові індекси, NYSE, NASDAQ, Dow Jones, S&P 500, Euronext, Лондонська фондова біржа (LSE), Shanghai Stock Exchange (SSE), Hong Kong Exchanges (HKEX), Japan Exchange Group (JPX), IPO, ETF, деривативи, кліринг і розрахунки, електронна торгівля, державне регулювання, міжнародні інвестиції, економічне зростання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації фондові біржі перестали бути виключно національними торговельними майданчиками — вони перетворилися на складні інституції, що впливають на економічну політику держав, інвестиційну активність та світові фінансові тренди. Проте попри зростання їхнього значення, рівень поінформованості про особливості функціонування різних біржових систем залишається недостатнім. Це створює прогалину у розумінні того, як саме регіональні ринки впливають на глобальну економіку та визначають напрями руху капіталу. Відсутність цілісного порівняльного аналізу світових фондових бірж ускладнює оцінку

їхнього впливу, а також стримує формування ефективних рішень для розвитку національних ринків, включно з українським. Саме тому виникає потреба у комплексному розгляді структури, історичного розвитку та сучасних тенденцій провідних бірж світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання функціонування та розвитку фондових бірж у сучасній економіці є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. У наукових публікаціях розглядається роль фондових бірж у мобілізації інвестиційних ресурсів, забезпеченні ліквідності ринку капіталу та формуванні фінансової стабільності на національному й міжнародному рівнях. Значна увага приділяється організаційним засадам діяльності фондових бірж, механізмам біржової торгівлі, регуляторному середовищу та впливу біржових індексів на оцінку стану економіки. Наукові дослідження зосереджуються на процесах глобалізації ринків капіталу, цифровізації біржової інфраструктури, зростанні ролі електронної торгівлі та впливі технологічних інновацій на динаміку біржових операцій. Водночас у наявних наукових публікаціях недостатньо уваги приділено комплексному порівняльному аналізу провідних фондових бірж різних регіонів світу — США, Європи та Азії — з урахуванням їх сучасних трансформацій, регіональних особливостей та ролі у формуванні глобальних фінансових потоків. Це зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі, що підтверджує актуальність обраної тематики.

Мета дослідження. Проаналізувати провідні світові фондові біржі та їх ключові характеристики, а також визначити роль американських, європейських і азійських бірж у розвитку глобального ринку капіталу. Для досягнення поставленої мети передбачено дослідити особливості функціонування найбільших біржових майданчиків світу, проаналізувати їх ринкову капіталізацію, структуру торгівлі, систему фондових індексів і сучасні тенденції розвитку, а також окреслити можливості використання міжнародного досвіду для вдосконалення національного ринку капіталу України.

Виклад основних результатів. У сучасній економіці фондові біржі відіграють надзвичайно важливу роль, бо саме вони забезпечують економічний розвиток, мобілізують фінансові ресурси та забезпечують їхню ліквідність. Вони є не лише мережею майданчиків для торгівлі, де щодня перетинаються інтереси інвесторів, корпорацій та держав, а й своєрідними індикаторами економічного стану, реагуючи на різні виклики. Через те, що світові фінансові ринки стали більше взаємозалежними, фондові біржі є не лише локальними індикаторами, вони є показником формування глобальної економіки, визначаючи вартість капіталу та розвиток інвестиційної активності. Їх поглиблене вивчення та дослідження дозволить більше зрозуміти їхнє функціонування, структуру та поведінку, що може бути корисним для модернізації ринків країн, в тому числі і України.

Фондова біржа це - організаційно оформлений ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Серед основних операцій, які здійснює фондова біржа: перевірка якості та надійності цінних паперів (облігацій, акцій, векселів); обмін та приймання цінних паперів, надання рекомендацій щодо встановлення початкової котирувальної ціни; встановлення на основі аукціонної торгівлі єдиного курсу на однакові цінні папери одного емітента; оформлення угод щодо купівлі/продажу цінних паперів; виконання централізованих взаєморозрахунків у межах біржового ринку цінних паперів; забезпечення централізованого інформування (гласності біржових операцій) і курсового контролю [1, 2].

Якщо простішими словами, фондові біржі є одними з найважливіших фінансових

установ у сучасній економіці, оскільки вони мобілізують капітал, ліквідність ринку та прозоре ціноутворення активів. Вони служать платформами, які об'єднують інвесторів, корпорації та державні установи, таким чином допомагаючи в ефективному перерозподілі фінансових ресурсів і стимулюванні економічного зростання. У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій можна стверджувати, що фондові біржі зазнають значних трансформацій, які відображаються на їхній структурі, та механізмах регулювання [1].

Різні частини світу - Сполучені Штати, Європейський Союз, Азія - мають власні особливості в функціонуванні своїх ринків капіталу. Вони притаманні лише їм, адже поєднують у собі історичні традиції окремого регіону та інноваційний вплив. На цих ринках працюють найбільші фондові біржі планети, зокрема NASDAQ і NYSE у США, Euronext та Лондонська фондова біржа в ЄС, а також Shanghai Stock Exchange, Japan Exchange Group і Hong Kong Exchanges в Азії.

Американський фондовий ринок - найбільший та найпрогресивніший майданчик для інвестиційної діяльності. Популярність ринку забезпечена високим рівнем капіталізації, великим вибором інструментів та відкритістю для інвесторів з усього світу.

Об'єм торгів на американському фондовому ринку складає понад 50% усього світового біржового обороту. Тут представлені понад 5000 акцій та 2000 паперів фондів ETF з 9 секторів економіки.

До складу американського фондового ринку входять 13 бірж. Найбільші з них - Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) та електронна біржа NASDAQ [3].

New York Stock Exchange (скорочено NYSE) має найбільшу ринкову капіталізацію, яка сумарно перевищує 31 трильйон доларів, а також займає друге місце за кількістю зареєстрованих компаній. Як й інші провідні фондові біржі світу, NYSE визначає основні тренди міжнародної торгівлі та економіки. Тут укладається близько 60% усіх угод з цінними паперами на планеті.

Заснували нью-йоркську фондову біржу у 1792 році 24 брокери, які працювали з фінансовими інструментами. Спочатку вони уклали угоди у звичайних нью-йоркських кав'ярнях, як того часу робили їх лондонські колеги. Згодом почали працювати на Волл-стріт, де біржа знаходиться і сьогодні.

Головною умовою діяльності нью-йоркської біржі є абсолютна прозорість. Це означає, що в будь-який момент за допомогою спеціальної програми можна відстежувати усі дії трейдерів. Таким чином, кожен може побачити, що робить інший учасник торгів, а це унеможливорює спекуляції на ринку. Саме такий принцип робить цей майданчик одним з найбільш надійних.

За останні 5 років капіталізація NYSE суттєво зросла - з 20,66 до 32,74 трлн доларів США. Однією з ключових причин стали активні інвестиції в технологічний сектор, зокрема в компанії, які розробляють штучний інтелект.

NASDAQ (*National Association of Securities Dealers Automated Quotation*) - американський позабіржовий ринок, що спеціалізується на акціях високотехнологічних компаній (виробництво електроніки, програмного забезпечення, тощо). Назва NASDAQ походить від автоматичної системи отримання котирувань, що поклала початок біржі [4].

NASDAQ з'явився у 1971 р. на базі автоматичної системи отримання котирувань. Особливість цього майданчика в тому, що він є першою у світі повністю електронною біржею. Спочатку торги велися через телефон, а згодом через комп'ютерні системи.

Варто зазначити, що NASDAQ спеціалізується на акціях високотехнологічних

компаній. Зокрема, на цій біржі можна придбати цінні папери компаній Apple, eBay, Tesla, Amazon, Microsoft, Intel Corporation, PayPal та багатьох інших.

Їхні послуги з торгівлі кількома активами та ринку охоплюють 18 ринків, одну клірингову палату та чотири центральні депозитарії. Вони є домівкою для приблизно 4000 лістингів загальною ринковою вартістю близько 14 трильйонів доларів, що допомагає зробити фінансові ринки доступнішими для інвесторів будь-якого розміру.

Підрозділ інвестиційної розвідки Nasdaq зосереджений на забезпеченні економічного зростання через доступ до капіталу та прозорість. Вони зосереджені на здатності надавати клієнтам аналітичні дані, необхідні для прийняття найбільш обґрунтованих інвестиційних рішень у дедалі складнішому та швидкозмінному середовищі ринків капіталу. Від керуючих активами, які інвестують від імені найбільших світових установ, до фінансових консультантів, які інвестують важко зароблені пенсійні фонди індивідуальних інвесторів, вони надають можливість приймати розумні інвестиційні рішення за допомогою найкращих можливих даних та аналітики. Рішення Nasdaq допомагають клієнтам зміцнювати економіку на благо людей у всьому світі.

Nasdaq Financial Technology надає критично важливі рішення для ринків капіталу та регуляторних технологій для індустрії фінансових послуг. Спираючись на їхній глибокий галузевий досвід та технологічну експертизу, ми допомагаємо понад 3500 банкам, брокерам, регуляторам, операторам фінансової інфраструктури та фірмам-покупцям вирішувати їхні найскладніші операційні проблеми, одночасно просуваючи модернізацію всієї галузі як ключовий партнер, що знаходиться в центрі уваги фінансової системи.

Nasdaq Corporate Solutions пропонує широкий спектр переваг для організацій на різних етапах їхнього життєвого циклу. Їхні інструменти покращують глобальні бренди завдяки вдосконаленим практикам управління, надійним ESG-ініціативам та стратегічній аналітиці для інвесторів [5].

Біржу NASDAQ часто порівнюють з NYSE, але між ними є кілька суттєвих відмінностей:

- NASDAQ з самого початку була повністю електронною біржею, тоді як NYSE має ще й фізичний майданчик, де можна поспілкуватися з трейдерами.
- На NYSE розміщуються переважно відомі, стабільні компанії з певним ім'ям та статусом. На NASDAQ вітаються стартапи, нові амбітні компанії, які мають шанси вирости до ключових гравців на ринку.
- Для встановлення цін NYSE використовує аукціонний ринок, тоді як NASDAQ – дилерський. У моделі дилерського ринку NASDAQ усі ціни встановлюються дилерами. Протягом торгового дня вони постійно оновлюють котування та підтримують ліквідність за певними групами цінних паперів.

За останні 5 років капіталізація NASDAQ зросла з 15,70 до 31,96 трлн доларів США. Як і у випадку з NYSE, значний вплив справили інвестиції в IT-компанії та розвиток III, а також відновлення після COVID-19 [6].

Для того, аби визначати стан ринку та порівнювати дохідність конкретних інвестицій, створюються індекси. Загалом, на фондовому ринку США існує близько 1000 таких індексів. Найпопулярніші з них є: Dow Jones, S&P 500, NYSE Composite, NASDAQ Composite та NASDAQ-100.

Більше про індекси:

- Індекс Dow Jones – найстаріший серед існуючих американських ринкових індексів. Його було створено редактором газети The Wall Street Journal і засновником

компанії "Dow Jones & Company" Чарльзом Доу для відстеження розвитку американських фондових ринків. Вперше індекс було опубліковано 26 травня 1896 року. Спочатку індекс розраховувався як середнє арифметичне цін на акції 12 найбільших компаній. Зараз для розрахунку застосовують масштабуєме середнє для збереження порівняності індексу з урахуванням змін у внутрішній структурі акцій, що входять до нього. Зараз індекс Доу-Джонса охоплює 30 найбільших компаній США. Він є найпростішим та загальнозживаним показником стану економіки США. Перелік компаній, охоплених індексом Доу-Джонса, переглядається з розвитком ситуації на фондовому ринку. Складанням цього переліку займається редакція газети The Wall Street Journal.

- Індекс S&P 500 – фондовий індекс, в кошик якого входить 500 визначених акціонерних компаній США, що мають найбільшу капіталізацію. Перелік належить компанії Standard & Poor's, нею ж він і складається. Акції всіх компаній зі списку S&P 500 торгуються на найбільших американських фондових біржах, таких як Нью-Йоркська фондова біржа і NASDAQ. Зважена середня арифметична вартість акцій цих компаній якраз і являє собою індекс S&P 500. Індекс S&P 500 конкурує за популярністю з індексом Доу-Джонса, та цілком слушно вважається барометром американської економіки.

- Індекс NYSE Composite – включає в себе акції більше 2000 організацій США та інших країн.

- Індекс NASDAQ Composite – це зведений індекс NASDAQ. До нього входить понад п'ять тисяч компаній (як американських, так і закордонних), що входять до лістингу NASDAQ. Акції будь-якої з них впливають на індекс пропорційно їхньої ринкової вартості. Розрахунок цього індексу розпочалися 5 лютого 1971 року з рівня 100.

- Індекс NASDAQ-100 – вираховується з вартості акцій 100 великих підприємств, що котируються на біржі [4].

Ринок капіталу в Європейському Союзі характеризується мультинаціональною структурою з численними біржами, які працюють у різних країнах. Найбільш вагомими гравцями є Euronext, Франкфуртська біржа (Deutsche Börse) та, історично, Лондонська біржа. Незважаючи на розбіжності у регуляторних підходах та ринкових моделях, всі вони орієнтовані на забезпечення високої ліквідності, прозорості та стабільності ринку. Але все ж таки найбільшою вважається саме Euronext [1].

Euronext є потужною європейською біржею, створеною у 2000 році внаслідок злиття фондових бірж Амстердаму, Парижу та Брюсселю. Протягом наступних десятиліть вона динамічно розвивалася і проходила етапи трансформації. За чверть століття з моменту заснування Euronext пройшла шлях від першої транскордонної біржі до провідної загальноєвропейської ринкової інфраструктури, формуючи майбутнє ринків капіталу.

Її шлях визначався постійним переосмисленням - від першого IPO, публічного продажу акцій, у 2001 році до окремого IPO у 2014 році та включення до SAS 40 у вересні 2025 року - кожна віха зміцнювала здатність обслуговувати компанії, інвесторів та установи по всій Європі та за її межами.

Завдяки стратегічному поєднанню органічного зростання, цілеспрямованих придбань та диверсифікації, біржа розширила свою присутність, створюючи нові можливості для клієнтів та зацікавлених сторін протягом усього ринкового циклу [7].

Метою цього об'єднання було отримання переваги на європейському фінансовому ринку.

Euronext засновувалася задля об'єднання важливих фінансових центрів Європи - це мало зміцнити їхні позиції та дозволити очолити світові фондові біржі. І така визначна подія не залишила поза увагою фінансових спеціалістів та інвесторів. Разом три найбільші та найстаріші фондові біржі Європи дійсно зробили європейський фінансовий ринок більш конкурентоспроможним.

Сьогодні EuroNext є значним та сильним біржевим угрупованням з ринковою капіталізацією у майже 6 трильйонів доларів США. Отже, як працює біржа EuroNext та які особливості цієї платформи:

- Euronext від самого початку є біржею з міжнародним охопленням, яка об'єднує компанії з різних країн Європи. Це дозволяє інвесторам легко отримувати доступ до акцій інших європейських компаній.

- Біржа має філіали в країнах Європи, що дозволяє зберігати локальну експертизу та знання ринків кожної з цих країн. Це важливо для інвесторів, які хочуть більше дізнатися про місцеві компанії та галузі.

- Для інвесторів Euronext надає єдину точку доступу до багатьох європейських ринків, що спрощує процес торгівлі та управління портфелем цінних паперів.

- Euronext надає широкий спектр активів, серед яких не тільки акції, але й облігації, деривативи (ф'ючерси та опціони), ETF (біржові фонди) та сировинні товари [6].

Euronext - це біржова група, що об'єднує біржі з кількох країн Європи, включаючи Францію, Бельгію, Нідерланди, Португалію та Ірландію. Активи, що торгуються, включають регульовані акції, біржові фонди, варанти та сертифікати, облігації, деривативи, товари, а також іноземну валюту. Окрім географічної експансії, компанія активно зміцнює інфраструктуру та розширює спектр своїх послуг.

Протягом останніх двадцяти п'яти років Euronext була лідером в Європі у розбудові основи Союзу ринків капіталу, розширюючи свою діяльність завдяки стратегічним придбанням, таким як Ірландська фондова біржа, Oslo Børs VPS, VP Securities у Копенгагені та Borsa Italiana. Euronext перетворилася на провідний майданчик лістингу в Європі, що сприяє залученню капіталу для реального сектору економіки, а також стала провідним торговим майданчиком, обробляючи близько 25% торгівлі європейськими акціями через власний зелений центр обробки даних. Вона диверсифікувала свою діяльність, охопивши нові класи активів, торгівлю іноземною валютою з Euronext FX, торгівлю електроенергією з Nord Pool та торгівлю фіксованим доходом з MTS. Окрім торгових операцій, Euronext тепер здійснює диверсифікований бізнес у сфері корпоративних послуг, інвестиційних послуг та технологій.

Також надає консультації щодо практики екологічного, соціального та корпоративного управління, допомагаючи залучати нових інвесторів і покращувати профіль компанії на ринку; надає постторгові послуги до яких належать кліринг, розрахунки та зберігання. Вони забезпечують надійний випуск та зберігання фінансових цінних паперів, а також ефективне проведення розрахунків і клірингових операцій за кожною транзакцією. Водночас Euronext розширила свою діяльність у сфері пост-трейдингу, придбавши центральні депозитарні цінні папери в Норвегії, Данії та Італії, додавши до вже існуючого бізнесу в Португалії, а також розширивши свою діяльність у Європі завдяки європейській експансії Euronext Clearing [1, 7].

Окрему роль у функціонуванні біржової групи Euronext відіграють її фондові індекси. Вони відображають стан різних національних ринків, які входять до складу платформи. Серед ключових варто виділити AEX (Amsterdam Exchange Index), який є основним показником нідерландського ринку, CAC 40, що представляє 40 найбільших

компаній Франції, а також BEL 20, основний індекс Бельгії. Окрім них, група включає додаткові національні індекси, такі як PSI 20 у Португалії та ISEQ 20 в Ірландії [7].

Капіталізація Euronext за 5 років зросла з 4,41 до 5,57 трлн доларів. Факторами зростання є інтеграція Borsa Italiana на загальну платформу, а також нові електронні платформи, які полегшили процес торгівлі. Зараз компанія охоплює сім місцевих ринків, чотири центральні депозитарії та одну клірингову палату, підтримуючи наших клієнтів протягом усього ланцюжка створення вартості на ринках капіталу [6, 7].

Лондонська фондова біржа (LSE) є однією з найстаріших і найбільших фондових бірж світу, заснована в 1801 році та розташована в Лондоні [8]

Вона стала фінансовим центром, де котируються численні міжнародні компанії та організації, що сприяє інтеграції глобальних ринків капіталу. Однією з головних переваг Лондонської фондової біржі є її здатність забезпечувати високий рівень ліквідності, завдяки чому інвестори можуть швидко використовувати купівлю та продаж фінансових інструментів, таких як акції, облігації та інші деривативи. Ця ліквідність підтримується сучасними електронними торговими системами, які не дозволяють здійснювати транзакції в реальному часі та зменшують транзакційні витрати [1].

Члени Лондонської фондової біржі поділяються на брокерів та джобберів, і ніхто не може діяти одночасно в обох позиціях. Також вони не можуть виступати як партнери. Брокери LSE мають справу з клієнтами поза біржею та виконують їхні замовлення з купівлі та продажу цінних паперів через джобберів. Останні ж за своїми функціями дуже близькі до дилерів. Вони діють на ринку цінних паперів своїми коштами і, на відміну від фахівців Нью-Йоркської фондової біржі, не зобов'язані ставити в основу інтереси клієнтів або громадські інтереси. Брокери отримують плату за свою працю у вигляді комісійних, тоді як прибуток джобберів полягає в різниці між купівельною та продажною ціною паперів. Їм заборонено безпосередньо мати справу з клієнтами [9].

Ринок Лондонської фондової біржі організовано за сегментами, що спеціалізуються на різних категоріях цінних паперів, що сприяє підвищенню ефективності торгівлі та зниженню транзакційних витрат. Такий поділ ринку дозволяє забезпечити високий рівень ліквідності, що є важливим чинником для швидкого та ефективного виконання угод. Завдяки широкому асортименту фінансових інструментів та престижу Лондонської біржі, багато компаній зобов'язані проводити котирування своїх цінних паперів саме на цьому ринку. Це підтверджує її статус як основного механізму залучення капіталу, що сприяє розвитку економіки та підтримці ділової активності не тільки у Великобританії, а й у глобальному масштабі.

Лондонська фондова біржа також активно впроваджує інноваційні технології, які сприяють підвищенню прозорості та ефективності ринкових операцій. Сучасні цифрові платформи та інтегровані системи аналізу даних дозволяють інвесторам отримувати детальну ринкову інформацію та швидко реагувати на зміни ринкових умов. Це забезпечує більш точне ціноутворення та зменшує ризики, пов'язані з ринковою невизначеністю. Ринок акцій Лондонської фондової біржі поділяється на два основні сегменти: Основний ринок (Main Market) та Альтернативний ринок (Alternative Investment Market - AIM).

Основний ринок орієнтований на великі, процвітаючі компанії, де торгуються акції стабільних і фінансово надійних підприємств з високою капіталізацією, які зазвичай вважаються менш ризиковими інвестиціями (це такі компанії як HSBC, BP, Unilever, British American Tobacco та GlaxoSmithKline). У середині Основного ринку, у

свою чергу, виділяють два спеціалізовані підсегменти: techMARK, який об'єднує акції компаній, що спеціалізуються на інноваційних технологіях, та techMARK mediscience, призначений для акцій підприємств у галузі охорони здоров'я. Якщо говорити про Альтернативний ринок лондонської біржі, то це сегмент призначений для малих і середніх компаній, які шукають можливості залучення капіталу, але не відповідають суворим вимогам лістингу основного ринку. Він забезпечує гнучкі умови лістингу, які дозволяють компанії, яка перебуває на фазі зростання, отримати доступ до публічного ринку з меншими адміністративними витратами та більш сприятливими нормативними стандартами. Особливою характеристикою Лондонської фондової біржі є високий відсоток іноземних цінних паперів - більше 50% від загального обсягу торгів, що включає акції закордонних емітентів та єврооблігації. Окрім інших, на Лондонській біржі продаються цінні папери української групи компаній Ferrexpo, а також - вітчизняного агрогіганта МХП. До речі, МХП у 2008 році стала першою українською аграрною компанією, яка залучила іноземний акціонерний капітал у ході IPO на Лондонській фондовій біржі [9].

ЛФБ також показує приріст капіталізації з 3,42 до 4,65 трлн доларів за останні 5 років. Попри Brexit та COVID-19, London Stock Exchange залишається однією з ключових європейських бірж, чим і зумовлене зростання [6].

Завдяки цим особливостям Лондон сьогодні продовжує зберігати статус великого міжнародного фінансового центру.

У порівнянні з ринками Європи та США, азійські фондові біржі вирізняються своєрідною динамікою розвитку, поєднуючи стрімке економічне зростання, інновації у сфері технологій та значну участь держав у розробці фінансової політики. Вони відіграють ключову роль у світовій фінансовій екосистемі, адже на їхню частку припадає значна частина глобальної ринкової капіталізації та обсягів торгів. Регіон включає як економічно розвинені країни, так і ринки, що активно розвиваються, що створює високу зацікавленість інвесторів та широкий спектр фінансових інструментів. Найбільші фондові біржі Азії забезпечують міцну інфраструктуру для торгівлі цінними паперами, розвитку технологічних рішень та перерозподілу інвестиційних потоків.

Шанхайська фондова біржа (скорочено - SSE) є найбільшим фінансовим майданчиком континентального Китаю та всієї Азії. У 1891 році іноземні бізнесмени створили Шанхайську асоціацію акціонерів зі штаб-квартирою в Шанхаї, що стала першою фондовою біржею Китаю. Їхньою місією є:

- об'єднати капітальні ресурси для обслуговування реального сектору економіки, інвесторів та національного генерального плану;
- забезпечувати прозорість, справедливість та правосуддя ринку, сприяти ефективному розподілу ресурсів як всередині країни, так і за кордоном, запобігати ринковим ризикам;
- побудувати надійну та ефективну біржу, яка буде лідером галузі та сприятиме розвитку країни.

Після 32 років швидкого розвитку біржа перетворилася на комплексну, відкриту та сервісно-орієнтовану біржу. Маючи повноцінну ринкову структуру, біржа пропонує продукти акцій, облігацій, фондів та деривативів; має торговельні системи світового класу та комунікаційну інфраструктуру, які можуть підтримувати ефективну та стабільну роботу Шанхайського ринку цінних паперів; та має ефективну систему саморегулювання, яка може забезпечити регульовану та впорядковану роботу Шанхайського ринку цінних паперів. Завдяки цим перевагам Шанхайський ринок цінних паперів швидко зростав як за розміром, так і за

кількістю інвесторів, що робить Біржу одним з найбільш репрезентативних ринків капіталу, що розвиваються [10].

Важливою відмінністю SSE є те, що на цій платформі торгуються два типи акцій:

- А-акції, які продаються за юані. До 2014 року такі акції могли купувати тільки великі іноземні інвестори, які отримали спеціальну ліцензію.
- В-акції, які номіновані у доларах США. Нерезиденти Китаю можуть купувати та продавати їх в необмеженій кількості.

Варто зазначити, що більшість компаній, які торгують на Шанхайській фондовій біржі, є державними підприємствами або великими приватними компаніями з Китаю.

Ринок SSE часто піддається впливу державного регулювання та політичних чинників. Зміни у політиці та регулюванні можуть суттєво вплинути на котирування акцій та загальну динаміку ринку. 5 листопада 2018 року голова Китаю Сі Цзіньпін виступив з основною промовою на першій Китайській міжнародній імпортній виставці (CIE), оголосивши, що «[Китай] запустить раду з науково-технічних інновацій («SSE STAR Market») та пілотну систему IPO на основі реєстрації на Шанхайській фондовій біржі, підтримає прагнення Шанхаю стати міжнародним фінансовим центром та центром науки та інновацій, а також постійно вдосконалюватиме основи внутрішнього ринку капіталу». Усі ці ініціативи допомагають зміцнити багаторівневу систему ринку капіталу країни, зробити ринок капіталу більш ефективним у підтримці реального сектору економіки та просувати Шанхай як центр міжнародних фінансів та інновацій. Вони також намітили життєздатний курс, за допомогою якого Біржа може покращити ринкові функції, інституційні рамки та інклюзивність ринку.

За своєю суттю, ринок SSE STAR працює на основі системи IPO, що базується на розкритті інформації та реєстрації, і прагне підтримувати науково-технічні та інноваційні підприємства, які відповідають національним стратегіям, володіють ключовими та проривними технологіями та користуються високим ступенем визнання на ринку. Під керівництвом Комісії з регулювання цінних паперів Китаю (CSRC) та за підтримки уряду Шанхаю, Біржа змогла розробити основні рамки, процедури, правила та керівні принципи для ринку SSE STAR та пілотної системи IPO на основі реєстрації всього за чотири місяці. Після публікації цих документів та необхідної підготовки, 13 червня 2019 року, на церемонії відкриття 11-го форуму Луцзяцзуй, ринок SSE STAR офіційно дебютував. А 22 липня 2019 року перша група з 25 компаній була введена на публічні торги, що ознаменувало успішне завершення одного з найважливіших завдань реформування ринку капіталу Китаю [10].

За останні 5 років капіталізація збільшилась з 6,03 до 7,62 трлн доларів завдяки розвитку технологій та активній фінансовій підтримці державою випуску електромобілів, видобутку зеленої енергії тощо [6].

Гонконзька біржа, або Hong Kong Exchanges, є однією з найбільших світових біржових груп, яка керує низкою ринків акцій, товарів, фіксованого доходу та валют. НКЕХ є провідним світовим ринком IPO, і як єдина гонконгська біржа цінних паперів та деривативів, а також єдиний оператор її клірингових палат, вона має унікальне становище, щоб запропонувати регіональним та міжнародним інвесторам доступ до найдинамічнішого ринку Азії.

Гонконзька фондова біржа - це провідний світовий майданчик для залучення капіталу для гонконгських, материкових китайських та міжнародних емітентів. Вони також виступають в ролі регулятора першої лінії для компаній, акції яких котируються

в Гонконзі. На їхніх ринках торгується широкий спектр продуктів, включаючи акції, ETF, REIT, облігації, структуровані акціонерні продукти, деривативи на фондові індекси та окремі акції, валютні ф'ючерси та товарні деривативи [11].

На відміну від Шанхайської фінансової біржі, HKEX знаходиться у спеціальному адміністративному регіоні Гонконг, який має свій власний режим самоуправління та правову систему. Тому Гонконзька фінансова біржа впроваджує більш міжнародний підхід до регулювання та надає доступ до глобальних інвесторів.

Japan Exchange Group - холдингова компанія, створена в результаті об'єднання Токійської фондової біржі (Tokyo Stock Exchange, TSE) та Осацької фондової біржі (Osaka Securities Exchange, OSE) у 2013 році. Токійська фондова біржа (TSE) - найбільша фондова біржа в Японії та одна з найбільших у світі, яка оперує з 1878 року. TSE базується у Токіо і торгує акціями більшості великих японських компаній. Серед них: Fujifilm, Mazda, Nissan, Mitsubishi, Honda та інші.

Об'єднання токійської та осакської бірж під одним холдингом (Japan Exchange Group) сприяло покращенню координації та співробітництва між цими біржами. Це також дало поштовх для міжнародної інтеграції японського фондового ринку. У зв'язку з цим найбільші фондові біржі світу неможливо розглядати без Japan Exchange Group.

1 жовтня 2019 року JPX розширила свій бізнес на торгівлю товарними деривативами, придбавши Tokyo Commodity Exchange, Inc. JPX керує біржовими ринками фінансових інструментів, щоб забезпечити користувачів ринку надійними майданчиками для торгівлі цінними паперами, що котируються на біржі, та деривативними інструментами. Окрім надання ринкової інфраструктури та ринкових даних, JPX також надає клірингові та розрахункові послуги через центрального контрагента та здійснює торговий нагляд для підтримки цілісності ринків. Доля токійської фондової біржі складає понад 80% обороту цінних паперів усієї країни. Головними продавцями та покупцями є фінансові установи, страхові компанії та корпорації. Основний метод торгівлі на TSE - відкритий подвійний аукціон.

Всі акції, з якими працює Токійська фондова біржа, розділені на три сектори:

1. Для великих компаній.
2. Для компаній середнього розміру.
3. Для стартапів та акцій, що швидко ростуть.

Працюючи разом як біржова група з метою пропонування повного спектру послуг, вони продовжують докладати всіх зусиль для забезпечення надійних ринків та створення більшої зручності для всіх користувачів ринку.

Останні 5 років також відзначені активним ростом капіталізації - з 5,55 до 7,03 трлн доларів США. Ключовими чинниками стали розвиток технологій та загальна сприятлива економічна ситуація [6, 12].

Важливою складовою роботи азійських бірж є фондові індекси, бо саме вони слугують ключовими індикаторами ринкової активності. У Японії найбільш відомі TOPIX, що охоплює всі компанії першого сегменту біржі і виступає орієнтиром для інвестування у японські акції, та JPX-Nikkei 400, який був розроблений спільно Nikkei, Japan Exchange Group та Токійською фондовою біржею і складається з компаній з високою інвестиційною привабливістю, які відповідають вимогам світових інвестиційних стандартів [13,14].

У Гонконзі основними орієнтирами для інвесторів виступають Hang Seng Index (HSI), який є одним з перших фондових індексів Гонконгу та відображає динаміку п'ятдесяти провідних компаній, та ширший Hang Seng Composite Index, який охоплює близько 95% загальної ринкової капіталізації компаній, що котируються на головному

майданчику НКЕХ [15].

Китайський ринок представлений індексами SSE Composite Index, який відображає загальні ринкові показники компаній, що котируються на Шанхайській фондовій біржі, та SSE 50, складається з 50 найбільших та найліквідніших акцій категорії А. Разом ці індекси формують цілісне уявлення про стан азійських ринків капіталу та їх вплив на світову економіку. це сайт до першого індексу, але використовувався раніше коли писала про саму біржу [10].

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що американський, європейський та азійський ринки утворюють світову систему фондових бірж. Американські біржі, зокрема NYSE та NASDAQ, задають глобальний інвестиційний темп, впливаючи на розвиток технологій і спрямовуючи потоки масштабних капіталовкладень. Європейські платформи, такі як LSE і Euronext, виступають гарантом стабільності та регуляторної прозорості, об'єднуючи різні економічні моделі та сприяючи інтеграції багатонаціонального фінансового середовища. Ринки Азії - Токійська, Шанхайська і Гонконзька біржі - вирізняються стрімким розвитком, що відображає посилений економічний потенціал цього регіону й його зростаючий вплив на глобальні капіталові процеси. У сукупності ці три складники формують збалансовану, хоча й динамічну, структуру світових фінансів, де кожен регіональний ринок виконує свою унікальну функцію.

Список використаної літератури

1. Матеріал з наукового журналу *Economy and Society* [Електронний ресурс]. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6039/5978>.
2. Біржа фондова // *Велика українська енциклопедія* [Електронний ресурс]. URL: https://vue.gov.ua/Біржа_фондова
3. Американський фондовий ринок: як усе влаштовано // Univer [Електронний ресурс]. URL: <https://www.univer.ua/invest-map/amerikanskiy-fondoviy-rinok-yak-vse-vlashtovano>
4. Фондовий ринок // Мінфін [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/stock>
5. Trade Global Markets // Nasdaq [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nasdaq.com/solutions/trade-global-markets>
6. Найбільші фондові біржі світу // RATES.FM [Електронний ресурс]. URL: <https://rates.fm/ua-uk/invest/najbilshi-fondovi-birzhi-svitu/>
7. Офіційний сайт Euronext [Електронний ресурс]. URL: <https://www.euronext.com/>
8. Офіційний сайт London Stock Exchange [Електронний ресурс]. URL: <https://www.londonstockexchange.com/>
9. Фондові біржі // Finance.ua [Електронний ресурс]. URL: https://finance.ua/ua/goodtoknow/fondovi-birzhi#headline_6
10. Офіційний сайт Shanghai Stock Exchange (SSE) [Електронний ресурс]. URL: <https://english.sse.com.cn/>
11. Офіційний сайт Hong Kong Exchanges and Clearing (HKEX) [Електронний ресурс]. URL: https://www.hkexgroup.com/about-hkex/about-hkex?sc_lang=en
12. Офіційний сайт Japan Exchange Group (JPX) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.jpx.co.jp/english/corporate/>
13. JPX-Nikkei 400 Index Profile // Nikkei Indexes [Електронний ресурс]. URL: <https://indexes.nikkei.co.jp/en/nkave/index/profile?idx=jpxnk400>

14. Що таке TOPIX // DRUZHBA.cx.ua [Електронний ресурс]. URL: <https://giv.druzhba.cx.ua/ukraincyam/shho-take-topix.html>

15. Hang Seng Composite Index // Hang Seng Indexes [Електронний ресурс]. URL: <https://www.hsi.com.hk/eng/indexes/all-indexes/hsci>

Дата надходження статті: 18.08.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.128140141](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.128140141)

JEL Classification: G10, G15

WORLD STOCK EXCHANGES AND THEIR CHARACTERISTICS

PETYK Lyubov

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the department of Financial Management
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4807-2236>*

ZAKHIDNYI Roman

*Postgraduate student of the Department of Regional Financial Policy
M. Dolishniy Institute of Regional Research of National Academy of Sciences of
Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6204-3215>*

ZADOROZHNA Inna

*Student of Bachelor's degree,
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-6528-9355>*

Abstract. *The article examines the world's leading stock exchanges, their key characteristics and role in the formation of global financial flows. With stock markets becoming increasingly interlinked, analysis of their structures, functioning mechanisms and development dynamics is essential for understanding the modern economic system. Special attention is paid to American, European and Asian exchanges, which determine the trajectory of international investments and set the pace of transformation of financial markets. The study allows us to outline the common and distinctive features of the leading exchange platforms, which is useful in the context of improving the infrastructure of the capital market, in particular for Ukraine.*

Keywords: *global stock exchanges, stock market, capital market, securities, investment activity, globalization of financial markets, exchange infrastructure, market capitalization, liquidity, market transparency, financial indices, NYSE, NASDAQ, Dow Jones, S&P 500, Euronext, London Stock Exchange (LSE), Shanghai Stock Exchange (SSE), Hong Kong Exchanges (HKEX), Japan Exchange Group (JPX), IPO, ETF, derivatives, clearing and settlements, electronic trading, government regulation, international investments, economic growth.*

The article provides a comprehensive analysis of the world's leading stock exchanges and their key characteristics in the context of global capital market development. Particular attention is paid to the functioning of American, European, and Asian stock exchanges, their market capitalization, trading structure, and stock indices. The study highlights regional differences in stock market organization and emphasizes their role in shaping global financial flows and investment activity.

The paper provides a detailed overview of the largest stock exchange platforms in North

America, Europe, and Asia. Particular attention is given to the New York Stock Exchange (NYSE) and NASDAQ as the most influential operators in the US market, as well as the London Stock Exchange (LSE) and Euronext, which represent the European financial infrastructure. The analysis also covers the rapidly growing Asian markets, specifically the Shanghai Stock Exchange (SSE), Hong Kong Exchanges and Clearing (HKEX), and the Japan Exchange Group (JPX).

The study examines the key stock indices of these exchanges, such as the S&P 500, Dow Jones, NASDAQ Composite, FTSE 100, DAX, Nikkei 225, and Hang Seng, as fundamental indicators of global and regional economic activity. The author explores the mechanisms of formation of these indices and their significance for investors.

In conclusion, the article identifies the current trends in the development of global stock exchanges, including digital transformation, the introduction of high-tech trading platforms, and the increasing role of international integration. The findings emphasize the necessity for the Ukrainian stock market to adapt to international standards to improve its competitiveness and attract foreign investment.

Reference

1. Economy and Society. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6039/5978>
2. Stock Exchange. Great Ukrainian Encyclopedia. Available at: https://vue.gov.ua/Біржа_фондова
3. American Stock Market: How Everything Works. Univer. Available at: <https://www.univer.ua/invest-map/amerikanskiy-fondoviy-rinok-yak-vse-vlashtovano>
4. Stock Market. Minfin. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/stock>
5. Trade Global Markets. Nasdaq. Available at: <https://www.nasdaq.com/solutions/trade-global-markets>
6. The Largest Stock Exchanges in the World. RATES.FM. Available at: <https://rates.fm/ua-uk/invest/najbilshi-fondovi-birzhi-svitu/>
7. Official Website of Euronext. Available at: <https://www.euronext.com/>
8. Official Website of London Stock Exchange. Available at: <https://www.londonstockexchange.com/>
9. Stock Exchanges. Finance.ua. Available at: https://finance.ua/ua/goodtoknow/fondovi-birzhi#headline_6
10. Official Website of Shanghai Stock Exchange (SSE). Available at: <https://english.sse.com.cn/>
11. Official Website of Hong Kong Exchanges and Clearing (HKEX). Available at: https://www.hkexgroup.com/about-hkex/about-hkex?sc_lang=en
12. Official Website of Japan Exchange Group (JPX). Available at: <https://www.jpx.co.jp/english/corporate/>
13. JPX-Nikkei 400 Index Profile. Nikkei Indexes. Available at: <https://indexes.nikkei.co.jp/en/nkave/index/profile?idx=jpxnk400>
14. What is TOPIX. DRUZHBA.cx.ua. Available at: <https://giv.druzhba.cx.ua/ukraincyam/shho-take-topix.html>
15. Hang Seng Composite Index. Hang Seng Indexes. Available at: <https://www.hsi.com.hk/eng/indexes/all-indexes/hsci>

Дата надходження статті: 18.08.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ В СИСТЕМІ ЗАОЩАДЖЕНЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ: КАЗНАЧЕЙСЬКЕ ТА ЦИФРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ВАТАМАНЮК-ЗЕЛІНСЬКА Уляна Зеновіївна

*докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9678-1790>*

КОЧІШ Тетяна Романівна

*здобувачка освітнього рівня «бакалавр»
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3851-0299>*

Анотація. У статті розглянуто роль облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) як основного ліквідного та надійного інструменту інвестування для населення України та його казначейське і цифрове забезпечення. Проаналізовано інвестиційні переваги ОВДП, включаючи стовідсоткову державну гарантію повернення коштів, фіксовану процентну ставку, а також їхню здатність забезпечувати реальну дохідність, що перевищує інфляційний показник. Особливу увагу приділено податковому статусу ОВДП, оскільки дохід за цими цінними паперами повністю звільнений від оподаткування ПДФО та військовим збором, що надає їм конкурентну перевагу порівняно із традиційними банківськими депозитами. Визначено важливість казначейського обслуговування та цифрових рішень (зокрема, можливість придбання ОВЛП через "Дію" та фінтех-канали) у спрощенні доступу для громадян та бізнесу. Отримані результати підтверджують, що зростання участі приватного капіталу в ринку ОВДП забезпечує бюджет неемісійними коштами, відіграючи вирішальну роль у стримуванні інфляції та зміцненні фінансової системи країни. Встановлено, що ОВДП є інструментом, що ефективно поєднує прагнення громадян до збереження й збільшення заощаджень із загальнодержавною потребою в стабільному фінансуванні державного бюджету та післявоєнному відновленні країни.

Ключові слова: облігації внутрішньої державної позики, державні облігації, інвестування, фінансування, військові облігації, економічна стійкість, макрофінансова стабільність, дохідність, казначейське обслуговування.

Постановка проблеми. В умовах трансформації фінансових ринків, геополітичних викликів, воєнних ризиків та макроекономічної нестабільності в Україні виникає необхідність пошуку надійних та ефективних інвестиційних інструментів для громадян нашої держави. У цьому контексті важливим завданням є формування стійких джерел внутрішнього фінансування. Одним із основних напрямків вирішення цієї проблеми є забезпечення ефективності операцій з облігаціями внутрішньої державної позики – борговими цінними паперами, що емітуються державою для залучення фінансових ресурсів з метою покриття бюджетних потреб і забезпечення

економічної стабільності в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері фінансових досліджень останнім часом наукові пошуки дедалі частіше зосереджуються на ролі державних боргових інструментів для забезпечення стабільності бюджетної системи, мобілізації фінансових ресурсів та поствоєнного відновлення України. І.Хома, І.Антощук дослідили трансформацію ринку ОВДП, встановивши, що з 2022 року ці цінні папери стали важливим неемісійним джерелом фінансування бюджету, яке виконує подвійну функцію – стабілізаційну під час криз і прискорювальну у процесі залучення капіталу [1]. Л.Богриновцева та О.Ключка довели, що податкова перевага ОВДП має позитивний довгостроковий вплив на результати залучення приватного капіталу, формуючи структурну основу для оцінки їхньої конкурентоспроможності. У контексті українських реалій науковці визначили зростання ролі ОВДП у досягненні макрофінансової стабільності України, особливо в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення, адже ОВДП забезпечують держбюджет неемісійними коштами, що відіграє вирішальну роль у «стримуванні» інфляції та зміцненні фінансової системи держави [2, с. 4]. О.Чубка М., І.Скоропад пояснюють, що ОВДП є не лише надійним та конкурентним інструментом для збереження та примноження заощаджень населення, але й джерелом неемісійного фінансування державного бюджету в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови. Податкова перевага таких цінних паперів, а саме звільнення доходу від ПДФО та військового збору та 100%-на державна гарантія, роблять ОВДП значно привабливішими за «традиційні» депозити. Таким чином, зростання участі громадян у їх купівлі успішно поєднує інтереси інвесторів із національною потребою у фінансовій стійкості та відновленні економіки України [3]. Посилення інтеграційних процесів між фінансовою стійкістю, інвестиційною привабливістю та інноваціями, формують фундаментальну основу для розвитку ринку ОВДП та сприяють стабілізації фінансового сектору України в цілому.

Метою статті є аналіз ринку ОВДП та обґрунтування їхньої ролі як важливого, надійного та високоліквідного інструменту, що є засобом неемісійного фінансування Державного бюджету України в умовах воєнного часу та післявоєнної відбудови.

Виклад основних результатів. В Україні державні боргові цінні папери є одним з способів покриття державного боргу. Це найбільш ліквідні і надійні капіталовкладення на які є попит установ банківського сектора, суб'єктів господарювання та населення. По суті, ОВДП є своєрідним договором між інвестором і державою: компанія чи фізична особа надає кошти, а держава зобов'язується повернути їх у визначений термін із фіксованим доходом. Вони випускаються в електронному форматі, без фізичних паперових носіїв, і обліковуються на спеціальних рахунках в цінних паперах, які відкривають депозитарні установи, номінальні утримувачі та емітенти для депонентів (власників).

Казначейське обслуговування облігацій внутрішньої державної позики в Україні здійснюється Державною казначейською службою України у взаємодії з Міністерством фінансів України та Національним банком України. У межах системи управління державними фінансами казначейство забезпечує фінансовий супровід операцій з ОВДП на всіх етапах їх життєвого циклу – від розміщення до погашення, що є важливою умовою стабільності ринку державних цінних паперів. На етапі первинного розміщення ОВДП Міністерство фінансів України виступає емітентом, а Національний банк України організовує та проводить аукціони з їх продажу. Державна казначейська служба, своєю чергою, забезпечує відкриття та ведення рахунків державного бюджету, на які зараховуються кошти, залучені від розміщення облігацій.

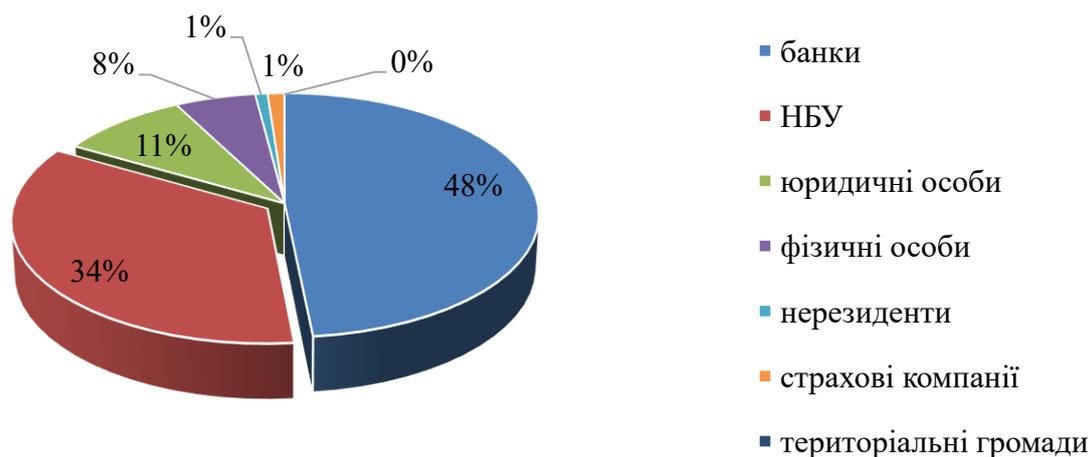
Отримані ресурси відображаються у бюджетному обліку як джерела фінансування дефіциту державного бюджету та складова державного боргу [4].

Перший аукціон з розміщення ОВДП в Україні відбувся 10 березня 1995 року і за 30 років незалежності нашої держави він перетворив їх на один із основних засобів фінансування державного бюджету, хоча, вважається, що сучасна історія державних облігацій в Україні бере початок у 1990-х. Уряд Української Народної Республіки випускав державні облігації ще на початку ХХ століття. На перших аукціонах, проведених у 1995 році (28 аукціонів), було розміщено ОВДП на суму 30,4 млрд тоді ще карбованців. Номінальна вартість однієї облігації становила 100 млн карбованців або 1000 грн в сучасному еквіваленті [5].

Спочатку ОВДП були орієнтовані переважно на банки та державні установи, але з часом ринок розширювався, залучаючи більше коло інвесторів. Складним викликом для українських державних облігацій стала фінансова криза 1998 року, коли, зокрема, росія оголосила дефолт. Україна ж, попри складні умови, виконала свої боргові зобов'язання перед інвесторами. З роками ОВДП стали важливим інструментом фінансування держбюджету, водночас слугуючи надійним варіантом інвестування для громадян. Завдяки співпраці з експертами Світового банку Україні вдалось провести реформи на первинному ринку ОВДП та наблизити його до найкращих світових стандартів. Суттєвим кроком уперед стало приєднання України до міжнародної депозитарної системи Clearstream у 2019 році, що розширило можливості залучення капіталу та сприяло інтеграції українського ринку цінних паперів у світову фінансову систему [6]. Однак справжнім випробуванням і водночас новою віхою в історії ОВДП стало 24 лютого 2022 року. Відтоді облігації перетворилися на важливий ресурс для фінансування оборонних потреб. Зокрема, завдяки випуску військових облігацій наша держава змогла залучити кошти на військові потреби, а громадяни – підтримати країну, інвестуючи у її майбутнє.

Тридцять років ОВДП – це історія їхньої фінансової витривалості, адаптації та розвитку. Від перших випусків у непрості 90-ті до військових облігацій сьогодні, – вони залишаються символом стабільності та довіри до держави. Кошти, отримані від їхнього розміщення, йдуть на фінансування з Державного бюджету України видатків на оборону, медичне забезпечення та соціальні програми. ОВДП стали не просто інструментом інвестування, а й реальним способом кожного громадянина зробити свій внесок у перемогу та створити основу для відновлення економіки. З початку повномасштабного вторгнення ОВДП є другим за розміром джерелом фінансування Державного бюджету України. Від початку війни через їх випуск залучено 1,46 трлн грн, а загалом за 30 років було розміщено ОВДП на понад 3,3 трлн грн [5; 6].

ОВДП, які знаходяться в обігу за номінально-амортизаційною вартістю станом на 01.01.2026р. показує рис. 1.

Рис. 1. ОВДП, які знаходяться в обігу за номінально-амортизаційною вартістю*

* станом на 1.01.2026р. (дані формуються щодня; відхилення у показниках – 3%)

Джерело: сформовано на основі даних [7].

Сьогодні в обігу перебувають ОВДП вартістю понад 1,9 трлн грн. Основна частина їх загального обсягу зосереджена у комерційних банків (48,38%) та НБУ (34,91%); 9,06% перебувають у власності юридичних осіб та 5,61% – у фізичних осіб. Відповідний відсоток нерезидентів у цій статистиці складає 0,85%, страхових компаній – 1,16%, а територіальних громад – 0,02%. Від 2022р. інвестиції фізичних осіб в ОВДП збільшилися до 84 млрд грн, тобто у понад 3 рази, а юридичних осіб більш ніж у 2 рази – до 186 млрд грн. Це свідчить про довіру населення до державних цінних паперів і розуміння їхньої ролі в підтримці економічної стабільності та безпеки держави. Серед різновидів ОВДП найвищу дохідність мають саме в гривневій облігації – від 13,5% до 17,8% річних [8].

В ОВДП номінованих у іноземних валютах дохідність нижча, але більш стабільна (зважаючи на «прив'язку» до провідних валют світу – долара та євро). Такий підхід дає можливість вкладникові адаптувати валютну структуру своїх активів під власні потреби. ОВДП часто використовуються для часткової диверсифікації резервів, а також як інструмент тимчасового розміщення надлишкової ліквідності без втрати контролю над ресурсами.

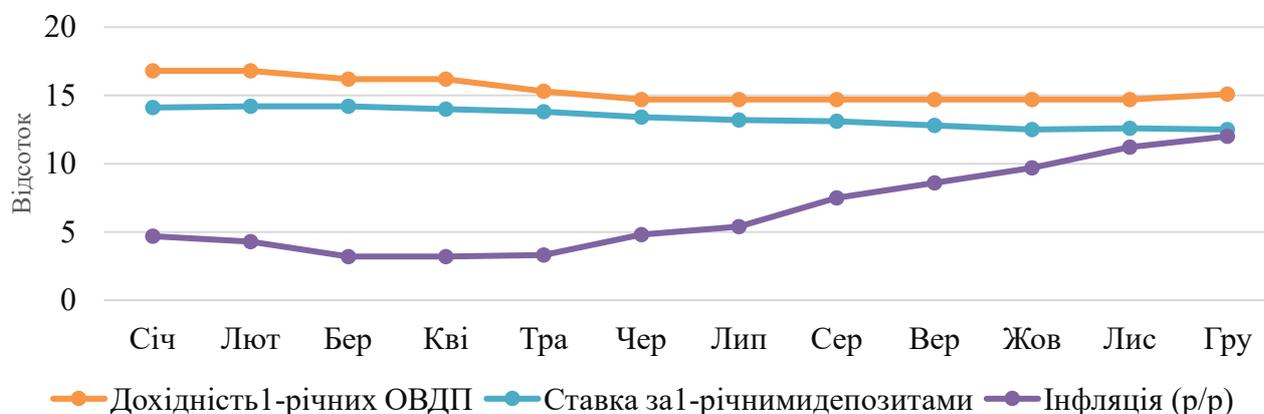
Окрім цього, ОВДП дають змогу зберегти та примножити заощадження для громадян країни, адже дохідність ОВДП мінімізує вплив інфляції. Зростання загального рівня цін знижує купівельну спроможність отриманих доходів (здатність доходу забезпечувати придбання певної кількості товарів і послуг, яка визначається рівнем цін в економіці), що негативно впливає на реальну дохідність ОВДП. Адже чим вищий рівень інфляції, тим меншою є купівельна спроможність доходів, навіть за умови зростання їх номінального розміру з метою часткової компенсації інфляційних втрат держава, як емітент, зазвичай коригує купонні ставки (відсоток доходу, який виплачується власнику облігації за її номінальною вартістю протягом певного періоду), підвищуючи номінальну дохідність облігацій. Попри збереження чутливості українського ринку ОВДП до змін облікової ставки, інфляційних очікувань і валютних ризиків, поступове зниження інфляції, стабілізація фінансової системи та фінансова

підтримка з боку міжнародних партнерів формують передумови для зростання інвестиційної привабливості державних облігацій.

З урахуванням рівня інфляції в Україні, ставка доходності за гривневими ОВДП, як правило, перевищує інфляційний показник, що робить їх привабливими для зберігання коштів вкладниками. На відміну від депозитів, доходність за якими може змінюватись, – облігації мають фіксовану процентну ставку, незалежно від коливань на фінансовому ринку. Це дає змогу вкладникові заздалегідь планувати очікуваний дохід та прогнозувати грошові потоки. Крім того, держава стовідсотково гарантує повернення вкладених коштів в облігації [8]. Якщо порівнювати з державними облігаціями інших країн, доходність за американськими казначейськими облігаціями (U.S. Treasury securities) традиційно нижча, ніж за українськими ОВДП і відрізняється залежно від терміну обігу. Загалом цей показник варіюється в межах 4,8-5,1% річних за 1-річними облігаціями та 4,1-4,4% – за 10-річними. Це компенсується тим, що США має статус емітента з найвищим кредитним рейтингом. Американські державні папери сприймаються як один із найнадійніших інвестиційних інструментів у світі, тому їхня ставка відображає мінімальний ризик [9]. На відміну від них, в Україні доходність ОВДП значно вища, що може компенсувати інвестору ризики, пов'язані з воєнним станом, макроекономічною нестабільністю та нижчим суверенним рейтингом.

Отож, залучення коштів через ОВДП, особливо від населення та комерційних банків, є неемісійним джерелом фінансування державного бюджету, що дає змогу покривати його дефіцит без додаткового збільшення грошової маси та посилення інфляційного тиску на економіку. Це відіграє вирішальну роль у стримуванні інфляції та забезпеченні макрофінансової стійкості країни. Зростання частки інвестицій фізичних осіб в ОВДП підкреслює їхню роль у фінансовій підтримці державного бюджету, перетворюючи ОВДП із суто фінансового інструменту на важливий засіб забезпечення внутрішньої економічної стійкості нашої держави.

Подібний підхід застосовується в Чилі, де державні облігації є неемісійним джерелом фінансування державного бюджету, проте їхній стабільний попит забезпечується наявністю широкої інвесторської бази в особі приватних пенсійних фондів та страхових компаній. Заборона прямого монетарного фінансування в Чилі перетворила ринок державних боргових цінних паперів на один із основних інструментів підтримки бюджетної стійкості уникнувши зростання грошової маси [10]. Динаміка доходності 1-річних ОВДП, депозитів та показника інфляції в 2024 р. в Україні показана на рис. 1.

Рис. 1. Порівняння показників доходності 1-річних ОВДП та депозитів з показником інфляції в Україні у 2024 р.*

Джерело: сформовано за [11].

Як бачимо, державні облигації були найбільш привабливим фінансовим інструментом для захисту від знецінення капіталу їх утримувачів та для отримання ними реального доходу. Зокрема, на початок третього кварталу 2024 року, незважаючи на зростання інфляції, дохідність ОВДП залишалась стабільною, що підтверджує їх надійність та ефективність як джерела заощаджень для населення нашої держави. Аналізуючи розміщення ОВДП на первинному ринку, можна побачити, наскільки важливим є їх внесок у фінансування витрат Державного бюджету України на обслуговування боргових зобов'язань держави.

Бухгалтерський та бюджетний облік боргових операцій є важливою функцією казначейського обслуговування бюджетних коштів. Казначейство здійснює облік зобов'язань за ОВДП, контролює відповідність боргових операцій вимогам бюджетного законодавства, а також формує звітність щодо обсягів державного боргу та витрат на його обслуговування [4]. Це сприяє підвищенню прозорості боргової політики та якості управління державними фінансами.

Динаміка розміщення ОВДП на первинному ринку цінних паперів в Україні протягом 2021- 2025рр. представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка розміщення ОВДП на первинному ринку цінних паперів в Україні протягом 2021-2025рр.*

Рік	Розміщення ОВДП на первинному ринку, млн. грн	Кошти, залучені до державного бюджету	
		млн.грн	%
2021	305282,9	259284,1	84,93
2022	155979,1	132178,7	84,74
2023	481799	401785,1	83,39
2024	609907,2	497806,9	81,62
2025*	414419,5	367971,8	88,79

* дані станом на 28.11.2025р.

Джерело: побудовано на основі [13].

Довоєнний 2021 рік характеризувався значним обсягом розміщення ОВДП у розмірі понад 305 млрд грн. Це свідчить про високу інвестиційну активність населення у відносно «стабільних» умовах тому показник 2021 року є базовим для порівняння із показниками наступних бюджетних періодів. У 2022 році відбулось різке падіння обсягів розміщення ОВДП – до 156 млрд грн, що спричинене, передусім військовими подіями на території України, відтоком інвестиційного капіталу, масовою міграцією та переміщенням населення всередині і за межами країни, спадом економічної активності суб'єктів господарювання. Проте, від 2022 року ринок ОВДП відновлює активність: у 2023 році обсяги розміщення ОВДП становлять 481,8 млрд грн, у 2024 році – 609,9 млрд грн, що свідчить про відновлення довіри громадян до держави як емітента.

Зауважимо, що однією з вагомих інвестиційних переваг ОВДП, що безпосередньо стимулює участь приватного капіталу у фінансуванні державного бюджету, є їхній податковий статус. Відповідно до норм Податкового кодексу України, дохід, отриманий фізичними особами від операцій з державними облигаціями, повністю звільнений від оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором. «Нульовий» податковий тягар створює значний розрив у чистій дохідності між ОВДП та традиційними інструментами заощаджень, наприклад, банківськими депозитами, так як дохід від депозитів, навпаки, оподатковується за сумарною ставкою у 19,5% (18% ПДФО + 1,5% військового збору) [13]. Таким чином, податкова оптимізація перетворює ОВДП на висококонкурентний інструмент фінансування, який забезпечує

інвестору вищу реальну дохідність, одночасно сприяючи фінансовій стійкості держави. До прикладу, у США проценти за казначейськими облігаціями оподатковуються федеральним податком, тоді як податки штатів та місцевих органів влади для цього не застосовуються. Така модель робить U.S. Treasury securities податково вигідними для резидентів багатьох штатів. Крім того, доходи за облігаціями, придбаними з дисконтом або такими, що накопичують дохід (типу STRIPS), також підпадають під федеральне оподаткування, але додатково місцевими зборами не обкладаються [9]. Таким чином, американські U.S. Treasury securities характеризуються простотою та стабільністю податкового регулювання, тоді як українські ОВДП відзначаються повним звільненням від оподаткування.

Так, розвиток ринку облігацій внутрішньої державної позики в Україні є прикладом успішного перетворення ОВДП з активу, доступного лише для банків та юридичних осіб, на важливий інструмент інвестування для населення, що сприяє забезпеченню внутрішньої економічної стійкості країни в умовах воєнного стану. ОВДП стали основою безпечного інвестиційного портфеля українців завдяки стовідсотковій державній гарантії та здатності забезпечувати реальну дохідність, яка перевищує показник інфляції.

Цей процес значною мірою відповідає практикам країн із розвиненими борговими ринками, досвід яких свідчить, що основну роль у підвищенні довіри інвесторів до цінних паперів відіграють прозорість, розвинена ринкова інфраструктура та передбачуваність державної боргової політики. Наприклад, в Чилі державні облігації є неемісійним джерелом фінансування державного бюджету, проте їхній стабільний попит забезпечується наявністю широкої інвесторської бази в особі приватних пенсійних фондів та страхових компаній. Заборона прямого монетарного фінансування в Чилі перетворила ринок державних боргових цінних паперів на один із основних інструментів підтримки бюджетної стійкості уникнувши зростання грошової маси [10].

Україна рухається схожим шляхом, поступово поглиблюючи процеси цифровізації та підвищення прозорості функціонування фінансового ринку, що створює інституційні передумови для подальшого розвитку ринку державних цінних паперів. Завдяки розвитку цифрових технологій облігації можна придбати через ліцензованих брокерів, банки або застосунок «Дія» [8]. Крім того, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку створила сайт «Внесок», орієнтований на інвесторів-початківців. Попри значну чутливість до макрофінансових факторів, вітчизняний ринок ОВДП характеризується здатністю адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів, що є аналогічним по досвіду чилійського ринку державних цінних паперів у періоди зростання зовнішньої волатильності в умовах кризових явищ, що супроводжувалося підвищенням процентних ставок. Однак його подальше відновлення забезпечувалося завдяки послідовній макроекономічній політиці та реалізації структурних реформ з боку держави.

Висновки. Розвиток українського ринку ОВДП відображає загальносвітову тенденцію – державні боргові інструменти стають не лише способом покриття бюджетних потреб, але й важливим елементом зміцнення внутрішньої економічної стійкості. Розвиток ринку ОВДП є стратегічним чинником зміцнення фінансової стабільності України, як важливе неемісійне джерело фінансування витрат державного бюджету в умовах воєнного часу. У 2026 році в Україні планується проведення масштабного репрофайлінгу інфляційних облігацій внутрішньої державної позики номінальною вартістю 145,2 млрд грн, які зараз перебувають у портфелі НБУ. Це рішення передбачене законом «Про Державний бюджет України на 2026 рік» (згідно з

положенням, яке надає Міністерству фінансів право здійснювати обмін державних облігацій, що належать НБУ, на нові цінні папери за узгодженими з Нацбанком умовами) та фактично відкриває можливість обміняти ці папери на нові, потенційно з іншими строками погашення та умовами виплат [14]. Зазначений підхід також надає уряду можливість знизити бюджетне навантаження, з огляду на те, що інфляційні ОВДП індексуються відповідно до індексу споживчих цін і, відповідно, призводять до зростання витрат Державного бюджету України в умовах підвищеної інфляції.

Основним елементом казначейського обслуговування ОВДП є забезпечення своєчасних виплат за цими цінними паперами. Державна казначейська служба організовує проведення платежів з єдиного казначейського рахунку для виплати купонного доходу та погашення номінальної вартості облігацій. Розрахунки з інвесторами здійснюються через Національний банк України та депозитарну систему, що мінімізує операційні ризики та гарантує виконання державою своїх боргових зобов'язань. Крім того, казначейство виконує розрахунково-платіжну та контрольну функції, забезпечуючи наявність бюджетних асигнувань на обслуговування державного боргу та безперервність платежів, у тому числі в умовах воєнного стану. Хоча безпосередня взаємодія з фізичними особами-інвесторами здійснюється банківськими установами, брокерами та через цифрові канали, зокрема застосунок «Дія», саме ефективне казначейське обслуговування формує інституційну основу довіри населення до ОВДП. Скорочення обсягів майбутніх купонних виплат, тобто регулярного доходу (%), який держава виплачує власникам облігацій за користування запозиченими коштами, або подовження строків погашення таких зобов'язань може сприяти досягненню суттєвої економії державних фінансових ресурсів.

Водночас реалізація зазначених заходів потребує тісної координації між Міністерством фінансів та Національним банком України, який розглядає можливість обміну ОВДП виключно за умови відсутності фінансових втрат, що підкреслює необхідність дотримання балансу між фіскальними інтересами уряду та завданнями забезпечення стабільності грошово-кредитної системи України.

З позиції аналізу сучасних фінансових тенденцій репрофайлінг інфляційних облігацій свідчить про поєднання адаптивності та підвищених ризиків на ринку ОВДП. Для держави цей інструмент виступає механізмом оптимізації боргового навантаження, зниження вартості обслуговування державного боргу та управління борговими ризиками. Водночас для інвесторів він є індикатором застосування з боку держави ефективних підходів до управління борговим навантаженням, який, однак, передбачає можливість перегляду умов раніше емітованих цінних паперів у разі погіршення фінансово-економічної ситуації. Особливої актуальності набуває аналіз зазначених процесів у контексті зростання участі населення на ринку ОВДП, яке дедалі частіше розглядає ці інструменти як альтернативу банківським депозитам.

Отримані висновки підкреслюють роль прозорості, передбачуваності та ефективної «комунікації» держави з інвесторами. Репрофайлінг інфляційних ОВДП доцільно розглядати як складову модернізації боргової політики в умовах воєнного стану та підвищеної потреби у бюджетних ресурсах. Водночас він підтверджує, що ринок державних облігацій України й надалі залишатиметься динамічним, із трансформацією структури боргу, набору фінінструментів та умов їх обігу, що матиме вплив не лише на макрофінансову стабільність, а й на інвестиційні рішення домогосподарств щодо вкладень у державні цінні папери.

Список використаної літератури

1. Хома І. Б., Антощук І. А. ОВДП як інструмент впливу на монетарне та фіскальне регулювання в Україні. Економічний простір. 2022. № 181. С. 64–71. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1153/1112>
2. Богріновцева, Л., Ключка, О. Особливості розвитку ринку державних боргових цінних паперів України. Економіка та суспільство. 2023. (53). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-14>
3. Чубка О. М., Скоропад І. С. Роль військових облігацій у фінансуванні державного бюджету у воєнний період. Проблеми монетарної теорії та практики. 2023. № 7(08). С. 28–36. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-08-02/2023-7-08-02>
4. Наказ Державної казначейської служби України №218 від 5.08.2016р. «Положення про Відділ обслуговування державного боргу Державної казначейської служби України» <https://surl.li/bfmewb>
5. 30 років ринку державних облігацій в Україні: чому це важливо. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/30-rokiv-rynku-derzhavnykh-oblihaty-v-ukraini-chomu-tse-vazhlyvo/>
6. ОВДП: 30 років стійкості та надійності. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ovdp_30_rokiv_stiikosti_ta_nadiinosti-5056
7. ОВДП, які знаходяться в обігу за номінально-амортизаційною вартістю. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/t-bills>
8. ОВДП для бізнесу: надійний інструмент збереження та розміщення коштів. Дія.Бізнес. URL: <https://business.diaa.gov.ua/history-of-success/ovdp-dlia-biznesu-nadiinyi-instrument-zberezhennia-ta-rozmishchennia-koshtiv>
9. Treasury Bonds. U.S. Department of the Treasury. TreasuryDirect. URL: <https://treasurydirect.gov/marketable-securities/treasury-bonds/>
10. Cifuentes, R., Desormeaux, J., González, C. Capital markets in Chile: from financial repression to financial deepening. BIS Papers No 11. Bank for International Settlements, 2002. URL: <https://www.bis.org/publ/bispap11g.pdf>
11. Українська економіка у 2024 році. Центр економічної стратегії. URL: <https://surl.li/pekhbb>
12. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-iv--podatok-na-dohodi-fizichnih-o/>
13. Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp-table>
14. Водяний А. Україна може провести репрофайлінг "інфляційних" ОВДП на 145 млрд грн. 2025. Економіка. LIGA.net. URL: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/ukraina-mozhe-provesty-reprofaylinh-infliatsiynikh-ovdp-na-145-mlrd-hrn>

Дата надходження статті: 25.08.2025

Дата прийняття статті: 05.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

DOI: [https://doi.org/10.30970/fp.3\(57\).2025.142151152](https://doi.org/10.30970/fp.3(57).2025.142151152)

JEL Classification E62, G14, H69

DOMESTIC GOVERNMENT BONDS IN THE SAVINGS SYSTEM OF UKRAINIAN CITIZENS: TREASURY AND DIGITAL SUPPORT

VATAMANYUK-ZELINSKA Uliana

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Financial Management

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

KOCHISH Tetiana

Student of Bachelor's degree,

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3851-0299>

Abstract. *In the current environment of financial market transformation and increasing macroeconomic instability caused by full-scale aggression, the search for reliable and effective instruments for the domestic financing of state needs and ensuring financial resilience gains critical importance. In view of the necessity of non-emission coverage of the state budget deficit and the growing role of Domestic Government Loan Bonds as a key mechanism for supporting the Armed Forces through war bonds, the analysis of their attractiveness and functional role becomes topical. The purpose of this study is to analyze the dynamics of the domestic government bonds market and substantiate their significance as a key, guaranteed, and highly liquid investment tool for the population and a mechanism for supporting the country's financial system.*

Key words: *domestic government bonds, government bonds, investment, financing, military bonds, economic stability, macrofinancial stability, profitability, treasury services.*

The methodological basis of the research is a systemic approach, which includes a comparative analysis of investment advantages, content analysis of financial data, and a structural-logical generalization to determine the main benefits. The results demonstrate significant growth in domestic government bonds volumes in circulation and the restoration of confidence, as well as identifying key advantages (in particular, the exemption of income from personal income tax and military levy) which ensure high competitiveness. The scientific value of the study lies in deepening theoretical approaches to assessing debt instruments in wartime conditions, while the practical significance is manifested in the development of recommendations for the state regarding the further attraction of private capital for financing the deficit and strengthening macroeconomic stability.

Reference

1. Khoma I., Antoshchuk I. (2022). "State Internal Bonds as an Instrument of Influence on Monetary and Fiscal Regulation in Ukraine". *Economic Space*. №181. pp. 64-71. Available at: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1153/1112>
2. Bohrintseva, L., Klyuchka, O. (2023). "Features of the Development of the Market

for Government Debt Securities of Ukraine". vol. 53. *Economy and Society*. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-14>

3. Chubka O., Skoropad A. (2023). "The Role of Military Bonds in Financing the State Budget during Wartime". *Problems of Monetary Theory and Practice*. No. 7(08). pp. 28-36. Available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-7-08-02/2023-7-08-02>

4. Order of the State Treasury Service of Ukraine "Regulations on the Public Debt Servicing Department of the State Treasury Service of Ukraine". No. 218 dated August 5, 2016. Available at: <https://surl.li/bfmewb>

5. Official website of the National Securities and Stock Market Commission. (2025). "30 Years of the Government Bond Market in Ukraine: Why it Matters. National Securities and Stock Market Commission". Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/30-rokiv-rynkuderzhavnykh-oblihatyiv-v-ukraini-chomu-tse-vazhlyvo/>

6. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine (2025). "OVDP: 30 Years of Resilience and Reliability. Ministry of Finance of Ukraine". Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/ovdp_30_rokiv_stiikosti_ta_nadiinosti-5056

7. Official website of the National Bank of Ukraine. "Government bonds that are in circulation at nominal and amortized cost". Available at: <https://bank.gov.ua/ua/markets/t-bills>

8. Unified web portal of public services "Diya". (2025). "OVDP for Business: A Reliable Tool for Preserving and Investing Funds. Diia.Business". Available at: <https://business.diia.gov.ua/history-of-success/ovdp-dlia-biznesu-nadiinyi-instrument-zberezhenia-ta-rozmishchennia-koshtiv>

9. Treasury Bonds. U.S. Department of the Treasury. TreasuryDirect. Available at: <https://treasurydirect.gov/marketable-securities/treasury-bonds/>

10. Cifuentes, R., Desormeaux, J., González, C. (2002). Capital markets in Chile: from financial repression to financial deepening. *BIS Papers. Bank for International Settlements*. No 11. Available at: <https://www.bis.org/publ/bispap11g.pdf>

11. Official website of the Center for Economic Strategy (2025). Ukrainian Economy in 2024. Centre for Economic Strategy. Available at: <https://surl.li/pekhhb>

12. Tax Code of Ukraine No. 2755-VI, dated December 2, 2010. Available at: <https://tax.gov.ua/nk/rozdil-iv--podatok-na-dohodi-fizichnih-o/>

13. Official website of the National Bank of Ukraine. "Results of the Placement of Domestic Government Loan Bonds". Available at: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp-table>

14. Vodyanyi, A. (2025). "Ukraine May Reprofile UAH 145 Billion in "Inflation-Linked" Domestic Government Bonds". *Economy. LIGA.net*. Available at: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/ukraina-mozhe-provesty-reprofaylinh-infliatsiynikh-ovdp-na-145-mlrd-hrn>

Дата надходження статті: 25.08.2025

Дата прийняття статті: 05.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

«ЗЕЛЕНЕ ФІНАНСУВАННЯ» У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

ВОЗНЯК Галина Василівна

*докторка економічних наук, професорка
провідна наукова співробітниця відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»;
професорка кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2001-0516>*

СОРОКОВИЙ Данило Олегович

*здобувач ступеня доктора філософії
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»;
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3954-1854>*

Анотація. У статті досліджено роль і потенціал зеленого фінансування у процесах повоєнної відбудови територіальних громад України в сучасних умовах. Актуальність теми зумовлена необхідністю поєднання швидкого відновлення інфраструктури з довгостроковими цілями сталого розвитку, декарбонізації економіки та підвищення фінансової стійкості громад відповідно до принципів Європейського зеленого курсу. Систематизовано інструменти зеленого фінансування, доступні органам місцевого самоврядування, з поділом на безповоротні, поворотні та партнерські, а також здійснено їх аналітичну оцінку з позицій доступності, впливу на фінансову стійкість і потенціалу масштабування у воєнний та повоєнний періоди. Особливу увагу приділено аналізу енергосервісних контрактів (ESCO) та зелених облігацій як інструментів, що суттєво відрізняються за логікою застосування, рівнем інституційних вимог і довгостроковим ефектом для розвитку громад. Аргументовано, що ESCO є найбільш практичним та доступним інструментом реалізації заходів з енергоефективності в умовах обмеженої фінансової спроможності громад, водночас його застосування в Україні характеризується фрагментарністю та обмеженою стратегічністю порівняно з практиками країн ЄС. Встановлено, що зелені облігації мають значний потенціал як інструмент фінансування капіталомістких інфраструктурних проєктів у довгостроковій перспективі, однак їх використання на муніципальному рівні стримується інституційними, фінансовими та регуляторними бар'єрами. Доведено, що інструменти зеленого фінансування не є взаємозамінними, а мають розглядатися як взаємодоповнювальні елементи системи управління публічними інвестиціями територіальних громад. Практична значущість дослідження полягає у формуванні науково обґрунтованих підходів до поетапного переходу від реактивної моделі фінансування місцевого розвитку до проактивної моделі, орієнтованої на підвищення фінансової стійкості громад, реалізацію кліматичних цілей та забезпечення сталого соціально-економічного відновлення України у повоєнний період.

Ключові слова: територіальна громада, війна, місцеве самоврядування, зелені

фінанси, інвестиції, стійкість, відбудова, розвиток, Європейський Союз, фінансова політика.

Постановка проблеми. Масштабні руйнування інфраструктури та економічного потенціалу територіальних громад, обумовлені наслідками російсько-української війни в Україні, потребують переосмислення підходів до повоєнної відбудови з позицій довгострокової стійкості та відповідності європейським стандартам розвитку. В умовах обмежених бюджетних ресурсів і зростаючої залежності від міжнародної фінансової підтримки саме «зелене фінансування» стає вагомим інструментом залучення інвестицій, спрямованих на відновлення інфраструктури з одночасним підвищенням енергоефективності, зменшенням вуглецевого сліду та посиленням екологічної безпеки громад. Особливого значення порушена проблематика набуває на місцевому рівні, де поєднуються потреби швидкого відновлення базових послуг і необхідність інтеграції принципів сталого розвитку в систему місцевого фінансового управління, публічних інвестицій і просторового планування. У контексті євроінтеграції України та імплементації Європейського зеленого курсу дослідження ролі зеленого фінансування у повоєнній відбудові територіальних громад є своєчасним і науково значущим, оскільки сприяє формуванню концептуальних та прикладних засад «зеленої» реконструкції як основи довгострокового соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання відбудови України, відшукування фінансових можливостей для її фінансування, а також ролі «зеленого фінансування» в цих процесах, дедалі частіше стають предметом наукових пошуків науково-експертного середовища. Так, інституційні та фінансові механізми реалізації принципів європейського зеленого курсу в процесах раннього відновлення та післявоєнної трансформації України проаналізовані в дослідженні [1]; підходи до планування та реалізації зеленої повоєнної відбудови в Україні з урахуванням принципів багаторівневого врядування та залучення громадськості до цих процесів, запропоновано в аналітичній записці «Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості» [2]. Обговорення особливостей впровадження заходів «зеленого» переходу в економіці територіальних громад Західного макрорегіону України подано в дослідженні [3] і ін.

Попри вагомій напрацюванні та широкій науковій дискусії європрагнення України актуалізують проблему напрацювання інструментів диференційованої політики розвитку та відновлення територіальних громад в умовах війни та повоєнній відбудові.

Метою статті є обґрунтування можливостей застосування інструментів «зеленого фінансування» у повоєнній відбудові територіальних громад України та розроблення пропозицій щодо їх інтеграції у фінансову політику місцевого розвитку.

Виклад основних результатів. Проведені дослідження підтверджують думку про те, що питання залучення інвестицій через посилення ролі боргового та приватного фінансування для реалізації розвиткових проєктів на місцевому рівні є важливим напрямом сучасних наукових досліджень, позаяк перспектива залучення відносно нових джерел фінансового забезпечення розвитку територіальних громад сприятиме підвищенню рівня їх фінансової стійкості. В цьому контексті варто звернути увагу на ще один важливий аспект – якими є пріоритетні напрями використання фінансових ресурсів? Кризові умови (російсько-українська війна, демографічна й енергетична загрози, якими вона супроводжується, а також євроінтеграційний курс розвитку України), з одного боку, негативно впливають на фінансову спроможність громад, з іншого – «диктують» потенційні шляхи використання фінансових ресурсів. Ці дві

умови «формують» чіткі вимоги до визначення пріоритетних напрямів розвитку держави та механізмів публічного управління, вимагають їх модернізації для уніфікації підходів та підвищення ефективності, публічності і прозорості використання залучених коштів.

З огляду на європейську інтеграцію України, важливим напрямом розвитку держави в умовах повоєнного відновлення є відбудова економіки та інфраструктури на основі Європейського зеленого курсу, що є однією з основних системних політик країн ЄС. В основі зеленого переходу – комплексна трансформація економіки, публічних фінансів та місцевого розвитку, спрямована на підвищення енергоефективності будівель, декарбонізацію та стійкість інфраструктури, а також адаптацію до кліматичних змін. Важливо розуміти, що зелений перехід є не лише екологічним пріоритетом, а системою засобів, принципів, механізмів підвищення фінансової стійкості територіальних громад, адже дає змогу забезпечити поєднання досягнення кліматичних цілей та впровадження інновацій з оптимізацією бюджетних витрат. Для розвитку територіальних громад на сучасному етапі – це один з пріоритетів в усіх сферах, оскільки в умовах євроінтеграції та підтвердження внеску у контексті Паризької кліматичної угоди Українська держава активно впроваджує принципи зеленого переходу в систему стратегічних і нормативно-правових актів, формуючи таким чином правову рамку для дій органів місцевого самоврядування.

В широкому контексті зелені фінанси розглядають як «фінансування інвестицій, які мають екологічні переваги у досягненні сталого розвитку» [4] вони охоплюють різні фінансові інституції, їх активи, державне та приватне інвестування, управлінські механізми, що спрямовані на зниження екологічних ризиків в фінансовій системі. Своєю чергою зелене фінансування органів місцевого самоврядування – це будь-яке фінансування з боку державних чи приватних донорів органів місцевого самоврядування для діяльності чи інвестицій, які передбачають досягнення зменшення викидів парникових газів, підтримання адаптації чи стійкості громад до зміни клімату [5].

Інструменти зеленого фінансування, що доступні органам місцевого самоврядування, принципово не відрізняються від традиційного фінансування (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація інструментів зеленого фінансування, що доступні органам місцевого самоврядування

Тип фінансування	Група інструментів	Конкретні інструменти	Приклади застосування на місцевому рівні	Аналітична оцінка застосовності для територіальних громад
Безпово-ротне фінансування	Бюджетне фінансування	Місцеві «зелені» програми, бюджети розвитку	Цільові програми з енергоефективності громадських будівель, термомодернізації, ВДЕ, адаптації до змін клімату	Інструменти з найвищим рівнем доступності для ОМС; базовий рівень фінансування зелених проектів
		Трансферти з державного / обласного бюджету	Субвенції на енергоефективні заходи, модернізацію соціальної інфраструктури, будівництво укриттів	Ключове джерело фінансування в умовах обмеженої власної дохідної бази громад
	Фонди розвитку та	Місцеві фонди розвитку,	Повторне фінансування енергоефективних	Перспективний, але поки що малопоширений інструмент

	енергоефективності	револьверні фонди	заходів за рахунок зекономлених ресурсів	через обмежену інституційну спроможність
	Грантові інструменти	Гранти на основі результатів діяльності (performance-based grants)	Програми ЄС (Interreg, Ukraine Facility), GIZ, ПРООН	Інструмент перебуває на етапі впровадження; має донорсько-орієнтований характер і високу конкуренцію
Поворотне фінансування	Кредити	Кредити міжнародних фінансових організацій	ЄІБ, ЄБРР, НЕФКО, Світовий банк	Використовується переважно фінансово спроможними громадами; вимагає належного управління боргом
		Пільгові кредити	Кредити на ВДЕ, модернізацію тепломереж, водопостачання	Високий потенціал масштабування за умови стабільних доходів громади
		Ринкові банківські кредити	Комерційні кредити	Обмежене застосування через високу вартість ресурсу та боргові обмеження
	Облігаційні інструменти	Муніципальні облігації, «зелені» облігації	Запозичення на інфраструктурні та кліматичні проекти	Практично не застосовуються; мають стратегічну вагу у довгостроковій перспективі
	Інструменти підвищення кредитоспроможності	Гарантії	Місцеві та державні гарантії для залучення позик	Інструмент набуває актуальності у межах реформи управління публічними інвестиціями
Інструменти на основі партнерства	Публічно-приватне партнерство	ДПП / ППП	Реалізація інфраструктурних та енергоефективних проектів	Обмежене застосування через складність процедур та високі вимоги до підготовки
	Енергосервісні контракти	ESCO-контракти	Термомодернізація будівель з оплатою за рахунок досягнутої економії	Найбільш практичний партнерський інструмент для громад
	Проектні компанії	SPV для кліматичних проектів	Створення окремих юридичних осіб для управління активами	Низький рівень інституційної готовності до застосування

Джерело: складено авторами

Дана класифікація відображає систематичний підхід та сформована з урахуванням сучасних умов війни, повоєнного відновлення та євроінтеграційних зобов'язань держави. В її основу покладено поділ інструментів за фінансовою природою джерел на безповоротні, поворотні та партнерські.

Базовим та найбільш доступним для органів місцевого самоврядування в сучасних умовах є інструментарій безповоротного фінансування. До такого віднесено бюджетне фінансування, міжбюджетні трансферти з бюджетів вищих рівнів, місцеві фонди розвитку, гранти. Вони відіграють основну роль для реалізації «зелених» проектів у територіальних громадах в періоді війни і загрози їх фінансовій стійкості, зокрема, для покращення енергоефективності громадських будівель, розвитку відновлюваної енергетики та модернізації соціальної інфраструктури. В умовах євроінтеграційного поступу України поширення набувають гранти на основі результатів діяльності, коли надання фінансування залежить від досягнення заздалегідь визначених результатів, а не від факту виконання заходів чи освоєння коштів. В Україні цей інструмент на початковому етапі і, що важливо, має донорсько-орієнтований характер. Тобто

правила, індикатори досягнення результатів, умови їх оцінювання сформовані не в межах національної системи публічних фінансів, а зовнішніми донорами (ПРООН, GIZ, ЄС).

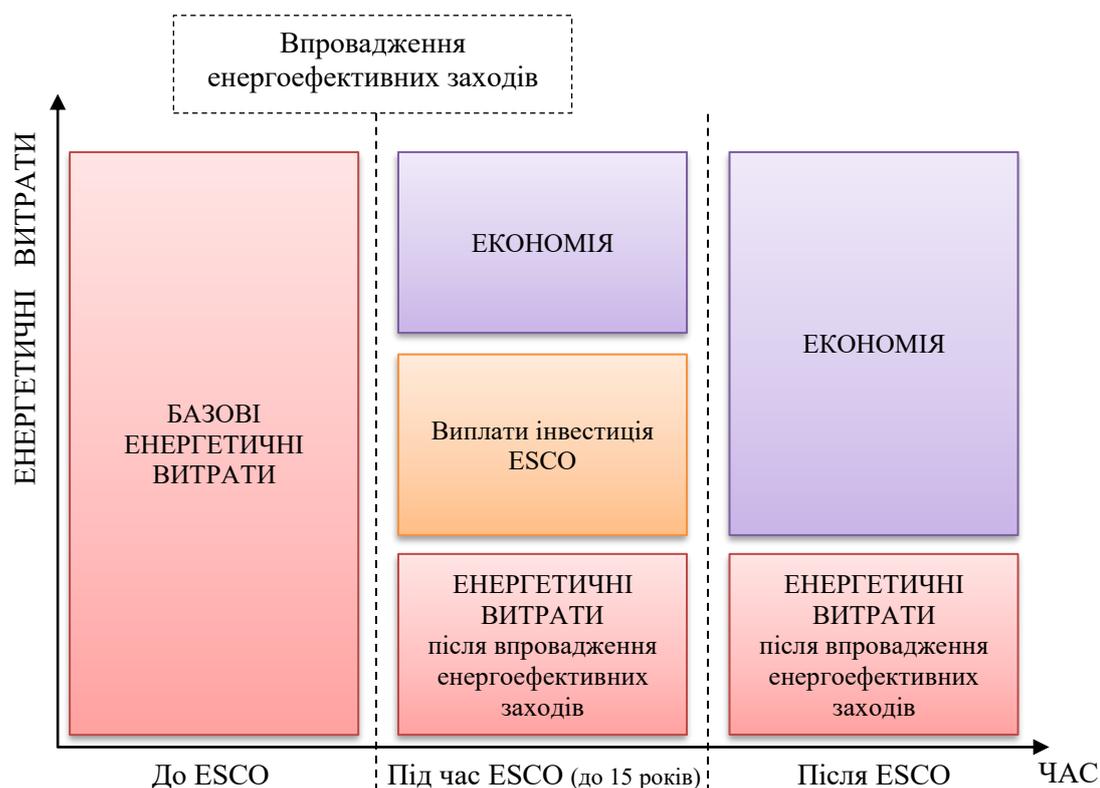
Тип поворотного фінансування охоплює кредитні й облігаційні інструменти, а також гарантії як інструменти підвищення кредитоспроможності органів місцевого самоврядування. В сучасних умовах поширення набувають кредити міжнародних фінансових організацій, пільгові позики та банківське кредитування, однак перспектива їх залучення є актуальною для фінансово спроможних громад, що здатні забезпечити належне управління борговими зобов'язаннями. Муніципальні «зелені» облігації є інструментами, що мають великий потенціал застосування, але практика їх використання в територіальних громадах України є обмеженою.

Інструменти на основі партнерства передбачають залучення приватного сектору до реалізації «зелених» проєктів. Сюди віднесено публічно-приватне партнерство, енергосервісні контракти (ESCO), проєктні компанії (SPV).

Запропонована класифікація інструментів зеленого фінансування підтверджує вірність каскадності у пошуку джерел фінансування місцевого розвитку, оскільки кожен тип характеризується специфікою впливу на фінансову стійкість громад та їх спроможність реалізувати «зелені» проєкти:

- безповоротні фінансові ресурси є, по суті, найбільш поширеними і доступними, тобто лежать в основі стартового етапу інвестиційного процесу в громадах;
- поворотні інструменти сприяють масштабуванню інвестицій та підвищенню ефективності використання ресурсів у середньостроковій перспективі;
- партнерські механізми забезпечують довгострокову стійкість, налагодження взаємодії та ефективність використання інвестицій.

Надалі розглянемо окремі з них. Так, впродовж останніх років в Україні на місцевому рівні активно відбувається впровадження «зеленого» інструменту енергосервісу (ESCO). Згідно з законодавством України енергосервіс визначено як комплекс технічних та організаційних енергоефективних та інших заходів, спрямованих на скорочення замовником енергосервісу споживання та/або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів і послуг ЖКГ порівняно із споживанням за відсутності таких заходів. Енергосервісний договір – це договір, предметом якого є здійснення виконавцем енергосервісу, оплата якого здійснюється за рахунок досягнутого в результаті робіт скорочення споживання та/або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів і послуг ЖКГ порівняно із споживанням (витратами) за відсутності таких заходів. Тобто ESCO є фінансовим механізмом впровадження енергоефективних заходів, в межах якого приватна енергосервісна компанія фінансує, реалізує та обслуговує впровадження заходів енергетичної ефективності на об'єкті державної/комунальної форми власності, а платою за надані замовнику (органам місцевого самоврядування, бюджетним установам, комунальним підприємствам) послуги є грошова форма економії за результатами впровадження енергоефективних заходів у період дії договору (рис. 1).

Рис.1. Механізм дії енергосервісних договорів у контексті досягнення позитивного ефекту для змовника (органу місцевого самоврядування)

Джерело: складено на основі [6]

На сьогодні чітко сформовано законодавчі та нормативні рамки здійснення енергосервісу, зокрема:

1) визначено термінологію ESCO, сформовано бюджетні засади і правові умови його здійснення щодо об'єктів державної та комунальної власності, визначено максимальний термін укладання договорів ЕСКО (до 15 років), видатки бюджету на ESCO віднесено до захищених – Закони України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» [7] та Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» [8];

2) постановою КМУ [9] затверджено примірний енергосервісний договір;

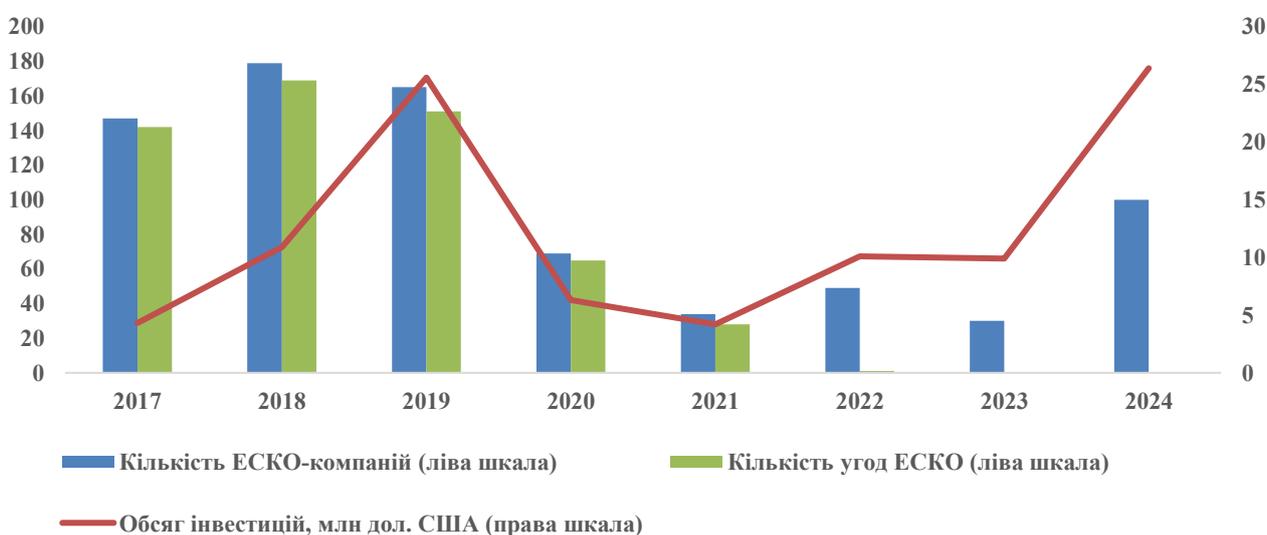
3) сформовано метод оцінки річного енергоспоживання будівель житлового і громадського призначення, а також визначено базовий рівень енергоспоживання при недотриманні санітарних норм [10] тощо.

Для органів місцевого самоврядування, бюджетних установ та комунальних підприємств, які є замовниками в межах ESCO, укладення таких контрактів має низку суттєвих переваг: а) забезпечується зниження споживання паливно-енергетичних ресурсів і скорочення витрат на житлово-комунальні послуги без необхідності здійснення первинних капітальних вкладень з боку замовника, оскільки фінансування заходів з енергоефективності здійснюється енергосервісною компанією; б) якість виконання робіт і дотримання встановлених строків впровадження проєктів є економічно мотивованими для виконавця, адже розмір його винагороди безпосередньо

залежить від фактично досягнутого рівня енергетичної економії, що мінімізує ризики для замовника; в) повернення інвестицій енергосервісній компанії здійснюється виключно за рахунок досягнутої економії енергоресурсів, що не створює додаткового тиску на бюджет; г) реалізація енергосервісних проєктів сприяє покращенню умов перебування користувачів у громадських будівлях, підвищенню їх експлуатаційної надійності та продовженню строку служби об'єктів, що має позитивний соціальний та інфраструктурний ефект для територіальної громади.

Більшість ризиків під час укладання договорів ESCO несе компанія-виконавець, основними ризиками для замовника є загроза вибору енергосервісної компанії з низькою кваліфікацією і непрописання у договорі відповідальності виконавця робіт за якість їх виконання.

Запровадження ринку ESCO в Україні датується 2015 роком і станом на 2017-2019 рр. він характеризувався найвищим рівнем розвитку: найбільшою кількістю ESCO-компаній, підписаних договорів (понад 150 од.) та обсягів інвестицій в енергоефективні заходи (25,6 млн дол. США) (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка розвитку ринку ESCO в Україні, 2017-2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі [11]

В умовах пандемії Covid-19 (2020-2021 рр.) та російсько-української війни (з 2022 - дотепер) ринок ESCO зазнав негативного впливу - зменшилось: на 58% кількість компаній, на 57% - кількість укладених угод, на 75% - обсяг інвестицій.

В період з моменту прийняття законодавства у 2015 році по серпень 2024 року було укладено 712 ESCO-угод на загальну суму 2629,9 млн грн. Станом на III-IV квартали 2025 року база потенційних виконавців енергосервісу налічує 86 компаній [12] та 4966 потенційних об'єктів енергосервісу, які перебувають у комунальній власності [12]. Найбільшим сегментом на ринку ESCO є будівлі закладів освіти, на які припадає приблизно 70% укладених договорів. З 2022 року орієнтування на ринку змістилося в напрямі досягнення енергетичної безпеки й автономності закладів, які надають соціальні послуги населенню. Зокрема, у 2023-2024 рр. набули поширення проєкти зі встановлення сонячних електростанцій (СЕС) та теплових насосів на будівлях закладів соціальної (в першу чергу, лікарень, шкіл, дитячих садочків) та комунальної сфер через механізм ESCO.

Як бачимо, застосування цього «зеленого» інструменту набуває поширення в територіальних громадах України. Однак, в українських умовах він характеризується

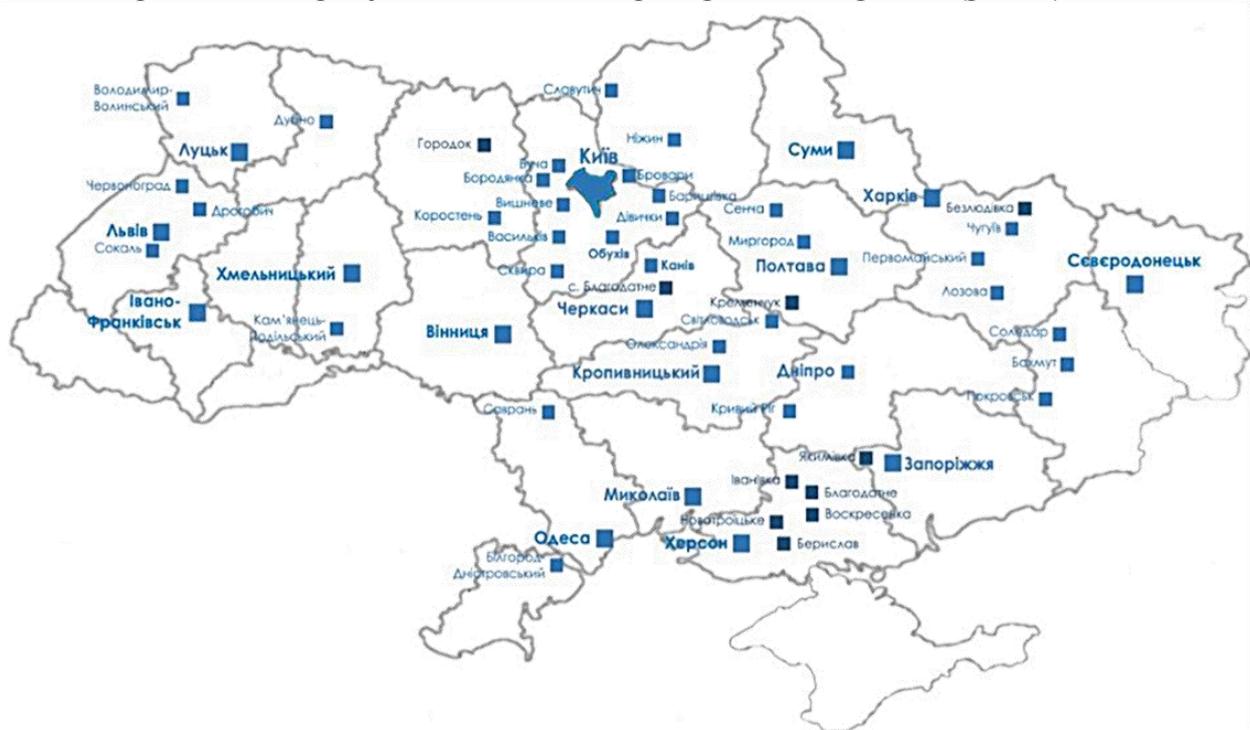
деякими обмеженнями. Так, в країнах ЄС механізм ESCO є одним з важливих інструментів реалізації на практиці політики «зеленого» переходу. Компанії ESCO надають послуги щодо підвищення енергоефективності будівель, реконструкції та модернізації енергосистем, впровадження ВДЕ тощо на громадських та промислових будівлях. При цьому, їхній прибуток від реалізованого проєкту здебільшого залежить від фактичних показників економії енергії. Такий підхід у контексті укладання договорів ESCO стимулює виконавців робіт до більш якісного їх виконання та проведення більш ефективних попередніх досліджень щодо шляхів досягнення цілей, оскільки він передбачає покладання технічних і фінансових ризиків на виконавців ESCO.

Натомість, в українських реаліях використано іншу логіку застосування цього механізму, що суттєво відрізняє його від практик країн ЄС. Умови оплати та очікуваний обсяг економії чітко зафіксовано в договорі енергосервісу, який укладено на початковому етапі. Замовник (орган місцевого самоврядування) зобов'язаний здійснювати платежі відповідно до договірних умов. Контроль за відповідністю між фактичним досягненням економії та визначеним в договорі її обсягом також покладено на замовника, який має проводити вимірювання економії за встановленою методикою. У випадку спорів щодо невідповідності заявлених та фактичних показників економії енергії – вирішення проблеми відбувається в договірно-правовому порядку або шляхом судового розгляду. Таким чином, на відміну від практик ЄС, де фінансова відповідальність ESCO тісно прив'язана до гарантованого результату і є ризиком для виконавця робіт, в Україні ризик доведення факту недосягнення економії та ініціювання правового захисту покладено на замовника. Таким чином, для органів місцевого самоврядування підвищено ризик «потрапити» на недобросовісного виконавця робіт та підвищено його відповідальність за їх якість.

Вітчизняна модель ESCO в умовах свого розвитку орієнтована на вузький перелік стандартних заходів – термомодернізацію, заміну освітлення, модернізацію теплових пунктів тощо. Вона рідко передбачала застосування комплексних рішень: інтеграції відновлюваних джерел енергії, проведення комплексної реконструкції будівель тощо. Такий підхід призвів до зниження ефекту від застосування цього «зеленого» інструменту, а, відповідно, і меншої зацікавленості органів місцевого самоврядування у його використанні. Хоча, важливо зауважити, такий стан справ має багато передумов. В першу чергу – відсутність механізмів державних та/або місцевих гарантій, страхування ризиків і пільгового фінансування для компаній ESCO, що не сприяє їхній готовності інвестувати у комплексні «зелені» рішення. Крім того, в Україні проєкти ESCO реалізуються переважно в бюджетній сфері, тому вони жорстко «прив'язані» до процедур публічних закупівель, що обмежує гнучкість їх реалізації.

Ще однією специфікою ESCO як інструменту впровадження «зелених» заходів є орієнтування виконавців проєктів на досягнення значного масштабу потенційної економії енергетичних ресурсів на об'єкті, що прямо впливає на формування їх доходів. Компанії ESCO в першу чергу працюють з об'єктами, де є значний потенціал для економії та високі початкові витрати на енергію. Відповідні умови наявні в комунальних будівлях з великими площами, де не проведено заходів з енергоощадності. Такі заклади розташовані переважно в великих містах. Крім того, витрати компаній ESCO на підготовку проєктів (енергетичний аудит, визначення технічних рішень, участь у закупівлях, юридичний супровід процесу) є однаково високими щодо проєктів з різними площами будівель. А дохідність проєктів на невеликих об'єктах є вкрай низькою. Тому виконавці робіт у контексті ESCO-контрактів не «заходять» у дрібні проєкти. Отож, основними замовниками послуг

ESCO є органи самоврядування міських територіальних громад (рис. 2).

Рис. 2. Мапа реалізації проєктів із застосуванням механізму ESCO в Україні
Джерело: [13]

У ЄС ESCO є інструментом в межах політики «зеленого» переходу як стратегічної ваги засіб досягнення енергетичних та кліматичних цілей, зокрема скорочення викидів парникових газів та підвищення енергоефективності загалом. Вони можуть задіювати широкий спектр фінансових механізмів, включно з доступом до кредитних ресурсів, грантів та гарантій на національному чи регіональному рівнях, що створює сприятливі умови для реалізації довгострокових «зелених» проєктів. В Україні – навпаки, хоча інструмент ESCO закріплений у національному законодавстві як спеціальний механізм енергоефективності та модернізації інфраструктури, його впровадження характеризується фрагментарністю і відсутністю комплексного підходу на ключових етапах. Головна різниця між застосуванням ESCO у ЄС і в Україні полягає в рівні інтеграції: у ЄС ESCO є стратегічно важливим та широко розповсюдженим інструментом енергоефективності та декарбонізації з розвиненими механізмами фінансування й страхування ризиків; в Україні – використовується як окремий механізм модернізації з обмеженими ресурсами та можливостями для його масштабного застосування. Відповідно, для українських реалій важливим є досягнення стратегічності застосування цього інструменту, що можливо досягти через запровадження таких кроків щодо розвитку механізму:

- запровадити системні фінансові інструменти – державні чи донорські гарантії, пільгові кредити – для розширення можливостей впровадження ESCO та нівелювання частини ризиків для замовників і виконавців робіт;
- інституційно розмежувати відповідальність за вимірювання економії та фінансові зобов'язання в контексті фактичної невідповідності запланованому рівню, передбачити незалежну верифікацію результатів для зменшення навантаження на органи місцевого самоврядування щодо доведення невідповідності у разі спорів;
- стимулювати розширення заходів у межах ESCO-контрактів (інтеграцію ВДЕ, систем накопичення енергії, проведення комплексної реконструкції будівель,

кліматично орієнтованих рішень тощо), що підвищить економічний ефект і довгострокову результативність проєктів;

- запровадити механізм агрегування/пакування для малих об'єктів у сільських територіальних громадах через об'єднання будівель в одному ESCO-контракті для підвищення привабливості проєктів для виконавців;

- забезпечити субсидування транзакційних витрат в межах ESCO-проєктів для малих громад, в тому числі витрати на енергоаудит, підготовку проєктної документації та юридичний супровід (є бар'єром для реалізації проєктів на невеликих об'єктах);

- інтегрувати ESCO в систему управління публічними інвестиціями, зокрема пов'язавши його із середньостроковим плануванням, кліматичними цілями громад та механізмами співфінансування з державного і міжнародного рівнів;

- сприяти покращенню інституційної спроможності органів місцевого самоврядування через навчання з управління ESCO-контрактами, проведенням оцінки ризиків, контролю виконання проєктів.

Ще одним потенційно перспективним (що доведено досвідом розвинених країн [5]) «зеленим» інструментом є зелені облигації. На відміну від ESCO, впровадження якого в українську економіку має вже доволі тривалу історію, ринок зелених облигацій є нерозвиненим.

У 2021 році зелені облигації офіційно закріплено як підвид цінних паперів на законодавчому рівні шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [14] та Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облигацій в Україні [15]. Законодавством України визначено, що зелені облигації – це вид облигацій залежно від мети використання залучених коштів; облигації, проспект (рішення про емісію, а для державних облигацій України - умови розміщення) яких передбачає використання залучених коштів виключно на фінансування екологічного проєкту або окремого його етапу. Проєктом екологічного спрямування є проєкт у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного землеробства, збереження флори і фауни, водних і земельних ресурсів, адаптації до змін клімату, впровадження екологічних стандартів, скорочення викидів у навколишнє природне середовище тощо [14].

Попри значний потенціал зелених облигацій як інструменту зелених фінансів, їх використання у територіальних громадах не состереігається. Випуски «зелених» облигацій здійснювали приватні емітенти (наприклад, ДТЕК та Укренерго) на зовнішніх ринках, але не територіальні громади України. Це спричинене комплексом інституційних, регуляторних, фінансових і ринкових бар'єрів, як то:

- 1) недостатньою фінансовою спроможністю територіальних громад. Зелені облигації є борговим інструментом, відповідно, для його використання важливою є наявність стабільної фінансової бази громади – місцевого бюджету з відповідним високим рівнем власних доходів. Переважно такі характеристики притаманні для територіальних громад з центрами у великих містах, натомість більшість громад, особливо в умовах війни, не відповідає таким вимогам, що не дає змоги використовувати цей інструмент зеленого фінансування;

- 2) нерозвиненістю інфраструктури муніципального боргового ринку та низьким рівнем інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. В Україні ринок місцевих запозичень починає розвиватися, а використання боргових інструментів органами місцевого самоврядування є епізодичним і нечастим. В цих

умовах зелені облігації, які є складнішим інструментом з позиції організації запозичення, не мають сформованого попиту як зі сторони громад, так і зі сторони потенційних кредиторів. Для здійснення емісії зелених облігацій важливим є наявність портфеля «зелених» проєктів, їх техніко-економічні параметри, визначено строк реалізації проєктів, розрахунок екологічного ефекту, що очікується від реалізації [15]. Для більшості громад такі вимоги є надмірно складними з огляду на обмежену інституційну спроможність;

3) відсутність попиту з боку потенційних кредиторів. Інституційні інвестори переважно орієнтовані на державні боргові інструменти, натомість муніципальні облігації в цілому мають низьку ліквідність. Зелені, крім всього, додатково вимагають проведення екологічної оцінки ризиків;

4) несформованістю національної «зеленої» таксономії. На відміну від ЄС, де діє Європейська зелена таксономія, в Україні відсутня уніфікована система визначення «зелених» проєктів на місцевому рівні. Станом на 2025 рік здійснюються перші кроки в цьому напрямі.

В підсумку можемо припустити, що «зелені» облігації для територіальних громад України на сучасному етапі не є поширеним інструментом фінансування власного розвитку. Радше має потенціал у контексті структурної трансформації системи публічних інвестицій на довгострокову перспективу і потребує державної підтримки, інституційного «дозрівання», а також впровадження шляхом реалізації пілотних портфельних рішень в територіальних громадах з центрами в містах обласних центрах – громадах з найвищим рівнем фінансової та інституційної спроможності.

Висновки. Розглянувши ці два інструменти зеленого фінансування – ESCO та зелених облігацій можемо акцентувати: ці інструменти сильно різняться як за логікою застосування, так і за масштабом, вимогами до рівня інституційної спроможності, впливом на фінансову стійкість тощо.

ESCO є реальним практичним інструментом для реалізації заходів щодо підвищення енергоефективності та впровадження вільних джерел енергії. Він не потребує значних початкових капіталовкладень з боку громад, тому його можна застосовувати навіть в умовах низького рівня фінансової спроможності громад. При цьому, це інструмент в першу чергу локального впливу, який обмежено стандартними технічними рішеннями, і який не формує системного довгострокового ефекту для розвитку.

Зелені облігації, навпаки, є інструментом, що має стратегічний характер та орієнтований на фінансування великих капіталомістких проєктів і впровадження цілей зеленого переходу у довгостроковій перспективі. Але їх використання в громадах України є обмеженим, оскільки вимагає вищого рівня фінансової та інституційної спроможності. В умовах війни це сильно обмежує можливість їх практичного застосування у більшості територіальних громад України.

Як висновок, ESCO та «зелені» облігації не є взаємозамінними інструментами, їх варто розглядати як доповнюючі елементи системи зеленого фінансування. По суті, це означає «перехід» від недостатнього бюджетного фінансування до системного управління публічними інвестиціями, яке передбачає залучення на рівні з бюджетним і боргового, і приватного капіталу, що суттєво підвищить фінансову стійкість громад. В умовах війни це особливо важливий аспект, який сприяє збереженню інвестиційної активності територіальних громад, а також зменшенню навантаження на бюджетні ресурси, підвищенню адаптивності фінансів громад до фінансових, енергетичних і соціальних шоків. В майбутньому використання інструментів зеленого фінансування

дасть змогу громадам перейти від моделі реактивного фінансування, що залежить від наявності коштів, до проактивної, що орієнтована на досягнення фінансової стійкості громади та впровадження екологоорієнтованих заходів.

Список використаної літератури

1. Чеберяко О. В., Лещенко І. В. Зелені фінанси як інструмент сталого розвитку та повоєнного відновлення в Україні. Український економічний вісник. 2025. 20(1), 45–58. DOI: <https://doi.org/10.63341/2786-491X-2025-1-80>
2. Повоєнна зелена відбудова України: процеси, зацікавлені сторони, участь громадськості. Аналітичний звіт. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_2024-5-13-1_ukr.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Лещух І.В., Патицька Х.О., Башинська Ю.І., Нестор О.Ю., Сороковий Д.О. Виклики та пріоритети управління економікою територіальних громад Західного макрорегіону України на засадах «зеленого» переходу : науково-аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2025. 89 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20250036.pdf>
4. Карлін М. І., Івашко О. А. Зелені фінанси як новий напрям залучення інвестицій в економіку України. Економічний форум, 3. 2020. URL: [https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_3%20\(1\)-97-104.pdf](https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_3%20(1)-97-104.pdf)
5. Local Governments Climate Finance. Instruments Global Experiences and Prospects in Developing Countries. World Bank Group. 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099041224090039327/pdf/P17612810871700531ae091b1c089264caf.pdf>
6. Енергосервісні контракти – ефективний інструмент фінансування енергоефективних проєктів. Посібник. EU4Energy. Угода мерів. Східне партнерство. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/282/Guideline_-_ESCO.pdf
7. Закон України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» № 327-VIII від 09.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-19#Text>
8. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» № 328-VIII від 09.04.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-19#Text>
9. Постанова Кабінету Міністрів України № 845 від 21.10.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2015-%D0%BF#Text>
10. Наказ Міністерство розвитку громад та територій України № 178 від 27.07.2015 р. «Про прийняття національного стандарту України ДСТУ Б А.2.2-12:2015 Енергетична ефективність будівель. Метод розрахунку енергоспоживання при опаленні, охолодженні, вентиляції, освітленні та гарячому водопостачанні». URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=61816
11. ESCO in Ukraine: 8 Years of Progress and Resilience amid war. ГТБЗ 2025. URL: https://c2e2.unepccc.org/wp-content/uploads/sites/3/2025/02/esco-in-ukraine-8-years-of-progress-and-resilience-amid-war.pdf?utm_source=chatgpt.com#page=8.00

12. Інформаційна база потенційних виконавців енергосервісу за IV квартал 2025 року. URL: <https://sae.gov.ua/static-objects/sae/sites/1/uploaded-files/iv-kvartal-2025.pdf>

13. ESCO in Ukraine: 8 Years of Progress and Resilience amid war. ГТБЗ 2025. URL: https://c2e2.unepccc.org/wp-content/uploads/sites/3/2025/02/esco-in-ukraine-8-years-of-progress-and-resilience-amid-war.pdf?utm_source=chatgpt.com#page=8.00

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів. Закон України № 738-IX від 19 червня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>

15. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 175-р від 23 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text>

Дата надходження статті: 04.09.2025

Дата прийняття статті: 17.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

“GREEN FINANCING” IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE: A PRACTICAL DIMENSION

VOZNYAK Halyna

Doctor of Economics, Professor,

Leading Researcher, Department of Regional Financial Policy, M. Dolishniy

Institute of Regional Research of National Academy of Sciences of Ukraine,

Professor of the Department of Economics and Public Administration

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2001-0516>

SOROKOVYI Danylo

Postgraduate, M. Dolishniy Institute of Regional Research of National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3954-1854>

Abstract. *The article examines the role and potential of green financing in the post-war reconstruction of Ukrainian communities in the current context. The relevance of the topic is determined by the need to combine rapid infrastructure restoration with long-term goals of sustainable development, decarbonization of the economy, and improvement of financial stability of communities in accordance with the principles of the European Green Deal. Green financing instruments available to local authorities are systematized, divided into non-repayable, repayable, and partnership instruments, and analytically assessed in terms of accessibility, impact on financial stability, and potential for scaling up in wartime and post-war periods. Particular attention is paid to the analysis of energy service contracts (ESCOs) and green bonds as instruments that differ significantly in terms of their application logic, level of institutional requirements, and long-term effect on community development. It is argued that ESCOs are the most practical and accessible tool for implementing energy efficiency measures in conditions of limited financial capacity of communities, while their application in Ukraine is characterized by fragmentation and limited strategic planning compared to practices in EU countries. It has been established that green bonds have significant potential as a tool for financing capital-intensive infrastructure projects in the long term, but their use at the municipal level is hampered by institutional, financial, and regulatory barriers. It has been proven that green financing instruments are not interchangeable, but should be considered as complementary elements of the public investment management system of local communities. The practical significance of the study lies in the formation of scientifically sound approaches to a phased transition from a reactive model of local development financing to a proactive model focused on improving the financial sustainability of communities, achieving climate goals, and ensuring the sustainable socio-economic recovery of Ukraine in the post-war period.*

Key words: *territorial community, war, local self-government, green finance, investment, sustainability, reconstruction, development, European Union, financial policy.*

The post-war recovery of territorial communities in Ukraine is unfolding in a highly challenging environment shaped by the large-scale destruction of critical infrastructure, long-term fiscal constraints, and growing environmental and climate-related risks resulting from Russia's full-scale invasion of Ukraine. These factors have deepened structural vulnerabilities of local economies and public finance systems, disrupted development trajectories of communities, and significantly increased the importance of sustainability-oriented approaches to reconstruction. Under such conditions, post-war recovery cannot be limited to the restoration of pre-war assets but requires a strategic rethinking of development priorities in line with climate neutrality and European integration goals.

The purpose of this article is to justify the possibilities of applying green finance instruments in the post-war reconstruction of Ukraine's territorial communities and to develop proposals for their integration into local development financial policy.

Green financing instruments available to local governments have been systematized, divided into non-repayable, repayable, and partnership instruments, and analytically assessed in terms of accessibility, impact on financial stability, and scalability potential during wartime and post-war periods. Particular attention has been paid to the analysis of energy service contracts (ESCOs) and green bonds as instruments that differ significantly in terms of their application logic, level of institutional requirements, and long-term effect on community development. It is argued that ESCOs are the most practical and accessible tool for implementing energy efficiency measures in conditions of limited financial capacity of communities, while their application in Ukraine is characterized by fragmentation and limited strategic planning compared to practices in EU countries. It has been established that green bonds have significant potential as a tool for financing capital-intensive infrastructure projects in the long term, but their use at the municipal level is hampered by institutional, financial, and regulatory barriers. It has been proven that green financing instruments are not interchangeable but should be considered as complementary elements of the public investment management system of local communities.

The practical significance of the study lies in the formation of scientifically sound approaches to a phased transition from a reactive model of local development financing to a proactive model focused on improving the financial sustainability of communities, achieving climate goals, and ensuring Ukraine's sustainable socio-economic recovery in the post-war period.

Reference

1. Cheberiako, O. V., & Leshchenko, I. V. (2025). Green finance as an instrument of sustainable development and post-war recovery in Ukraine. *Ukrainian Economic Bulletin*, 20(1), 45–58. <https://doi.org/10.63341/2786-491X-2025-1-80>
2. Post-war green recovery of Ukraine: Processes, stakeholders, and public participation. (2024). Analytical report. Heinrich Böll Stiftung. https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_2024-5-13-1_ukr.pdf
3. Leshchukh, I. V., Patytska, Kh. O., Bashynska, Yu. I., Nestor, O. Yu., & Sorokovyi, D. O. (2025). *Challenges and priorities of economic governance of territorial communities in the Western macroregion of Ukraine based on the principles of the green transition*. SI “M. I. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine”. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20250036.pdf>
4. Karlin, M. I., & Ivashko, O. A. (2020). Green finance as a new direction for attracting investment into the economy of Ukraine. *Economic Forum*, 3, 97–104. . URL: [https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_3%20\(1\)-97-104.pdf](https://e-forum.com.ua/web/uploads/pdf/Economic_Forum_Vol_10_No_3%20(1)-97-104.pdf)

5. Local Governments Climate Finance. Instruments Global Experiences and Prospects in Developing Countries. World Bank Group. 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099041224090039327/pdf/P17612810871700531ae091b1c089264caf.pdf>
6. EU4Energy & Covenant of Mayors – Eastern Partnership. (n.d.). *Energy service contracts as an effective instrument for financing energy efficiency projects: Guidelines* URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/282/Guideline_-_ESCO.pdf
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Law of Ukraine “On introducing new investment opportunities, guaranteeing the rights and legitimate interests of business entities for large-scale energy modernization”* No. 327-VIII of April 9, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-19#Text>
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Law of Ukraine “On amendments to the Budget Code of Ukraine regarding the introduction of new investment opportunities, guaranteeing the rights and legitimate interests of business entities for large-scale energy modernization”* No. 328-VIII of April 9, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-19#Text>
9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2015). *Resolution No. 845 of October 21, 2015*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2015-%D0%BF#Text>
10. Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine. (2015). Order No. 178 of July 27, 2015 “On adoption of the national standard of Ukraine DSTU B A.2.2-12:2015 ‘Energy efficiency of buildings. Method for calculating energy consumption for heating, cooling, ventilation, lighting and domestic hot water supply’”. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=61816
11. ESCO in Ukraine: 8 Years of Progress and Resilience amid war. ГТБ3 2025. URL: https://c2e2.unepccc.org/wp-content/uploads/sites/3/2025/02/esco-in-ukraine-8-years-of-progress-and-resilience-amid-war.pdf?utm_source=chatgpt.com#page=8.00
12. Information base of potential energy service providers for the fourth quarter of 2025. (2025). Analytical and informational dataset. URL: <https://saee.gov.ua/static-objects/saee/sites/1/uploaded-files/iv-kvartal-2025.pdf>
13. ESCO in Ukraine: 8 Years of Progress and Resilience amid war. ГТБ3 2025. URL: https://c2e2.unepccc.org/wp-content/uploads/sites/3/2025/02/esco-in-ukraine-8-years-of-progress-and-resilience-amid-war.pdf?utm_source=chatgpt.com#page=8.00
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *Law of Ukraine “On amendments to certain legislative acts of Ukraine on simplifying investment attraction and introducing new financial instruments”* No. 738-IX of June 19, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). Order No. 175-r of February 23, 2022 “On approval of the Concept for the introduction and development of the green bond market in Ukraine”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text>

Дата надходження статті: 04.09.2025

Дата прийняття статті: 17.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

КОМПЛАЄНС У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНК-КЛІЄНТ

КРУГЛЯКОВА Віра Володимирівна

кандидатка економічних наук, доцентка

доцентка кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0688-8704>

ГАБРИЛЬЧУК Яна Анатоліївна

здобувачка освітнього рівня «бакалавр»

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3822-0195>

Анотація. У статті розглянуто сутність та сучасну роль комплаєнсу у взаєминах між банками та клієнтами в умовах посилення фінансового регулювання в Україні. Проаналізовано основні напрями впровадження процедур KYC (Know Your Customer), AML (Anti-Money Laundering), управління ризиками, а також захисту прав споживачів фінансових послуг. Особливу увагу приділено впливу нових нормативних актів Національного банку України 2024-2025 рр., які встановлюють підвищені вимоги до внутрішніх політик, корпоративного управління та контролю за транзакціями. Проведено огляд сучасних технологічних інструментів (автоматизована ідентифікація, моніторинг транзакцій на базі машинного навчання, системи управління інцидентами), що формують нову парадигму взаємодії «банк-клієнт». Визначено ключові проблеми практичної реалізації комплаєнсу – надмірне навантаження на клієнтів малого бізнесу, баланс між безпекою та швидкістю обслуговування, а також дефіцит кваліфікованих фахівців. У результаті дослідження сформульовано висновок, що ефективний комплаєнс є не лише механізмом регуляторного контролю, а й інструментом зміцнення довіри та фінансової стабільності. Розбудова культури комплаєнсу є стратегічною умовою інтеграції українського банківського сектору у європейський фінансовий простір.

Ключові слова: комплаєнс, банк, клієнт, KYC, AML/CFT, фінансовий моніторинг, корпоративне управління, ризик-менеджмент, захист прав споживачів, open banking, фінансова безпека, довіра, цифровізація банківських послуг.

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифровізації фінансового сектору та посилення міжнародних вимог щодо прозорості банківської діяльності виникає проблема збалансування регуляторного контролю та клієнтського комфорту. Банки зобов'язані дотримуватись численних норм, від фінансового моніторингу до захисту персональних даних, але надмірна формалізація цих процесів може ускладнювати обслуговування клієнтів, особливо малого бізнесу та неурядових організацій.

Проблема полягає у пошуку оптимальної моделі комплаєнсу, яка забезпечувала

б одночасно ефективно запобігання відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, збереження довіри клієнтів та простоту фінансових операцій, дотримання нових вимог НБУ та міжнародних стандартів FATF і ЄС, а також впровадження інноваційних технологій без ризику порушення прав споживачів.

Таким чином, дослідження потребує аналізу того, як саме сучасний комплаєнс впливає на якість регулювання між банками і клієнтами, і яким чином можна забезпечити його ефективність без надмірного бюрократичного тиску.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні публікації засвідчують посилення уваги до комплаєнсу як ключового елементу регулювання та взаємодії між банком і клієнтом. У роботі Красної І.В. та Пилипенко Г.С. проаналізовано сучасний стан комплаєнс-середовища українських банків, зокрема вплив оновлених вимог НБУ на внутрішній контроль та управління ризиками [1]. Дослідники підкреслюють, що зростання регуляторного тиску вимагає від банків адаптації процесів і прозорішої роботи з клієнтами. Грудзевич У.Я., Пилипенко С.М. та Огінок С.В. у публікації 2024 року відзначають тенденцію формування комплаєнс-політик, що відповідають міжнародним стандартам AML/CFT, а також зростання ролі комплаєнсу в корпоративному управлінні [2]. Водночас, Боберський О. у своєму дослідженні порівнює українське нормативне поле зі світовою практикою та зазначає недостатню уніфікованість застосування регуляторних норм у різних банках [3]. Практичні аспекти створення комплаєнс-служби у банку розглядає Мулик А.К., наголошуючи на важливості оцінки ризиків, побудови внутрішніх політик та навчання персоналу як основи ефективного контролю [4]. Такі підходи дозволяють підвищити точність виявлення порушень та зменшити людське навантаження.

Загалом, дослідження останніх років показують три ключові тенденції: посилення нормативних вимог і зростання ролі комплаєнсу в управлінні банками; формування комплексної внутрішньої інфраструктури комплаєнсу; активне впровадження технологічних рішень RegTech і AI для підвищення ефективності контролю.

Попри наявні дослідження, залишаються питання, які ще недостатньо вивчені. По-перше, мало аналізується, як комплаєнс впливає саме на клієнта – швидкість обслуговування, комфорт, часті запити документів, блокування операцій. По-друге, не досліджено, як підвищені AML/KYC-вимоги позначаються на малому бізнесі та НГО, хоча статистика показує зростання скарг. По-третє, питання етичної поведінки банків і колекторів також залишаються проблемними. Крім того, впровадження open banking піднімає нові виклики щодо безпеки та розподілу відповідальності. Саме ці аспекти стаття і покликана висвітлити.

Метою статті є аналіз сучасного стану та ролі комплаєнсу у взаєминах між банками та клієнтами в умовах посилення фінансового регулювання в Україні, а також виявлення основних викликів і тенденцій його практичної реалізації для забезпечення прозорості, безпеки та довіри у фінансовому секторі.

Виклад основних результатів. Комплаєнс (compliance) являє собою сукупність правил, процедур і контролів, що забезпечують відповідність діяльності банку вимогам законодавства, регуляторів і внутрішньої політики. У стосунках банк-клієнт комплаєнс працює як «моральний і технічний фільтр»: він захищає клієнтів від недобросовісних практик (наприклад, непрозорих комісій або неякісних продуктів) і водночас захищає банк від ризиків штрафів, репутаційних втрат і кримінальної відповідальності.

У практичному вимірі комплаєнс включає: KYC/CDD («Знай свого клієнта»/комплексну перевірку клієнта), моніторинг транзакцій, управління

конфліктами інтересів, захист персональних даних, внутрішні політики та навчання персоналу.

За 2024 р. регуляція фінсектору в Україні інтенсивно розвивалася: Національний банк ухвалював нові вимоги до систем корпоративного управління й внутрішнього контролю для фінкомпаній та платіжних провайдерів (постанова №185 від 27 грудня 2024 р., набрала чинності з 1 січня 2025 р.), а для ринку платіжних послуг введено окремі вимоги до управління ризиками та внутрішнього контролю. Це змінює стандартні обов'язки комплаєнсу в банках та у постачальників фінпослуг [5].

Паралельно НБУ оновлював правила ліцензування банків (зміни затверджені 9 червня 2025 р.), що також впливає на вимоги до внутрішніх процедур і контролю. Це означає жорсткішу інспекцію та акцент на прозорості управління [6].

На міжнародному рівні триває посилення AML/CFT-рамки (anti-money laundering/counter-terrorist financing), що впливає і на Україну - посилюється контроль за бенефіціарною власністю, механізмами транснаціональних переказів та «travel rule». Українські банки відчувають тиск щодо більш детальної верифікації клієнтів і моніторингу транзакцій [7].

У відносинах з клієнтами на банки покладаються конкретні обов'язки та вимоги, які спрямовані на забезпечення прозорості, безпеки фінансових операцій і захисту прав клієнтів. Перш за все, KYC/CDD (Know Your Customer / Customer Due Diligence) передбачає збір та перевірку ідентифікаційних даних клієнта, визначення бенефіціарів та оцінку ризикового профілю. Це дозволяє банку розуміти, з ким він співпрацює, і своєчасно виявляти потенційні загрози від фінансових злочинів або шахрайських схем.

Не менш важливим є моніторинг транзакцій, який здійснюється за допомогою спеціалізованих систем, здатних виявляти підозрілі операції відповідно до правил AML (Anti-Money Laundering). Банки зобов'язані повідомляти органи фінансового моніторингу про підозрілі транзакції, що допомагає державі контролювати відмивання коштів та фінансування тероризму.

Ще один ключовий аспект – захист прав споживачів. Банки мають прозоро інформувати клієнтів про тарифи, умови продуктів, можливі ризики та доступні механізми оскарження неправомірних дій. Національний банк України (НБУ) для цього створив спеціальний підрозділ, який контролює дотримання прав споживачів фінансових послуг [8].

Корпоративне управління є невід'ємною складовою комплаєнсу. Воно включає наявність внутрішніх політик і процедур, створення комітетів та призначення відповідальних осіб за комплаєнс, організацію внутрішнього контролю та проведення аудиту [5]. Це забезпечує системність у роботі банку та мінімізує ризики порушень як з боку співробітників, так і в процесі взаємодії з клієнтами.

Комплаєнс також вимагає, щоб банки розкривали потенційні конфлікти інтересів (наприклад, коли банк одночасно продає власні інвестиційні продукти й радить клієнту). Для клієнта це означає: вимагати письмове пояснення умов, порівнювати продукти та звертатись до Ombudsman/NBU у разі порушення.

Сучасний комплаєнс у банках – це вже не просто набір правил і паперових процедур, а комплексна система, яка поєднує процеси та технології. Він покликаний не лише забезпечувати відповідність законодавству, а й підвищувати ефективність роботи банку та довіру клієнтів. Одним із ключових елементів є автоматизований KYC та інтеграція з e-ID. Це означає використання біометричних даних, цифрових паспортів

та систем на кшталт BankID для швидкої і надійної ідентифікації клієнтів. Саме завдяки цьому банки можуть значно скоротити час на відкриття рахунків, перевірку документів і одночасно зменшити людський фактор у рутинних перевірках.

Для контролю фінансових операцій застосовуються rule-based та ML-системи (системи на основі правил і машинного навчання). Вони автоматично відстежують транзакції, аналізують аномалії та виявляють підозрілі операції. Наприклад, система може «помітити», що клієнт раптом почав отримувати великі міжнародні перекази або робити нестандартні платежі, і сигналізувати про потенційний ризик.

Не менш важливим є case-management та системи управління інцидентами, які дозволяють банку зручно збирати, документувати і відслідковувати всі підозрілі операції чи скарги клієнтів. Це важливо для того, щоб швидко реагувати на проблеми, вести внутрішнє розслідування і підготувати звіти для регулятора.

Комплаєнс також передбачає інтеграцію з реєстрами бенефіціарів і санкційними списками. За допомогою цього, банк може перевіряти, чи не є клієнт або його контрагент особою з підвищеним ризиком, чи не потрапив він під міжнародні санкції. Це критично у світі глобальних фінансових потоків та міжнародних вимог AML/CFT.

Варто пам'ятати, що технології самі по собі не вирішують усіх проблем. Правило «людина + алгоритм» залишається ключовим: рішення про блокування операцій або додаткову перевірку має приймати фахівець, щоб мінімізувати помилкові блокування клієнтів і забезпечити зваженість рішень. Саме поєднання технологій та компетентного персоналу створює сучасну, ефективну та надійну систему комплаєнсу.

Проте, навіть якщо банк формально дотримується правил комплаєнсу, слабка або неефективна система може створювати справжні проблеми для клієнтів. Один із найпоширеніших ризиків – непропорційні верифікаційні запити. Іноді банк просить надто багато документів або повторних підтверджень без видимої причини. Через це клієнт може не мати доступу до свого рахунку в потрібний момент, наприклад, щоб оплатити рахунки або отримати переказ, що особливо боляче для малого бізнесу.

Існують непрозорі комісії та нав'язування продуктів. У банках, де комплаєнс працює слабо, клієнти часто стикаються з прихованими тарифами або отримують пропозиції продуктів, які їм зовсім не потрібні. Це не лише неприємно, а й може привести до фінансових втрат, особливо якщо людина не уважно читає договори або не знає, що може відмовитися від таких послуг.

Також буває, що кошти на рахунку заморожуються через підозри, але без будь-яких пояснень. Наприклад, в очікування важливого переказу або оплати від клієнта банк може просто заблокувати гроші. Це може серйозно ускладнити життя, особливо якщо від цих коштів залежить бізнес чи повсякденні витрати. В такій ситуації потрібно вимагати письмові пояснення від банку щодо будь-яких блокувань чи додаткових перевірок, зберігати всю кореспонденцію та квитанції і, якщо потрібно, оскаржувати дії банку через НБУ або суд. Так клієнт не просто захищає свої гроші, а й показує банку, що не можна порушувати правила без наслідків.

Проаналізувавши деякі показники, стає очевидно, що сфера банківського комплаєнсу є дуже динамічним процесом, який безпосередньо впливає на життя клієнтів (табл. 1).

Вплив комплаєнсу на ризики взаємовідносин «банк-клієнт»

Показник	2021	2022	2023	2024	Ключовий комплаєнс-захід
Скарги щодо фінмоніторингу (AML/KYC), к-сть звернень до НБУ	288	181	413	450	Посилення AML/KYC правил, зокрема щодо джерел походження коштів.
Скарги щодо етичної поведінки (Колектори), к-сть звернень до НБУ	80	-	470	958	Набуття чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» (№ 1349-IX, прийнятий 19 березня 2021) та Положення НБУ № 170 (2022).
Регуляторні штрафи, млн грн	100	100	135,15	140	Значне збільшення максимальних штрафів для банків за порушення AML/KYC у 2023.

Джерело: складено авторами на основі даних [9; 10].

Спостерігаючи дані табл. 1, можна зробити висновок, що тиск регулятора зростає, а якість взаємодії з клієнтами страждає (рис.1).

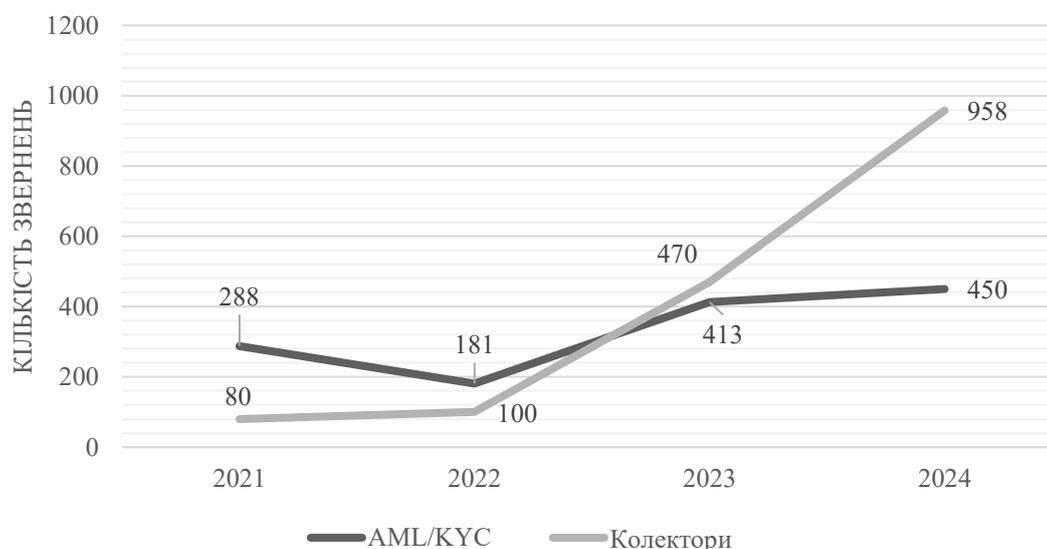

Рис. 1. Динаміка ключових скарг клієнтів до НБУ протягом 2021-2024 рр.

Джерело :складено авторами на основі даних [9; 10].

Як видно з рис. 1, кількість скарг щодо процедур фінмоніторингу (AML/KYC) постійно коливається і до 2024 р. зросла близько до 450. Це говорить про те, що банки зобов'язані дуже ретельно перевіряти клієнтів (основа принципу комплаєнсу «Know Your Customer» – «Знай свого клієнта»), щоб не допустити відмивання грошей.

Проте, це часто суперечить комфорту клієнта через надмірні запити, затримки платежів, необхідність надавати купу документів. Виникає конфлікт: безпека системи проти зручності користувача, а відтак – банкам треба шукати баланс.

Щодо штрафів, спостерігається збільшення суми регуляторних штрафів з 100 млн до 140 млн грн. Це пряме підтвердження того, що вимоги стають жорсткішими, і тепер

дорожче порушувати правила. Комплаєнс-ризика перетворюються на реальні фінансові втрати для банків.

Важливим показником є скарги щодо етичної поведінки (діяльність колекторів), де кількість зросла від 80 до майже 1000. Таке різке зростання може свідчити про кризу довіри і бути наслідком економічних проблем в країні, коли люди не можуть платити. Але це також свідчить про серйозні проблеми з корпоративною етикою та методами, які застосовують банки або їхні підрядники (колектори) для повернення боргів. Тому регулятор ринку фінансових послуг – НБУ, у своїх ключових комплексах заходів робить акцент на захисті прав споживачів, оскільки такі дані прямо вказують на критичні напрямки у сфері.

Отже, можна зробити висновок, що успішний комплаєнс у сучасному банку – це вже не лише про чітке дотримання закону, а й про те, як це впливає на клієнта. Банки, які зможуть забезпечити високий рівень безпеки без шкоди для етики та комфорту, будуть лідерами на ринку. Зрештою, добре працюючий комплаєнс важливий для того, щоб клієнт почувався впевнено, а його гроші були під надійним контролем.

Також сучасний комплаєнс у банках не позбавлений проблем і викликів, і ці питання активно обговорюють як фахівці, так і міжнародні партнери. По-перше, надмірне навантаження на малий бізнес та громадські організації.

Підвищення стандартів AML іноді призводить до того, що банки вимагають занадто багато документів від невеликих підприємств або неурядові організації. Це реально ускладнює їхню роботу, особливо зараз, коли багато організацій працюють в умовах воєнного стану. Фактично, навіть дрібні формальності можуть стати серйозною перепорою для бізнес-процесів і звичайних операцій. Такі проблеми неодноразово піднімали експерти та міжнародні партнери [11].

По-друге, питання балансу між безпекою та сервісом. Надмірні контролю, хоч і створені для захисту клієнтів та запобігання ризикам, водночас, підвищують операційні витрати банків і можуть уповільнювати обслуговування. Клієнти відчувають це у вигляді затримок, додаткових підтверджень та складних процедур, що негативно впливає на їхнє задоволення банківськими послугами.

По-третє, слабкість людського фактора. Навіть якщо у банку впроваджені всі сучасні технології та чіткі правила, вони працюватимуть ефективно лише тоді, коли персонал добре навчений і дотримується цих правил. Без культури комплаєнсу, відповідальності та компетентного персоналу будь-які алгоритми або системи моніторингу ризиків втрачають сенс.

У підсумку, ці проблеми показують, що комплаєнс – це не просто набір правил і технологій, це ціла система, де важливі всі елементи: і регуляторні вимоги, і технології, і люди, які ними користуються. Відсутність балансу у будь-якому з цих напрямів може призвести до того, що процеси стануть складними і незручними для клієнтів.

У перспективі найближчого часу у сфері банківського комплаєнсу очікуються кілька важливих тенденцій. Йдеться про розвиток open banking, який кардинально змінить розподіл відповідальності за безпеку даних між банками та сторонніми постачальниками послуг (TPP – third-party providers). НБУ уже опублікував проєкт правил open banking, і це, швидше за все, змінить модель взаємодії клієнтів з банками: клієнти отримають більше контролю над своїми даними, а банки – нові обов'язки щодо їх захисту [12].

Посилення AML-вимог та контроль за бенефіціарною власністю продовжать нарощуватися. Це пов'язано з міжнародними ініціативами та співпрацею з ЄС і FATF. Іншими словами, банки будуть ще ретельніше перевіряти, з ким вони працюють, і які

ризика несуть їхні клієнти [7].

Ще однією тенденцією слід вважати те, що зростає роль комплаєнс-офіцера та цифрових технологій для моніторингу операцій. Банки активно інвестують у сучасні системи, але регулятор вимагає не лише технологій, а й документально підтверджених процесів і процедур, щоб можна було перевірити, що все працює правильно [5]. Усі ці зміни показують, що комплаєнс стає не просто «паперовою бюрократією», а важливою частиною банківського сервісу, від якого залежить довіра клієнтів, безпека даних і здатність банку працювати у міжнародному фінансовому середовищі.

Висновки. Комплаєнс у банках є не просто формальністю чи набором правил, а повноцінною системою, що визначає, як банк взаємодіє з клієнтами, контролює ризики і забезпечує довіру. Проведений аналіз показав, що ефективний комплаєнс працює на кількох рівнях одночасно: він допомагає запобігати фінансовим злочинам, робить процеси прозорими, захищає права клієнтів і мінімізує потенційні втрати для банку.

Разом із тим, практика свідчить, що комплаєнс не працює сам по собі. Надмірні перевірки, погано налаштовані системи або слабко підготовлений персонал можуть створювати незручності для клієнтів, уповільнювати операції і навіть шкодити репутації банку. Саме тому принцип «людина + технологія» залишається ключовим: алгоритми і системи мають допомагати, але остаточне рішення повинне залишатися за компетентним фахівцем.

Сучасні тенденції, такі як розвиток open banking, посилення AML/CFT контролю та активне впровадження цифрових рішень для моніторингу, показують, що комплаєнс стає ще більш важливим для банківської системи. Водночас, він перетворюється на інструмент не лише контролю, а й довіри та зручності для клієнтів, адже клієнт, який розуміє свої права і відчуває безпеку, готовий активніше користуватися банківськими послугами.

Реальні виклики, такі як навантаження на малий бізнес та неурядові організації, баланс між безпекою та швидкістю обслуговування, а також нестача кваліфікованих комплаєнс-офіцерів, показують, що ефективний комплаєнс – це не лише технології, а ціла культура відповідальності і професіоналізму, яка має стати стратегічним інструментом розвитку банку. Він дозволяє не лише відповідати законам і регуляторним вимогам, а й будувати довгострокову довіру з клієнтами, зменшувати ризики і готувати банківську систему до інтеграції у міжнародний фінансовий простір.

У підсумку, успішна реалізація комплаєнсу вимагає системного підходу, де працюють і технології, і люди, і чіткі процеси. Саме це створює стабільну, безпечну і прозору фінансову середу, яка вигідна всім учасникам – і банку, і клієнту, і державі.

Список використаної літератури:

1. Краснова І. В., Пилипенко Г. С. Аналіз комплаєнс-середовища банків України. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ, 2023. С. 12-19. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/51839> (дата звернення: 03.12.2025).

2. Грудзевич У. Я., Пилипенко С. М., Огінок С. В. Комплаєнс-політика банків України на сучасному етапі. Економіка та суспільство. Київ, 2024. № 55. С. 8-15. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3680> (дата звернення: 03.12.2025).

3. Боберський О. Нормативно-правове регулювання системи комплаєнс: світовий досвід та вітчизняна практика. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Хмельницький, 2023. № 2. С. 34-41. URL:

<https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/230> (дата звернення: 03.12.2025).

4. Мулик А. К. Порядок впровадження системи комплаєнсу в банку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка. Ужгород, 2023. № 2. С. 52-58. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303265> (дата звернення: 03.12.2025).

5. Національний банк України. Встановлено вимоги до систем корпоративного управління та внутрішнього контролю фінансової компанії. Київ : Національний банк України, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vstanovleno-vimogi-do-sistem-korporativnogo-upravlinnya-ta-vnutrishnogo-kontrolyu-finansovoyi-kompaniyi> (дата звернення: 08.10.2025).

6. Верховна Рада України. Про затвердження змін до Положення про ліцензування банківської діяльності : Закон України. Київ, 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0060500-25> (дата звернення: 08.10.2025).

7. Global Investigations Review. Ukraine: Evolving anti-money laundering framework expands corporate criminal liability. London : Law Business Research Ltd., 2023. URL: <https://globalinvestigationsreview.com/guide/the-guide-anti-money-laundering/third-edition/article/ukraine-evolving-anti-money-laundering-framework-expands-corporate-criminal-liability> (дата звернення: 08.10.2025).

8. National Bank of Ukraine. Consumer protection. Київ : National Bank of Ukraine, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/en/consumer-protection> (дата звернення: 08.10.2025).

9. Національний банк України. Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями та огляд практики застосування законодавства у 2023 році. Київ : Національний банк України, 2024. 45 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2023-Q4.pdf (дата звернення: 08.10.2025).

10. Опендатабот. Рік до року скарг на колекторів більше в 1,5 рази. Київ, 2025. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/collectors-2025> (дата звернення: 20.10.2025).

11. CSOMETER. Ukraine: State AML/CFT risk assessment of civil society raises concerns. Brussels : CSOMETER, 2024. URL: <https://csometer.info/updates/ukraine-state-amlcft-risk-assessment-civil-society-raises-concerns> (дата звернення: 08.10.2025).

12. LawNow. Ukraine National Bank issues draft regulation on open banking. London : CMS, 2025. URL: <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2025/05/ukraine-national-bank-issues-draft-regulation-on-open-banking> (дата звернення: 08.10.2025).

Дата надходження статті: 12.09.2025

Дата прийняття статті: 22.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025

TITLE OF THE ARTICLE: COMPLIANCE IN BANK–CLIENT REGULATION

KRUHLYAKOVA Vira

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the department of Financial Management

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0688-8704>

HABRILCHUK Yana

Student of Bachelor's degree,

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3822-0195>

Abstract. *The article examines the essence and contemporary role of compliance in the relationships between banks and clients under conditions of intensified financial regulation in Ukraine. The main areas of implementation of KYC (Know Your Customer) and AML (Anti-Money Laundering) procedures, risk management, and consumer protection in financial services are analyzed. Particular attention is paid to the impact of new regulatory acts of the National Bank of Ukraine for 2024–2025, which establish enhanced requirements for internal policies, corporate governance, and transaction monitoring. The study reviews modern technological tools – such as automated identification, machine-learning-based transaction monitoring, and incident management systems – that shape a new paradigm of “bank-client” interaction. Key challenges of the practical implementation of compliance are identified, including excessive burdens on small business clients, the balance between security and service speed, and the shortage of qualified specialists. The research concludes that effective compliance is not only a mechanism of regulatory control but also a tool for strengthening trust and financial stability. The development of a compliance culture is a strategic prerequisite for the integration of Ukraine’s banking sector into the European financial space.*

Keywords: *compliance, bank, client, KYC, AML/CFT, financial monitoring, corporate governance, risk management, consumer protection, open banking, financial security, trust, digitalization of banking services.*

The summary outlines the key aspects of compliance as an essential component of the modern banking sector in Ukraine, particularly in the context of strengthened regulatory requirements and the evolving relationship between banks and clients. The article emphasizes that compliance ensures adherence to legal standards, transparency of financial operations, and the protection of clients’ rights. Special attention is paid to the implementation of KYC (Know Your Customer) and AML/CFT procedures, which play a crucial role in preventing money laundering, identifying risks, and ensuring secure financial transactions.

The article highlights recent regulatory changes introduced by the National Bank of Ukraine in 2024–2025, including updated rules on corporate governance, internal control, licensing, and monitoring obligations for financial institutions. These reforms require banks

to improve internal processes, enhance data verification systems, and strengthen supervision over client transactions.

Furthermore, the summary discusses the impact of digital technologies on compliance practices. Automated identification tools, machine-learning-based transaction monitoring, and incident-management systems significantly improve the efficiency and speed of compliance operations. However, these innovations also create new challenges, such as increased administrative burdens for small businesses, delays due to rigorous verification procedures, and a shortage of trained compliance specialists.

The findings demonstrate that effective compliance contributes not only to regulatory conformity but also to building trust, improving service quality, and ensuring financial stability. Developing a strong compliance culture is presented as a strategic requirement for Ukraine's integration into the European financial space.

Reference

1. Krasnova, I. V., & Pylypenko, H. S. (n.d.). Analysis of the compliance environment of Ukrainian banks. Retrieved December 3, 2025, from <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/51839>
2. Hrudzevych, U. Ya., Pylypenko, S. M., & Ohinok, S. V. (n.d.). Compliance policy of Ukrainian banks at the current stage. Retrieved December 3, 2025, from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3680>
3. Boberskyi, O. (n.d.). Regulatory framework of the compliance system: International experience and national practice. Retrieved December 3, 2025, from <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/230>
4. Mulyk, A. K. (n.d.). Procedure for implementing a compliance system in a bank. Retrieved December 3, 2025, from <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303265>
5. National Bank of Ukraine. (2024). Requirements established for corporate governance and internal control systems of financial companies. Retrieved October 8, 2025, from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vstanovleno-vimogi-do-sistem-korporativnogo-upravlinnya-ta-vnutrishnogo-kontrolyu-finansovoyi-kompaniyi>
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). On approval of amendments to the Regulation on licensing banking activities (Law of Ukraine No. 600/2005). Retrieved October 8, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0060500-25>
7. Global Investigations Review. (2023). Ukraine: Evolving anti-money laundering framework expands corporate criminal liability. Retrieved October 8, 2025, from <https://globalinvestigationsreview.com/guide/the-guide-anti-money-laundering/third-edition/article/ukraine-evolving-anti-money-laundering-framework-expands-corporate-criminal-liability>
8. National Bank of Ukraine. (2024). Consumer protection. Retrieved October 8, 2025, from <https://bank.gov.ua/en/consumer-protection>
9. National Bank of Ukraine. (2024). Protection of consumers of financial services: Work with appeals, requests for public information, and review of the application of legislation in 2023. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2023-Q4.pdf
10. Opendatabot. (2025, October 20). Year over year, complaints against collectors increase 1.5 times. <https://opendatabot.ua/analytics/collectors-2025>
11. CSOMETER. (2024). Ukraine: State AML/CFT risk assessment of civil society raises concerns. Retrieved October 8, 2025, from <https://csometer.info/updates/ukraine-state-amlcft-risk-assessment-civil-society-raises-concerns>

12. LawNow. (2025, May). Ukraine National Bank issues draft regulation on open banking. Retrieved October 8, 2025, from <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2025/05/ukraine-national-bank-issues-draft-regulation-on-open-banking>

Дата надходження статті: 12.09.2025

Дата прийняття статті: 22.09.2025

Дата публікації статті: 28.09.2025